

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Andra kammaren.

Nr 42.

Fredagen den 26 maj.

Kl. 4 e. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, enligt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 19 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 259, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet tillkännagivit, att han vid morgondagens plenum ämnade besvara herr *Olofssons* i *Digernäs* interpellation i anledning av byggnadsstyrelsens inskridande mot ett å kyrkostämma i *Sunne församling* i *Jämtland* fattat beslut rörande kyrkans förseende med nya bänkar.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen, nr 258, med förslag till förordning angående mjölkavgift, m. m.; och

till statsutskottet propositionen, nr 256, angående viss utfästelse gentemot *Stockholms Enskilda Bank*.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av herr *Nilssons* i *Antnäs* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa spörsmål rörande pågående införsel av jordbruksprodukter från *Finland* till vissa delar av *Norrbottnens län* blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Härefter föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 34—36 och statsutskottets utlåtanden nr 101—111.

Andra kammarens protokoll 1933. Nr 42.

§ 7.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckt motion om tull å liljekonvaljerötter m. m.; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 8.

Slutligen föredrogs, men blevo ånyo bordlagda bevillningsutskottets betänkanden nr 48 och 49, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 34—42, första lagutskottets utlåtanden nr 51 och 52, andra lagutskottets utlåtande nr 31 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 91—95.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ordet lämnades härefter till herr **Holmström**, som yttrade: Herr talman! Beträffande föredragningslistan för morgondagens plenum tillåter jag mig föreslå, att bland två gånger bordlagda ärenden främst må uppföras första lagutskottets utlåtande nr 51, konstitutionsutskottets utlåtande nr 36 och statsutskottets utlåtande nr 105 i nu angiven ordning, ävensom att i sammanhang med punkten 13 i statsutskottets utlåtande nr 105 må föredragas andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Englund</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 27 maj,
» <i>Hallén</i>	» den 29 maj,
» <i>Gustavson</i> i Sala	» » 27 » och
» <i>Sandström</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 28 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 27 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Leo**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Olofsson i Digernäs — under åberopande av en utav honom tidigare till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framförd interpellation, vari påtalades av byggnadsstyrelsen vidtagen, uti interpellationen närmare omförmäld åtgärd i ett ärende angående ny bänkinredning i Sunne kyrka i Jämtland — till mig framställt följande frågor:

Godkänner herr statsrådet byggnadsstyrelsens här relaterade åtgärd?

Om så icke är, är statsrådet då villig att hjälpa Sunne kommun ifrån detta bryska förmynderskap samt söka förhindra att flera kommuner komma i samma belägenhet?

Inledningsvis vill jag erinra om gällande bestämmelser i ämnet:

I kungörelse den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet — vilken kungörelse ersatt vissa äldre förordningar av 1776, 1882 och 1885 — stadgas i § 33:

»Kyrka, kapell, gravkor, begravningskapell, klockstapel, församlingshus eller till dylik byggnad hörande fristående fast minnesmärke eller särskild byggnad, såsom fristående torn, portal eller kyrkogårdsmur, må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande användas till annat ändamål eller överlätas.

Byggnad, varom i första stycket förmäles, eller till densamma hörande inredning må ej heller i sin helhet eller delvis rivas, flyttas eller förändras eller bindande förberedelse till sådan åtgärd vidtagas, med mindre tillstånd därtill meddelats, i fråga om med nybyggnad jämförlig förändring av kyrka eller kapell, av Kungl. Maj:t och i övriga fall av byggnadsstyrelsen, efter samråd, där ärendets beskaffenhet därtill föranleder, med riksantikvarien. Uppstå mellan byggnadsstyrelsen och riksantikvarien olika meningar, skall dock frågans avgörande alltid hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må till vanligt underhållsarbete hänförlig eller brådskande reparationsåtgärd verkställas, men skall anmälan därom ofördröjligen göras hos byggnadsstyrelsen, där icke reparationsåtgärden är av obetydlig beskaffenhet.»

Denna lydelse erhöi här förevarande paragraf genom kungörelse den 21 oktober 1921 i samband med vidtagande av en rad åtgärder, som avsågo att genom decentralisation till vederbörande myndigheter minska antalet av de ärenden, för vilkas avgörande krävdes beslut av Kungl. Maj:t. I paragrafens tidigare avfattning voro samtliga i första och andra styckena omförmälda frågor underställda Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt nu angivna stadgande skola alltså alla restaureringar och förändringar av kyrkobyggnader eller till sådan byggnad hörande inredning gran-

*Svar å
interpellation.*

Svar å interpellation. (Forts.)

skas av byggnadsstyrelsen och beträffande äldre kyrkor även av riksantikvarien samt dylika arbetens utförande vara beroende av tillstånd från byggnadsstyrelsens sida, där icke Kungl. Maj:t förbehållit sig att avgöra frågan.

Vad angår det fall, som omförmäls i interpellationen, förhåller det sig, enligt vad jag inhämtat, på följande sätt.

Den 3 januari 1933 ingav vederbörande kyrkoherde till byggnadsstyrelsen förslag till nya bänkar i Sunne kyrka, vilka avsetts att av en medlem av församlingen skänkas till denna. Som det ingivna förslaget, enligt vad byggnadsstyrelsen meddelat mig, var ofullständigt, och tillräckligt belysande material saknades i byggnadsstyrelsens arkiv för att lämpligheten av en förändring av bänkinredningen skulle kunna bedömas, anmodades kyrkoherden av byggnadsstyrelsen att komplettera handlingarna med plan över bänkkvartens ordnande samt ritning av de nuvarande bänkarna. Sedan ritning jämte fotografi kommit byggnadsstyrelsen tillhanda den 10 januari 1933, remitterades ärendet samma dag till riksantikvarien.

Efter hörande av länsantikvarien Festin i Östersund anförde riksantikvarien i yttrande den 31 januari 1933, bland annat, att förslaget till förändring av bänkinredningen vore i sin nuvarande utformning mindre lyckligt för interiören, vars lugna och vackra hållning i hög grad vore beroende av bänkinredningens slutna fasader; att såsom förslaget avsåge sönderdela dessa sistnämnda genom att anordna öppna bänkar måste enligt riksantikvariens mening be-tecknas såsom olämpligt. Riksantikvarien avstyrkte för sin del det föreliggande förslaget, men hemställde, att byggnadsstyrelsen måtte låta omarbetsdetsamma, så att önskad bekvämlighet i bänkarna kunde ernås utan de slutna bänkfasadernas borttagande.

Med anledning härav och då byggnadsstyrelsen även för sin del fann det inlämnade förslaget otillfredsställande utformat, utarbetades inom styrelsen ett förslag till ombyggnad av den nuvarande bänkinredningen i syfte att, med bibehållande av slutenheten, åstadkomma ökad bekvämlighet och bereda större lättåtkomlighet för rengöring inne i bänkkvartaren. Förslaget åskådliggjordes i ritning. I skrivelse den 17 februari 1933, med vilken förslaget överlämnades till församlingen, beskrev styrelsen detsamma på följande sätt: »Enligt detta sålunda omarbetade förslag har bänkvståndet samt bredden å gavlar och sitsar ökats, varjämte bänkkryggarna, vilkas under sitsarna befinnliga del borttagits, lutats bakåt. Breddning av gavlar och sitsar är avsedd att åstadkommas genom pålimning av nytt trä. Höjden på de bjälkar, i vilka gavlar och bänkskärmar äro infästade, minskas och nytt golv på lämpligt isoleringsmaterial lägges inne i bänkkvartaren i jämnhöjd med bjälkarnas översida. Gavlar, dörrar och skärmar måste genom dessa åtgärder ökas något nedåt, motsvarande bjälkarnas minskning, vilket åstadkommes genom pålimning med nytt trä.» Vidare hemställde styrelsen i samma skrivelse den 17 februari 1933 att församlingen måtte taga frågan om ny bänkinredning under förnyat övervägande.

Såvitt tillgängliga uppgifter utvisa, avser byggnadsstyrelsen alltså icke att, såsom interpellanten säger, församlingen skall få »ha kvar sina omoderna och högst opraktiska bänkar», men väl har styrelsen givit uttryck för den meningen, att den nuvarande anordningen med bänkdörrar bör bibehållas även efter bänkarnas modernisering och ombyggnad i övrigt.

Enligt vad jag inhämtat, har något svar å byggnadsstyrelsens nyssnämnda skrivelse till församlingen ännu ej ingått, och något beslut i frågan föreligger alltså icke.

Under dessa förhållanden skulle uppenbarligen ett ståndpunktstagande redan nu från min sida innebära ett föregripande av ärendets fortsatta hand-

Svar å interpellation. (Forts.)

läggning och icke minst av den omprövning hos Kungl. Maj:t, som kommer att ske, därest ett byggnadsstyrelsens beslut i saken blir i vederbörlig ordning överklagat.

I övrigt vill jag endast tillägga, att byggnadsstyrelsen — såsom av det förut sagda framgår — när den företagit en granskning av det här föreliggande förslaget, endast fullgjort vad densamma jämlikt gällande författningar åligger.

De i det föregående återgivna bestämmelser, vilka reglera byggnadsstyrelsens verksamhet på här förevarande område, hava tillkommit, bland annat, för att skydda våra kyrkors nedärvda skönhetsvärden samt ofta rika och kulturhistoriskt värdefulla inredningar av olika slag. Dessa bestämmelser förefalla att på det hela taget hava väl fyllt sitt syfte, och någon anledning att nu överväga en jämkning i desamma synes mig icke föreligga.

Såvitt jag kunnat finna, förbinder tillika byggnadsstyrelsen sin granskande och kontrollerande verksamhet i här förevarande hänseenden med en rådgivande och lärer därvid sträva efter att ernå samförstånd med församlingarna i syfte att tillgodose praktiska önskemål utan åsidosättande av de intressen, byggnadsstyrelsen enligt gällande författningar har att bevaka.

Med vad jag sålunda anfört har jag, såvitt sig nu göra låter, besvarat den framställda interpellationen.

Vidare anförde

Herr **Olofsson** i Digernäs: Jag får till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet uttala mitt varma tack för att jag fått svar på min interpellation, och jag tackar särskilt för att svaret kommit så raskt — jag ber att få tala om att jag redan i går afton fick del av svaret. Det hade också varit ledsamt, om icke något svar alls kommit, såsom det skedde med min först framställda interpellation.

Av interpellationen som av svaret på densamma framgår, att det är striden om bänkdörrarna i Sunne kyrka, det gäller, och att det är riksantikvarien, som så att säga fällt utslaget hos byggnadsstyrelsen. Detta hade man kunnat förstå, om det funnits något förnuftigt motiv för detsamma, men, såsom jag i interpellationen påpekat, ha dessa dörrar varken antikvitets- eller fornvärde, och att så är förhållandet, torde ingen bestrida. Varför skall Sunne församling tvingas att ha kvar dessa dörrar, då Refsunds församling fått lov att sätta in nya bänkar utan dörrar och av samma typ, som Sunne församling nu vill ha? Tillåt mig också fråga: Varför ha de flesta kyrkorna här i Stockholm inga bänkdörrar? Jag förmodar, att det är därför, att de äro så opraktiska.

Nu har Sunne församling icke givit något svar på det förslag till bänkar, som uppgjorts av byggnadsstyrelsen, och det är nog ovisst, om något svar ens kommer, men kommer ett svar, så lär det nog bli ett avslag. Det torde väl ingen vilja bekosta dessa bänkar, dels för att dessa bänkar enligt styrelsens förslag bli dyrbarare än de av församlingen godkända, och dels därför att de bli så omoderna. Resultatet lär nog bli, att Sunne församling får behålla sina omoderna och högst opraktiska bänkar tack vare opraktiska antikvarier.

Till byggnadsstyrelsen skulle jag vilja säga, att den ej bör fästa alltför mycket avseende vid vad herrar antikvarier säga och tänka. De ha tydligen ett något underligt huvud för sig. Jag kan omöjligt godkänna den åtgärd, som byggnadsstyrelsen med som sagt herr riksantikvarien i spetsen vidtagit i denna fråga.

Jag har ingenting vidare, herr talman, att tillägga.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 259, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank.

§ 3.

Ang. krigs-
domstolar och
rättegången
därstädes.

Till avgörande företogs första lagutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 17 mars 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 223, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft fem i anledning därav väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 299 av herr *Sandström m. fl.*, nr 311 av herr *Reuterskiöld* och nr 314 av herr *Carl A. Carlsson* samt inom andra kammaren nr 468 av herr *Ossbahr m. fl.* och nr 519 av herr *Ossbahr*.

Utskottet hemställde

- a) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- b) att ifrågavarande motioner I: 299, I: 311, I: 314, II: 468 och II: 519 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under a).

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Åkerman*, *Klefbeck* och *Hedlund* i Östersund, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Mellerud och *Johnsson* i Kalmar, vilka hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman, mina herrar! Jag har tidigare ett par gånger under riksdagen haft tillfälle att till första lagutskottet framföra min tacksamhet för den välvilliga behandling, som justitiedepartementets förslag rönt i utskottet. Ett par gånger har jag emellertid icke fått tillfälle härtill. Vissa mycket viktiga lagförslag ha utan någon debatt i kamrarna blivit genomförda. Jag erinrar om lagen om straffprocessuella tvångsmedel och lagstiftningen angående begränsning av rätten till fullföljd i högsta domstolen av bötesmål. Den tacksamhet, som jag således förut under riksdagen haft stor anledning att hysa till första lagutskottet, kan jag tyvärr icke vidhålla i det ärende, som i dag är under behandling. Jag kan icke finna, att utskottet har ägnat den kungl. propositionen angående krigsdomstolarna den ingående prövning och det sakliga bedömande, som jag haft anledning att hoppas.

Det lär nu så mycket mindre kunna begäras av mig, att jag skall framlägga de i decennier dryftade skälen för militärdomstolarnas avskaffande i fredstid, som utskottsmajoriteten i sitt utlåtande icke med ett ord bestritt det berättigade i detta gamla vänsterkrav. Bortsett från det principiellt oriktiga i att ha specialdomstolar i brottmål för vissa grupper av medborgare, så utgöra de militära domstolarna en alldeles onödig, dyrbar överbyggnad på de allmän-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

na domstolarna under fredstid. Förslaget går nu, bland annat, ut på att även rättsskipningen i de militära målen skall läggas i händerna på erfarna civila domare. Felet i den nuvarande organisationen är icke blott att man i domstolarne har satt in militära bisittare, utan att ett stort antal av de nuvarande ledamöterna i krigsdomstolarne, många av auditörerna, sakna den allmänna domareträning, som är ett oeftergivligt villkor för att domstolen skall fungera fullt tillfredsställande. De bli så småningom högst ensidigt inriktade i sin allmänna inställning till rättsskipningsfrågorna.

Om jag nu får taga upp de invändningar, som utskottet gjort mot Kungl. Maj:ts proposition, börjar utskottet med de konstitutionella betänkligheter, som anförts mot förslaget. I denna fråga har ju förts ganska mycket väsen i pressen och på andra håll. Utskottet har emellertid nöjt sig med att finna de anförda konstitutionella betänkligheterna värda beaktande. Utskottet avfärdar hela denna fråga på ett par rader, vilket tyder på att utskottet icke lägger någon synnerlig vikt vid den konstitutionella sidan. Det kan jag mycket väl förstå och finna riktigt. Jag vill erinra kammaren om de två olika vägar, som stått öppna för Kungl. Maj:t i formellt hänsende att gå fram på, när det gäller att tillse den nya lagstiftningens överensstämmelse med gällande grundlag. Den grundlagsbestämmelse, man har att beakta, är 20 § regeringsformen, som talar om att mål ifrån krigsdomstolarne skola fullföljas till högsta domstolen, och att högsta domstolen vid behandlingen av dessa mål skall vara biträdd av ett par militära bisittare. När nu fråga uppstod om avskaffande av de militära bisittarne i de lägre instanserna, måste man naturligtvis ställa till sig den frågan, huruvida 20 § regeringsformen lade något hinder i vägen för en dylik ändring i den allmänna kriminallagen. Efter undersökning av saken kom regeringen till det resultatet, att något sådant hinder icke förelåg. Man kunde emellertid gå fram på två olika vägar. Den ena vägen innebär, att man formulerar den nya lagen så, att man avskaffar krigsdomstolarne i fredstid. I dylikt fall funnes under fredstid inga mål, som komme från någon krigsdomstol, och därmed försvunne i fredstid de militära bisittarne i högsta domstolen. I 20 § regeringsformen står det ju endast, att när mål komma in från en krigsdomstol, skola dessa bisittare vara där. Om då krigsdomstol endast finns i krigstid, får alltså bestämmelsen tillämpas endast på det fallet. Den andra vägen att gå fram på och den som propositionen stannat för var, att man i enlighet med analogier på vissa andra rättsområden valde den terminologien, att alla domstolar, som enligt den nya lagstiftningen skulle komma att syssla med handläggningen av militära mål, betecknades med det gemensamma namnet krigsdomstolar. I så fall behåller alltså den allmänna kriminallagen den gamla termen. De militära målen komma då alltjämt, när de fullföljas i högsta domstolen, att handläggas med biträde av militära bisittare.

Vissa obestriddliga fördelar äro förende med en sådan anordning. I detta avseende kan man peka på att det är lagtekniskt svårt att undvara den gemensamma beteckningen, när man, såsom den kungl. propositionen, har valt att behålla den nu gällande lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Då är det tydligt, att det lagtekniskt ställer sig lättare att alltjämt röra sig med termen krigsdomstolar. De nya bestämmelserna kunna då lättare förenas med de förut gällande och otydligheter undgås. När man måste begagna sig av olika foraregler med avseende på olika lokala förhållanden — än anlitar man en häradsrätt, än en rådhusrätt, och när det gäller kustflottan inrättar man en särskild domstol som skall ha sammanträde ute på fartyget — är det synnerligen praktiskt att ha en dylik gemensam beteckning för dem alla. Lagrådet har också i sitt utlåtande förklarat det vara rent terminologiskt sett en fördel att begagna sig av detta uttryckssätt.

Ang. krigsdomstolar och rätttegången därstädes. (Forts.)

En ytterligare fördel av denna terminologi är den, att man icke genom att ändra den allmänna kriminallagen gör ändring i den genom grundlagen reglerade ordningen för högsta domstolens sammansättning vid behandling av de militära målen, liksom att, när det gäller frågan om fördelningen av ämbetsgöromålen mellan riksdagens justitieombudsman och militieombudsman, det alltså kommer att gälla, att militieombudsmannen har att taga befattning med de militära målen, då bestämmelserna i grundlagen angående hans ämbetsgöromål även anknyta sig till begreppet krigsdomstolar. Man kan alltså anförda en hel del fördelar, som äro förbundna med den i propositionen valda terminologien.

Nu säger lagrådet härom, och det är just de konstitutionella betänkligheter, som första lagutskottet åberopar: »Den omständigheten att i kriminallag termen krigsdomstol tages i anspråk för att beteckna något helt annat än vad därmed i äldre och alltså gällande författningar förstås, torde icke utan vidare vara avgörande för orubbad grundlagsbuds tolkning.»

Och så vänder sig lagrådet mot »att stifta en lag, vars konsekvenser i tillämpningen på områden av högsta betydelse lagstiftaren icke kan överblicka och som ställer såväl landets högsta domstol som riksdagens ombudsmän inför ömtåliga och svårlösta konstitutionella problem». Lagrådet har alltså icke gjort gällande, att man icke kan ändra bestämmelserna i den allmänna kriminallagen utan att samtidigt ändra grundlagen. Det finns icke ett ord i lagrådets utlåtande, som kan läggas till grund för den uppfattningen, att det är grundlagsstridigt att genomföra den nu föreslagna lagstiftningen. Vad lagrådet säger är, att genom den nya lagstiftningen uppkomma tolkningssvårigheter för högsta domstolen, då den skall avgöra, huruvida den skall ha militära bisittare eller icke vid handläggningen av de militära målen. Det är detta, som lagrådet finner vara olämpligt, nämligen att man lagstiftar på sådant sätt, att dylika tolkningssvårigheter komma att uppstå.

Vad blir det då för olycka, om en ovisshet föreligger på denna punkt? Högsta domstolen måste träffa ett avgörande, när de militära målen komma dit. Den måste bestämma sig för, huruvida den nya domstol, som enligt förslaget handlägger dessa mål, är en krigsdomstol i grundlagens mening eller icke är en krigsdomstol. Ett militärt mål fullföljes i högsta domstolen exempelvis ifrån Stockholms rådhusrätt eller ifrån en häradsrätt uppe i Boden. Högsta domstolen måste då med grundlagen framför sig bilda sig en mening, om målet i fråga kommer från en krigsdomstol eller från en allmän domstol. Svarar domstolen, att målet kommer från en krigsdomstol, blir det militära bisittare. Svarar domstolen, att målet icke kommer från en krigsdomstol i grundlagens mening utan från en allmän domstol, så skall det icke vara några militära bisittare. Det är denna knäckfråga, som högsta domstolen får avgöra.

Jag skulle ju kunna göra den anmärkningen, att åtminstone med den uppfattning, som jag har i denna fråga, skulle jag icke anse det vara någon olycka, vilket resultat högsta domstolen än komme till. Ett resultat måste under alla omständigheter uppnås. Antingen bli de militära bisittarna sittande kvar — så har jag tänkt mig det — eller också tolkar högsta domstolen grundlagsparagrafen på ett annat sätt, i vilket fall de militära bisittarna försvinna. Allra minst anser jag, att därmed någon olycka skulle ha skett. Emellertid är det naturligtvis önskvärt, att när riksdagen skrider till en lagstiftning, en sådan otydlighet icke kommer att föreligga, utan att man ger klart besked om hur lagen skall tolkas. Jag vågar nu verkligen ha den meningen, att när denna fråga skulle komma till avgörande i högsta domstolen, så skulle det visa sig, att någon verklig svårighet för domstolen att träffa

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

ett avgörande på samma grundval, som propositionen har förutsatt, icke skulle komma att föreligga.

Sedan lagrådet framställde sina anmärkningar beträffande tolkningssvårigheten har emellertid ett nytt moment tillkommit, som torde vara ägnat att ytterligare häva de betänkligheter, som måhända skulle kunna hysas, och det är den omständigheten, att en proposition har framlagts av Kungl. Maj:t för riksdagen om ändring av 20 § regeringsformen. Det hade enligt min tidigare uppfattning, som jag fortfarande hyser, icke varit någon brådska med att få denna ändring. Jag kan icke se någon olägenhet vara förbunden med att i högsta domstolen sitta militära bisittare, även om man avskaffar dem i de lägre instanserna. I de lägre instanserna kan man låta den militära sakkunskapen komma till sin rätt inför domstolen genom att höra militärer såsom sakkunniga. I de lägsta instanserna finns det ett offentligt och muntligt förfarande, där militärerna kunna utveckla sina synpunkter för den dömande domstolen. Högsta domstolen sitter däremot inom lyckta dörrar och får endast del av de handlingar, som föredragas för domstolen av revisionssekreteraren. Om man i en viss grupp av mål tillför högsta domstolen sakkunskap genom att sätta dit ett par militära bisittare, så menar jag alltså, att den saken låter mycket väl försvara sig, och jag kan åberopa ett mycket gott stöd för den uppfattningen, i det att när frågan om ändring av denna paragraf i regeringsformen var före i första kammaren år 1920, gjordes samma mening, som jag nu hävdar, gällande av en ledamot i det nuvarande lagrådet.

Kungl. Maj:t har alltså nu framlagt för riksdagen ett förslag till ändring av 20 § regeringsformen, avsett att antagas redan i år. Fördelen med att i år antaga denna ändring, som går ut på de militära ledamöternas avlägsnande ur högsta domstolen och bibehållande allenast av den allmänna bestämmelsen om att mål ifrån krigsdomstolarna skola fullföljas i sista instans i högsta domstolen, skulle enligt min mening vara, att när riksdagen efter ärendets beredning i konstitutionsutskottet fick behandla denna grundlagsändring samtidigt med att den antog en ny allmän kriminallag angående krigsdomstolarna, och när i dessa båda författningar, både grundlagen — som nu icke längre var »orubbad» — och den allmänna kriminallagen, begagnades samma terminologi, ordet »krigsdomstolar», så skulle det knappast kunna tänkas, att när frågan om tolkning av begreppet krigsdomstolar sedan kom under högsta domstolens prövning, någon tvekan skulle kunna råda om rätta innebörden av ordet i fråga.

Det har anmärkts emot den kungl. propositionen, att den på detta sätt lämpar sin terminologi efter en paragraf i grundlagen för att få det hela att stämma ihop. Ingenting synes mig emellertid vara naturligare, Jag kan åberopa synnerligen vederhäftiga förebilder för ett dylikt sätt att skriva lagar, i det att, när för en del år sedan frågan var uppe om avskaffande av den dåvarande krigshovrätten och målens överflyttande till Svea hovrätt, alldeles samma resonemang gjordes gällande. I då föreliggande lagförslag, som framkom i lagberedningen och på andra håll, användes en alldeles motsvarande terminologi till den, som nu blivit begagnad i den kungl. propositionen. Ett par av förslagen innehöll exempelvis dessa ord: »Svea hovrätt är krigshovrätt.» På den tiden gjordes emellertid icke från något håll någon invändning, att detta skulle vara förenat med konstitutionella betänkligheter.

Jag skall nu lämna den konstitutionella sidan av saken — vi få ju tillfälle att senare i dag ytterligare debattera den, när vi komma till konstitutionsutskottets utlåtande angående 20 § regeringsformen — och jag övergår till den andra formella invändning, som från utskottets sida har rests

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
emot propositionen. Det sägs där, att rättegångsreglerna för militära mål skulle komma att hämtas från tre olika huvudkällor. För närvarande är det ju så, att bestämmelserna om processen i de militära brottmålen innehållas i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Nu har den kungl. propositionen icke gått in för att skriva om hela denna vidlyftiga lag utan har i stället framlagt en helt kort lag med ett fåtal paragrafer, som göra de erforderliga ändringarna i den allmänna krigsdomstolslagen, och som alltså kommer att gälla vid sidan om denna och vid sidan av den tredje av lagutskottet åsyftade källan, nämligen den allmänna lagstiftningen angående rättegångsväsendet. Det är mot den svårighet i lagtolkningen, som till äventyrs kan tänkas uppkomma genom att domstolarna på detta sätt skola söka bestämmelserna i ett flertal olika lagar, som denna utskottets anmärkning riktar sig.

När jag bemöter denna invändning, vill jag erinra om att förra årets riksdag, som av Kungl. Maj:t begärde undersökning angående krigsdomstolarnas avskaffande, alldeles uttryckligt framhöll, att det borde undersökas, om de kunde avskaffas redan »under nuvarande rättegångssystem». Då jag själv satt i första lagutskottet, kan jag vitsorda, att tanken var den, att man skulle, om det var möjligt, omedelbart skrida till en ändring av den militära domstolsorganisationen. Den verkställda undersökningen har nu lett till ett positivt resultat. Man har funnit, att en ändring i den föreslagna riktningen redan nu kan genomföras. Men är det då icke helt naturligt, att man icke lägger ned ett oproportionerligt arbete på att, några år innan vi få en ny allmän processlag, utarbeta en stor och fullständig processlag för handläggning av de militära brottmålen? Är det icke mycket naturligare, att vi under provisoriet behålla den gamla lagen och endast helt kortfattat och översiktligt ange, i vilka avseenden dess bestämmelser icke skola gälla? Jag kan icke tänka mig, att det för ledamöterna i våra domstolar skall behöva innebära större svårighet att göra den erforderliga sammanställningen av dessa lagar för att finna ut vad som är gällande rätt än vad det i allmänhet är för dem att tolka gällande lagar.

Lagrådet gjorde vissa detaljerinringar emot det till lagrådet remitterade förslaget beträffande en och annan otydlighet, som lagrådet ansåg föreligga i detta avseende. Alla dessa anmärkningar ha i det för riksdagen framlagda lagförslaget beaktats, och jag bestrider, att det efter iakttagande av dessa rinringar kan göras några allvarliga invändningar emot lagförslaget med hänsyn till dess tydlighet. Jag skulle verkligen vilja uppfordra utskottsmajoriteten eller någon av den blivande kammarmajoriteten, om det nu går så olyckligt, att förslaget avslås, att anföra något enda exempel på de lagtekniska svårigheter, som komma att uppstå till följd av den begagnade metoden. Om icke något sådant exempel kan anföras här i kammaren, så tillåter jag mig att beteckna detta argument såsom mindre bärkraftigt.

Även lagrådet har i sitt utlåtande, såsom det framhålles i reservationen, uttalat, att »de ur lagteknisk synpunkt framförda betänkligheterna måhända, i betraktande av att det gällde en mera provisorisk reglering, icke borde tillmätas avgörande vikt, därest det av rättsprincipiella eller statsfinansiella grunder anses angeläget att omedelbart vidtaga en reform, genom vilken den militära rättsskipningen i stort sett underlägges de allmänna domstolarna». Märkligt nog gör utskottet, såsom jag redan har påpekat, icke någon enda invändning mot de rättsprincipiella grunderna för förslaget, och de statsfinansiella beröras icke alls. Riksdagen avstår här, om den följer utskottets förslag, från att göra en årlig besparing på en onyttig överorganisation av över 100.000 kronor.

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

Jag lämnar nu denna andra formella invändning och övergår till de mera reella invändningar, som utskottets utlåtande innehåller. I utlåtandet anföres såsom ett huvudargument emot den kungl. propositionen — såvitt jag kan läsa utlåtandet rätt, har man här själva grunden till utskottets avstyrkande — att ingen ändring gjorts i fråga om den disciplinära bestraffningsrätten. Ja, mina herrar, det är alldeles riktigt. Lagreformen är begränsad till själva krigsdomstolarna. Som bekant utövas den militära rättsskipningen för närvarande och även enligt förslaget på två sätt. Dels ha vi de s. k. skolförseelserna, de mindre förseelserna, som kunna disciplinärt bestraffas och vilkas bestraffande i princip är lagt under den militäre befälhavaren med bistånd av auditören, dels ha vi de allvarligare sakerna, som skola bedömas av krigsrätt. Gränsen är icke strängt uppdragen mellan dessa två grupper av militära förseelser. En enkel skolförseelse kan glida över till domstols handläggning i sådant fall, då utredning icke har kunnat på fullt tillfredsställande sätt åvägbringas för att befälhavaren skall kunna träffa sitt avgörande. Exempelvis ifall den tilltalade bestrider förseelsen och det erfordras vittnesbevisning eller annan utredning, hänskjutes målet till domstols avgörande. För handläggningen vid domstol hava vi, såsom jag redan nämnt, den särskilda rättegångslagen, under det att de disciplinära målens handläggning är reglerad i ett kapitel i strafflagen för krigsmakten. Det är detta kapitel, som icke beröres av den kungl. propositionen.

Nu anmärker utskottet två saker mot propositionens sätt att taga på frågan. För det första finner utskottet det vara en allvarlig olägenhet, att en del skolförseelser kan komma att upptagas av domstolarna. Utskottet motiverar icke närmare, vari denna olägenhet skulle bestå, men man kan från den kritik, som från andra håll framförts mot förslaget, sluta sig till att det är ur den synpunkten, att man särskilt lägger vikt vid, att det är olämpligt, att dessa ringa förseelser, som kunna disciplinärt bestraffas, skola dragas inför de allmänna domstolarna och därigenom liksom få större dimensioner. Det skulle vara brist på humanitet mot våra värnpliktiga att låta dem stå och skylda, som det någonstädes sagts, bland grova missdådare på domstolarnas allmänna uppropslistor.

Jag kan för min del icke tillmäta denna invändning någon verklig betydelse. Var och en, som har varit vid en domstol och sett vad slags mål som stå uppförda på uppropslistorna, vet, att det stora flertalet mål i själva verket gäller mycket obetydliga förseelser. Det skulle förvåna mig, om icke åtskilliga herrar i denna kammare stått tilltalade för att de kört en bil för hastigt eller för något annat sådant, som icke sätter den ringaste klick på vederbörandes goda namn och rykte för framtiden. Det är ett stort antal obetydliga förseelser: en släckt velocipedlykta, en försummad justering av mått och vikt o. s. v., som förekommer vid de allmänna domstolarna, utan att det anses alltför inhumant mot brottslingarna.

Om nu en för disciplinär förseelse åtalad person bestrider, att han gjort sig skyldig till förseelsen, och vill hava bevisning förebragt inför domstol, är jag verkligen ur stånd att fatta det inhumana mot honom i att låta saken handläggas inför en allmän domstol. Han räknar tydligen med, att han skall bliva frikänd av domstolen. Då har han fått upprättelse i amplissima forma. Och blir han fälld till disciplinstraff av den allmänna domstolen, kan jag icke tro, att det straffet drabbar honom så mycket hårdare än lagen avser.

För resten är jag något förvånad över det bagatelliserande, som i diskussionen om detta ämne så ofta förekommer i fråga om de militära disciplinstraff. Det är icke meningen, att vi skola ingiva den militära ungdomen den föreställningen, att ett disciplinstraff icke är någonting att fästa avseende vid.

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

Om domstolen brännmärker en handling såsom otillåten genom dess bestraffande, utgör offentligheten vid den allmänna domstolen just ett moment i förfarandet ägnat att medverka till uppnåendet av straffets allmänpreventiva syfte.

För det andra anmärker utskottet i detta avseende, att förslaget kan komma att leda till, att flera mål än hittills avdömas disciplinärt av de militära befälhavarna. Detta finner utskottet vara en avsevärd försämring av rättsvården. Jag kan icke neka till, att jag är ganska förbluffad över, att utskottshögern har kunnat gå med på ett uttalande sådant som detta. Jag har för min del icke den uppfattningen, att den disciplinära handläggningen inför de militära befälhavarna är förenad med så avsevärda olägenheter, som utskottsmajoriteten vill göra gällande. Jag finner det vara alldeles naturligt, att disciplinen uppehålls på det sättet, att de disciplinära förseelserna bestraffas av den högste militäre befälhavaren. Jag har verkligen icke hört talas om, och i varje fall har jag icke den uppfattningen, att det skulle vara vanligt att han missbrukar sin bestraffningsrätt. Jag tror, att systemet i stort sett fungerar tillfredsställande. När jag i remissen till lagrådet uttalade, att det vore önskvärt, att de militära befälhavarna i framtiden begagnade sig av den disciplinära bestraffningsrätt, som enligt lagen tillkommer dem, och icke i onödan skjuta ifrån sig en förseelse till handläggning av domstol, så fick detta uttalande understöd icke bara från lagrådets sida, som fann det vara alldeles i sin ordning, utan det stämde bland annat även med den mening, som hade uttalats av generalstabschefen, vilken ställt sig välvillig till förslaget om de verkliga militära förbrytelseernas överförande till de allmänna domstolarna.

Nu säger emellertid utskottet, att det militära disciplinförfarandet är förenat med så allvarliga brister, att varje utökning av antalet disciplinärt handlagda mål får betraktas som en olägenhet. Och utskottet åberopar i detta avseende en framställning från militieombudsmannen till regeringen, ingiven förra sommaren och innehållande vissa önskemål angående förbättring av det disciplinära förfarandet.

Då militieombudsmannens framställning ligger hos departementet sedan ett år tillbaka, är det redan av den anledningen klart, att departementet icke kan hava förbisett de mindre anmärkningar, som kunna göras mot det disciplinära förfarandet. I själva verket har den sedan ett år tillbaka pågående utredningen i denna fråga mycket noga beaktat vad som kan anföras till kritik i detta avseende; och om lagutskottet hade varit så vänligt att vilja begagna sig av någon sakkunnig föredragande, någon representant för den tidigare gjorda utredningen i ärendet, som hade kunnat stå till tjänst med upplysningar och bemötanden av de anmärkningar, som inom utskottet framställts, hade det varit en utomordentligt lätt sak för denne att för lagutskottet visa upp, att denna fråga icke bara är observerad utan att den är på det viset beaktad, att man inom justitiedepartementet redan har utarbetat förslag till ändring av gällande administrativa bestämmelser angående det disciplinära förfarandet. Saken är nämligen den, att ifrågavarande kapitel i den militära strafflagen kompletteras av en administrativ författning, som Kungl. Maj:t kan ändra utan riksdagens medverkan. Och det har varit departementets avsikt att genom ändring i denna författning iakttaga de anmärkningar, som från militieombudsmannens sida framställts mot det disciplinära förfarandet.

Jag skall icke upptaga kammarens tid — jag har redan talat bra länge i denna sak — genom att redogöra för dessa detaljer. Det skulle annars vara för mig en lätt sak att uppvisa, att hela utskottets kritik på denna punkt

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

baserar sig på ovetskap från utskottets sida om de lätt tillgängliga medlen för anmärkningarnas avhjälpande.

I själva verket har första lagutskottet mot sättet för den föreslagna domstolsreformens genomförande endast gjort en enda anmärkning, och den gäller auditörerna. På denna punkt har lagutskottet utan något samråd med det utskott, som har att handlägga avlöningsfrågor inom riksdagen, alltså statsutskottet, framställt anmärkning på de löner, som hava ifrågasatts för auditörerna. Utskottet synes hava funnit dem icke vara tillräckliga. Jag skulle ju kunna på det svara, att är det ingen annan anmärkning, är den ju lätt avhjälpt genom att höja lönerna. Nu tjänar det ju antagligen icke mycket till att inom kammaren diskutera detta med hänsyn till den utgång, som denna fråga sannolikt får. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen, att de föreslagna lönerna äro fullt tillräckliga för det arbete, som skulle ankomma på de blivande auditörerna. Jag undrar, om icke utskottet kan hava förbisett, att auditörerna i framtiden icke som hittills skola sitta som ledamöter i krigsrätterna. Åt auditörerna förbehålles ju framdeles allenast deras rådgivande verksamhet åt de militära befälhavarna.

Utskottet förmenar, att det skulle vara önskvärt med en förstärkning av auditörsinstitutionen. I det avseendet skall jag be att få uttala den mening, att den kungl. propositionens förslag innebär en betydande förstärkning av auditörsinstitutionen i förhållande till nu gällande lagstiftning. Enligt den kungl. propositionen skulle i framtiden såsom auditörer endast få accepteras antingen ledamöter av rådhusrätterna eller biträdande domare eller sekreterare vid det fåtal häradsrätter, som skulle komma i fråga såsom krigsdomstolar. En bestämmelse i den riktningen innebär enligt min mening väsentligt ökade garantier för att auditörskåren för framtiden kommer att vara väl besatt med kvalificerat folk. Utskottet anmärker på sekreterarna vid häradsrätterna, att de äro relativt oerfarna och icke hava den rutin, som de tidigare auditörerna kunnat förväntas innehava. Men dessa sekreterare komma icke till domsagorna förrän efter grundlig prövning i hovrätterna och skickas naturligtvis icke av hovrätterna ut som sekreterare i de häradsrätter som skulle komma att handlägga militära mål, utan att hovrätterna äro förvissade om att de besitta erforderliga förutsättningar just på detta område. Hovrätterna böra exempelvis skicka ut just sådana, som i hovrätten fått föredraga militära besvärsmål och därigenom förvärvat sig alldeles speciell sakkunskap på området. Jag menar, att om dessa sekreterare icke sitta mera än låt oss säga tre år i sänder i den domstol, där de placerats, bliva de i alla fall väsentligt mera kvalificerade än de nuvarande auditörer, som icke äro anknutna till några domstolar.

När utskottet konkluderar, att svårigheterna vid krigsdomstolarnas avskaffande icke tillräckligt beaktats vid förslaget utarbetande, så vågar jag här emot inlägga en alldeles bestämd gensaga. Utskottet har icke påvisat någon svårighet, som icke grundligt övervägts, innan den kungl. propositionen framlades för riksdagen. Svagheten i de av utskottet anförda skälen måste giva läsaren av utskottets utlåtande den uppfattningen, att de skäl, som verkligen varit avgörande för de ledande andarna inom utskottsmajoriteten, icke hava blivit anförda. I stället har man åberopat några skenbart demokratiska synpunkter för att kunna samla även den borgerliga vänstern inom utskottet under ett gemensamt utlåtande, som avvärjer attacken mot de militära specialdomstolarna.

I detta sammanhang vill jag rätta en uppgift i den kungl. propositionen. Bland de stater, som upphävt krigsdomstolarna i fredstid, åberopas där även Tyskland. I går kom i min hand ett nummer av tyska rikets författnings-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
samling, innehållande en lag av den 12 maj 1933 om krigsdomstolarnas återinförande. I motiven till denna lag anföres, att en huvudsynpunkt, som vid krigsdomstolarnas avskaffande 1919 icke tillräckligt beaktades, var den, att det straffrättsliga förfarandet mot soldater på det intimaste sammanhänge med den militära disciplinen och att ett åtskiljande av dessa båda saker blott kan lända till skada.

Detta är, mina herrar, ärliga motiv.

I samma anda hava vissa militära utlåtanden gått, liksom högerpressens kommentarer till förslaget om krigsdomstolarnas upphävande alldeles särskilt tryckt på den punkten, att det vore mindre lämpligt ur synpunkten av disciplinens upprätthållande.

Enligt min mening har propositionen givit kejsaren vad kejsaren tillhör genom att icke göra någon principiell rubbning i det disciplinära förfarandets handhavande av den militära befälhavaren. När de militära brottmålen bli av den allvarliga beskaffenhet, att det kräves handläggning inför en verklig domstol, finnes det däremot icke någon anledning ur disciplinära eller andra synpunkter att inrätta specialdomstolar för den särskilda grupp av medborgare, varom här är fråga. Det enda raka är att låta de militära lagöverträdarna, vare sig de hava manskaps eller befäls grad, svara inför samma domstolar som andra medborgare.

Jag slutar nu, herr talman, med att upprepa vad jag började med. På samma gång som förslaget tillgodoser ett gammalt demokratiskt krav, tidigare omfattat även av den borgerliga vänstern, innebär det ur statsfinansiell synpunkt raserandet av en onödig och dyrbar överbyggnad på vår domstolsorganisation. Utskottsmajoriteten har icke lyckats frambära några avgörande skäl mot förslagets antagande. Och jag hyser också en varm förhoppning, att denna kammare skall uppskatta det arbete, som nedlagts på frågan, och bifalla den kungl. propositionen.

Fröken Wellin: Herr talman! Givetvis har jag icke begärt ordet för att upptaga någon debatt med herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet. Det må vara förbehållet sakkunskapen inom denna kammare. Men det har oförhoppandes fallit på min lott att i korthet framställa yrkande om bifall till utskottsutlåtandet. Då vill jag göra det med några allmänna lekmanasynpunkter.

Inför de allvarliga betänkligheter, som från sakkunnigt håll framställts mot föreliggande förslag, har utskottsmajoriteten inom första lagutskottet ansett sig icke kunna eller våga bifalla detsamma. Även på håll, där man rent personligen ställer sig sympatisk till själva tanken, har man icke velat godtaga det nu föreliggande förslaget. Ett avslag innebär ju därför ett uttalande och en förhoppning om att förslaget skall vinna genom att få ligga till sig och ytterligare bearbetas.

Jag skall be att personligen få tillägga några ord. Som lekman måste jag säga, att mot de uttalanden, som göras i reservationen, att förhållandena skulle vinna på att mera civila synpunkter komme till synes inom det militära rättsväsendet och den militära uppfostran, måste jag uttala starka betänkligheter, icke därför att jag alls vill föra talan för några överdrifter i fråga om militär drill utan helt enkelt därför att hela militärväsendet, när det en gång skall fungera, är beroende av en sådan ögonblicklig precision, att det icke kan jämföras med civila förhållanden. Det är ju detta, som också motiverar, att man anser, att de människor, som stå inom armén och flottan, inom hela det militära väsendet, intaga en sådan särställning i förhållande till oss andra medborgare, att det mycket väl kan vara berättigat, att det

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

också på rättsväsendets område för de militäras del finnes särskilda domstolar.

Detta är ett helt personligt uttalande, och jag skall icke upptaga tiden vidare utan endast be att med dessa ord få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Ossbahr: Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll i sitt anförande, att enligt hans förmenande intet vägande skäl anförts mot förslaget till krigsdomstolarnas avskaffande i ordets nu använda bemärkelse. Det förefaller mig, som om, när det gäller en så pass viktig förändring av gällande förhållanden på krigslagstiftningens område, man i stället borde kräva synnerligen vägande skäl till förmån för en dylik av Kungl. Maj:t föreslagen ändring; och detta krav, som måste uppställas i fråga om varje förändring inom lagstiftningens område, bör göra sig särskilt starkt gällande, då man, som i detta fall, måste säga, att ärendet varit föremål för en synnerligen kraftig forcering.

Hur man än ser på den principiella frågan i denna sak, så har dock Kungl. Maj:ts förslag blivit föremål för en ganska allvarlig kritik från olika myndigheters sida och framför allt från lagrådets. Under sådana omständigheter borde således allenast särskilda förhållanden föranleda riksdagen att redan nu intaga en positiv ställning i av Kungl. Maj:t önskad riktning. Skall man genomföra denna sak utan hänsyn till de erinringar, som gjorts med anledning av grundlagens bestämmelser, varom åtminstone tveksamhet och delade meningar råda, så borde alldeles särskilda förhållanden eller rättare sagt missförhållanden ligga till grund för ett beslut av riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan icke finna, att vare sig i herr statsrådet och chefens för justitiedepartementet anförande eller i den kungl. propositionen kunnat anföras några så allvarliga missförhållanden på detta område, att man skulle vara nödsakad att omedelbart och på detta sätt genomföra en så genomgripande förändring.

Om jag förstod herr statsrådet rätt, så låg den förnämsta anmärkningen mot krigsdomstolarna i den omständigheten, att vissa militärer vore ledamöter av desamma, och detta ansågs uppenbarligen vara principiellt oriktigt. Herr statsrådet framhöll i sitt anförande, att den sakkunskap, som kunde vara erforderlig vid handläggningen av militära mål, lika väl kunde vinnas på så sätt, att militärer inkallades som sakkunniga vittnen, och att det icke vore någon nödvändighet, att dessa militärer sutte såsom ledamöter av domstolen. Det är dock, såvitt jag förstår, en ganska allvarlig och stor skillnad mellan ett sakkunnigt vittne och en sakkunnig meddomare. En sakkunnig meddomare intar en annan ställning. Han yttrar sig under domaransvar, och han kan också under rättens rådplägnings på ett helt annat sätt än ett sakkunnigt vittne få fram sakliga synpunkter, som kunna vara av betydelse för målens avgörande.

Jag vill erinra om att, såvitt jag minns riktigt, när det i andra fall varit fråga om specialdomstolar, just från socialdemokratiskt håll uttalats, att det vore lämpligt och önskvärt, att på speciella områden sakkunniga lekmän finge såsom meddomare deltaga i domstolarnas avgöranden. Så var fallet, vill jag minnas, bland annat vid behandlingen av ägodelningsrätterna. När det emellertid gäller de militära förhållandena, vill man uppenbarligen se saken på helt annat sätt. Då vill man tydligen i stor utsträckning utskilja, om jag så får uttrycka mig, de militära lekmanneelementen ur själva domstolen.

Det har sagts, att det skulle vara en principiell oriktighet med specialdomstolar, och herr statsrådet framhöll bland annat även denna omständighet. Det vore icke förenligt med principen om likhet inför lagen och rättsskipningen, att en viss kategori av människor skulle dömas av andra domstolar än

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
medborgarna i samhället i övrigt. Vad själva principen om specialdomstolar beträffar, ha vi dock även under senare tider i vårt land infört nya sådana domstolar, exempelvis vattendomstolarna. Man kan således icke säga, att specialdomstolar i och för sig äro någonting för vårt land så pass främmande eller enastående, att man av den anledningen måste principiellt vända sig mot krigsdomstolarna. Vad som väl, om jag förstod herr statsrådet rätt, skulle utgöra skillnaden mellan krigsdomstolen såsom specialdomstol och övriga specialdomstolar i vårt land, skulle vara den omständigheten, att det i fråga om övriga specialdomstolar icke vore en speciell kategori medborgare, som vore föremål för rättsskipning, utan att det vore vissa arter av mål, som där handlades. Jag kan för min del icke finna, att den omständigheten, att det här är en viss kategori av medborgare, i fråga om vilka målen handläggas inför specialdomstolar, skulle kunna medföra denna principiella inställning gentemot dessa specialdomstolar såsom sådana.

Om man emellertid har denna uppfattning om dylika specialdomstolars absoluta förkastlighet, borde man väl i så fall i den kungl. propositionen ha gått till ett fullständigt slopande av desamma. Man har emellertid, uppenbarligen av rent praktiska skäl, icke kunnat förfara fullt konsekvent, i det att man nu ansett, att särskild krigsrätt fortfarande skulle vara inrättad vid kustflotta. Är det oriktigt, att en viss kategori medborgare bli ställda inför en specialdomstol, är det naturligtvis ännu mera principiellt oriktigt, om denna krets av medborgare hoptränges än ytterligare.

Jag kan för min del icke finna vare sig av herr statsrådets anförande eller av den kungl. propositionen, att några allvarliga invändningar kunna göras mot det sätt, varpå krigsdomstolarna fungera. Det har visserligen av riksdagens militieombudsman i hans yttrande angivits, att man i ett eller annat fall kunnat i de militära krigsrättsledamöternas vota spåra en viss benägenhet att alltför mildt bedöma handlingar av personer, som varit med dem i militärt hänseende likställda. Man får dock säga, att denna kritik varit synnerligen svag, eftersom militieombudsmannen icke kunnat mer än i ett eller annat fall spåra en dylik benägenhet. Denna kritik kan jag för min del icke finna på något sätt vara av graverande art. Ty om man icke kan mer än spåra en dylik benägenhet i enstaka fall, skulle helt säkert den kritiken kunna riktas mot vilken domstol eller samhällelig institution som helst, i vilket land det vara må.

Militieombudsmannen har också i samma yttrande framhållit, att såvitt han kunnat finna, de nuvarande krigsrätterna visat sig fungera i stort sett mycket tillfredsställande och även visat sig äga förmåga till smidig anpassning efter den militära tjänstgöringens krav. När man ser sådana uttalanden — och det är icke bara militieombudsmannen, som funnit krigsdomstolarna väl fylla sina funktioner — måste man säga sig, att här icke förebragts sådana graverande omständigheter, som kunna berättiga till ett forcerande av den föreslagna lagstiftningen. Jag kan icke för min del, såsom herr statsrådet gjort i propositionen, anse, att frågan, huruvida krigsdomstolarna fungerat tillfredsställande eller icke, ej finge vara av avgörande betydelse. Såvitt jag förstår, borde just en brist i det hänseendet vara det motiv, som skulle kunna ligga till grund för ett riksdagsbeslut i enlighet med propositionens hemställan. Då icke något dylikt framhållits, kan jag för min del icke förstå, att man anfört tillräckliga skäl för lagändring och allra minst anfört tillräckliga skäl för en dylik brådska vid hela frågans behandling.

Herr statsrådet gjorde i sitt anförande gällande, att krigsdomstolarna skulle innebära en överorganisation. Jag kan inte riktigt förstå den anmärkningen. Den skulle vara riktig, därest krigsdomstolarna vore domstolar av permanent

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

karaktär med ständigt fungerande ledamöter. Men då det här endast är fråga om domstolar, som fungera vid tillfällen, då sådant påkallas, kan jag icke förstå, att detta kan karakteriseras såsom en överorganisation.

Herr statsrådet anser också, att hela denna organisation med krigsdomstolar i deras nuvarande gestaltning medför onödiga kostnader. Denna synpunkt göres också gällande i statsverkspropositionen. Genom de av Kungl. Maj:t föreslagna omändringarna skulle måhända statsverket kunna besparas en del utgifter, därest man icke från statsmakternas sida skulle anse sig skyldig att lämna vederbörande städer kompensation för de ökade kostnader, som för dem kan komma att bli en följd av den föreslagna lagändringen. Skulle emellertid statsmakterna anse sig nödsakade att lämna kompensation till vederbörande städer, måste man fråga sig, om den besparing på omkring 100,000 kronor, varmed man räknat i propositionen, verkligen kan komma att hålla streck. Men om statsverket icke skulle anse sig skyldigt till utgivande av dylik gottgörelse, komma dock ganska stora kostnader att drabba en del kommuner i vårt land, och av den utredning, som förebragts av olika institutioner, framgår, att det minst sagt ställer sig ytterst tvivelaktigt, huru med kostnadsfrågan i själva verket sig förhåller.

Det anfördes av herr statsrådet som ett huvudskäl, att det vore ett demokratiskt krav att avskaffa krigsdomstolarna. Man hänvisar också till den allmänna misstro, som säges vara rådande mot våra nuvarande krigsdomstolar. Om en sådan misstro skall få inverka på ett sakligt bedömande av en sådan fråga som denna, så bör, såvitt jag förstår, denna misstro också vara grundad på sakliga förhållanden. Den omständigheten, att man genom agitation i ena eller andra riktningen kan skapa en viss misstro på olika håll, kan icke föranleda mig till att jag, av den anledningen allenast, skall taga ställning till förmån för föreliggande förslag. Det har framhållits även av myndigheter, som tagit hänsyn till denna misstro, att den icke torde vara sakligt grundad, och då måste man finna det synnerligen egendomligt, om en institution, som anser sig böra handla efter sakliga motiv, kan taga hänsyn till en misstro, som den själv måste karakterisera såsom icke sakligt motiverad. Riksdagen bör väl ändå behandla denna fråga mot saklig bakgrund och icke mot bakgrunden av en kanske mer eller mindre tillfälligt uppgiterad opinion på olika håll.

Herr statsrådet ville göra gällande, att det skulle innebära, om jag förstod honom rätt, ett slags humanisering av behandlingen av framför allt de värnpliktiga, därest dessa icke skulle dömas av krigsdomstolar utan av allmänna domstolar. Han kunde icke finna, att någon invändning kunde göras däremot, att krigsmän skulle inställa sig inför vanliga domstolar i stället för, såsom nu, en specialdomstol. Jag kan dock icke underlåta att i detta sammanhang påpeka, att en dom eller ett utslag, meddelat av allmän domstol, otvivelaktigt i många fall betraktas på annat och allvarligare sätt än ett utslag, meddelat av en krigsdomstol. Skall man anlägga den humanitära synpunkten på frågan, måste man säga sig, att det torde vara mycket tvivelaktigt, om det för de värnpliktiga eller de stamanställda skulle vara mera önskvärt att bli dömd av en allmän domstol än av en specialdomstol. Vill en förutvarande stamanställd erhålla civilianställning, tror jag, att det i de flesta fall kommer att betraktas såsom för honom mera graverande och försvärande, om han blivit dömd av en allmän domstol än som nu av en specialdomstol. Jag vill för min del icke göra gällande, att man skall taga alltför stor hänsyn till denna synpunkt, men om man anlägger, såsom det göres från Kungl. Maj:ts sida, denna synpunkt om humanisering, då måste man fråga sig, om propositionen verkligen skulle medföra det resultat, vartill man dock ytterst syftar.

När man från så pass många håll framfört graverande anmärkningar mot
Andra kammarens protokoll 1933. Nr 42.

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
ett Kungligt förslag, så bör dock, såsom jag sade, föreligga synnerligen allvarliga krav och uppenbara missförhållanden, för att man skall genomföra ett förslag på detta brådskande sätt.

Herr statsrådet behandlade också i sitt anförande frågan om denna lagändrings förhållande till vissa bestämmelser av grundlags natur. Herr statsrådet hänvisade då i första hand till 20 § regeringsformen. Det är alldeles självfallet, såsom också framgår av uttalanden från juridiska experter, som yttrat sig på denna punkt, att man här kan ha delade meningar. Såsom herr statsrådet angav, innehåller 20 § endast en bestämmelse om viss sammansättning av högsta domstolen vid avgörande av mål, som dit hänvisas från krigsdomstol. Skulle man slopa krigsdomstolarna helt och hållet, skulle därigenom hela denna paragraf i detta hänseende bli av noll och intet värde. Den skulle stå där som en tom bestämmelse utan någon realitet bakom. Man måste väl ändå säga sig, att om man genom en vanlig lags antagande på detta sätt i realiteten om också icke formellt upphäver en lag av grundlags natur, har man i alla fall givit sig in på ganska äventyrliga vägar. Detta har också framhållits bland annat i den utredning, som är bifogad den av professor Reuterskiöld i första kammaren avgivna motionen.

Nu kan man visserligen säga, att detta förslag icke innebär ett fullständigt slopande av krigsdomstolarna i ordets gamla och ursprungliga bemärkelse, eftersom krigsrätterna komma att finnas kvar i krigstid, även om de slopas i fredstid. Under sådana omständigheter innebär sålunda en lagändring, kunde man förmena, icke i realiteten ett upphävande av 20 § regeringsformen. Jag vill dock i detta hänseende erinra därom, att denna paragraf tidigare endast avsåg att reglera högsta domstolens sammansättning vid behandling av krigsrättsmål i fredstid. Men genom den förändring, som genomfördes 1915, utvidgade man textens omfattning att avse även krigstid genom borttagande av orden »uti fredstider». Det är dock en ganska egendomlig omständighet, om man nu vill utnyttja denna utvidgning av textens omfattning för en inskränkning av tillämplighetsområdet. Den saken har ju i någon mån berörts av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 36, däri konstitutionsutskottet framhåller, att 20 § regeringsformen dock bygger på den förutsättningen, att särskilda krigsdomstolar finnas såväl i fredstid som i krigstid.

Herr statsrådet har emellertid försökt att komma ifrån de olika svårigheter, som dock kunna förefinnas med hänsyn till grundlagens bestämmelse. Detta har skett därigenom att man infört en ny terminologi, i det man i lagförslaget förklarar, att domstol, som handlägger militära mål, skall vara att betrakta såsom krigsdomstol. Det är alldeles sant, att det förslag, som nu framlägges för riksdagen, ur rent terminologisk synpunkt, såsom herr statsrådet framhåll, innebär en förbättring i jämförelse med det första utkast, som remitterades till skilda myndigheter i vårt land. Men, såsom också herr statsrådet framhållit, här är det icke bara fråga om en teknisk användning, så att säga, av en terminologi, utan man åsyftar, såsom lagrådet påpekat, dock att gå betydligt längre. Även om man med en viss pressning av grundlagen kan göra gällande, att intet absolut hinder skulle föreligga med hänsyn till grundlagens innehåll för ett genomförande av det nu föreliggande förslaget, så måste man dock säga sig, att man här försöker att mer eller mindre bortse ifrån alla de betänkliga konsekvenser, som kunna bli en följd. Och även om man kan polemisera på det sätt, som herr statsrådet gjort, gent emot lagrådets erinringar i detta avseende, vill jag dock framhålla, att lagrådet slutar sitt uttalande med att säga: »På grund av det anförda nödgas lagrådet såsom sin mening uttala, att de konstitutionella betänkligheterna mot det remitterade förslaget äro av långt allvarligare art än de, som med fog blivit framställda

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

mot det tidigare utkastet. Lagrådet finner sig därför böra bestämt avstyrka att förslaget föreläggas riksdagen.»

Det är dock en allvarlig sak, om man med en dylik pressning av grundlagsbestämmelser försöker undgå de svårigheter, som erbjudas. Och man måste säga sig, att om överhuvud en dylik brådska och en dylik pressning skulle kunna vara sakligt motiverade, böra allvarliga missförhållanden vara rådande, vilket dock icke här på något sätt påvisats.

Jag kan till slut, herr talman, icke underlåta att påpeka en viss egendomlighet i reservationen. I utskottets utlåtande framhålles, att med hänsyn till utskottsmajoritetens principiella inställning till hela förslaget utskottet icke ingått i någon detaljgranskning av detta förslag. Reservanterna ha sålunda icke heller, åtminstone under utskottsarbetet, ingått i någon detaljgranskning av propositionen, och man måste säga sig, att det ändå skulle vara ganska egendomligt, om riksdagen skulle anse sig kunna godtaga en proposition av denna viktiga innebörd och stora omfattning, utan att lagutskottet ingått på en verklig detaljgranskning av det Kungliga förslaget. Jag kan sålunda för min del icke förstå annat, än att redan den omständigheten bör motivera från reservanternas sida, icke ett yrkande om bifall till den Kungliga propositionen utan ett yrkande på återremiss av det Kungliga förslaget till lagutskottet för detaljgranskning.

Jag vill vidare, herr talman, påpeka, att i utskottets utlåtande framhålles, att utskottet ej heller till behandling upptagit spörsmålet, om ersättning bör tillerkännas de städer, som skulle komma att åsamkas en del kostnader, därest förslaget genomfördes. Jag tillät mig i detta hänseende framlägga för riksdagen en motion. Denna motion har sålunda, enligt vad som framgår av utskottets utlåtande, icke heller upptagits till behandling inom utskottet. Detta må vara fullkomligt riktigt av utskottsmajoriteten, eftersom min motion med yrkande om viss ersättning åt städerna endast avsåg en dylik gottgörelse i händelse av bifall till den Kungliga propositionen, och det är självfallet, att därest propositionen avslås, förfalla också utan vidare min motion och mitt yrkande. Reservanterna ha emellertid yrkat bifall till den Kungliga propositionen och måste sålunda taga ställning till frågan, om gottgörelse bör lämnas vederbörande städer eller icke. Detta krav synes mig hava blivit så mycket mera accentuerat, som riksdagen i sin skrivelse nr 227 år 1920 bl. a. anfört följande i denna fråga: »Att märka är vidare, att staten, i den mån rådstuvurätterna komma att övertaga även den militära rättskipningen, icke lär kunna undgå att till städerna utgiva ersättning för den kostnad, detta övertagande givetvis måste förorsaka städerna.» Här har riksdagen sålunda en gång tagit ställning i den riktning, vari yrkandet i min motion går, men nu avfärdar man från reservanternas sida hela denna stora och allvarliga fråga utan att ens hava upptagit motionen till behandling inom utskottet.

Även denna omständighet måste sålunda, såvitt jag förstår, föranleda aningen därtill, att reservanterna yrka återremiss av ärendet till utskottet, eller att utskottet, i händelse riksdagen bifaller den Kungliga propositionen, utan vidare upptager denna motion till en behandling, som motionen nu icke på något sätt, enligt vad som framgår av utskottets utlåtande, erhållit. Skulle så icke ske, har ju motionen, såvitt jag förstår, väl knappast varit föremål för den grundlagsenliga behandling, som förutsattes i 55 § riksdagsordningen.

Rör man sig på så pass allvarligt område som detta, och har man att behandla ett förslag, som blivit föremål för så pass allvarlig kritik som det nu föreliggande, då böra ytterligt allvarliga skäl tala till förmån för reformens genomförande, innan en sådan beslutas. Det är icke nog med att man som herr statsrådet säger, att inga allvarliga skäl hava anförts emot den Kungliga

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
propositionen. Det bör i stället vara ytterligt allvarliga motiv, som skola ligga till grund för att riksdagen nu på detta brådskande sätt skall kunna intaga en välvillig ställning till detta Kungliga förslag, som dock blivit föremål för en ingående kritik av allvarlig natur från icke minst lagrådets sida. Jag ber sålunda, herr talman, att få instämma i det bifallsyrkande, som gjorts till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Östersund: Jag skall, herr talman, icke alls taga upp någon principdebatt med herr Ossbahr om frågan, huruvida krigsdomstolarna skola avskaffas eller icke. Den principdebatten fördes här i kammarken, trodde jag, i fjol för sista gången. Nu gäller endast debatten, huruvida det låter sig göra, att i den nuvarande processordningen inpassa en reform av den art, riksdagen begärde i fjol.

Det är anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten består av dels principiella motståndare till reformen och dels principiella, för att icke säga de mest entusiastiska, anhängare av reformen. Jag tycker, att herr Björling på Värmlandsbänken skall känna sig litet illa berörd av att hans ställning i första lagutskottet försvaras av herr Ossbahr på det sätt, som nu skett. Jag medgiver, att jag själv var så påverkad av de erinringar av konstitutionell natur och reell innebörd, som gjordes mot propositionen, att jag i lagutskottet först icke kunde taga ställning till frågan. Detta innebär dock icke, att jag därför viker ifrån den principiella inställning, som jag haft till frågan.

Det uppkommer alltid svårigheter för en minoritet i ett utskott, när utskottet vägrar gå in på en realbehandling av ett ärende. Jag vill icke säga detta såsom något klander i detta särskilda fall mot första lagutskottet, eftersom jag i fjol i utskottet själv hemställde, att utskottet icke skulle realbehandla en minst lika stor proposition som den här. För principiella anhängare av denna reform, som tillika varit litet anstuckna av de anmärkningar, som gjorts mot den nu föreliggande propositionen, var det litet besvärligt att få utrönt, huruvida man på grund av de anmärkningar, som riktats mot propositionen, skulle välja ett uppskov eller gå in för omedelbart beslut. Vi, herr Ossbahr, som äro reservanter, hava fått gå den väg, som alla utskottsminoriteter få lov att gå, när en fråga icke realbehandlas inom utskottet. Vi ha införskaffat på vägar, som stått till buds, förklaringar och upplysningar i de fall, där vi varit tveksamma.

Jag var så tveksam, upprepar jag, i fråga om de anmärkningar, som gjorts, att jag vid den första behandlingen av frågan inom första lagutskottet icke kunde taga ställning till densamma. Jag var emellertid redan då på det klara med, att utskottsmajoriteten icke så mycket fäste sig vid de konstitutionella anmärkningar, som framställdes mot propositionen, men att utskottsmajoriteten däremot nog var mera påverkad av de reella erinringar, som gjorts, och framför allt de erinringar, som avsågo att sprida den uppgiften, att disciplinära bestraffningsmål hädanefter komme att handläggas på ett för vederbörande mindre tillfredsställande sätt. Man ansåg inom första lagutskottet, att avskaffandet av de nuvarande auditörerna skulle innebära en så allvarlig fara för rättssäkerheten vid de disciplinära målens avgörande, att man därför icke ville gå in för reformen. Från sakförståndigt håll inom utskottet — jag räknar dit herr Björling, som är gammal förhørsledare och principiell anhängare av denna reform — framhölls det, att de nya auditörer, som propositionen vill skaffa, icke skulle äga samma kvalifikationer för att vara rådgivare åt befälhavarna som de föregående auditörerna. De auditörer, som propositionen avskaffar, äro i en del fall administrativa jurister, i en del fall advokater och i en del fall domare. Här om säger departements-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

chefen, att vi måste som juridiska rådgivare till befälhavarna vid handläggningen av disciplinmål ha män med domarevana. Ledamöter av rådhusrätten måste givetvis hava större domareegenskaper än t. ex. en administrativ jurist i länsstyrelsen och häri måste givetvis justitieministern hava rätt. Lagutskottets erinringar emot sekreterarna, att de icke skulle äga kvalifikationer i de fall, där ärendena höra till häradsrätt, att vara lagfarna rådgivare åt befälhavarna, är ägnat att förvåna. Det är ungefär en månad sedan vi i sammansatta stats- och lagutskottet behandlade den nya domsagoorganisationen. Då tillskapades sekreterarna, vilka man ansåg skulle bli sådana säkra domare, att någon fara för äventyrande av rättssäkerheten vid vikariat och allt sådant där icke längre kvarstod. Ungefär samma män, som för en månad sedan populariserade sekreterärbetet för att få fram de högt kvalificerade domarena, säga nu, att en sådan där sekreterare icke har kvalifikationer att vara befälhavarens juridiska rådgivare. Han stannar bara en liten tid i domsagan — säger man — och sedan går han tillbaka till hovrätten för att få ytterligare utbildning. Han är dock så högt kvalificerad domare den där sekreteraren, att han i häradshövdingens frånvaro kan handlägga invecklade brottmål. Om nu lagutskottet anser, att den föreslagna reformen angående de militära målens handläggning kommer att giva ökad handläggning för befälhavaren av disciplinmål, så förvånar det mig, att lagutskottet på allvar säger, att sekreterarna icke skulle äga juridiska kvalifikationer att vara rådgivare åt befälhavaren, då han skall avdöma dessa mål.

Jag har inom lagutskottet, säger jag, varit så betänksam vid behandlingen av denna proposition, att jag vid voteringstillfället satt. Sedermera har jag emellertid förskaffat mig de uppgifter, som jag behövt för att taga ställning till frågan. De informationer jag fått har jag fått i justitiedepartementet, och de äro av ungefär samma innehåll som de uppgifter, herr statsrådet Schlyter för en stund sedan lämnade. Jag har sålunda numera inga betänkligheter att yrka bifall till den reservation, som herr Åkerman m. fl. avgivit.

Jag vill endast tillägga, att det, som sannolikt kommer att inträffa vid denna frågas avgörande i riksdagen i år, är något ganska anmärkningsvärt. Det har sedan ett tiotal år varit en majoritet i riksdagen för krigsdomstolarnas avskaffande. Frågan är principiellt utdiskuterad, och fjolårets riksdag begärde en utredning, huruvida man med den nuvarande rättegångsordningen skulle kunna avskaffa krigsdomstolarna. Det har icke kunnat förebäras ett enda bevis för att detta skulle vara omöjligt. Men det oaktat torde vi möjligen här möta den överraskningen, att riksdagen i dag kommer att säga: Vi vilja icke ha denna reform. En del göra det av principiella skäl, och andra på grund av för tillfället upptornade konstitutionella och reella invändningar. Skulle emellertid riksdagen avslå propositionen med de motiv, som första lagutskottet angivit för sitt avslagsyrkande, så har riksdagen därmed uppgivit sin principiella inställning till denna reform. Den riksdag, som något radikaliserats sedan i fjol, skulle då upphäva vad riksdagen tidigare sagt i denna fråga. Ty det innebär i själva verket lagutskottets yttrande. Jag vet icke, vad som kan hava påverkat det frisinna partiet, som tidigare varit minst lika entusiastiskt för denna reform som det socialdemokratiska partiet, att göra den helomvändning, som skett i år. Jag säger, att det kommer att väcka uppseende. Det är ju verkligen också något anmärkningsvärt, att 1932 års riksdag med stor majoritet begär, att denna reform skall komma, och att 1933 års riksdag säger — och detta med ett principiellt avslagsyrkande — att vi icke alls vilja ha detta förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

Herr **Björling**: Herr talman! Tiden är ju långt framskriden, och jag skall därför söka fatta mig så kort som möjligt i den föreliggande frågan.

Det är ju så, att vi alla måste erkänna, att denna fråga nu ligger i ett något egendomligt läge. Det har vid flera tillfällen pågått utredningar efter utredningar, och senast var det fjolårets riksdag, som uttalade sig för en ytterligare utredning av frågan om avskaffande av krigsdomstolarna och en reformering av krigslagarna. Men läser man alla dessa utredningars betänkanden, finner man dock, att alla äro hållna i mycket försiktig ton, vilket väl ändå tyder på att problemet icke är så lätt att bemästra från rent lagtekniska synpunkter, och ännu mer då det gäller tillämpningen.

Nu yttrade herr departementschefen, att utskottet anlägger skenbart demokratiska synpunkter för att även få med den borgerliga vänstern för att avvärja attacken mot de nuvarande krigsdomstolarna. Och herr Hedlund i Östersund utlade också texten i den riktningen. Följaktligen står man här som en politisk missdådare i viss mån, då man varit med och biträtt det föreliggande utskottsutlåtandet. Mot det nu föreliggande förslaget har riktats många allvarliga erinringar, av konstitutionell och lagteknisk art. Och jag skall icke blotta min okunnighet i detta avseende genom någon längre utläggning av texten beträffande huruvida och i vad mån en grundlagsändring är påkallad för denna reforms genomförande. Därom ha ju de lärde tvistat och tvista fortfarande. Men det är ju i alla fall så, att vi lekmän måste taga ståndpunkt även i sådana frågor, där vi icke äro sakkunniga. Jag kan emellertid icke undgå att av departementschefens uttalande finna, att han själv varit rätt så tveksam. Han säger ju: »Vad lagrådet sålunda anför har jag icke funnit utgöra tillräcklig anledning att underlåta tillstyrka det remitterade förslagets framläggande för riksdagen.» När departementschefen har varit så pass betänksam, då kan det kanske icke förvåna, att vi andra också varit betänksamma; och herr Hedlund i Östersund tycker jag sannerligen icke har någon särdeles stark ställning. Han nämnde här först, att han suttit i utskottet vid frågans avgörande utan att delta i beslutet, men sedan hade han varit i departementet och hos alla möjliga sakkunniga i syfte att skaffa sig informationer för att intaga en slutlig ståndpunkt. Då får man väl ändock säga, att när man skall gå till avgörandet i en sådan fråga, får man taga hänsyn till alla tillgängliga uppgifter, och då det gäller en fråga som den nu föreliggande bör väl en så pass utredning förebringas, så att man icke efteråt skall samla dem för att komma till en slutgiltig ståndpunkt.

När frågan ligger så till, har min inställning varit den, att i tveksamma fall skall man icke handla; och jag kan icke anse, att reformen är av så brådskande beskaffenhet, att man bör gå in för ett bifall, när den varit så omtvistad från lagteknisk synpunkt. Jag tror, att frågan vinner på ett uppskov och ett förnyat övervägande. Principiella motsättningar komma ju alltid att finnas i denna fråga, men jag tror, att reformens genomförande skulle vinna på, om den skulle begränsas till dessa principiella motsättningar och den icke skulle vara så omstridd från alla mera formella synpunkter.

Vad som gjort mig särskilt betänksam i övrigt är frågan om de s. k. disciplinmålen, och det är nog ingen offentlig hemlighet, att man även på socialdemokratiskt håll i det avseendet hyser en viss betänksamhet. Departementschefen ställer genom sitt yttrande i propositionen i utsikt att reformens genomförande skulle betyda, att befälhavarna i allt större omfattning komme att använda sig av sin disciplinära bestraffningsrätt, och då säger jag för min del, att jag anser detta vara ganska betänkligt i fråga om rättssäkerheten, och jag vågar göra gällande, att den ståndpunkten är starkt motiverad.

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

Herr statsrådet talade om att utskottet anlägger en skenbar demokratisk ståndpunkt, och han undrade över att högern kunde vara med på dessa betänkligheter mot befälhavarens bestraffningsrätt. I så fall kunde man anse det ännu mera förvånande i en sådan situation, att socialdemokraterna icke för närvarande tyckas hava några betänkligheter.

Nu står det här i reservanternas motivering angående den saken — jag skall endast i korthet beröra vad som står här — det står först och främst, att man fått uppgift om att inom departementet har man utarbetat ett utkast till författningsändringar, som äro avsedda att i allt väsentligt avhjälpa de nämnda bristerna. Denna P. M. fingo vi först sedan frågan var avgjord, men man finner i alla fall i densamma, att det föreligger ganska stora bristfälligheter, då det gäller förhållande och protokoll m. m., som stå i samband med befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt. De förändringar i militär bestraffningsförfordning som här ställas i utsikt borde väl ha prövats och framlagts i samband med propositionens utarbetande. Vidare säga här reservanterna: »För övrigt vilja vi påpeka, att antalet disciplinmål överhuvud borde kunna avsevärt nedbringas, om militärbefälet vid manskapets fostran anlade mera civila synpunkter och alltmer tillägnade sig den anda, som lägger mindre vikt vid ett mekaniskt tillämpande av disciplinära föreskrifter.» Det säga reservanterna, och det är givetvis en from önskan, som man till alla delar kan instämma i, men man får icke ändock vara så säker på utvecklingen på detta område, så att man därmed får en rättsregel eller ett förhållande, som avgränsar det som skall vara underkastat befälhavarens militära bestraffningsrätt från vad som skall gå till domstol. Dylika rättsregler torde vara alltför godtyckliga. Sedan fortsätta reservanterna: »I enlighet med en sådan utveckling, som för övrigt redan nu kan spåras på vissa håll, torde även vederbörande befälhavare ofta, i stället för att tillgripa disciplinstraff, kunna låta bero vid tillrättavisning.» Även på den punkten är det blott fromma uttalanden, ty det är inga fasta hållpunkter eller reglerande föreskrifter i något avseende. Och sedan talar man ytterligare här om att antalet disciplinstrafförseelser blivit mindre på senare tid, och däri kan man instämma, detta som en följd av den bättre rekryteringen och även av den korta värnplikts-tiden. Detta förhållande kan man anföra som ett skäl för krigsdomstolarnas avskaffande. Sedan tala reservanterna på slutet här om den åsyftade verkan, som disciplinstraffet har i det ena eller andra avseendet, för att ytterligare motivera sin ståndpunkt. Men man får väl i alla fall ändock göra gällande, att detta icke är tillräckligt starkt motiv i detta avseende.

Nu yttrade departementschefen, och herr Hedlund var inne på den frågan också, att det enda sakliga skäl, som utskottet anført, rörde frågan om de blivande auditörerna. Gent emot departementschefen vågar jag dock göra gällande, att de nya auditörerna enligt förslaget få ju ändock en avsevärt sämre ställning än de gamla, ty de senare sutto i alla fall i krigsrätten och därigenom fingo de ju också en viss träning i de militära målens handläggning, även då det gäller att vara rådgivare åt de militära befälhavarna. Och även anställningsförhållandena enligt nu gällande bestämmelser vid en jämförelse med det nu föreliggande förslaget tyder hän på att de nya auditörernas ställning ej kan anses betryggande för den militära rättssäkerheten då det gäller disciplinmålen handläggning. Det är icke tu tal om annat än att militieombudsmannen på den punkten har ganska starkt fog för sin erinran.

På grund av vad jag sålunda har anført torde framgå, att jag hyser stora betänkligheter mot det föreliggande förslaget, och jag anser, att frågans lösning skulle vinna på ett förnyat övervägande. Gentemot herr Hedlund i Östersund vill jag dock bestämt göra gällande, att utskottets utlåtande icke

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

går i den riktningen, att det uttalar sig principiellt emot en reform om krigsdomstolarnas avskaffande, det skall man icke finna på någon punkt i utlåtandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson i Mellerud: Herr talman, mina herrar! När jag för en stund sedan satt och lyssnade till herr Ossbahrs tal, måste jag erkänna, att jag gjorde samma reflexion som herr Hedlund: det var i allt det väsentliga en röst från det förgångna. Den diskussion, som han där sökte draga upp och försökte inleda kammaren uti, den fördes redan 1920, då riksdagen beslöt för sin del i denna angelägenhet. För att påskynda reformen beslutade riksdagen också föregående år i samma sak. Herr Björling gjorde också den invändningen, att han icke kunde finna, att reformen är av så brådskande beskaffenhet, så att man därför skulle behöva framlagt den redan i år. Jag skulle vilja råda herr Björling till att läsa igenom utskottets utlåtande från i fjol, till vilket hans partivänner medverkade, och sedan återkomma, då jag förmodar, att herr Björling resonerar på samma sätt som lagutskottet från i fjol, att man alltså vill hava en snabb reform på detta område, även om det måste innebära, att den nya mening, som han med mycken möda tillägnat sig nu under allra sista tiden, skjutes åt sidan. Det är uppenbart, att vad vi nu hava att diskutera är framför allt på vilket sätt vi skola genomföra denna reform, om vi skola kunna taga den i det skick den är framlagd, eller om den på grund av detta skick måste avvisas. Det principiella ställningstagandet är för riksdagens vidkommande, i varje fall för alla de ledamöter, som tidigare deltagit i beslutet, redan fattat och klart.

Man har från utskottets sida gjort den invändningen, att rättssäkerheten skulle vara i fara. Den skulle vara i fara därför, säger man, att det finns en risk för att disciplinmålen skulle öka, det skulle bli flera mål, som skulle undandragas domstols behandling och handläggas som disciplinmål. Nu är det ju emellertid på det sättet, att det är bestämda gränser mellan de mål som skola gå till domstol, och dem som skola handläggas som disciplinmål. Dessa bestämda gränser kunna icke i någon nämnvärd grad förskjutas. Den förskjutning, som departementschefen talade om, måste alltid bli av mycket begränsad omfattning; så fort det är ett mål, som kräver en väsentligare utredning, måste det handläggas vid domstol. Så fort en svarande nekar till sin förseelse och det alltså kräves bevisning, går också målet till domstol. Vissa sådana där bestämda, fasta gränser finnas ju, så att det finns ingen anledning att förstora detta förhållande, som utskottet har pekat på, när det talas om den massa av mål, som skulle i fortsättningen komma att behandlas som disciplinmål. Så säger man tvärt emot: om det nu icke skulle bli så många disciplinmål, skulle förändringen i alla fall innebära, att en massa struntmål, låt mig uttrycka det på det sättet, skulle handläggas vid domstol, och detta skulle vara till nackdel för de åtalade, som skulle få sina namn på uppropslistorna. Jag undrar, om icke även detta resonemang är, som också tidigare antytts, mycket, mycket overkligt. För den som haft tillfälle att kasta en blick på uppropslistorna vid våra domstolar bör det icke vara obekant, att det är en massa av mål, som icke alls äro av den karaktären att de försätta den åtalade eller den till domstol instämde i någon särskilt utsatt ställning. Det finns ju denna betydande massa av mycket enkla vägtrafikmål, förseelser mot ordningsstadgar o. dyl., — aldrig har man hört, att en person, som bli-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

vit kallad till domstol för en sådan sak, har kommit i ett sämre läge i det allmänna livet. Även detta påstående är alltså, såvitt jag kan finna, icke med verkliga förhållandet överensstämmande.

Man har gjort ett stort nummer av den omorganisation i fråga om auditörerna, som propositionen förutsätter, och denna fråga har spelat en mycket stor roll vid utskottsbehandlingen. Man har sagt, att då genom denna förändring regementschefen icke får en auditör vid sin sida, skulle behandlingen av disciplinmål komma att ligga mycket, mycket sämre till, men man har alldeles förbisett det förhållande, som departementschefen just i dag visade på, att man från departementets sida har avsett att fullt tillfredsställande fylla denna lucka, som skulle uppstått genom auditörernas avskaffande. Jag vågar påstå, att den nya ordningen fyller detta ändamål på ett *bättre* sätt än man gjort tidigare genom anordningen med auditörerna.

Man frågar sig givetvis, vad är det då som är anledningen till att man skall bibehålla specialdomstolar i brottmål? Märk väl, herr Ossbahr, när vi diskutera frågan om specialdomstolar, har det varit specialdomstolar i *brottmål*, men icke specialdomstolar i allmänhet. Vad är det då, som varit anledning till att man fortfarande vill bibehålla dessa specialdomstolar i brottmål? Man säger från utskottets sida, att man genom detta skulle tillförsäkra sig militära insikter och militär erfarenhet. Jag undrar, om man har anledning att så särskilt starkt poängtera detta förhållande som man gjort. Först och främst så är det ju tillfredsställande sörjt för sakkunnigeinsikter. I den mån sådana behövas komma de att förbehållas även de domstolar, som hädanefter skulle behandla krigsrättsmål. Men för det andra har man knappt tidigare varit så särskilt angelägen om att denna militära sakkunskap, denna verkliga sakkunniginsikt alltid skulle förekomma vid behandlingen av krigsrättsmål. Det har förekommit en del lustigheter, som ge vid handen, att så icke varit förhållandet, i varje fall icke i full utsträckning. Om man tar del av 1920 års krigslagstiftningskommittés betänkande, säges det där exempelvis, att i *flottans Öresundsavdelning* hava dess krigsrättsmål behandlats av krigsrätten vid *Kronprinsens husarregemente*. Flottans krigsrättsmål hava i regel rört sig om grundstötningar, sammanstötningar, felmanövreringar och allt detta som har med sjöväsendet att göra, och detta har handlagts med *kavalleriofficerare* och *kavalleriunderofficerare* som bisittare och domare. Men i detta fall har man icke gjort ringaste anmärkning emot, att det icke var lämplig sakkunskap i en domstol, men just nu, när denna nya domstolsorganisation skall träda i verksamhet, då riktar man blicken just på detta förhållande.

Det finns en särskild anledning enligt mitt förmenande att gå till en rationalisering, om jag får använda uttrycket, i fråga om behandlingen av krigsdomstolsärenden. Det är nämligen på det sättet, att sedan något mer än 10 år tillbaka har antalet ärenden, som behandlats av krigsrätter, sjunkit med mer än hälften. Det är nu en relativt obetydlig del av vad det tidigare har varit. Det finns ingen anledning att i fortsättningen upprätthålla och bibehålla en särskild domstolsorganisation för de redan tidigare få ärendena, vilka, som jag visade på, nu mycket snabbt sjunka i antal. Och om man ser på vad dessa ärenden innehålla, så finner man ytterligare, att det är sannerligen icke av den art, att man behöver befara, att de nya domstolar, som skulle behandla dessa krigsrättsmål, icke hava möjlighet att bilda sig tillfredsställande om-döme om desamma. Ungefär hälften av dessa brott, som handläggas vid krigsdomstolarna m. m., avse rymning, olovligt undanhållande och dylikt, de äro egentligen rena struntmål, men som ofta gå till krigsrätt beroende på att rymningen har tagit med sig något av kronans plagg och det på grund därav blir

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)
förskingring av kronans egendom o. s. v. Ärenden av ganska obetydlig karaktär utgöra alltså över hälften av dessa, som fortfarande handläggas vid krigsdomstol. En fjärdedel av dessa brott gälla brott mot krigslydnaden, misshandel, oskickligt uppträdande, fylleri o. s. v., och alltså endast en fjärdedel skulle angå skadegörelse, förskingring av kronans egendom, tjuvnad och dylikt. Som synes förekommer det i allmänhet knappast på någon punkt ärenden av särskilt invecklad beskaffenhet. Det övervägande stora flertalet är av en ganska obetydlig beskaffenhet, och man kan därför, såvitt jag förstår, mycket lugnt ur denna synpunkt gå in för den organisation, som här har föreslagits. Jag tycker också, att den förbättring av förhållandena som har påvisats vid de militära truppförbanden — på en relativt kort tid har antalet sjunkit till mer än hälften — borde vara värt ett erkännande på ett annat sätt än vad man från utskottsmajoritetens sida här har gått in för. Det synes mig icke längre vara anledning att man skall behandla militärerna på ett annat sätt än andra människor, när det gäller domstolsförfarande. Det kan icke vara tillfredsställande att exempelvis en yngling, så fort han som beväring iklätt sig kronans kläder, skall behandlas av en annan domstolsorganisation och vara hänvisad till andra domstolsförhållanden än vad som sker i vanliga livet; det förefinnes icke längre några motiv härför. Det synes mig därför, att det vore ett drag, som visade, att man uppskattade den förbättring som verkligen skett, om man nu ginge in för denna nya domstolsorganisation, som här föreslagits.

Jag skulle för övrigt, när man talar om nödvändigheten av specialdomstolar vid de militära truppförbanden, vilja fråga, om man icke med samma skäl skulle kunna säga, att det är nödvändigt med specialdomstolar för järnvägsmän, postmän och andra tjänstemän, som ha ett uppdrag, vilket kräver större grad av vaksamhet. Det finnes icke någon anledning att på denna punkt göra en så avsevärd skillnad mellan dessa statens befattningshavare, som man här är beredd att göra. Det är uppenbart, att vidmakthållandet av denna domstolsorganisation för det lilla antal mål, som fortfarande föreligger, är irrationellt i högsta grad. Det finnes icke någon anledning att vidmakthålla ett sådant irrationellt system, utan nu om någonsin bör tiden vara mogen att gå från ord till handling i fråga om detta av riksdagen flera gånger begärda förslag. Jag ber sålunda, herr talman, att för min del få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Johnsson* i Kalmar.

Herr Linnér: Herr talman! De ärade kolleger från första lagutskottet, som fört reservanternas talan, ha sökt framställa det såsom uppsendeväckande till och med eller i varje fall såsom överraskande, att det nu är så många, som intaga en annan hållning än föregående år. Det ligger verkligen något uppseendeväckande i detta ärende, men icke i den nyss angivna omständigheten, utan däri att denna proposition kommit fram i ett sådant skick, att den icke av vare sig majoriteten eller reservanterna i utskottet ens underkastats en detaljgranskning, och det beror givetvis därpå att propositionen är behäftad med så stora och ofrånkomliga fel. Jag skall — endast på två minuter, tror jag, att jag kan lova — peka på ett par av dem.

Det ena är propositionens förhållande till grundlagen. Det är fullständigt ofrånkomligt, att i grundlagen ordet krigsdomstolar har en särskild innebörd. Det betyder specialdomstol för militära mål och ingenting annat. Nu är det, såsom konstitutionsutskottet utvecklat, icke tillåtet enligt svensk lagstiftning att förändra en sådan innebörd av grundlagen genom en lagstiftning i an-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

nan ordning än den, som rör grundlagen själv. Och man märker ju, att justitieministern för att komma ifrån denna svårighet har använt — med ett lindrigt uttryck — högst egendomliga lagstiftningsmetoder. Detta är ju ett tillräckligt skäl för att lagrådet i motsats till chefen för justitiedepartementet sett sig föranlåtet att fälla det omdömet, att dessa betänkligheter äro av den allvarliga art, att lagrådet funnit sig böra bestämt avstyrka, att förslaget förelägges riksdagen. Detta är det ena av de fel, som jag skulle vilja tillåta mig att påpeka.

Det andra är det, som rör rättssäkerheten. Hela grunden för önskan att överflytta de militära målen till de allmänna domstolarna har antagligen varit den, att man därigenom trott sig få en större rättssäkerhet. Nu sviker lagförslaget på en icke obetydlig del i denna punkt, nämligen beträffande disciplinförseelserna. Herr Olsson i Mellerud har missförsått saken, då han säger, att det är en bestämd gräns dragen mellan dessa och andra förseelser. Den gränsen är bestämd att utgöra en övre gräns, men inom den finnes det rörelsefrihet, och den rörelsefriheten har förut gått i den riktningen, att befälhavare, som har disciplinär bestraffningsrätt, har kunnat skjuta ifrån sig en del förseelser, som han har befogenhet att handlägga. Det är denna riktning, som lagutskottets majoritet är säker om kommer att förändras på det sättet, att befälhavaren genom krigsdomstolarnas bortfallande finner sig tvungen att taga hand om flera disciplinära förseelser. Därigenom komma bestraffningar av icke obetydlig art att i verkligheten ådömas av befälhavaren. Det innebär ett försämrande av rättssäkerheten. Därtill kommer ytterligare, att auditörsinstitutionen kommer att bliva förändrad. Hur den i verkligheten kommer att se ut enligt justitieministerns intentioner, därom vet ingen någonting i denna stund, men det är klart, att man icke kan avgöra en så allvarlig sak i förhoppning om att justitieministern skall hitta på en lycklig utväg. Det har sagts, att auditören skulle bli en slags åklagare. Men då kan det icke vara lämpligt, att han får tjänstgöra såsom domare. Om man kan få användbara medhjälpare till befälhavaren i sekreterarna eller rådsturätsledamöter, därom vet man heller icke någonting. Vad sekreterarna beträffar torde böra erinras om, att de komma att finnas anställda blott vid ett fåtal domstolar. Om vidare sekreterarna med hänsyn till förläggningsförhållanden kunna användas till biträden åt befälhavare eller om deras tid medger det, därom vet man i själva verket ingenting. Det är alltså ofrånkomligt, att på den punkten innebär förslaget en försämring i förhållande till vad nu gäller. Jag skall vidare endast nämna, att förhållandet till rådhusrätterna är outrett, att detsamma gäller såväl i avseende å de förvaltningsbefogenheter, som Kungl. Maj:t på grund av lagförslaget kommer att tilldelas, som också i avseende å kostnadsfrågan. På grund härav, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Det rent formella och mer principiella i detta spörsmål undandrar sig i mycket stor utsträckning lekmannens bedömande, men om jag utgår ifrån att chefen för justitiedepartementet här i landet icke är en man, som så litet förstår av dessa spörsmål, att hans uttalanden skulle vara utan värde, vill jag därmed ha sagt, att jag förutsätter, att hans uttalanden dock grunda sig på så pass stor sakkunskap, att de giva stöd åt den uppfattningen, att de formella svårigheter, som här talas om, icke äro större än att det finnes möjlighet att övervinna dem med det förslag, som nu föreligger i frågan. Det förefaller, som om diskussionen uteslutande rört sig om de rent formella olägenheterna, och herr Ossbahr uttryckte den mening, att det från herr statsrådets sida sagts, att det från utskottets sida

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

icke kunnat göras några reella anmärkningar mot reformens genomförande, och herr Ossbahr förmenade, att skulle man genomföra reformen, skulle det finnas reella skäl därför. När riksdagen diskuterade saken förra året, förelåg ett utlåtande från första lagutskottet. Jag skall icke taga kammarens tid i anspråk med att citera allt vad utskottet sagt, men när det gäller reella skäl för reformens genomförande sade utskottet: »Att den nuvarande ordningen också alstrat misstro inom breda lager av vårt folk, synes obestridligt. Denna har emellertid icke riktat sig enbart mot krigsdomstolarnas bedömande av de värnpliktigas brott och förseelser utan kanske i ännu högre grad mot krigsdomstolarnas prövning av sådana mål, som anhängiggjerts mot yrkesmilitärer.»

Det var alltså några av de skäl utskottet anförde för sin ståndpunkt förra året, när utskottet positivt gick in för krigsdomstolarnas avskaffande. Finnes det då icke några skäl allt fortfarande som då giva stöd åt en sådan uppfattning, som utskottet givit uttryck åt förra året? Jag har framför mig ett exemplar av regeringsorganet för den 22 maj. På första sidan finnes en rubrik, som sträcker sig över tre spalter och är av följande innehåll: »Vaxholmschefen glömde 100,000 i kassarapport.» Och går jag igenom underrubrikerna i samma artikel, finner jag sådana som »100,000 kronor 'bortglömda' och 19,000 'tappades' bort», »En förskingringsaffär som aldrig blev utredd», »En underlig transaktion i regementets kassaböcker», »Kapten skrev av räkningen och fick betalt två gånger», »Dråplig episod vid regementets kassadisk», »Lappar av förenklad 'lufttyp' gällde som kvitton», »Tvättinrättningen på Rindö konkursfärdig», »Ingen effektiv kontroll över regementets skötsel», »Märkliga förklaringar av de ansvariga ämbetsmännen» och »Åklagarmyndigheterna lägga bevismaterialet på hög».

Herr talman! Det är några av de anmärkningsvärda rubriker, som finnas i detta nummer av regeringsorganet, och det är ingen hemlighet för någon för saken intresserad kammarledamot, vad man i denna artikel sysslar med. Man sysslar med den rapport, som avgivits av den kommission, som av regeringen haft i uppdrag att verkställa utredning om de förvaltningsmetoder, som finnas vid kungl. kustartilleriregementet i Vaxholm. Det ges dagliga exempel på sådana förvaltningsmetoder, som väl skulle motivera sådana artiklar, som ha till syfte att bringa ordning i saken. Jag förutsätter, att det varit meningen, då artikeln publicerades på sätt jag erinrat om. Men när det gäller dessa spørsmål, kan det vara fel på det s. k. rättsväsendet på det militära området och det kan vara orsaken till sådana saker. Vad som åsyftas i dessa rubriker och i texten har icke skett för några veckor sedan, utan det är mer än tio år gammalt, men har icke blivit beivrat. Det ger stöd för den uppfattning, åt vilken första lagutskottet förra året gav uttryck, nämligen att man handlägger ärenden av detta slag, när det gäller yrkesmilitärer, på ett sådant sätt att det skapas allmän misstro beträffande det militära s. k. rättsväsendet.

Herr talman! Jag skall erinra om att man kan ju tänka sig förseelser av samma slag vid de militära och de civila statsverken. Om jag skulle äga kännedom om att en man vid låt mig säga postverket gjort sig skyldig till tilläggande av statens eller enskildas medel, så vore det icke bara min plikt utan också rätt att anmäla detta till polismyndigheten, och det skulle då ske ett ingripande för utredning av saken. Men om det är en militär, som gjort sig skyldig till förseelsen och jag går till polisstationen och anmäler förhållandet, så ger man mig på polisstationen det besked att det har inte polisen att göra med, utan det är regementschefen, som har att bestämma, hur handläggningen skall försiggå. Det är den första och betydande skillnaden, när det gäller det militära och det civila rättsväsendet och de former, som där existera. Om

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

en förseelse begåtts av det slag, om vilket jag givit en antydan, och det göres en anmälan till regementschefen, så är det regementschefen, som bestämmer, hur och på vad sätt utredningen skall verkställas. Och när krigsdomstolen skall taga hand om saken, är det krigsfiskalen, som sysslar med den fortsatta utredningen i egenskap av åklagare. När man ser sådana tilldragelser, som vi varit i tillfälle att iakttaga för något år sedan, att en krigsfiskal, som haft i uppdrag att uppträda såsom åklagare i militära mål, själv gör sig skyldig till förseelse i egenskap av tjänsteman, som åsamkar honom två år och sex månaders fängelse, så skapas icke bara en berättigad misstro mot rättsförfarandet på området utan också misstro mot dem, som skola utreda de förseelser som förekomma. Jag har sett exempel på sådant förfaringssätt, och med hänsyn därtill måste jag, herr talman, med stor bestämdhet hävda, att det är nödvändigt, att det sker en ändring på området. Med hänsyn till statens intresse, när det gäller vad som sammanhänger med förvaltningsmetoder av det slag jag citerat ur Socialdemokraten eller när det är fråga om rättsväsendet, som skall beivra förseelser och bevaka statens intressen, är det utomordentligt nödvändigt, att en ändring sker.

Det har talats om disciplinmålen och deras behandling och om det skulle vara till fördel eller icke, om den militära chefens, befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt utvidgades. Erfarenheten får ju så småningom lära vad som kan sägas vara lämpligt och icke lämpligt i detta avseende. Men erfarenheten har ju för övrigt redan lärt, att när det gäller förevarande allvarliga spörsmål är det nödvändigt med en ändring. Om de rena disciplinmålns behandling i fortsättningsen icke blir tillfredsställande, är det möjligt att riksdagen framdeles får besluta om de ändringar, som kunna påvisas vara nödvändiga.

Herr talman! Mig synes, som om man icke bara med hänsyn till den rätts-säkerhet, som bör tillkomma militärmanskapet i allmänhet, har anledning biträda det förslag som föreligger om krigsdomstolarnas avskaffande. Alla de, som vilja göra gällande detta och som äro måna om att tillgodose icke minst statens ekonomiska intressen, ha en betydande anledning att biträda förslaget, ty förr än en ändring sker på detta område komma icke förseelser av det slag det erinrats om att beivras på sådant sätt, att statens intressen bli tillgodosedda. Ur dessa synpunkter och med hänsyn till den rätt man bör hävda för militärmanskapet, som kan göra anspråk på att bli behandlade lika oavsett graden, om de äro anställda såsom militärer eller äro värnpliktiga eller ha någon annan uppgift att fylla, tala alla skäl för ett biträdande av det förslag som föreligger. Och ärendet har varit föremål för utredning så mycket, att några risker för att biträda förslaget av formella skäl icke föreligga. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Hedlunds i Östersund yttrande. Han skar de frisinna över en kam och han anmärkte på att de avancerat från den ena ståndpunkten till den andra. Jag förstår icke detta. Jag har icke inom partiet hört talas om att man skulle enas om någonting i denna fråga. Jag anser, att sådana här frågor icke böra bli partipolitiska, utan var och en bör få fatta sin ståndpunkt. Det är som sagt efter min mening icke någon partipolitisk fråga. Jag vill endast helt kort säga, att jag troligen kommer att glädja herr Hedlund i Östersund med att rösta med honom i denna fråga. Det må vara, att förslaget kanske icke är så väl utformat, men det lär väl gå att rätta till det sedan. Själva huvudprincipen vill jag vara med om att gilla. Och den omständigheten att vi frisinna förut uttalat oss för att man borde något så när gå den väg, som

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

nu utstakats i den kungl. propositionen, kan icke hindra oss från att hysa vissa betänkligheter mot det föreliggande förslaget. Jag har icke något vidare att säga.

Herr statsrådet **Undén**: Herr vice talman! Då justitieministern är upptagen i första kammaren, tillåter jag mig göra några randanmärkningar till de anföranden, på vilka jag har lyssnat här under debatten. Jag må först som ett allmänt intryck säga, att det är sällsamt att höra den argumentation, som ingående och utförligt i dag på förmiddagen har utvecklats i denna fråga. Här är det ju endast fråga om att Kungl. Maj:t har effektuerat en riksdagsskrivelse, som beslutades 1920. Den effektueras 1933 efter en påminnelse 1932. Men åtskilliga talare — jag hörde särskilt herr Ossbahr — klaga över den otroliga brådska, som visats från Kungl. Maj:ts sida. Denna fråga har varit under utredning av två kommittéer, den sista kommittén under ledning av den nuvarande justitieministern, som inte, när han tillträdde sitt nuvarande arbete, hunnit slutföra sitt uppdrag. Han fortsatte det därför som justitieminister med hjälp av justitiedepartementet. Det föreligger alltså ett förslag i full överensstämmelse med riksdagens tidigare intentioner.

Man har vidare här fått höra, vilka utomordentliga domstolar krigsrätterna äro. De äro rentav domstolar av modernaste typ. För det första är det domstolar, som ha tillgång till särskild sakkunskap. Liksom beträffande vattendomstolarna, som ha särskilda bisittare för att representera den tekniska sakkunskapen, ha dessa krigsdomstolar militärer, vilka representera den militära sakkunskapen. Vidare äro dessa domstolar alldeles särskilt humana i sin rättsskipning. De förtjäna alltså erkännande framför andra. Därtill utgöra de ett alldeles utomordentligt värn för rättssäkerheten, under det att Kungl. Maj:ts förslag skulle minska rättssäkerheten i fråga om militära mål.

När man hör allt detta, måste man ju säga, att här föreligger ett lysande exempel på vad man kallar för motivförskjutning. Ingen kan sväva i tvivelsmål om att de militära bisittarna i krigsdomstolarna utgöra en rest av det gamla betraktelsesättet, att militärer skola dömas av sina likar. Det är inte alls för att representera någon särskild sakkunskap, som de sitta där. Tro herrarna, att de militära bisittarna ha lättare att reda sig än juristerna i den militära strafflagens labyrinter? Jag försäkrar, att det kan vara alldeles speciellt svåra juridiska spørsmål, som förekomma vid tillämpningen av den militära strafflagen, och där komma nog de militära bisittarna till korta.

Detta är helt enkelt alltså en kvarleva av den typ av domstolar, som man eljest avskaffat. Denna kammare har liksom första kammaren ända sedan 1914 varit på det klara med att de borde avskaffas, fastän man först tänkte sig, att detta borde ske i samband med den allmänna processreformen, en ståndpunkt, som riksdagen emellertid övergav 1920 genom sin då avlätna skrivelse.

Som bevis för krigsdomstolarnas verkliga natur vill jag bara påpeka, att som regel gäller, att vid åtal mot militär eller civilmilitär av officers grad eller tjänsteklass, skola städse officerare tjänstgöra i krigsrätten. Men vid åtal mot underofficer eller någon av manskapet, tjänstgöra officerare eller underofficerare. Herrarna tro väl inte, att det är den olika arten av sakkunskap i militära frågor, som har framkallat denna skillnad i fråga om de bisittare, som skola tjänstgöra.

Vidare ha vi fått höra, att detta förslag är så illa utarbetat och att det stöter på så stora konstitutionella betänkligheter. Vad beträffar dessa konstitutionella betänkligheter är det ju ändå en smula underligt, att det nu betraktas, som om grundlagen hade givit ett alldeles särskilt rättsskydd åt de militära krigsdomstolarna, när man vet, att vid den tidpunkt, då grundlagsparagrafen av-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

fattades, hela detta lagstiftningsområde tillhörde Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftningsområde. På den tiden kunde alltså Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande göra vad som helst med krigsdomstolarna. Men nu anser man, att de ha en mera skyddad ställning än övriga domstolar inom vår lagstiftning.

Man har åberopat lagrådets uttalande. Jag vill emellertid påpeka, att man tycks ha något missuppfattat lagrådet. Detta har inte sagt, att det var omöjligt att inverka på krigsdomstolarnas kompetensområde genom en lagstiftning, antagen i de former, som gälla för civillag. Lagrådet har inte sagt, att en sådan lag skulle vara stridande mot grundlagen. Vad lagrådet har sagt är, att om man använder ett begrepp, krigsdomstol, i denna civila lagstiftning, som inte motsvarar, vad som ursprungligen menades med krigsdomstolar i grundlagssparagrafen, skulle möjligen högsta domstolen komma i förlägenhet, huruvida den skulle inkalla de militära bisittarna eller inte, när ett sådant här mål kom före från en krigsdomstol av den nya kategorien. Lagrådet menar alltså, att högsta domstolen skulle stå inför ett besvärligt tolkningsspörsmål, om den skulle låta den nya terminologien gälla även vid tolkningen av denna grundlagssparagraf samt rörande militieombudsmannens tjänstgöringsområde. För min del hyser jag inte den ringaste tvekan om vilket utfall det skulle bli i högsta domstolen av grundlagstolkningen, när domstolen skulle få det första målet av denna art till handläggning. Jag vill för övrigt påpeka — jag förmodar, att justitieministern redan har sagt det i sitt inledningsanförande — att det har en gång tidigare på just detta område förelegat ett förslag, som innehöll punkten: Svea hovrätt är krigshovrätt. Det innebar alltså, att det inte skulle finnas en specialdomstol som mellaninstans, utan att Svea hovrätt, den civila domstolen, skulle vara krigshovrätt. Detta förslag, som utarbetades inom justitiedepartementet, remitterades till högsta domstolen. Därvid gjordes icke någon invändning från högsta domstolens sida — det var år 1882 — om att detta skulle innebära någon sorts kränkning av grundlagens bestämmelser, eller med andra ord att grundlagen skulle garantera en särskild specialdomstol såsom mellaninstans, oaktat ju regeringsformens § 20 just talar om de mål, som gå från krigsdomstolarna till högsta domstolen.

För övrigt har Kungl. Maj:t bifogat till propositionen en utredning rörande grundlagsfrågan, som jag inte tvekar att beteckna såsom det bästa som har sagts i denna fråga och som jag tycker borde övertyga även de jurister, som annars skulle hysa någon tvekan i frågan.

Jag tillåter mig, herr vice talman, anbefalla kammaren att såsom ett uttryck för att kammaren inte har lämnat sin gamla principiella ståndpunkt i detta ämne bifalla den kungl. propositionen och alltså godkänna det av reserverna framställda yrkandet.

Herr Olsson i Rimforsa: Jag har inte deltagit i ärendets behandling i utskottet, och jag hade inte tänkt säga någonting i frågan, men då jag deltog i behandlingen av motsvarande ärende föregående år och vid det tillfället röstade för det förslag, som vann riksdagens bifall, och då det vidare här gjorts antydningar om att det på det håll, jag tillhör, har skett en helomvändning, så vill jag för min egen del — och jag tror, att jag härvidlag kan tala å det partis vägnar, jag tillhör — säga, att någon sådan helomvändning inte förekommit. Vad som gjort, att jag intagit den ståndpunkten, att jag ämnar följa utskottet i dag i dess avslagsyrkande, är, det må jag ärligt erkänna, uteslutande och allenast den rent konstitutionella frågan. Denna har, såvitt jag kan minnas, inte varit uppe vid något föregående tillfälle, då frågan om krigsdomstolarnas avskaffande behandlats i riksdagen. Men då den nu vid årets riksdag kommit fram, och då invändningar i detta avseende gjorts med allvar,

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

övertygelse och kraft av sådana män, som man måste tillerkänna omdömesförmåga och sakkunskap, då det gäller grundlagstolkning, så måste jag erkänna, att jag blivit betänksam. Nu vill jag inte underkänna herr statsrådets omdömesförmåga på den punkten, utan jag uppskattar den tvärtom högt, men det finns ju andra, som ha uttalat och hysa en annan åskådning. Jag har därför menat och menar fortfarande, att om det kan göras gällande och skulle kunna visas, att grundlagens bud på något sätt skulle stå i strid med den nya lag, som man har tänkt sig genomföra, så bör den riktiga vägen vara att först ändra, vad som kan behöva ändras i grundlagens ordalydelse, och sedan komma fram till den reform, man tror vara lämplig och önskvärd.

Jag har fortfarande den uppfattningen, att människor i detta land skola dömas lika för sina gärningar, antingen de äro klädda i civila kläder eller i uniform. Jag menar, att i det fallet böra vi vara svenskar allesamman och inte någonting annat. Men jag kan som sagt inte finna, att frågan om grundlagstolkningen är så klarlagd, att jag i dag skulle kunna vara redo att gå med på det föreliggande förslaget. Jag vill därför bara tillkännagiva, att jag kommer att rösta för utskottets förslag. Låt mig dessutom säga, att jag skulle ha önskat, att i utskottets utlåtande hade kraftigare och mera klart än som skett framhållits, att man inte är tveksam om själva principen rörande krigsdomstolarnas avskaffande, utan att tvekan vållas av andra omständigheter. Man står således, borde där ha stått, principiellt på samma standpunkt som förut. Jag passar dock på tillfället att för min egen del avlägga den declarationen.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Holmström: Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i denna debatt. Men när herr statsrådet Undén talade om de militära ledamöternas förhållande till krigsdomstolarna, ansåg jag, att jag borde säga några ord, då jag vid flerfaldiga tillfällen suttit som militär ledamot i krigsrätt. Herr statsrådet sade, att de militära bisittarna är en gammal kvarleva av det betraktelsesättet, att militärer skola dömas av sina likar. Jag vet inte, vilken historisk bakgrund kan finnas härför, men jag vill säga, att varken jag eller någon av mina gelikar, som suttit i krigsrätt — skulle jag tro —, någonsin haft det intrycket, att vi suttit där, för att vi skulle döma likar.

Herr statsrådet sade, att krigslagarna skulle vara så särskilt invecklade. Jag lade inte ordalagen på minnet, ty jag hade vid det stadiet av herr statsrådets anförande ännu inte tänkt begära ordet, men herr statsrådet sade någonting i den stilen, att det vore en labyrint av svårigheter. Jag har inte funnit, att det varit så svårt att tolka och begripa dem. Men jag vill säga herr statsrådet, att den militära tjänsten också är en utomordentligt invecklad institution och — kan man säga — en labyrint av svårigheter att bedöma. Att militära ledamöter sitta i en krigsrätt, är väl just därför att de äro inne i den militära tjänsten. Det gäller t. ex. att bedöma en indisciplinär förseelse under fälttjänstövningar. Då är det naturligtvis till nytta för de civila ledamöterna, om där sitta militärer, som kunna förklara då det t. ex. redogöres för ett läge: en patrull har utsänts, och det och det har inträffat. Visst måste det vara till nytta, att sakkunskapen får göra sig gällande där. Det är således för att bedöma och förklara alla dessa rent militära spörsmål, som de militära ledamöterna sitta där. Många gånger har det varit på det sättet, att just militärens bedömande av saken har lett till framdragande av förmildrande omständigheter. Jag har vid många tillfällen varit med om detta. Någon gång ha kanske de militära ledamöterna framhållit de försvärande omständig-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

heterna. Men jag har hört såsom ett allmänt omdöme av civila krigsrättsledamöter, att de militära ledamöterna mången gång kunna framhålla just de förmildrande omständigheterna. De kunna inte heller ha något avgörande inflytande i krigsrätten i den riktningen, att de skulle kunna åstadkomma hårdare domar, ty det är ju på det sättet, att om det föreligger lika röstetal för två olika domar i en krigsrätt, blir alltid det mildaste förslaget krigsrättens utslag.

Jag har endast känt mig uppfordrad, herr talman, att säga dessa ord.

Herr **Ossbahr**: Även om man har den uppfattning, att städerna äro skyldiga att ställa sig till efterrättelse, vad statsmakterna kunna besluta i fråga om det sätt, varpå rättsskipningen skall utövas, kan jag i alla fall inte underlåta att uttala min förvåning över att man just på socialdemokratiskt håll så utan vidare är beredd att ansluta sig till denna princip. Från socialdemokratiskt håll har man, åtminstone vad Stockholm beträffar, med mycket stor skärpa drivit principen om den kommunala självstyrelsen. Och det förvånar mig kanske ännu mera, att man från det hållet inte på något sätt funnit sig föranledd, såsom jag tidigare påpekade, att yttra sig om den dock synnerligen betydelsefulla kostnadsfrågan. Här har, såsom jag framhöll, riksdagen i en skrivelse för 13 år sedan tagit direkt ställning till denna sak och förklarat, att statsmakterna icke torde undgå att till städerna betala gottgörelse, ifall reformen genomföres. Nu skulle, i händelse av bifall till reservationen, hela denna kostnadsfråga helt enkelt falla under bordet, utan att man ens inom utskottet upptagit denna sak till behandling. Här har man åberopat riksdagens ställningstagande i andra hänseenden såsom någonting, vilket man i mycket stor utsträckning helt enkelt har att rätta sig efter, men då det gäller denna sak, där riksdagen tydligt och klart sagt ifrån, finner man ingen anledning ens att upptaga frågan till behandling, mycket mindre då att anförda de vägande skäl, som väl böra ligga till grund för ett ändrat ståndpunktstagande i detta hänseende.

Jag hade väntat mig, att man från reservanternas sida här skulle litet närmare upptaga denna fråga till behandling, men jag finner till min förvåning, att man nu helt enkelt är beredd att utan vidare låta denna sak, som jag sade, falla under bordet utan att hava granskat den.

Jag framhöll också det egendomliga i att riksdagen här skulle besluta om bifall till en kunglig proposition av denna omfattande betydelse utan att riksdagen eller lagutskottet ingått i någon som helst detaljgranskning. Det förefaller mig mycket egendomtligt och måste sannerligen innebära, att man i mycket hög grad är beredd att utan vidare prövning svära på magisterns ord. Det må vara sant, att man i ett eller annat hänseende från justitiedepartementet erhållit uppgifter och upplysningar, men någon detaljgranskning av denna ganska betydelsefulla och vittomfattande fråga har dock faktiskt icke skett.

Herr statsrådet Undén förundrade sig över att jag gjorde anmärkning på den brådska, som skulle råda i nu förevarande fall. Vad jag gör anmärkning på är icke, att Kungl. Maj:t snabbt effektuerar en av riksdagen uttalad önskan, utan det är den omständigheten, att, då i alla fall skilda meningar råda, huruvida dessa förändringar kunna eller böra genomföras utan grundlagsändring, man det oaktat nu vill driva igenom saken, utan att det sker i samband med erforderliga ändringar i vederbörande grundlagsbestämmelser. Redan den omständigheten, att meningarna äro delade, och den omständigheten, att det dock finnes juridiska experter, som uttalat sig bestämt för den uppfattningen, att ändringar i grundlagen äro nödvändiga, borde väl dock föranleda därtill, att hela denna frågas slutliga avgörande först sker i samband med änd-

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

ringar i grundlagen. När man det oaktat vill driva fram detta förslag, måste jag fråga mig, vad det är, som föranleder en sådan brådska. Finns det några så allvarliga missförhållanden, att de kunna föranleda till att man, med bortseende från dessa allvarliga erinringar, skall forcera fram ett slutligt avgörande nu? Det är denna brådska, jag har funnit synnerligen anmärkningsvärd, och det är den brådskan, som jag i mitt anförande har riktat mig emot.

Jag kan vidare, herr förste vice talman, icke annat än finna, att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle innebära en mycket betänklig sak, nämligen att riksdagen skulle gå att besluta omfattande lagändringar utan att i detalj ha granskat det förslag, som är framlagt från Kungl. Maj:ts sida. Det är en betänklig sak, och jag måste på det kraftigaste reagera häremot.

Jag vidhåller således, herr förste vice talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedlund** i Östersund: Jag förstår inte, herr förste vice talman, varför herr Ossbahr skall göra reservanternas ansvariga för att inte hans motion och lagförslaget i dess helhet blivit detaljbehandlat i första lagutskottet, när det är lagutskottets majoritet — till vilken herr Ossbahr ansluter sig — som motsatt sig en detaljgranskning. Vi, som tillhöra minoriteten inom lagutskottet, ha inte alls bortsett från herr Ossbahrs motion i fråga om ersättning till städerna, som skulle få ökade utgifter för denna reform. Vi kunna naturligtvis aldrig gå in för att de städer, som inte åsamkas utgifter för reformen, skulle erhålla ersättning, men det är ej uteslutet, att inte en kommande riksdag skulle se sig nödsakad att ersätta till exempel Stockholms stad, om den på grund av reformen får ökade utgifter för ökning av antalet ledamöter i rådhusrätten. Vi ha inte i det hänseendet kunnat betrakta denna fråga som annat än en ren forumfråga. Riksdagen skall fatta sitt beslut och säga: forum för de militära målens handläggning blir härnäst rådhusrätten och i vissa fall häradsrätten. Punkt och slut. Det är riksdagens beslut. Ett dylikt beslut i en forumfråga kan givetvis medföra, att de samhällen, som drabbas av beslutet, måste få ersättning, men inte skola vi väl fälla en stor reformfråga på en sådan liten detalj som herr Ossbahrs motion i fråga om ersättningen.

Varför jag emellertid begärde ordet var för att få förklara, att jag visst inte tror, att herrar Olofsson i Digernäs och Olsson i Rimforsa ha någon annan principiell inställning till denna fråga nu än de haft tidigare. Men jag måste allvarligen beklaga, att deras förespråkare i lagutskottet dock ha skrivit fast hela sitt parti på denna fråga. Med tre rader avverkar utskottet den invändning, som är den avgörande för herr Olsson i Rimforsa för att gå på avslag, nämligen att reformen stöter på konstitutionella hinder. Sedan tar man rad för rad upp de principiella invändningar mot reformen, som alltid gjorts. Vederbörande få här göra vilka muntliga reservationer som helst; det står dock fast, att har jag skrivit på en växel, så är jag fast för den, och har man skrivit under ett utskottsbetänkande, så är man också fast. Och det ha herrar Björling och Larson i Lerdala gjort på det frisinnade partiets uppdrag.

Jag vidhåller, herr förste vice talman, mitt yrkande.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav först propositioner angående utskottets hemställan i mom. a), nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. krigsdomstolar och rättegången därstädes. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i mom. a) av utskottets förevarande utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 80 ja och 83 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Efter av herr förste vice talmannen vidare därå framställd proposition fann kammaren de i mom. b) omnämnda motionerna vara besvarade genom kammarens beslut beträffande föregående moment.

§ 4.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 226, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

§ 20.

(Nuvarande lydelse:)

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. *Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen härtill utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar och utan särskilt arvode sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.*

(Kungl. Maj:ts förslag:)

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras.

I samband härmed hade konstitutionsutskottet till behandling förehaft de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna nr 300 i första kammaren av herrar *Sandström* och *Mellén* och nr 469 i andra kammaren av herr *Ossbahr m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till de i ämnet väckta motionerna, avslå förevarande kungl. proposition.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Larsén, Källman, Vought, Wiklund, Johnsson* i Norrahammar och *Ström*, vilka ansett, att propositionen bort av utskottet tillstyrkas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr statsrådet **Undén**: Herr vice talman! Då kammaren nu går att behandla konstitutionsutskottets här föreliggande utlåtande, ber jag att redan från början få understryka, att den fråga, som behandlas i detta konstitutionsutskottsutlåtande, icke har något nödvändigt sammanhang med den fråga, som nyss har behandlats av kammaren, med avseende å det rent juridiskt tekniska sambandet.

Kungl. Maj:t har ju i nu föreliggande förslag hemställt, att riksdagen måtte vidtaga en ändring i 20 § regeringsformen i syfte att avskaffa de militära bisittarna i högsta domstolen. Jag behöver inte uppehålla mig närmare vid motiven till detta regeringens förslag. Det ligger fullständigt i linje med de direktiv, som riksdagen tidigare i sina båda riksdagsskrivelser givit, då riksdagen överhuvud taget velat avskaffa det militära elementet i domstolarna vid behandling av krigsrättsmål under fredstid. Här gäller det alltså högsta domstolens sammansättning. I nuvarande § 20 stadgas ju, att vid behandling av mål från krigsdomstolarna skall det finnas två militärpersoner såsom bisittare i högsta domstolen. Enligt regeringens förslag skulle denna sista punkt i paragrafen strykas, och resultatet skulle bli, att högsta domstolen vid behandling av krigsrättsmål skulle ha samma sammansättning som vid behandling av andra mål.

När jag då går till konstitutionsutskottets utlåtande för att få kännedom om utskottets motiv vid avstyrkandet av Kungl. Maj:ts förslag, finner man där först ett resonemang, som angår en helt annan fråga. Konstitutionsutskottet har på sidan 17 i utlåtandet till en början diskuterat det konstitutionella problem, som vi under föregående punkt ha här i kammaren debatterat, nämligen frågan, huruvida de lägre instanserna av krigsrätter kunna avskaffas såsom specialdomstolar utan ändring av grundlagen. Denna fråga har konstitutionsutskottet något berört, och sedan kommer utskottet in på den fråga, som här föreligger, nämligen spörsmålet om högsta domstolen. Där är utskottets yttrande i fråga om argumentationen koncentrerat i en enda punkt nederst på sidan 17. Det heter där, att utskottet erinrar om att § 20 regeringsformen bygger på förutsättningen, att särskilda krigsdomstolar skola finnas. Sedan fortsätter utskottet, att det alltså finner sig böra avstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition om ändrad lydelse av § 20 regeringsformen. Jag trotsar vem som helst i denna kammare att kunna finna ett logiskt sammanhang mellan försatsen och eftersatsen i detta utskottets yttrande. Vad är det utskottet säger? Jo, under erinran om att regeringsformens § 20 garanterar tillvaron av särskilda krigsdomstolar i underinstanserna avstyrker utskottet alltså ett förslag om att taga bort de militära bisittarna i högsta domstolen! Det finns inte något som helst logiskt sammanhang i denna argumentation. Utskottet har helt enkelt underlåtit att överhuvud taget yttra sig i frågan, huruvida utskottet anser eller icke anser, att det är lämpligt och ändamålsenligt att behålla de militära bisittarna i högsta domstolen. Man kan inte av utlåtandet komma till någon som helst klarhet rörande utskottets verkliga skäl, utan man är hänvisad till rena gissningar.

Nu tar jag för alldeles avgjort med hänsyn till den votering, som nyss ägt

Ang. ändrad lydelse av § 20 regeringsformen. (Forts.)

rum i denna kammare, att andra kammaren för sin del är beredd att genom sitt votum rörande denna grundlagsfråga giva tillkänna, att kammaren anser det vara på tiden att taga detta steg och avskaffa de militära bisittarna i högsta domstolen. Det har ju redan tidigare, nämligen 1920, av konstitutionsutskottet förordats ett förslag av just denna innebörd. Konstitutionsutskottet framlade i anledning av en enskild motion 1920 förslag om att stryka andra punkten i § 20 regeringsformen, d. v. s. just vad som här föreslås av Kungl. Maj:t, nämligen att avskaffa de militära bisittarna i högsta domstolen. Den gången blev konstitutionsutskottets förslag avslaget av kamrarna, tydligen närmast på den grund att man ansåg, att man ville ha en utredning rörande hela spörsmålet om ändring av underinstanserna innan man tog ståndpunkt till frågan rörande högsta domstolens sammansättning.

Jag tror alltså, att tiden är mogen för att taga även detta steg. Det har inte något nödvändigt sammanhang med den fråga, som nyss har behandlats, eftersom man givetvis kan sätta i kraft en lag rörande underinstansernas sammansättning och de speciella militärdomstolarnas upphävande utan hinder av att man ännu någon tid får ha kvar de militära bisittarna i högsta domstolen. Man kan också gå den omvända vägen, om man vill. Man kan mycket väl taga bort de militära bisittarna i högsta domstolen innan man hunnit sätta i kraft en lag angående underinstansernas sammansättning. Så till vida ha de bägge frågorna inte något nödvändigt sammanhang med varandra. Det samband, som i alla fall råder, är av rent saklig art, d. v. s. det är samma tankegång, som ligger till grund för bägge förslagen. Ty om man anser, att det är lämpligt att upphäva specialdomstolarna beträffande underinstanserna ligger det i sakens natur såsom förut lagrådet också framhållit, att det ter sig underligt att ha kvar de militära bisittarna i högsta domstolen.

Jag tillåter mig sålunda att anbefalla kammaren detta förslag. Reservanternas hemställan om bifall till propositionen är synnerligen välgrundad, medan däremot utskottsmajoriteten har fullständigt underlåtit att giva några som helst skäl för sin ståndpunkt.

Herr Lundqvist i Rotebro: Herr talman! Jag misstänker, att kammarens ärade ledamöter efter den långa debatt, som förts under det föregående ärendet, äro tacksamma ifall vi kunna komma över detta ärende ganska snart. På den grund och även med hänsyn till att denna fråga redan fallit i första kammaren och det alltså inte kan bli något positivt beslut vid denna riksdag, skall jag inskränka mig till att under hänvisning till utskottets motivering yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Igelboda: Herr talman! Jag skall ställa mig den föregående ärade talarens anmaning till efterrättelse och inte upptaga någon längre debatt i denna fråga. Jag ber att få hänvisa till den motivering, som av herr statsrådet Undén här anförts för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och med hänsyn till den principiella ställning, som denna kammares majoritet intog till den fråga, i vilken vi nyss ha voterat, hemställer jag om bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner, dels att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan, dels ock att kammaren måtte, med avslag å berörda hemställan, såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i förevarande proposition innefattade förslaget till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 5.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 105, i anledning av riksdagens år 1932 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1931—30 juni 1932.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang.
Tuhundra
härad's väg-
styrelse.*

Härefter föredrogs *punkten 6*, angående Tuhundra härad's vägstyrelse; och anförde därvid

Herr Lundell: Herr talman! När jag i början av riksdagen läste statsrevisorernas berättelse, var det med en viss förvåning, som jag tog del av deras anmärkning under paragraf 16 mot vägstyrelsen i Tuhundra härad. Ännu mera förvånad har jag sedan blivit, när jag sett, att statsutskottet oreserverat anslutit sig till revisorernas uttalande.

Vad är det då, som denna vägstyrelse i Tuhundra har gjort? Jo, den har, visserligen kanske inte till formen men till gagnet slutit ett kollektivavtal med en lokalavdelning av R. L. F., d. v. s. organisationen riksförbundet Landsbygdens Folk. Jag säger, att det kanske inte till formen varit ett kollektivavtal — jag vill inte yttra mig med säkerhet på den punkten. Det kan mycket väl hända, att det i allo uppfyller villkoren för ett kollektivavtal. En sådan överenskommelse kan ju ske även genom brevväxling.

Revisorerna ha här anmärkt på prisskalans höjd. Jag vill för min del er känna, att denna prisskala kanske ligger något i överkant i jämförelse med vad som förekommer på andra håll, men så särdeles hög är den i varje fall inte. Detta har jag kunnat konstatera vid jämförelse med prisskalor, som tillämpas på andra orter. För övrigt förekommer det väl ofta eller kanske man kan säga i regel, att man måste konstatera, att tariffer i kollektivavtal ligga väl högt. Detta är i stor utsträckning fallet, då det gäller avtal, som äro slutna mellan en vägstyrelse och någon avdelning av väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet eller någon lokal samorganisation. Att dessa tariffer ligga så högt beror naturligtvis på de omständigheter, under vilka kollektivavtalen vanligtvis komma till, d. v. s. under hot om strejk och blockad eller kanske icke blott hot utan direkt strejk eller blockad.

Revisorerna ha emellertid icke bara anmärkt på tariffernas höjd utan också på den i avtalet överenskomna monopoliseringen av arbetet. Men en sådan monopolisering förekommer ju nästan i alla kollektivavtal, d. v. s. den gör det icke till namnet men till gagnet. Om enligt ett kollektivavtal med en vägsty-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

relse arbetare tillhörande t. ex. väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet äro sysselsatta, går det icke för någon utomstående arbetare att komma in och få arbete, utan att han åtminstone först går in i förbundet i fråga. Och det kan hända, att detta icke en gång är möjligt, då dylika förbund ofta äro slutna organisationer — i varje fall i realiteten. I det hänseendet är olägenheten mindre när det gäller riksförbundet Landsbygdens Folk, eftersom denna organisation icke är sluten utan tager emot vem som helst, som är bosatt på vederbörande ort. Detta förbund har också på åtskilliga andra håll slutit kollektivavtal angående vägarbeten, kollektivavtal, som mera ha den för sådana avtal vanliga formen och alltså icke bara bestå av en protokollsanteckning i vägstyrelsens protokoll.

Jag vill för min del hoppas, att det icke är statsrevisorernas avsikt att framdeles anmärka på dessa avtal, som äro slutna just av riksförbundet Landsbygdens Folk, samtidigt som man låter andra kollektivavtal, där monopoliseringen är väl så stark i realiteten och där tarifferna äro väl så höga, gå oanmärkta förbi. Jag känner kanske väl så starkt som någon annan här i riksdagen de vådor för en lugn och sund ekonomisk utveckling, som kollektivavtal kunna medföra, om de utnyttjas olämpligt. Från borgerligt håll ha åtskilliga gånger gjorts framstötar här i riksdagen för att få till stånd en lagstiftning mot monopolistiskt fackföreningsmissbruk, men riksdagen har icke velat vara med om dessa förslag. Vill riksdagen tillåta långt gående ansatser till monopolisering från *ett* håll, får väl riksdagen också tillåta dylikt från andra håll. Jag kan för min del icke anse, att det är riktigt, att riksdagen opåtalat låter missbruk av föreningsrätten passera, så snart sådant missbruk förekommer ifrån de hittills gängse organisationerna på arbetsmarknaden, men klipper till med en anmärkning, såsom här skett, så snart samma slag av missbruk kommer till synes hos en landsbygdens organisation. För övrigt är det väl så, att risken för missbruk och risken för alltför höga tariffer är mycket mindre när det gäller vägdistrikt, som sluta avtal med en avdelning av R. L. F., ty dess medlemmar komma ändå icke att driva upp tarifferna till någon orimlig höjd, då detta vore detsamma som att belasta sig själva med mycket höga vägskatter. En sådan återhållande hake finns ju eller endast obetydligt i fråga om organisationer, tillhörande L. O. eller S. A. C.

Herr talman, kanske man i stället skulle kunna vända på förhållandet och säga, att när nu socialdemokraterna i statsrevisionen och i statsutskottet så enhälligt anmärkt på monopoliseringssträvandena från *en* organisations sida och på detta sätt tydligen givit till känna, att de se grandet i sin broders öga, man borde kunna vänta, att de också så småningom finge se bjälken i sitt eget och framdeles vore villiga att gå med på en lagstiftning emot fackföreningsterror och monopolisering av arbetsmarknaden. Om den anmärkning, som här är framställd av statsrevisorerna, får fattas som ett tecken i dylik riktning, har jag ingen invändning att göra mot densamma utan hälsar den med glädje.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Den föregående ärade talaren uttryckte sin förvåning över att statsrevisorerna här hade gjort anmärkning och över att statsutskottet följt revisorerna i det avseendet. Jag tror icke att jag är den ende, som är förvånad över det anförande herr Lundell nyss höll, och jag tror, att det hade varit lyckligare, om ett dylikt uttalande icke hade kommit från det hållet. Jag skulle till nöd kunnat förstå, om man fått höra det från en av kaminarens socialdemokrater, som dock säkerligen varit taktiskt klok nog att icke göra sig skyldig till ett sådant uttalande, men jag har svårt att följa herr Lundell.

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

Först ber jag emellertid att få rätta ett misstag, som herr Lundell gjorde sig skyldig till. Han nämnde, att det är vägstyrelsen, som vi anmärkt på, och vägstyrelsen, som vidtagit åtgärderna i fråga. Förhållandet är emellertid, vilket klart och tydligt framgår såväl av revisorernas anmärkningsparagraf som av Tuhundra härads vägstyrelses förklaring över anmärkningen, att vägstyrelsen har av vägstämman ålagts att monopolisera gruskörningen på ett sätt som revisorerna funnit anledning att anmärka på.

Jag delar fullständigt herr Lundells uppfattning om vådorna av att med uteslutande av den fria konkurrensen monopolisera ett visst arbete och därigenom tilittinga sig en högre betalning, och vid granskningen av det föreliggande fallet var man inom statsrevisionen från alla håll ense om att det gällde att om möjligt förebygga sådana utslag av — jag höll på att säga — maktfullkomlighet, som här kommit till synes, då man förbehållit ett arbete åt en viss organisation, som har majoritet vid vägstämman och själv bestämmer de priser, efter vilka arbetet skall betalas. Det är ju uppenbart att fara föreligger, att om dylikt får fortgå, vederbörande komma att tillgodose sina egna intressen på andras bekostnad — de vore väl mer än människor annars. Jag delar icke alls herr Lundells uppfattning om att här skulle föreligga ett fall där man icke skulle vara på något sätt frestad att oskäligt fördyra gruskörningen därför att detta genast skulle återverka på vägs-katten, ty kostnaderna bestridas ju till 75 % av statsmedel. Herr Lundell vände sig med rätta mot monopoliseringssträvandena och den monopolisering, som faktiskt föreligger på många håll inom arbetarorganisationerna. Visst leder sådant, exempelvis när det gäller vägarbetena, till en höjning av vägs-katten inom vederbörande distrikt, och visst få många arbetare vara med om att betala ökad vägs-katt, men detta hindrar dem icke att söka driva upp lönerna till högsta möjliga höjd. När man vidare kommer ihåg, att det härvidlag gäller kostnader, vilka till stor del gäldas med allmänna medel och icke med vägs-katten, förstår man, att känsligheten på den punkten och viljan att hålla igen i fråga om kostnaderna icke kan vara så särdeles stor vare sig hos vägarbetare eller hos anmärkta entreprenörer.

Jag skall för att icke i onödan uppehålla kammarens tid, då många ärenden återstå på listan, inskränka mig till att slutligen deklarerera, att om vi från borgerligt håll ha den uppfattningen, att monopolistiska sammanslutningar inom fackföreningsvärlden äro av betänkelig art och mången gång medföra ett utestängande av till arbete berättigade och behöriga arbetare samt dessutom ofta medföra ett utestängande av en billigare arbetskraft och ett upprätthållande av arbetslöner, vilka äro för höga, så kan det icke vara rimligt att vi samtidigt tåla, att liknande förhållanden förekomma på annat håll. Vi kunna icke anse det riktigt att, såsom i det föreliggande fallet skett, en sammanslutning begagnar sig av liknande metoder för att åt sig förbehålla ett visst arbete och föreskriva vissa arbetsinkomster, som ligga i överkanten av vad som betalas i allmänhet och vad som bör betalas. Jag tror icke, att man härvidlag kan hylla den satsen, att ont skall med ont fördrivas, och att vi skola låta förhållandena utveckla sig till den omfattning och till den grad, att hela samhället blir klavbundet i dylikt, så att därigenom framtingas motåtgärder. Om vi skola ha rätt att kräva åtgärder mot förutvarande liknande sammanslutningar, är det skäl i att vi själva hålla oss obesmittade av dylikt, och det är härvidlag, herr Lundell, icke fråga om att vederbörande se grandet i sin broders öga men icke bli varse bjälken i sitt eget, ty i detta fall har man i lika hög grad bjälken i sitt eget öga, om man tolererar fall som det anmärkta.

Jag tror, att revisorernas anmärkning på denna punkt är mycket befogad,

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

och jag vill tillägga, att den av herr Lundell åberopade omständigheten, att man icke gjort anmärkning i vissa andra fall, icke behöver tyda därpå, att icke revisorerna skulle kunna anmärka på övergrepp även i dylika fall. Vi kunna naturligtvis icke framställa anmärkning på andra områden än där revisorerna ha granskningsrätt, såsom härvidlag varit förhållandet.

Herr Lundell: Ja, herr talman, jag vill bara gentemot herr Magnusson i Skövde i allra största korthet säga det, att jag naturligtvis anser i princip, att en sådan här monopolisering och sådana här fackföreningsmissbruk av allehanda slag böra bekämpas, från vilket håll de än komma, men jag har ändå ansett, att jag måste reagera mot att statsrevisorerna anmärka på ett missbruk av detta slag, när det härrör från en lantmannaorganisation, under det att de icke anmärka på dylika missbruk av mera upprörande art, som framkommit och alltjämt framkomma från organisationer av annat slag. Det är alltså mot ensidigheten i statsrevisorernas anmärkning, som jag reagerat.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag vill bara som svar på det senaste inlägget framhålla, att denna anmärkning icke är ett uttryck för någon ensidighet i statsrevisorernas uppfattning. Statsrevisorerna äro, som jag nyss nämnde, bundna av att revidera sådant, som ligger under deras revisionsbefogenhet, och vidare, herr Lundell, ha vi icke möjlighet att under en och samma revision omspänna så många områden, att vi vid denna kunna hinna granska och anmärka på allt möjligt. Herr Lundell kanske kan få tillfredsställelsen att framdeles se en anmärkning även på den punkt, som han belyste, det är mycket möjligt, men då jag ej längre tillhör revisionen kan jag intet utlova. Men när han nu klandrar anmärkningen på denna punkt av skäl att revisorerna ej samtidigt anmärkt på fackföreningsmonopol, så vill jag bara säga, att det förändrar icke alls riktigheten i den anmärkning, som här föreligger. Då herr Lundell därjämte förklarar, att han är emot monopolsträvanden och monopolsammanslutningar av det här påtalade slaget, så finner jag verkligen, att hans ståndpunkt är minst eller långt mer ologisk än den, för vilken han anklagar revisorerna, och där han är så ömtålig för en befogad erinran.

Herr Severin: Herr talman! I anledning av herr Lundells yttrande och tydliga försök till generalisering av de eventuella tendenser till monopolisering, som framkommit inom fackföreningsrörelsen, skall jag be att få påpeka, att liksom herr Lundell tager avstånd från de monopoliseringsförsök, som givit anledning till denna debatt, så har också den svenska fackföreningsrörelsen genom sin mest auktoritativa myndighet, landsorganisationens kongress, tagit avstånd från alla försök till monopolisering från fackföreningarnas sida.

Då ett kollektivavtal slutes, förekommer det kanske i något enstaka fall, att i avtalet också inryckes en tvångsorganisationsparagraf. Ett exempel på ett sådant avtal ha vi i det, som träffats mellan frisörerna och frisörmästarna här i Stockholm. I detta avtal har nämligen stipulerats ömsesidigt organisationstvång, d. v. s. frisörmästarna få icke sysselsätta andra än medlemmar av frisörbiträdenas organisation, och medlemmar av frisörbiträdenas organisation få icke arbeta hos andra än organiserade mästare. Men detta är ett undantagsfall, och jag vet för övrigt inte, om denna bestämmelse har någon motsvarighet i andra avtal.

Jag kan emellertid erkänna, att det icke desto mindre förekommit försök till monopolisering från fackföreningarnas sida. Och likaväl som herr Lun-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

dell beklagar det försök till monopolisering, som gjorts av lantbrukarna i Tuhundra härad, så skall jag å den samlade fackföreningsrörelsens vägnar — jag tar mig friheten att i detta fall tala å dess vägnar — också beklaga dessa försök till monopolisering, som gjorts från fackföreningshåll. Jag är i det fallet ense med herr Lundell, att även jag anser, att rätten till arbete skall lämnas obeskuren, och principiellt står fackföreningsrörelsen på samma linje.

Herr Magnusson i Skövde: Ja, herr talman, jag skall be att få göra ett uttalande, och detta ber jag få göra i egenskap av vanlig, enkel riksdagsman, men icke alls i egenskap av ledamot av förra årets statsrevision. Jag gör detta uttalande med anledning av det anförande, som herr Severin nyss höll och där han betygade, att fackföreningarna såsom sådana ställde sig utanför monopolsträvandena och motarbetade dessa. Jag ber då närmast att få tacka herr Severin för det uttalandet, och jag hoppas, att man inom landsorganisationen och fackföreningsvärlden överhuvud skall söka göra verklighet av detta uttalande.

Jag skall, herr talman, också tillåta mig att göra en reflexion ett stycke därutöver. Om man å ena sidan har uppbyggt en fackföreningsorganisation av den storlek och styrka, som utmärker den nuvarande landsorganisationen med därtill anslutna förutom vissa utomstående förbund, och å andra sidan får uppbyggd en fackföreningsorganisation inom andra samhällsklasser, exempelvis bland jordbrukarna, av sådan storlek och styrka, att den, som man från vissa håll förväntar och hoppas, skall kunna åstadkomma den ekonomiska frälsningen för denna klass, då få vi ju två mycket starka makter, som komma att tävla med varandra inom samhället. Mellan dessa kommer då de utomstående, den tredje, kanske mindre och svagare parten, som säkerligen kommer att få sitta ganska hårt emellan. Då förefaller det mig, som om vi vore framme vid den tidpunkt, när, för att uttrycka sig litet tillspetsat, någon annan, ännu starkare makt, någon sorts diktatur, obönhörligen kommer att framväxa, vilken bildligt talat tager dessa båda krafter i nackskinet och säger dem, att nu är det tid på att ni taga er tillvara, nu är det nödvändigt, att ni underordna er det allmänna eller den över er stående kraften eller makten. Jag tror, att ingenting kan säkrare leda till diktatur eller något liknande, än om organisationer av det slag jag här antytt framväxa och bli alltför starka inom samhället.

Herr Johansson i Bro: Herr talman! Jag skall icke inblanda mig i den monopoldebatt, som här förts, men då frågan gäller mitt grannhärad och alltså berör mig ganska nära, kan jag inte underlåta att säga några ord.

I vårt län är det inte bara Tuhundra härads vägdistrikt, som varit illa ute för gruskörningen. Till och med vägdistriktet i det härad, där jag själv är ordförande i vägstyrelsen, har råkat ut för samma sak, men där ha statsrevisorerna icke sagt någonting, beroende på att vägstämman icke fattat beslut om saken, hos oss har det varit vägstyrelsen, som tagit initiativ till att låta bönderna köra fram det grus, som går åt till underhållet av vägarna i distriktet. Vi ha sökt efter bästa förmåga att ordna saken så, att vi kunnat följa de priser, som gälla i allmänna marknaden, och detta även i fråga om biltransporter, men trots att vi sökt hålla priserna nere vid allmänna marknadens, har dock vägingenjören i länet ansett, att det av oss tillämpade gruspriset varit för högt och för den skull inte velat tillstyrka statsbidrag på hela kostnaden för gruskörningen. I vårt distrikt råkade vi dock inte så illa ut, ty där var det endast 2,800 kronor, på vilka vi icke fingo bidrag av bilskattemedel, men det fanns andra distrikt i

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

länet, där rätt stora belopp avräknades, då bilskattemedel till underhållet skulle utbetalas.

Vi ha ansett, att vi varit i vår fulla rätt att förfara som vi gjort, ty enligt den nuvarande väglagen är det väl i alla fall så, att vägunderhållet fortfarande skall ligga på naturaunderhållarna. Det är sålunda bönderna, som äro skyldiga att sköta vägarnas underhåll, men genom påtryckningar dels från riksdagen och dels från andra, ha nästan alla vägdistrikt i riket numera godvilligt avstått från naturaunderhållet och överlåtit detta på vägkassan. Som vi veta, har ju hittills den största vägskattebördan legat på bönderna, och det är först under nuvarande riksdag, som det skett en liten ändring härvidlag. Vägstyrelsen i vårt distrikt har därför ansett det vara rättvist att låta bönderna få köra fram gruset till priser, som överensstämmer med allmänna marknadens priser, och på det sättet få en liten hjälp i sin tunga vägskattebörd.

Jag har intet yrkande på denna punkt av utskottets utlåtande, men jag har velat lämna denna upplysning, ty jag kan inte finna, att det är rättvist att behandla oss jordbrukare så som man gjort och draga av bilskattemedel, därför att det ansetts, att vi betalat väl höga priser för gruskörningen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag frestades begära ordet, när herr Magnusson i Skövde utbreddes sig med stora ord om fackföreningsmonopolismen. Vad har det spörsmålet egentligen att göra med dagens debatt?

När statsutskottets första avdelning behandlade 16 § i statsrevisorernas berättelse, så var det ingen fråga om att icke ett tydligt övergrepp hade begåtts, vilket revisorerna också hade påtalat i sin granskning. Det hade skett ett övergrepp ifrån en stämman, alltså från dem, som deltog i stämman, mot personer tillhörande i huvudsak samma kategori, som de, vilka gjorde sig skyldiga till övergreppet. Om en fackförening råkar bli anklagad för monopolpolitik, så brukar detta, som herr Severin påpekat, i regel vara därför, att fackföreningen har förbehållit ett arbete åt sina medlemmar, e. d. Men denna vägstämmas beslut gick inte ut på att förbehålla åt vägdistriktets bönder eller lantmän i övrigt rätten att köra grus, utan vägstämman premierade en viss del av vägdistriktets jordbrukarbefolkning. Men när man nu, som herr Magnusson i Skövde gjort i detta sammanhang, utbreder sig om fackföreningsmonopolismen, så lär väl detta, såvitt jag förstår, icke kunna förklaras på annat sätt än att här finnes en lust att rikta uppmärksamheten på fackföreningsrörelsens förmenta monopoliseringstendenser för att därigenom leda bort tankarna från tendenserna till den monopolisering, som statsrevisorerna här påtalat, tendenser, som äro mycket farligare än dem man trott sig finna hos fackföreningsrörelsen. Jag tycker, att den stridsmetoden är värd att observeras och t. o. m. att brännmärkas.

Jag har begärt ordet såsom talesman för statsutskottet och har velat påpeka just denna sida av saken. Utskottet är ju fullständigt enigt med statsrevisorerna därom, att ett sådant förfarande, som revisorerna påtalat, är praktiskt taget orimligt och icke bör vara tillåtligt. Men med detta påpekande från utskottets sida borde statsrevisorerna ha varit belåtna, och det finnes intet fog för den utvikning från ämnet, som här skett och som egentligen mera komprometterar statsrevisorerna än belyser deras ståndpunkt i det här föreliggande ärendet.

Herr talman! Jag får yrka, att den nu förevarande punkten lägges till handlingarna.

Herr **Lundell**: Ja, herr talman, jag vill endast säga till herr Törnkvist, att när han påstår, att statsrevisorerna icke skulle påtalat monopolisering, så

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

är det väl inte alldeles riktigt. I varje fall har ju statsutskottet uttalat, att det »förutsätter, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på att i möjligaste mån förhindra monopolsträvanden av denna art». Herr Törnkvist säger, att statsutskottet har reagerat mot att man på detta sätt genom ett avtal skulle premiera en viss del av befolkningen och ge den fördelar framför de andra. Jag tror dock inte man kan säga, att så blir fallet genom ett avtal sådant som detta, ty det finnes ju intet hinder för vem som helst, som bor där i trakten, att gå in i R. L. F. och därmed bli delaktig av de förmåner, som detta kollektivavtal innebär för dem, som skola köra grus åt vägstyrelsen.

Beträffande herr Severins anförande vill jag säga, att jag vet mycket väl, att herr Severin hör till den måttfullare delen av arbetarrörelsens representanter, men då han nu förklarar, att fackföreningsrörelsen har tagit avstånd från monopolismen, så är det väl ändå skäl i att tillägga, att detta avståndstagande hittills så gott som uteslutande skett på papperet. Det vore önskvärt, om detta avståndstagande kunde få ett något kraftigare uttryck, ty annars blir det ju detsamma som om något avståndstagande icke alls funnes till.

Vidare vill jag säga, att dessa avtal, där det stipuleras organisationstvång, icke äro så förfärligt ovanliga. Frisöravtalet saknar visst inte motsvarighet både här och där i landet.

Jag vill bara uttala den förhoppningen, att om man nu vill taga avstånd från monopolismen, man också på allvar måtte gå in för att bekämpa densamma. Men om man på fackföreningshåll ser faran i monopolismen, om man ser faran i att här kan komma att uppstå en stor strid mellan mot varandra kämpande starka organisationer, så kan jag inte förstå varför man inte vill vara med om en lagstiftning mot fackföreningsterror och mot övervåld från fackföreningarnas sida.

Herr Severin: Herr talman! I de kollektivavtal, som slutas mellan arbetare och arbetsgivare, är det ju vanligt, att man bestämmer de villkor, under vilka arbetet skall utföras. Däremot bestämmes icke *vem* som skall utföra arbetet. Fackföreningsrörelsen hävdar principiellt den ståndpunkten, att sedan arbetsvillkoren blivit i kollektivavtalen fastställda, så får envar, om han därtill erhåller rätt av arbetsgivaren, arbeta på arbetsplatsen i enlighet med de i kollektivavtalen fastställda villkoren, även om han icke tillhör den avtalsslutande organisationen. Men givetvis söker fackföreningsrörelsen att så snart en eventuellt oorganiserad man träder in på en arbetsplats och börjar arbeta, organisera mannen i fråga. Nu finnes det vissa undantag inom fackföreningsrörelsen, och det är dessa undantag, som fackföreningsrörelsen principiellt fördömer. Någon formell monopolism finnes alltså icke i det fallet, men det är riktigt, som herr Lundell anmärker, att det kan föreligga en monopolism av reell art, d. v. s. att fackföreningen kan utesluta andra än dem som tillhöra organisationen. Däremot är det ett fullkomligt misstag att tro, att fackföreningsrörelsen har tagit avstånd från denna monopolism endast på papperet.

Det har vidtagits och vidtages alltjämt mycket betydande åtgärder i denna riktning, men de flesta av dessa åtgärder komma helt enkelt aldrig till allmänhetens kännedom. Saken har naturligtvis sina svårigheter. Om vi ha en grupp arbetare, vi kunna ju t. o. m. taga de mycket apostroferade murarna här i Stockholm som exempel, och dessa komma och säga, att här ha vi tre-, fyrahundra man, som gå arbetslösa, men nu kommer ett lag murare från landsorten och skall börja arbeta här, ja, då är det ju den naturligaste sak i världen, att murarna i Stockholm skola se detta med mycket obliida ögon och försöka vidtaga de åtgärder häremot, som de kunna. Det är därför icke alltid så lätt att hindra alla dylika försök till monopolism, men, som sagt, fackföreningsrörel-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

sens högsta instanser äro i detta fallet ständigt verksamma. Och även om fackföreningsrörelsen aldrig bekänt sig till någon fri konkurrens och sålunda icke anser, att man skall ha rätt att taga arbete under vilka villkor som helst — det är ju för att förhindra den saken, som kollektivavtalen kommit till — så håller fackföreningsrörelsen dock på den fria konkurrensen i så måtto, att den anser envar äga rätt att taga arbete på de i kollektivavtalet stipulerade villkoren, och den vill icke medge någon viss organisation rätt att förbehålla arbetet åt sina egna medlemmar med uteslutande av andra arbetare.

Jag har velat förklara detta, därför att det inte i riksdagens protokoll skulle se ut, som om det här framställdes en generell anklagelse mot fackföreningsrörelsen för monopolism, utan att någon enda av de närvarande fackföreningsrepresentanterna haft ett enda ord att invända häremot. Det kan ur den synpunkten vara lämpligt, att den principiella ställning, som fackföreningsrörelsen intagit, också kommer till uttryck i kammarens protokoll.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Till herr Johansson i Bro vill jag säga, att den omständigheten att icke övriga väghållningsdistrikt, som han siktade på, fått några anmärkningar, helt enkelt beror på det förhållandet, att det icke är möjligt för revisorerna att på en gång granska samtliga vägdistrikt i riket. Vi ha endast kunnat göra stickprov, och därav följer givetvis, att man får nöja sig med att fordra in räkenskaperna från ett och annat distrikt. Granskningen av det ena distriktets räkenskaper ger kanske anledning till anmärkningar men icke granskningen av det andra. Flertalet vägdistriktets räkenskaper komma aldrig samma år under revisionens ögon, och följaktligen kan i de fallen ingen anmärkning ske. Det ligger i sättet för revisionsarbetets bedrivande, att det icke kan bli annorlunda. Då herr Johansson i Bro talade om angelägenheten för jordbrukarna att få de arbetstillfällen, som kunna beredas genom att ombesörja gruskörningen på vägarna, såsom en ersättning i viss mån för det tidigare naturaunderhållet, så vill jag säga, att jag mycket väl förstår, att jordbrukarna önska utföra detta arbete och jag har inte heller någonting däremot, men det måste naturligtvis ske under fri och lojal konkurrens och icke på det sätt, som här har skett.

Beträffande herr Lundell vill jag säga, att hans sista anförande skulle varit alldeles utmärkt och riktigt, om han icke hade hållit sina båda föregående, ty när han nu vände sig så starkt mot de monopolistiska strävandena, så var ju detta riktigt, men i sina första anföranden uttalade han själv i viss mån sitt klander mot oss i revisionen, därför att vi gjort anmärkning mot vissa monopoliseringssträvanden.

Till herr Törnkvist i Karlskrona vill jag säga, att vi revisorer ingalunda haft något att erinra mot statsutskottets sätt att behandla revisorernas anmärkningar. Tvärtom ber jag att få uttala min och, jag tror, mina medrevisorers tillfredsställelse däröver. Att debatten kommit in på det plan och på de områden, som nu är fallet, är icke vårt förvållande utan beror på en viss kammarledamots ingripande här.

Herr Törnkvist sökte göra gällande, att man här icke skulle kunna göra några jämförelser med fackföreningarna. Jag ber att få säga, att jämförelsepunkter dock finnas. Vägstämman förbehöll ju ett visst arbete åt medlemmarna av en viss organisation. Man har vidare sagt — jag tror, att det var herr Lundell — att det stod var och en fritt att gå in i den omtalade organisationen. Ja, det är visserligen sant, dock med begränsning att vara jordbrukare, men detta innebär dock ett visst, för att icke säga ett betydande, mått av tvång lika väl, som det innebär ett betydande mått av tvång, om jag visserligen säges ha rätt och frihet att deltaga i ett visst arbete, men endast under den angivna

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

eller underförstådda förutsättningen, att jag måste ansluta mig till en viss organisation.

Herr Severin hade ett anförande, vilket jag måste beteckna såsom betänkligt ologiskt. Han betonade att fackföreningarnas centrala ledning icke krävde att arbetet skall monopoliseras och reserveras åt fackföreningarnas medlemmar. Ja, det är ju möjligt, men herr Severin vet utan tvivel, att det i själva verket förhåller sig så, att man är utestängd från ett visst arbete för så vitt man icke tillhör fackföreningen, och han gav själv ett belägg för detta, när han sade, att det är ganska förklarligt, om murarna i Stockholm söka hindra att ett arbetslag murare utifrån kommer hit till Stockholm och söker och finner arbete. Vad är detta annat än en monopolisering av arbete på ett visst bestämt avgränsat område. Det är under dessa förhållanden icke obefogat att än en gång upprepa den önskan, jag nyss uttalade, nämligen att man från ledande fackföreningshåll verkligen lägger litet mera allvar bakom sina deklarerade avsikter och medgiver arbetsfrihet, oberoende av om man tillhör en fackförening eller icke och — för att gå ett steg längre — medgiver frihet att inträda i en fackförening. Sådan frihet har icke alltid förefunnits, ty det är allom bekant, att det icke alltid har varit så att en arbetssökande kunnat mottaga den möjlighet till arbete, som kan erbjuda sig emedan han helt enkelt nekats inträde i fackföreningen.

Herr Johansson i Bro: Herr talman! Jag skall bara med några ord besvara herr Magnussons i Skövde anförande.

Då herr Magnusson i Skövde sade, att statsrevisorerna nödgats taga ställning till sådana här monopolsträvanden, torde det vara åtskilligt, som herr Magnusson i Skövde förbisett, bland annat vad jag nyss i mitt förra anförande nämnde, att vi ju leva kvar under den gamla väglagens bestämmelser, då vägunderhållet skulle utgöras in natura av lantbrukarna. Det finnes vägdistrikt hemma i mitt län, där vägstämman överlåtit vägunderhållet till vägkassorna under förutsättning, att man får ha kvar gruskörningen, så att vederbörande kunna slippa lägga kontant vägskatt. Jag kan under sådana förhållanden icke finna, att vad som här påtalats är någonting, som kan betecknas såsom ett monopolsträvande, då vi i alla fall följa den lag, som man för närvarande har att rätta sig efter. Då vägstyrelserna åtminstone i en del härad varit angelägna om att få priserna i enlighet med den allmänna marknadens priser, finner jag det alldeles lagstridigt — det säger jag ännu en gång — att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vägrar att utbetala andel av bilskattemedlen på dessa kostnader. Jag anser detta fullkomligt oriktigt. Det var ett tag för resten rätt skarpt ifrågasatt att vi skulle göra sak av detta, men vi ville icke strid utan tyckte, det var bäst att böja sig. Jag har dock velat påtala detta nu, då frågan kommit fram.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag tror, att det är skäl att ännu en gång konstatera att herr Magnussons i Skövde och herr Lundells lust att diskutera det föreliggande ärendet är mindre än deras lust att giva sig ut på arbetarrörelsens vida fält. Till detta konstaterande vill jag bara i anledning av herr Lundells förklaring, att det här icke föreligger någon premiering utan ett avtal, uppmånat honom att läsa, vad som står på sidan 49 i statsrevisorernas berättelse del 1. Vad som där står är efter vad jag kan förstå ett utdrag av protokollet för en ordinarie vägstämma. Det heter där: »Ang. en lista från R. L. F. — det var sammanslutningen i fråga — angående pris för körning av grus till häradets vägar, beslöt stämman att gruskörningen skall förbehållas lantbrukare, som tillhöra R. L. F. samt bestäm-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

des en avgift o. s. v.» Det är ju ett formligt beslut om att gruskörningen skall förbehållas vissa av vägdistriktets medlemmar, som tillhöra en viss organisation. Det finnes ingen antydning om något avtal, utan det är rätt och slätt ett beslut. Hur man sedan manipulerar — jag tror, att man har rätt att säga manipulera i detta sammanhang, då man i ett protokoll formulerar ett uttalande på detta sätt — vägstämman måste ju betraktas som ett offentligt organ — därom kan jag icke ge upplysning. Handlingarna äro icke tillräckligt upplysande. Detta om den saken.

I fråga om herr Magnussons i Skövde bestämda hävdande, att det finnes en viss likhet mellan denna sorts monopol och det monopol, beträffande vilket han närmast synes ha lust att fortsätta debatten, föreligger väl ändå den skillnaden, att i detta fall är vägstämman den positiva delen i handlingsförloppet, den som skulle vara arbetsgivare och utlämnaren av arbetet. Om någonting liknande skulle föreligga på annat håll, skulle man få bevittna, att en arbetsgivare tager positivt initiativ för att ge monopol åt en fackförening. Jag måste säga, att det här föreligger en klar skillnad emellan det ena och det andra fallet. Man kan helt enkelt icke undgå att se skillnaden. Jag erinrar mig, herr Magnusson i Skövde, ett sådant fall, som jag här talar om. Jag kan till och med angiva året, då det inträffade, det var nämligen 1898. Då tog verkligen en industriarbetsgivarorganisation initiativ till att göra upp ett avtal med sin arbetarkår om att arbetsgivarna allenast skulle anställa den, som var organiserad i arbetarförbundet, mot att arbetarna å sin sida åtog sig att icke tillverka produkter hos annan än den, som tillhörde arbetsgivarorganisationen. Detta hände för så lång tid tillbaka som 1898. Nu synes detta inte längre finnas. Det är följaktligen hopplöst, så vitt jag förstår, att göra gällande något slags släktskap mellan nu behandlade faktiska övergrepp mot vissa av denna vägstämmas egna deltagare, som stämman här gjort sig skyldig till, och vad som möjligen har kunnat förekomma i någon periferisk del av den svenska fackföreningsrörelsen om »monopol».

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Enligt mitt förmenande är denna sak så klar, att det egentligen icke borde finnas något att tvista om härvidlag.

Under de fyra år, som jag varit med i statsrevisionen, har det årligen förekommit anmärkningar mot vägstyrelser. Revisionen har ju befogenhet att infordra några stickprov från olika håll, och man gör då efteråt sina reflexioner över desamma. Jag har icke tillhört tredje avdelningen, som behandlat detta ärende, men jag har fullt förtroende för den man, som mycket nitiskt har arbetat på saken och som själv är vägstyrelseordförande, nämligen herr Andersson i Hägelåkra. Han har varit den, kan man säga, som på avdelningen nedlagt det största arbetet, när det gällt frågor rörande vägstyrelserna.

Det är klart att det här icke, som herr Lundell ville göra gällande, föreligger några fackliga organisationers strävanden att få arbete. Här har det varit vägstämman, som beslutat att en viss grupp av personer, som tillhöra väghållningsdistriktet, skola ha rättighet att köra grus och så har man fastställt ett visst pris för dessa körningar. Vi ha haft samma historia i många andra väghållningsdistrikt. Tillvägagångssättet har smittat och smittan har spritt sig ända till Sörmland. Där ha vägstyrelserna på ett sammanträde kommit överens om att göra upp en allmän prislista på dylika körningar, och man uppdrog åt vägingenjören att göra detta. Jordbrukarna skulle alltså få köra grus efter denna prislista, varvid ersättningens storlek naturligen blir beroende på de olika avstånden, som man för varje fall har att räkna med. Det blev ock en sådan här strid i alla väghållningsdistrikten utom i det, som

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

jag tillhör. Där förbehölls åt denna organisation ensam rätten att köra grus. I norra delen av länet har ett liknande fall inträffat.

Jag begärde emellertid egentligen ordet, när det här uttalades, att det var märkvärdigt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen blandat sig in i saken på sätt som skett, när det gällde vägstyrelsen i Västmanlands län, och nekat utbetala statsbidrag på den delen av vägkostnaderna, som låg över den allmänna marknadens priser. Man får icke glömma, att det är väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som i detta fall representerar staten. Det är ju så att 75 procent av vägunderhållet betalas med statsmedel. Det är då klart, att staten måste ha möjligheter till kontroll, och den kontrollen ligger hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Det är beklagligt, att dylikt missbruk, om jag så får säga, har skett inom olika vägstyrelser, men om man tar hänsyn till den sammansättning, som vägstyrelserna i allmänhet ha, är det helt förklarligt, att det kommit att bli missbruk. Jag tror dock, att det har varit av värde, att dessa missförhållanden under de senaste 3 eller 4 åren påtalats, ty vägstyrelserna finna då, att det icke går för sig att handla på sätt, som här skett.

Herr Severin: Herr Magnusson i Skövde anklagade mig för bristande logik därför att jag, samtidigt som jag sade, att fackföreningarna principiellt hävdade rätten till arbete på de i kollektivavtalen fastställda villkoren, fann förklarligt om arbetslösa murare i Stockholm reagerade mot att ett lag murare från landsorten skulle komma och ta arbete här. Jag kan icke inse, att logiken brister däri. I varje fall brister logiken icke mera hos mig än hos herr Magnusson i Skövde. Han är ju här talesman för den mer eller mindre fullständigt fria konkurrensen. Vid vårt förra arbetsplenium här i riksdagen var han emellertid, om jag minns rätt, uppe i talarstolen och talade för tull på liljekonvaljerötter. Detta tycker jag vittnar om en mycket större brist på logik än den, som jag enligt hans uppfattning skulle ha gjort mig skyldig till. Saken var nämligen den, att jag visserligen fann murarnas aktion förklarlig, men jag instämde däremot icke i den. Jag anser icke, att ett lag murare här i Stockholm bör ha rättighet att utestänga ett lag förbundsbröder från exempelvis Örebro. Herr Magnusson i Skövde däremot drager sig icke själv, trots sin principiella frihandelsinställning, för att på samma gång hålla på tullar. Vad bevisar allt detta? Det bevisar bara att den fria konkurrensen i dess renhet i grund och botten icke kan tillämpas i samhället. Vi äro alltså i behov av en viss reglering trots den fria konkurrensen. Det är detta, som bevisas. Därför får naturligtvis också denna konkurrens hållas inom vissa gränser. Detta har man sökt göra inom fackföreningsrörelsen. Man förnekar visserligen där, att arbetarna skulle ha personlig rätt att konkurrera om arbete och underbjuda varandra och begära vilka löner som helst — det är ju därför, som man har kollektivavtal — men man fastställer icke på samma gång — som jag deklarerade förut — vem som skall få arbete på sådana villkor. Om monopolism likväl har förekommit är det förvisso beklagligt. Fackföreningsrörelsens principiella ställning kan emellertid icke sägas gå i den riktningen.

Herr Lundell: Herr talman! Jag nödgas tyvärr gripa till orda ännu en gång för att säga några ord i anledning av vad herr Törnkvist i Karlskrona anförde.

Herr Törnkvist i Karlskrona säger, att det här föreligger en premiering av en viss grupp av samhällsmedlemmar, och att det icke föreligger något avtal, därför att gruskörningen uttryckligen förbehållits vissa personer. Jag ber

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

med anledning härav att få fråga honom, om han någonsin i någon större utsträckning läst kollektivavtal, sådana som de förekomma i praktiken. Det är väl ganska vanligt — det har ju nyss bekräftats av herr Severin — att det förekommer monopolistiska avtal, där arbete förbehålles just medlemmarna i en viss organisation. Sådana avtal ha vi t. ex. i fråga om målarna i Kalmar. De, som vilja ha arbete hos dessa målarmästare, måste vara inskrivna i målareförbundet, och de, som äro inskrivna i detta förbund, få icke arbeta hos någon annan än den, som är ansluten till målarmästarnas organisation. Det förekommer icke så sällan på arbetsmarknaden, att ett visst arbete förbehålles åt en viss organisation. Detta är ingenting ovanligt.

Herr Törnkvist i Karlskrona sade, att det här icke, som jag nämnt, föreligger något avtal. Ja, det är icke något avtal i den form, i vilken ett avtal vanligen slutes. Ett dylikt avtal underskrives ju av båda parternas delegerade. Herr Törnkvist kan emellertid se efter i kollektivavtalslagen, om han inte kan finna, att ett avtal kan slutas även i andra former. Den ena parten kan exempelvis skriva till den andra och föreslå något, varefter den andra kan skriva och säga, att den går med på förslaget. Om det alltså här bara funnits ett brev till vägstyrelsen från denna RLF-avdelning om att denna för sin del godtagit, vad som stått i protokollet, tror jag, att arbetsdomstolen icke skulle kunna ställa sig på någon annan ståndpunkt än den, att det på grund härav föreligger ett juridiskt bindande kollektivavtal. Jag skulle vilja hänvisa herr Törnkvist i Karlskrona att taga del av och litet närmare studera den dossier av kollektivavtal, som finnes inom olika fackförbund.

Vad herr Johansson i Uppmälby beträffar så gäller gentemot honom i stort sett samma anmärkning, som jag nu riktat mot herr Törnkvist i Karlskrona. Jag har det intrycket, att icke heller han så noga tagit reda på vad kollektivavtal i själva verket innehålla. Han yttrade vidare, att eftersom staten i detta fall betalar en så väsentlig del av underhållskostnaderna för vägarna skulle uppskörtningen av staten alltså vara särskilt beklaglig och olämplig. Jag skulle då vilja fråga herr Johansson i Uppmälby, om han t. ex. känner till något om de avtal, som slutas mellan byggnadsstyrelsen och olika byggnadsarbeters fackförbund. Föreligger icke där manne en uppskörtning av staten? Om man synar tarifferna, tror jag, att man skall finna, att det därvidlag är fråga om en väl så stor och olämplig uppskörtning, som det skulle vara fråga om här.

Jag vill till slut tillåta mig att konstatera, att det är en rätt stor skillnad mellan herr Severin å ena sidan och herr Törnkvist i Karlskrona och herr Johansson i Uppmälby å andra sidan, när de tala om fackföreningsrörelsen. Herr Severin känner tydligtvis till, vad han talar om, men vad de andra beträffar, kan jag icke komma till någon annan uppfattning, än att de icke så noga känna till interiörerna, när det gäller fackföreningsrörelsen, eller ha någon närmare kännedom om vad som förekommer i kollektivavtal, oaktat de i vått och torrt söka försvara, vad som i det avseendet framkommer.

Herr Norén: Herr talman! Av herr Lundells anförande här i dag har jag fått det intrycket, att han fört diskussionen väsentligen på sidan om den fråga, som det egentligen gäller. Om man läser utskottets utlåtande framgår det ju med all önskvärd tydlighet att utskottets anmärkning icke gäller några speciella organisationer utan att anmärkningen är riktad mot ett tydligt maktmissbruk från en vägstämmas sida. Jag kan icke finna annat, än att det varit rättvist att utskottet gjort en anmärkning mot ett dylikt förfarande. Det finnes ju härvidlag rum för och möjligheter till att utöva maktmissbruk i rätt så stor utsträckning. Man kan ju för övrigt tillägga, att skall det fortgå på

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

detta sätt, så bli ju arbetsgivarparten och arbetarparten upphävida, och man har då här att göra med samma folk, som på samhällets bekostnad kunna ordna frågorna precis på det sättet som de önska. Med vägväsendets nuvarande organisation ha vi all anledning att se upp mot dylikt missbruk. Jag är av den uppfattningen beträffande körsloren ute på landsvägarna, att jag ej har något emot, att de i viss mån lämnas åt jordbrukare, som äro i behov av körsloren i fråga. Men om man skall slå in på den väg, som den ifrågavarande vägstämman har gjort, så föreligger den risken, att de jordbrukare, som gemensamt enligt väglagen inneha de flesta vägfyrkarna, förbehålla sig arbetena, då däremot de jordbrukare, som inneha de färre fyrkarna och som kanske faktiskt äro i behov av arbetena, ställas utanför.

Jag vill sluta mitt anförande, herr talman, med att säga, att i dessa arbetslöshetstider är det ändå en förnuftig politik att även på detta område se till, att de sämst ställda icke bli utestängda, utan att det beredes även dem möjlighet att i lika stor utsträckning och t. o. m. framför de bättre ställda erhålla arbete på vägarna.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Det torde kunna sägas, att debatten från åtskilliga håll ej utmärkt sig för någon vidare logisk skärpa. Jag skulle nu ej begärt ordet, om ej herr Severin fällt det uttrycket, att jag är principiell frihandlare. Jag förlåter honom, därför att han är ny i kammaren, men om någon av de äldre ledamöterna i kammaren säger detsamma, förlåter jag honom aldrig.

Herr **Wallén**: Herr talman! Mig förefaller det, som om riksförbundet Landsbygdens Folk hade växt för fort och blivit för kraftigt, och att man därför från visst håll måste se till, att man stävjar dess strävanden att skaffa *skälig* avlöning även för böndernas arbete.

Jag hade ej tänkt deltaga i debatten, men då jag varit med och sett, hur svenska bönder, som velat arbeta på vägarna, för några år sedan behandlats i Ådalen, måste jag reagera i dag, när man från vissa håll söker motarbeta, att bönderna skola ha samma rätt som andra medborgare, d. v. s. att sammansluta sig och få rätt till visst arbete. Är det ej så, herr talman, att den tid är förbi, då den fria konkurrensen råder? I fall man överhuvud taget skall ha skälig betalning för sitt arbete och en skälig utkomst? Det är väl ändå ingen av herrarna, som tror, att man under nuvarande förhållanden med inemot 200,000 arbetslösa skulle kunnat hålla levnadsstandard och köpkraft urne på ett sätt, som möjliggjort för landets folk att existera, om icke i viss mån avtal och fackföreningar existerade? Då man vet detta, är det ändå ganska egendomligt, att man å ena sidan säger, att vi skola ha avtal, men å andra sidan, att med riksförbundet Landsbygdens Folk — som är en öppen fackförening, där mig veterligen aldrig någon jordbrukare nekats att vinna inträde — med denna fackförening skall man ej få sluta avtal efter samma normer, som gälla i övrigt.

Jag vill i detta sammanhang ej underlåta att ännu en gång nämna Ådalen, där väg- och vattenarbetarnas fackförening t. o. m. blockerade de bönders gårdars avkastning, som vågat organisera sig och taga vägarbeten. Det var först, som herrarna veta, efter *lång* och *hård* strid och efter medling från högsta ort som Sveriges bönder där lyckades tillkämpa sig rätt att *mot skälig betalning arbeta på de vägar, som de förut utan någon som helst ersättning in natura underhållit*. Detta får ses ur rimlighetens och rättvisans synvinkel och då säger det sig självt, att landsbygdens bönder ha rätt att organisera sig för att få arbeta och få skälig betalning för sitt arbete. Om sedan en väg-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

stämma, där man kanske ej är så skrivkunnig som statsrevisorerna och statsutskottet, ej skulle i sina beslut framhålla de *finesser*, som äro nödiga, för att herrarna ej skola göra anmärkning, bör detta ej vara avgörande i dag för *Sve-riges riksdag*, då det gäller att bestämma, om Sveriges bönder skola ha samma rätt i sina fackföreningar som andra arbetare i sina. Det bör gälla *samma* lagar för *alla* Sveriges medborgare.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Då jag begärde ordet, hade ej herr Norén yttrat sig. Jag vill emellertid understryka riktigheten av de synpunkter han anförde och påpeka, att varje försök att likna de åtgärder, som vidtagits i detta fall, vid fackföreningsrörelsens metoder enligt min mening är helt dömt att misslyckas. Det har gått till så, om jag riktigt minnes vad som förekommit i denna affär, att man först samlat sig på vägstämman och där bestämt vilka personer — visserligen ej uppräknade med deras namn — som skulle få utföra arbetet, och bestämt ett pris, som sannolikt kommit att ligga lägre, om man ej begagnat sig av sin övermakt på vägstämman. Det är en himmelsvid skillnad mellan detta och en verklig fackförening. Jag tycker, att herrarna skulle hålla sig för goda att debattera fackföreningspolitiken, då det gäller att på vägstämmor slå fast ett monopol för en viss organisation. Så ligger saken till, och det är detta, som är det betänkliga.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! I visst avseende var herr Walléns anförande värdefullt. Han försökte behandla saken sakligt och försökte ej kasta diskussionen in på andra områden för att dölja vad som förekommit. Han hävdade, att här ha bönderna rätt att skaffa sig monopolarbete och monopolinkomst. Ett så bestämt ståndpunktstagande har icke förekommit tidigare i debatten.

Anledningen till att jag tog ordet i denna debatt var, att man diskuterat fackföreningarnas monopolism i samband med statsutskottets förslag på denna punkt. Jag skall ej ge mig in på detta på annat sätt än genom att hänvisa till statsrevisorernas uttalande och statsutskottets betänkande.

Jag begärde nu ordet, när herr Lundell ställde en direkt fråga till mig, om jag någonsin sett ett kollektivavtal eller läst ett sådant. Jag tycker, att frågan ju närmast borde ha framställts på ett annat sätt. Jag kan emellertid säga, att jag har haft att dels som den främst ansvarige vid förhandlingsbordet och dels som ledamot av förhandlingsdelegationer ytterst många gånger göra upp avtal. Det är det svar, jag ger herr Lundell, och det svaret leder mig till att ställa den frågan, hur herr Lundell överhuvud taget kan våga träda upp i kammaren och som sakkunnig kollektivavtalsexpert gå förbi vad jag förut föredragit rörande innehållet i protokollsutdraget från den ifrågavarande vägstämman. Man säger där, att gruskörningen till häradets vägar skulle förbehållas lantbrukare, som tillhörde riksförbundet Landsbygdens Folk o. s. v. Så skriver man ej, om man gör förberedelser till ett kollektivavtal, och gör det ej, när man står inför att fatta beslut om kollektivavtal. Det borde ge mig rätt, herr talman, att som svar till herr Lundell säga, att herr Lundell tydligen är ganska nydunad på kollektivavtalens område.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Det är ett uttryck, som ofta förekommit i denna debatt, mot vilket jag måste reagera med hänsyn till den bevisföring, som vederbörande talare kommit med. Det har framför allt av herr Lundell talats om fackföreningsmonopol, och han har angivit exempel på sådana fackföreningsmonopol. Nu vill jag, för att ej herr Lundell skall behöva komma tillbaka på den punkten, tala om för honom, att jag har utomordentligt

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

god kännedom om kollektivavtal sedan mer än 30 år tillbaka och vet alltså vad ett sådant är.

Jag kommer så till det, för vilket jag egentligen begärde ordet. Som bevis för att det förefinnes fackföreningsmonopol anförde herr Lundell förhållandena inom målerifacket i Kalmar. Herr Severin har tidigare meddelat kammaren, att mellan frisörmästarna och frisörbiträdena i Stockholm är sådant avtal upprättat, att frisörmästarna ej få anställa oorganiserade biträden och frisörbiträdena endast arbeta hos organiserade frisörmästare. Det är en gammal form, som tidigt förekom inom fackföreningsrörelsen i vissa andra länder, inom vissa fack i Förenta staterna redan för 30 år tillbaka, att arbetare och arbetsgivare på detta sätt bilda en priskartell. Liknande skulle förhållandet enligt herr Lundell vara inom målerifacket i Kalmar. Målarmästarna få endast anställa i Svenska måleriarbetarförbundet organiserade måleriarbetare, och som motprestation ha måleriarbetarna lämnat, att de endast arbeta hos organiserade mästare. Det är detta som herr Lundell kallar fackföreningsmonopol. Varför ej lika gärna kalla det arbetsgivarmonopol? (Herr Lundell inflickar: »båda delarna».) Ja, det var bara det jag ville säga. Man skall ej kalla det fackföreningsmonopol, då det i själva verket är en kartell mellan arbetare och arbetsgivare för att hålla priserna uppe. Herrarna skola sluta upp med att kalla det fackföreningsmonopol. Kalla det för vad det verkligen är. Kalla det skrå.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag hade verkligen hoppats att icke behöva vidare uppträda i denna debatt, men jag blev faktiskt nödgad av herr Wallén — det kan jag sanningsenligt säga — att taga ordet, då han uttalade, att bakom denna anmärkning skulle ligga detta, »att riksförbundet Landsbygdens Folk har växt för kraftigt och måste stävjas». Statsrevisorerna ha icke haft någon som helst tanke på något sådant utan endast utgått från detta, att här förelåg ett tydligt och klart missbruk av vägstämmans befogenhet, ett missbruk av allvarlig och samhällsskadlig art, där det följaktligen var statsrevisorernas plikt att anmärka.

Sedan säger herr Wallén: »Ha ej bönderna rätt att på samma sätt organisera sig för att taga vara på sina intressen, som det skett inom andra fack?» Jag vill säga, att jordbrukarna ha *rätt* att organisera sig och *böra* organisera sig för att tillvarataga sina intressen men endast inom laglighetens ramar och på ett mot samhället fullt lojalt sätt, *lika väl som vi ställa samma krav och böra ställa samma krav på vilken klass eller samhällsgrupp som helst inom landet*. Och i den mån någon samhällsgrupp genom sin organisation tar för mycket för sig och brister i lojalitet mot samhället och övriga samhällsgrupper, finnes anledning att reagera mot dylikt. Detta är ej sagt som en anklagelse i detta sammanhang vare sig mot riksförbundet Landsbygdens Folk eller mot fackföreningarna, utan som en allmän deklaration, vilken det förefaller mig att man särskilt i närvarande stund bör ha i minnet. Nu vet jag mycket väl, att herr Wallén och åtskilliga andra ha förväntningar och förhoppningar, att jordbrukarklassens ekonomiska välfärd skall kunna byggas upp ungefär efter samma linjer och efter samma metoder, efter vilka arbetarklassen har byggt upp sin ekonomiska välfärd, vartill jag dock vill anmärka, att det ej varit enbart eller ens huvudsakligen arbetarklassens organisation som orsakat detta utan det samtidiga utomordentligt stora uppsvinget inom olika näringsgrenar, där denna klass haft sin verksamhet, som möjliggjort detta ekonomiska uppsving, denna förbättring för arbetarklassen. Jag är icke övertygad om att det för närvarande föreligger samma möjligheter för jordbruket, samma betingelser till ekonomiskt förbättrade villkor, som förelegat tidigare för arbetarklassen. Jag är övertygad om att det är nödvändigt att höja jordbrukarklassens ekono-

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

miska ställning, men man måste nog gå andra vägar än fackföreningsvägen och monopolsträvanden väg.

Herr talmannen må ursäktas mig, om jag fortsätter längre än den föreliggande anmärkningen strängt taget ger anledning till, men jag känner verkligen ett behov av att i detta sammanhang ge uttryck åt de bekymmer jag personligen starkt känner, bekymmer om vilka jag hoppas icke vara ensam. Om man då å ena sidan har som ett förefintligt faktum i en mäktig fackföreningsrörelse, som nått en mycket betydande styrka och blivit vad man kallar en stat i staten — jag konstaterar i detta sammanhang endast detta — och man å andra sidan bygger upp i viss mån en motsvarande rörelse bland jordbrukarna eller annan näring, vilken går fram efter ungefär samma principer med arbetsmonopol, blockader, bojkotter och dylikt, då vill jag säga, att när den dagen är inne, då har, såsom jag förut, herr talman, antydde, det svenska samhället kommit in i en situation, där det verkligen icke längre blir det allmänna bästa, vilket främjas och befordras, utan där har man fått i gång en allas hänsynslösa kamp mot alla, som säkerligen kommer att utsätta samhället för mycket svåra påfrestningar. Jag har, herr talman, velat uttala detta, och jag vill säga klart och tydligt ut åt alla från det hållet, att från min sida föreligger icke den ringaste tanke på att vilja kväva eller förhindra jordbrukets ekonomiska samlingsrörelse, men det föreligger för oss alla, som intressera oss för densamma, ett intresse att tillse, att icke denna rörelse går in för falska förebilder och falska syften, som möjligen till en kort tid kunna gagna men som säkerligen i längden icke gagna var sig jordbruket eller det svenska samhället.

Herr Severin: Herr talman! Herr Magnusson i Skövde missförstod mig, då han menade, att jag sagt, att han var principiell frihandlare. Jag sade inte riktigt så, utan jag sade, att herr Magnusson hävdade här i dag i ett principanförande den fria konkurrensens princip, men att han vid förra sammanträdet var motståndare till samma den fria konkurrensens princip, och att det sålunda var en inkonsekvens.

Med anledning av slutet i herr Magnussons sista anförande ber jag få säga, att jag kan gott understryka en hel del av det han där sade. Allt detta bevisar, vart den fria konkurrensen leder och att det för att nå det bästa samhälleliga resultat är nödvändigt att åstadkomma en förnuftig reglering, hur den än sedan skall åstadkommas.

Herr Wallén: Herr talman! Jag skall först be att få säga ett par ord till herr Anderson i Råstock. Han påstod, att vid stämmor går det till så, att man mobiliserar upp folk och bestämmer, att vissa personer skola ha gruskörningen. Det var visst så uttrycket föll sig. Men så är icke alls fallet. Jag känner till förhållandena, ty jag har arbetat för detta och kommer att göra det i fortsättningen. Men det går aldrig att säga, att vissa personer skola ha det, utan vi gå in och fordra med den rätt jordbruket såsom högsta skattebetalare har, att vi skola ha förmånsrätt för en organisation, där var och en kan inträda, om han är jordbrukare, och köra grus till priser, som äro skäliga och som icke alls göras upp i förväg utan äro beroende på vad vederbörande myndigheter anse vara rätt och skäligt. Jag medger, att priserna bli högre, men jordbrukarna kunna icke vara nöjda med förhållandena, sådana som de varit exempelvis i ett vägdistrikt, där jag är med i styrelsen, och där två hästar och en man haft mindre betalt, när de varit från jordbruket, än en man från socknens fackförening utan häst. Jag finner, att det systemet, herr Magnusson i Skövde och herr Anderson i Råstock, är slut, då bönderna börja organisera sig och taga till vara sina intressen.

Ang. Tuhundra härads vägstyrelse. (Forts.)

Till herr Magnusson i Skövde vill jag säga, att han tycktes ifrågasätta, om de svenska bönderna vore inne på lagliga och lojala vägar, men, herr Magnusson i Skövde, den svenska bonden går icke bort från lagliga vägar och lojala former, fastän det kan hända, att i kampen om brödet och möjligheterna att existera vägarna måste ändras, så att kraften är sådan, att den kan motsvara den press, som kommer från det andra hållet.

Så säger herr Magnusson i Skövde, att han vill gärna vara med om att höja och bättra förhållandena på jordbruksområdet, men det skall ske på andra vägar. Jag vill fråga: på vilka vägar det då skall ske? Skall det vara silkesvantar på händerna, då tror jag inte, att Sveriges bönder komma långt, ty det behövs krafttag och sammanhållning. Framför allt behöva Sveriges bönder lära solidaritet. Det är icke något fel, att Sveriges bönder tillvarataga sina intressen, utan det är ur samhällelig synpunkt nödvändigt och nyttigt. Jag vill bestämt framhålla, att Sveriges bönder ha full rätt att organisera sig och ha full rätt att fordra skälig avlöning för fullgott arbete.

Härmed var överläggningen slutad. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

§ 6.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med första kammarens talman får jag i fråga om riksdagens arbete under den närmaste tiden lämna följande meddelande.

Såvitt nu kan förutses, kommer arbetsplenium nästa vecka att hållas endast under onsdagen med början klockan 11 f. m. samt, om så erfordras, fortsättas med kvällsplenium. Bestämt besked lämnas måndag förmiddag efter talmanskonferensens sammanträde, då anslag därom uppsättes. Vid början av onsdagens plenium verkställas gemensamma omröstningar. Första arbetsplenium efter pingst hålles onsdagen den 7 juni.

§ 7.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 105.

Punkterna 7—9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10 och 11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

*Ang. de
kungl.
teatrarna.*

I *punkten 13*, angående de kungliga teatrarna, hemställde utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att statsbidraget av lotterimedel till dramatiska teatern begränsades till 300,000 kronor.

Jämlikt därom av kammaren förut fattat beslut företogs i sammanhang härmed till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående avveckling av statens intressen i dramatiska teaterns verksamhet.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 410, hade herrar *Pettersson* i Rosta och *Hammarlund* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta, att frågan om möjligheterna för en avveckling snarast möjligt av statens intressen i dramatiska teaterns verksamhet särskilt upptoges till behandling i samband med den nyligen igångsatta utredningen om nationalscenerna.

Första tillfälliga utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation utan angivet yrkande avgivits av herr *Nyblom*.

Utskottens hemställanden i föreliggande punkt och utlåtande upplästes. Därefter yttrade:

Herr **Christiernsson**: Herr talman! Det är närmast i min egenskap av ledamot av den av Kungl. Maj:t i januari i år tillsatta »1933 års teaterutredning», som jag tager till orda i den nu föreliggande frågan.

Ett enigt statsutskott finner det vara uppenbart, att dramatiska teaterns verksamhet försakat statsverket oproportionerligt stora kostnader och finner en minskning av desamma under alla förhållanden vara ofrånkomlig. Utskottet utgår därvid från att, då man för närvarande på alla områden nödgas vidtaga beskrningar och inskränkningar på grund av det rådande ekonomiska läget, ej heller detta verksamhetsområde kan lämnas åsido.

Det torde vara kammaren bekant, att Kungl. Maj:t, sedan statsrevisorernas anmärkningar i fråga om de kungl. teatrarna blivit bekantgjorda, tillsatt en i huvudsak ny, gemensam styrelse för dessa de statsunderstödda nationalscenerna. Om man ser till sammansättningen av denna nya styrelse torde man kunna utgå från att valet av styrelseledamöter i avgörande grad påverkats av omsorgen om att tillföra teatrarnas ledning en erkänd ekonomisk sakkunskap, varför jag redan häri finner en borgen för att statsrevisorernas anmärkning på denna punkt redan vunnit beaktande, och att de besparingssynpunkter, som statsutskottet understryker, alltså även komma, ja redan kommit, att tjäna som rättesnöre vid planläggningen av den fortsatta teaterverksamheten. Så vitt jag förstår utgör alltså tillsättandet av den nya kungl. teaterstyrelsen redan i och för sig uppläggandet av ett besparingsprogram, och jag har svårt att tänka mig, att åtminstone statsutskottets socialdemokratiska ledamöter kunna befara, att denna Kungl. Maj:ts åtgärd icke skulle vara tillkommen i bästa avsikt, och säkerhet finnas för — åtminstone så länge den nuvarande ecklesiastikministern har att vaka över teaterns angelägenheter — att den nya styrelsens besparingssträvanden skola vinna understöd på högsta ort.

Kungl. Maj:t har emellertid icke inskränkt sig till att tillsätta en ny styrelse för de kungl. teatrarna. Kungl. Maj:t har också den 20 januari i år tillkallat åtta sakkunniga att skyndsamt utreda vad jag skulle vilja kalla hela den svenska teaterns tillstånd och behov, den förut nämnda »1933 års teaterutredning». Detta Kungl. Maj:ts beslut har föregåtts av en rad framställningar och olika förslag under en lång följd av år. På teaterintresserat håll har man länge haft en känsla av att det, som hittills vidtagits, haft karaktären av lappverk, varför man velat få till stånd en generalinventering för att söka komma fram till en generalplan. Sådana framstötter ha även vid upprepade tillfällen gjorts här i riksdagen, och jag har tillåtit mig att vara med om sådana motioner. Det är ju endast undertecknandet av en motion, som kräver ledamotskap av endera av kamrarna.

Dessa riksdagsmotioner ha genomgående fallit, men om man granskar riksdagsprotokollen finner man, att de, som det heter, »fallit framåt». Det har

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

varit ett stort motstånd som mött, och som endast så småningom kunnat övervinnas. Denna andra statsmaktens motvilja för att blanda sig i teaterns affärer har även präglat första statsmaktens handlingssätt. Utredningar ha ingalunda saknats, men olika Kungl. Maj:ts regeringar och ecklesiastikministrar ha dragit sig för att söka omsätta de framkomna förslagen i handling. Jag erinrar sålunda om den utredning av år 1928, som verkställdes av den dåvarande styrelsen för dramatiska teatern i samråd med särskilda av chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga, och samma förhållande gäller det betänkande av 1931, genom en inom ecklesiastikdepartementet tillkallad sakkunnig, som statsutskottet nu refererar till i sitt utlåtande. Det hälsades därför med odelad tillfredsställelse av teaterns alla vänner, då den nuvarande ecklesiastikministern, tydligen påverkad av statsrevisorernas kritik, bestämde sig för att hela komplexet av svenska teaterfrågor skulle göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös prövning.

Då det här närmast gäller dramatiska teaterns affärer och vad därmed oskiljaktigt hörers samman, finner jag mig oförhindrad av den sekretess, som påvilar en kungl. kommitté under pågående arbete, att tala om här i kammaren, att dramatiska teaterns angelägenheter av *alla slag* varit och äro föremål för en ytterst ingående granskning inom teaterutredningen och i samverkan med den nya teaterstyrelsen. Dramatiska teatern har helt sysselsatt utredningen under ett flertal av den mängd sammanträden, som hållits, och undersökningarna ha alltså gällt, utom den dramatiska nationalscenens konstnärliga insats och uppgift i svenskt teaterliv, reglementen och instruktioner, arbetsledning och arbetsfördelning, repertoarplan och vad därmed sammanhänger, lönestat och det därmed sammanhängande och hittills mycket tyngande och bindande pensionsväsendet inom teatern samt en hel mängd detaljfrågor, uppkallade av önskan att nedbringa utgifterna så mycket som möjligt utan våldförande på den prestation, som den teaterbesökande allmänheten har rätt att kräva av en institution som den svenska dramatiska nationalscenen. Jag vill i detta sammanhang också erinra om, att undersökning jämväl pågått och pågår beträffande möjligheterna att förbättra dramatiska teaterns lokalförhållanden för att giva teatern möjligheter till en rationellare drift och förläna den en starkare prägel av att vara det allmänna teaterintressets första dramatiska scen.

Det är ännu för tidigt att yttra något om resultatet av teaterutredningens pågående, jag kan gott säga intensiva arbete. Utredningen har ju icke endast att syssla med dramatiska teaterns angelägenheter, utan med det svenska teaterproblemet i sin helhet. Så mycket vågar jag dock redan nu säga, att utredningen lett till möjligheter till betydande besparingar. Just i den vecka, som nu förestår, skall ett urval av dessa frågor behandlas av teaterutredningen och teaterstyrelsen vid gemensamt sammanträde, och jag har icke på något håll märkt något motstånd mot att i enlighet med det allmänna besparingskravet söka förbilliga driften så mycket som möjligt. Statsutskottet har emellertid samlat sig omkring ett bestämt yrkande i denna punkt, i det att utskottet föreslår riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhängan att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att statsbidraget av lotterimedel till dramatiska teatern begränsas till 300,000 kronor.

Jag känner icke gällande praxis inom det högt ansedda utskottet, men det förefaller mig, som om utskottet förbigått de grundläggande direktiv, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uppdragit för den nu pågående teaterutredningen i enlighet med det offentliggjorda protokollet över ecklesiastikärenden av den 20 januari i år. Utan att binda utredningen har Kungl. Maj:t framställt såsom ett särskilt önskemål, att utredningen bör ägna

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

den s. k. riksteateriden sin uppmärksamhet. De problem, som det här gäller är att till de kungl. teatrarnas verksamhet knyta så mycket som möjligt av det levande teaterintresse, som finns i olika delar av vårt land. Det föredragande statsrådet ser ingen annan utväg till förverkligande härav än att åt dessa teatrar och deras verksamhet ge en organisation, som gör dem till *hela nationens teatrar*, en organisation, som öppnar möjligheten att från dem tillgodose teaterbehovet i olika delar av riket. Den av statsrådet begärda utredningen bör alltså till ingående prövning upptaga frågan om att för de kungl. teatrarnas verksamhet utnyttja de lokala scenerna ute i landet och organisera en samverkan med dessas bestyrelser. Härvidlag bör undersökas, under vilka betingelser denna verksamhet kan komma till stånd, den rimliga omfattningen av de kommunala insatserna i förhållande till statens, de lämpligaste och smidigaste formerna härför o. s. v. Rent allmänt synes det statsrådet uppenbart, att i samma mån landsorten kan påräkna att från centrum få det bästa i fråga om scenisk konst, i samma mån stimuleras dess intresse såväl för nationalscenerna som för att skapa så goda lokala teatrar som möjligt. Han räknar därför med att genom en dylik organisation av de kungl. teatrarnas verksamhet direkt och positivt ställa även landsortens teaterintresse i deras tjänst.

Detta riksteaterproblem, som i sig innesluter det väsentliga av frågorna om den svenska teaterns framtid, har givetvis redan från början blivit föremål för teaterutredningens synnerliga uppmärksamhet och krävt mycket arbete. Det är ingen hemlighet, att meningarna både ute i landet och inom utredningen äro delade. Det ligger åtskilligt i vad en av mina kamrater i utredningen, en ärad ledamot av första kammaren, för någon tid sedan yttrade till en pressman, då han betecknade hela härvan av frågor och meningar som »kaos». Det gäller emellertid att även bena upp detta problem, hur besvärligt det än kan te sig, och även om utredningen till sist icke kan samla sig om en linje, så böra de linjer, som överhuvud taget kunna komma ifråga, föreligga i ett utrett skick, så att man verkligen vet, vad förslagsställaren vill, vilka möjligheter som finnas för ett realiserande, och vilka kostnader, som förslaget betingar. Då nu statsutskottet vill att riksdagen skall begära, att lotterimedlen till dramatiska teaterns verksamhet i framtiden begränsas till 300,000 kronor, så finner jag detta yrkande stå i ett visst motsatsförhållande till Kungl. Maj:ts redan och helt nyss vidtagna åtgärder, ty det är uppenbart, att om den dramatiska verksamheten i landet *kan* centraliseras till och organiseras av dramatiska teatern i Stockholm, så kan statsbidraget icke inskränkas till det av statsutskottet föreslagna beloppet. Summan är hämtad ur den av mig nyss nämnda utredningen av år 1931 av en särskilt tillkallad sakkunnig, men hela denna utredning byggde på dramatiska teaterns dittillsvarande verksamhet. Kungl. Maj:t räknar emellertid nu med möjligheterna till en väsentligen omlagd och utvidgad verksamhet. Slutliga förslag till en riksteater av antytt slag måste självfallet av Kungl. Maj:t föreläggas riksdagen till prövning. Jag vågar då utgå från att statsutskottet genom sitt föreliggande yrkande icke har velat gå händelserna i förväg och binda teaterutredningen i sitt pågående arbete och Kungl. Maj:t vid prövningen av det eller de förslag, som utredningen räknar med att omkring årsskiftet kunna avgiva till Kungl. Maj:t. Under alla förhållanden synes läget *nu* knappast påkalla något riksdagens ställningstagande överhuvud taget ifråga om statsbidragen till landets teaterverksamhet. Under alla förhållanden måste nämligen teaterutredningens arbete komma att påvisa en hel mängd omständigheter, som knappast kunna undgå att utöva ett starkt inflytande på statsmakternas ställningstagande till teaterverksamheten i allmänhet och de kungl. teatrarna i synnerhet. Och det brukar väl icke vara praxis, att medan en utredning pågår taga ställning till den ena eller andra

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

frågan, som just är föremål för utredning och därtill en skyndsam sådan.

Herr talman! Jag har under föreliggande omständigheter ingen anledning till något yrkande.

Herr Nyblom: Herr talman! I egenskap av reservant i andra kammarens första tillfälliga utskott, som haft ifrågavarande ärende till behandling, ber jag att få säga några ord.

Vad som väckt särskild uppmärksamhet bland många medborgare i vårt land är det upprepade och ständiga slöseriet med statens medel vid särskilt dramatiska teatern. Det har påpekats från statsrevisorernas sida, att man icke iakttagit all möjlig försiktighet och den sparsamhet, som man kan kräva. Då man trots dessa påpekanden icke kunnat konstatera någon allvarlig förbättring, finnas alla skäl i världen att säga ifrån på skarpen, att man inom dramatiska teatern måste äntligen iakttaga all den försiktighet, som situationen kräver. Man skadar faktiskt hela teaterns verksamhet, om man icke iakttagit försiktighet. Ty man skapar hos folket en viss obenägenhet för att uppskatta de fördelar och förtjänster, som dramatiska teatern kan bjuda. Vi måste betänka vad detta nöje kostat den svenska staten under de gångna åren. Fram till den 30 juni i fjol hade staten offrat i direkta anslag på dramatiska teatern över 4 miljoner kronor och i fjol körde man med förlust, så att man måste ställa krav på ett anslag på över 400,000 kronor för att kunna upprätthålla dramatiska teaterns verksamhet. När man betänker, att varje föreställning vid teatern kostar 3,000 kronor, men att jämnt hälften av detta belopp måste åstadkommas genom anslag från det allmänna, kan man väl ha rätt att kräva att en annan ekonomisering kommer till stånd beträffande teaterns verksamhet. Det är nog riktigt, såsom statsrevisorerna gång på gång anmärkt, att man icke på alla sätt tillämpat en sund ekonomisering och en sund sparsamhet. Härigenom fördyras omkostnaderna på olika områden av teaterns verksamhet. Jag tror mig våga påstå, att lönerna i allmänhet hållas i överkant. När teaterchefen var föredragande inför utskottet, lämnade han en uppgift rörande antalet anställda och det belopp, som utgick i löner. Man fick då veta, att genomsnittslönen vid teatern rörde sig vid ett belopp på över 5,000 kronor, alla anställda inräknade, alltså även de, som icke kunna anses tillhöra den rent sceniska personalen. Jag tror, att det finns anledning att säga, att löneläget är för högt, och att man här skulle kunna spara åtskilligt. Vidare kostar man på rätt dyrbara uppsättningar, och man har, såsom statsrevisorerna påpekat, köpt in flera pjäser än man haft förmågan att uppföra. Man har även på andra områden visat en viss rundhänthet, som icke svarar mot en god ekonomisering.

Statsrevisorerna ha framhållit, att de förväntningar om en mera avsevärd utgiftsminskning, som man kunnat ha anledning hysa på grund av revisorerernas senast år 1929 och riksdagens år 1930 gjorde uttalanden, ha icke förverkligats. Vidare uttala statsrevisorerna, att »åtskilliga beaktansvärda förslag, åsyftande att förbättra dramatiska teaterns ekonomi, framförts under de senare åren. I stort sett hava emellertid dessa förslag ej föranlett några åtgärder, utan verksamheten har fortgått efter tämligen oförändrade linjer. Utgifterna för verksamheten måste alltjämt anses vara för höga och de ekonomiska synpunkterna hava överhuvud taget ej rönt det beaktande, som varit tillbörligt.» 1930 års riksdag uttalade såsom sin mening, att då dramatiska teatern i första hand tjänade Stockholms stads och dess befolknings intressen, kunde man fordra, att Stockholms stad och dess befolkning också deltog i omkostna-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

derna för teaterns drift. Och man kan också säga, att har Stockholms stad intresse av att dramatiska teaterns verksamhet upprätthålles, bör den också kunna betala förmånen att ha teatern mitt ibland sig. Det bör också Stockholms stad ha god råd till.

Det kan nu visserligen sägas, att vi skulle ha anledning att från kulturella synpunkter upprätthålla verksamheten vid teatern. Vi skola lägga upp en kulturfasad. Ja, men den får icke bli för dyr. Vi få icke glömma, att vi befinna oss i ett nödläge, att vi ha ett par hundratusental arbetslösa, att riksdagen kommer att tvingas att upplåna stora belopp för att kunna få medel till att försörja dessa arbetslösa, och att vi på olika områden, icke minst på det kulturella området, måst göra stora inknappningar i år för att spara pengar. Då måste man också spara på ett område som detta, som icke kan sägas vara så överhängande nödvändigt för samhället eller för kulturfasaden. För övrigt, om vi lägga upp en stor och grann kulturfasad, kan den visserligen dölja en hel mängd elände i samhället och ge som sagt det intrycket, att samhället i ekonomiskt avseende har det bättre än det i själva verket har, men jag undrar, om det icke är sannare och bättre, om samhället prutade på den granna kulturfasaden i denna nödtid och använde medlen till att hjälpa dem, som befinna sig i nödställd belägenhet. I varje fall kan man ha rätt att kräva, att varje institution, som lever av statsunderstöd, skall veta att rätta mun i någon mån efter matsäcken. En tidning här i Stockholm anmärkte alldeles riktigt för några dagar sedan på det förhållandet, att man vid denna riksdag måst draga in en professur i Uppsala. Man indrager en professur av ekonomiska skäl, men man skall här upprätthålla en alltför dyrbar teaterverksamhet vid dramatiska teatern. Jag undrar, om man icke skulle kunna säga, att det är större skäl i att upprätthålla denna professur och varje professur för övrigt än att upprätthålla denna teaters verksamhet.

I den motion, som jag här åberopat, ha motionärerna begärt, att den teaterkommitté, som nu sitter, också skall få till uppgift att utreda möjligheterna för en avveckling av statens intressen i dramatiska teaterns verksamhet. När jag nu tagit till orda i detta ärende, så ber jag att fortfarande få yrka bifall till det yrkande, som framställts i motionen. Jag vill också säga, att vi å vår sida hysa tacksamhet mot statsutskottet för att det gått in för en begränsning för det nuvarande till dramatiska teatern utgående statsanslaget. Det är ju ändå en ganska kraftig summa, dessa 300,000 kronor. Redan detta belopp är för mycket. Men man får vara tacksam för att man vill göra en begränsning och överhuvud taget göra någonting för att få fram sparsamhet vid dramatiska teatern. Jag vill emellertid särskilt understryka den mening i statsutskottets utlåtande, där utskottet säger, att denna begränsning gäller »för närvarande». Man har alltså icke uttalat, att dessa 300,000 kronor skola under alla omständigheter utgå, eller att dramatiska teatern skall kunna räkna med detta statsanslag alla år, utan att det kanske får vara beroende på det resultat, vartill teaterkommittén slutligen kommer.

Herr talman, jag skulle vilja framställa det yrkandet, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta, att frågan om möjligheterna för en avveckling av statens intressen i dramatiska teaterns verksamhet särskilt upptages till behandling i samband med den nyligen igångsatta utredningen om nationalscenerna.

I detta anförande instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Werner* i Höjen, *Olsson* i Staxäng och *Hammarlund*.

§ 8.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 260, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Denna proposition bordlades.

§ 9.

*Ang. de
kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 105, punkten 13, ävensom i sammanhang därmed andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Därvid anförde:

Herr *Lundqvist* i Rotebro: Herr talman! Vid riksdagens början tillät jag mig med kammarens benägna medgivande att interpellera statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet rörande den ekonomiska förvaltningen av dramatiska teatern, och jag framställde därvid den frågan, huruvida herr statsrådet, innan posten såsom chef för teatern återbesattes, ämnade låta verkställa en grundlig och opartisk undersökning om teaterns ekonomiska förvaltning. Något svar, herr talman, på denna min interpellation har jag icke hört av, d. v. s. jag får ju lov att erkänna, att när jag hörde den förste ärade talarren i dagens debatt, frågade jag mig, om icke detta möjligen var just det interpellationssvar, som jag väntat på, även om det nu kom något sent och icke genom herr statsrådet direkt. Indirekt har för övrigt interpellationen även på annat sätt långt tidigare blivit besvarad och detta på ett sätt, som icke på något vis kunnat missförstås. Jag åsyftar Kungl. Maj:ts beslut i fråga om omorganisationen inom styrelsen, tillsättandet av den stora teaterkommittén samt avskedandet av de olika styrelseledamöterna med samtidigt bibehållande av den högsta chefen vid dramatiska teatern, alltså den person, som är närmast ansvarig för det av statsrevisorerna så starkt påtalade otillfredsställande ekonomiska utfallet av teaterns verksamhet.

Då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke bevärdigat mig med något svar, må det tillåtas mig, herr talman, att i detta sammanhang uttala några reflexioner över statsrådets åtgöranden i denna sak, vilka ju på sin tid, liksom också förhandsryktena därom, uppkallade allmän förvåning och åtminstone på vissa håll även en icke ringa grad av förbittring. Det var, såvitt jag förstår, heller icke så underligt, att dylika känslor framkallades. Jag tillåter mig bringa i erinran, att här hade dock en enhällig statsrevision gjort en anmärkning av den mest allvarliga art och med en exceptionell skärpa mot den hittillsvarande ekonomiska förvaltningen och den uppenbara brist på vilja att ställa sig riksdagens och revisorernas tidigare uttalade önskemål till efterrättelse, som lagts i dagen. Vidare hade ju, trots påtagliga försök att undanhålla allmänheten detta faktum, kommit fram, att även teaterns egna revisorer haft mycket grava anmärkningar att göra mot teaterns ledning.

Ingen lär väl med utsikt om framgång kunna bestrida, att vad som från det ena och andra hållet kommit fram med all önskvärd tydlighet vittnat om betänkliga brister i avseende på administrationen och om att det var den bristande skickligheten hos ledningen, som i väsentlig grad bidragit till det ur ekonomiska synpunkter så sorgliga utfallet av teaterns rörelse. Det uttalande, som nyss här gjorts om de utomordentligt stora besparingsmöjligheter, som man redan kommit underfund med, understryker endast det berättigade i det uttalande, jag nyss gjorde.

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

Det är icke heller någon hemlighet, att i den gamla styrelsen det var teaterchefen personligen, som visade sig minst benägen att ställa sig riksdagens direktiv om större ekonomisering till efterrättelse.

Trots allt, trots alltså att teaterchefen i eminent grad var personligen ansvarig för en ekonomisk skötsel av sådan art, att statsrevisorerna till och med ifrågasatte statsbidragets fullständiga slopande, fann herr statsrådet onödigt att vidtaga någon närmare undersökning i saken, innan chefens mandat förnyades, medan samtidigt de andra styrelseledamöterna utan vidare avskedades. Jag betvivlar naturligtvis icke, att herr statsrådet ansett sig handla i enlighet med det allmännas intresse i denna fråga, och att han även uppfyllt, enligt eget förmenande, rättvisans och billighetens bud, men jag tror knappast, att herr statsrådet på denna punkt lyckats värva så synnerligen många meningsfränder utanför den krets, som man skulle kunna kalla den mest gynnade nationen. Jag måste säga, herr talman, att jag personligen finner det ganska upprörande både att ett sådant öppet åsidosättande av riksdagens bestämt uttalade direktiv, som här tidigare har skett ifrån teaterchefens sida, fått passera utan att den närmast ansvarige får bära konsekvenserna av detta sitt handlande, och att samtidigt de personer, som obestriddligen dock velat få till stånd en ordning mera i överensstämmelse med riksdagens direktiv, skickas i väg.

Det är glädjande att konstatera, att ett enhälligt statsutskott nu ställt sig bakom en enhällig statsrevision, och det är nu endast att hoppas, att den maximering av lotterimedlen, som statsutskottet föreslagit, skall visa sig ha avsedd effekt. Det måste nämligen, herr talman, väl anses utomordentligt angeläget, att de medel, som det allmänna i tider sådana som dessa överhuvud taget kan anvisa för kulturella ändamål, fördelas någorlunda rättvist, och att icke vissa institutioner få hur mycket som helst och få handskas hur som helst med dessa medel, under det att även de mest blygsamma anspråk och framställningar ifrån annat håll skoningslöst antingen helt avvisas eller också avsevärt beskäras.

Jag tillåter mig med dessa ord för min del att yrka bifall till statsutskottets hemställan på denna punkt.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anslutning till första tillfälliga utskottets avstyrkande av herrar Petterssons i Rosta och Hammarlunds motion om avveckling av statens intressen i dramatiska teaterns verksamhet. Herr Nyblom var inne på detta ämne, men han synes mig endast i ganska begränsad omfattning ha sysselsatt sig med den rent principiella sidan av saken, och det är ju dock den, som i detta sammanhang är den väsentliga. Det gäller att ta ställning till frågan, huruvida staten överhuvud skall engagera sig i en verksamhet av denna art eller ej. Herr Nyblom uppehöll sig vid en del siffermaterial o. dyl. beträffande den nuvarande verksamheten vid de kungl. scenerna i stället för att skärskåda problemet rent principiellt.

Jag vill icke bli långrandig, men jag vill understryka, att man inom utskottet var fullständigt ense, så när som på herr Nyblom, rörande rimligheten och skyldigheten för staten att i lämplig omfattning stödja en kulturell verksamhet av den art, som det här är fråga om. Man hänvisade till det förhållandet, att det endast varit vid ett par tillfällen, som riksdagen icke har lämnat något understöd åt denna verksamhet. Det var vid ett tillfälle på 1840-talet, då man drog in anslaget. Sedermera sänkte man vid ett tillfälle på 1860-talet anslaget mycket radikalt, men det var icke på grund av sparsamhetssynpunkter, som man vidtog denna åtgärd, utan det var av en helt annan anledning. Riksdag-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

gen hade nämligen vid den tiden blivit mycket förargad över att den kungl. scenen uppförde Offenbachs operetter, och därför skulle den straffas genom en väsentlig nedsättning av anslaget. Sedermera har man en gång på 1880-talet dessliques dragit in anslaget. I övrigt ha dessa scener åtnjutit ett kontinuerligt understöd beräknat på visst sätt, och inom utskottet har man ansett, att denna linje alltjämt bör följas. Någon ståndpunkt till hur mycket pengar som skall satsas har man givetvis icke tagit.

Då emellertid herr Nyblom i sitt anförande även nämnde några siffror om vad »detta nöje kostat den svenska staten», skulle jag gärna vilja replikera honom. Han framhöll bland annat, att lönerna vid dramatiska teatern i allmänhet hållas i överkant. Jag vill då påpeka, att i dramatiska teaterns förklaring till statsrevisorerna anföras en del uppgifter, som man i detta stycke måste tillmäta ett visst värde. Det framhålles där, att de ständiga gagera vid dramatiska teatern utgöra för närvarande 306,400 kronor, under det att motsvarande scen i Oslo har 358,000 kronor och motsvarande scen i Köpenhamn 377,000 kronor. Här ligger ju dramatiska teatern ingalunda särskilt illa till. Detta är emellertid blott en detalj.

Vidare ordade den ärade reservanten inom utskottet något om en kulturfasad, och han ifrågasatte, huruvida det kunde vara rimligt att i dessa tider av nöd och betryck och arbetslöshet för hundratusentals människor uppehålla en teaterverksamhet med statsmedel, framför allt i den omfattning som vid dramatiska teatern. Jag vill häremot erinra, att, även om vi beslöte att omedelbart och i ett sammanhang avveckla statens intressen i dramatiska teatern, så lösöras därmed inga pengar, som kunna gå till arbetslösa eller till några andra ändamål. Personalen är ju engagerad på kontrakt, och i övrigt är den ansluten till de kungl. teatrarnas pensionsinrättning. Den är tvångsansluten, och denna tvångsanslutning gäller såväl artisterna som de ordinarie tjänstemännen. Enbart den omständigheten, vilken ju också påvisas i handlingarna, lägger hinder i vägen för en avveckling, som för ögonblicket skulle kunna betyda något.

Då tiden är långt framskriden, skall jag icke ytterligare yttra något i detta ärende, utan jag kan, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan om avslag å den av herrar Pettersson i Rosta och Hammarlund väckta motionen.

Herr Flyg: Herr talman! Jag är frestad att börja mitt anförande med att säga, att underliga äro ibland riksdagens vägar. Det är precis ett år sedan denna kammare enhälligt beslöt på förslag av ett enhälligt utskott att avslå ett yrkande, framställt av undertecknad i en motion om sakkunnig utredning beträffande de statsunderstödda teatrarna. Då hördes ingenting av de kraftiga orden i dag från herr Lundqvists sida. Bra saker, som han sagt, men lika bra i fjol, och de borde ha sagts vid det tillfället. Då var i stället herr Lundqvists partivän, kapten Holmström, uppe och höll ett litet lovtal både för Wettergren och för dramatiska teatern och de statsunderstödda scenerna överhuvud taget. Då var det jag ensam i denna församling, som försökte framföra några kritiska synpunkter. Vad sade man åt mig? Jo, man sade, att det har varit nog med utredningar nu, och nu måste dessa teatrar få arbetsro. Ja, teatrarna fingo arbetsro till hösten, då statsrevisorerna, delvis också medlemmar av denna kammare, kommo och lade fram sitt uppseendeväckande dokument, som icke innehöll något mer än det vi alla visste för precis ett år sedan här i kammaren. Det är, herr talman, den egentliga anledningen till att jag har tagit ordet här i dagens debatt, därför att jag anser, att jag har anledning påpeka, hur annor-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

lunda man kan ta ställning till och behandla en sak utan att något har inträffat, som medför, att man kunde ha en annan utgångspunkt.

Eftersom jag ändå fått ordet, skall jag sedan be att få säga några ord. Herr Nyblom framhöll i sitt anförande, att så och så mycket pengar, fyra miljoner kronor, har under den och den tiden gått åt enbart till den ena av de statsunderstödda scenerna, nämligen till dramatiska teatern. Jag har ingen anledning betvivla hans siffrors riktighet. Tvärtom stämma de överens med vad som verkligen har gått åt. Herr Nyblom pekade vidare på att detta var mycket pengar, och det är givet, att så är. Han sade, att framför allt är det mycket pengar i en tid, då det råder nöd, då vi ha så och så många arbetslösa, då pengarna skulle kunna få en bättre användning o. s. v. Så långt kan jag följa med hans resonemang, att givetvis böra statens medel i första hand och i betydligt större utsträckning än vad som nu sker användas till de ändamål, som kunna inrangeras under begreppet att hjälpa människor, men jag skulle samtidigt vilja ha sagt, herr talman, att om man i det syftet går in för att beskära de anslag, som utgå på det kulturella området, i stället för att ta det på andra områden, där ett verkligt upprörande slöseri äger rum — jag skall bara i förbigående nämna det militära området — så är man nog inne på vägar, som äro av den art, att det gemensamma sällskapet i fråga om likartad uppfattning icke längre kan äga rum. Jag vill icke påstå, att herr Nyblom representerar sådana strömningar, som jag nu här kommer att tala om, men det kan tänkas, att bakom ett resonemang i den riktningen, att här skall man göra indragningar, här skall sparas, dessa pengar kunna användas till det och det ändamålet, bakom det resonemanget ligger ej blott viljan att spara för att använda pengarna på andra områden, utan det kan också vara ett uttryck för en liknande anda här i landet som den, vilken symboliseras av de brinnande litteraturbålen nere i Berlin.

Det är detta, som jag för mitt vidkommande skulle ha velat sagt. Jag vill här i år liksom i fjol understryka på det allvarligaste teaterns fostrande och kulturella betydelse för just de befolkningsgrupper, som jag anser mig representera här i kammaren. Jag syftar då icke enbart på Stockholms arbetare, utan jag syftar på den arbetande befolkningen landet runt. Jag tillät mig i fjol kritisera de program, som hade förekommit vid de statsunderstödda scenerna, framför allt vid dramatiska teatern. Jag kan säga, att jag kan återupprepa vad jag sade i fjol, utan att nämna några särskilda pjäser, men där ha förekommit verk, som sannerligen icke på något sätt motivera, att statens pengar användas för att understödja teaterns verksamhet. Men vad vi skola vara medvetna om det är, att vad som förtjänar understöd och vad man icke bör skapa en opinion emot, även om det råder allvarliga nödtider, det är en god teater, icke understöd åt en viss teater, icke understöd åt vissa utvalda scener, utan understöd i den form det kan ges åt god teater.

Nu kan man kanske säga, att de herrar, som fått den utredning om hand, som jag begärde i fjol och som man då avslog, men som nu kommit på grund av statsrevisorernas initiativ, de äro nu inne på rätt väg. Jag skall för dagen, herr talman, icke ingå i någon debatt om utredningen, om de linjer efter vilka man arbetar. Den saken må komma under diskussion, då den frågan föreligger, men jag skulle tro, att i stort sett arbetar man efter riktlinjer och synpunkter, som säkerligen kan leda till en lösning av det spörsmål, som det här gäller, på ett mera tillfredsställande sätt än tidigare.

På det av herr Nyblom ställda förslaget ber jag, herr talman, att få yrka avslag. Det finns väl ingen anledning att i nuvarande situation, då utredning pågår, intaga en sådan ståndpunkt, som representerades av honom, ty jag förmodar, att de herrar, som syssla med detta arbete, icke komma att liksom ar-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

betslöshetssakkunniga hålla på i 20 år utan kunna bli färdiga på något kortare tid, och då kunna vi säkerligen också inom en nära framtid få ta ståndpunkt till det spörsmål, som nu föreligger, ett spörsmål, som på ett långt tidigare stadium borde ha uppmärksamrats trots de mycket omtalade utredningar, som man har verkställt och begravt i vederbörande departements arkiv.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande punkt och utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 10.

Herr *Karlsson* i Grängesberg avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 249, angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 528, bordlades.

§ 11.

Justerades protokollet för den 20 innevarande maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.46 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 27 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande nr 105, punkten 13, ävensom i sammanhang därmed andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

*Ang. de
kungl.
teatrarna.
(Forts.)*

Enligt förut skedd anteckning lämnades ordet först till

Herr Nyblom som anförde: Herr talman! I avvaktan å att debattörerna i denna fråga skola infinna sig skall jag passa på att åtminstone till protokollet få antecknat en liten replik till herr Flyg.

Herr Flyg gjorde ett uttalande i denna debatt, som var märkligt nog och som åtminstone bör uppmärksammas. Han gjorde nämligen gällande, att det sparsamhetskrav, som jag gjort mig till tolk för i debattens inledning, skulle vara ett uttryck för nationalsocialism. Jag har hört mycket underligt i denna kammare denna vinter, och i all synnerhet har jag märkt, att man från kommunistiskt håll har sökt förklara vad som helst som ett uttryck för nationalsocialism. Nu skall man icke ens kunna framställa ett sparsamhetskrav och icke ens kunna begära, att Kungl. dramatiska teatern skall spara litet på de rikliga medel, som den får av staten, utan att detta skall betecknas från kommunistiskt håll som ett uttryck för nazism. Jag undrar, om icke herrarna i detta läger börja bli alltför rädda för de nazistiska företeelserna i vårt land. I varje fall böra herrarna vara fullständigt övertygade om att från min sida är det icke det ringaste uttryck för nazistiska idéer. Jag kan icke förstå, vad herr Flyg menar med detta, om det icke är för att slå på stora trumman med vad som helst och under vilka förhållanden som helst komma med ohemula anklagelser och beskyllningar.

Jag har velat tillbakavisa en sådan beskyllning, därför att den icke bör stå oemotsagd. Man vill från det hållet göra allt till nazism för att därmed kunna brännmärka varje borgerligt strävande såsom nazistiskt och på så sätt få bättre bakgrund för sina egna diktatursträvanden.

Vidare yttrade:

Herr Pettersson i Rosta: Herr talman! I egenskap av motionär i denna fråga skall jag be att få säga några ord.

Det är stora summor, staten offrar på dramatiska teatern. Det har för övrigt redan framhållits. Sista året var det 437,229 kronor, och i medeltal på nio år har det varit 345,000 kronor. Nu är det så, att vi befinna oss i svåra tider, och vi få här i riksdagen, i utskotten och litet varstans pruta och pruta på små summor för att göra besparingar, men i detta fall prutas det ingenting, utan år efter år beviljar man dessa stora belopp till teatrarna. Jag för

Andra kammarens protokoll 1933. Nr 42.

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

min del tycker, att nu, när vi befinna oss i dessa svårigheter, skola vi göra ett försök att pruta på dessa utgifter för att använda pengarna till annat ändamål. Det är givet, att en sådan summa skulle räcka till att mätta många hungriga magar, som nu i dessa tider finnas, och på det sättet skulle den fylla ett bättre ändamål, än vad den nu gör.

Jag vill bara erinra om att i forna dagars Rom vid en tidpunkt, då tiderna voro svåra, kejsaren bjöd folket bröd och skådespel. Men jag måste också erinra om, att han bjöd dem bröd först och skådespel sedan. Här ser det ut som om skådespelet bjüdes först. Man vet icke, om pengarna sedan räcka till något bröd. Det vore bättre att bjuda folket bröd och intet skådespel.

Om man nu tänker efter, så finns här två statsteatrar i Stockholm, medan man i andra städer i Europa, t. ex. Köpenhamn, som har större folkmängd än Stockholm, har blott en statsteater. På den europeiska kontinenten finnas flera städer, större än Stockholm, som blott ha en enda statsunderstödd teater. Då tycker man, att det skulle kunna räcka även här.

Nu har framhållits, att det skulle kunna bli arbetslöshet, om man droge in dramatiska teatern, men det skulle kunna tänkas, att man på operan hade halva veckan talscen och halva veckan sångscen, och på så sätt kunde båda dessa behov fyllas. Visserligen finge skådespelarna mindre arbetstid och mindre inkomster, men de bleve i varje fall icke alldeles utan arbete.

Jag för min del tycker därför, att vi nu, när vi befinna oss i denna nödtid, borde, i stället för att offra dessa pengar på skådespel, ge svenska folket bröd. Därför ber jag, herr talman, att helt kort få yrka bifall till det yrkande, som herr Nyblom har framställt.

Herr Christiernsson: Herr talman, min dam, mina herrar! Jag vill bara avgiva några repliker till talare, som haft ordet i denna debatt.

När från ett håll framförts som exempel på den ekonomiskt dåliga regimen av dramatiska teatern, att man köpt pjäser, som man icke haft användning för, vill jag säga, att jag icke vill lasta talaren på något sätt, ty det vittnar ju bara om obekantskap med de förhållanden som råda både inom kommersiell och statsunderstödd teater, men jag vill framhålla, att man nödgas nog då och då köpa pjäser, som man icke får tillfälle att giva. Jag erinrar mig från min tidigaste barndom — min far var dels intendent, som det då hette, vid en av de kungl. teatrarna, ja för resten vid bägge två, och dels ledare för en kommersiell teater — jag erinrar mig just från den tiden, hur han var nödgad att köpa pjäser på grund av den ena eller andra omständigheten. Det kunde helt enkelt bero på att han ville utestänga konkurrenter från möjligheten att få pjäserna. Han var emellertid tvingad att köpa pjäser, som han sedan icke kom att uppföra, på grund av t. ex. att ett program, som han icke räknat med att det skulle draga publik, blev så publikdragande, att han icke fick tillfälle uppföra pjäsen i fråga.

Jag måste vända mig mycket vördsamt till min högt aktade meningsfrände och kamrat Rotebro och tacka för den utnämning, han i dag givit offentlighet åt, då han utnämnde mig till tjänstförrättande ecklesiastikminister. Han menade, att det svar, han väntat på sin interpellation i dramatiska teaterfrågan, hade visserligen icke kommit från statsrådsbanken utan svaret hade givits av min ringhet. Jag vill säga, att jag för min del icke på något vis haft någon som helst kontakt med det verkliga statsrådet. Är det någon överensstämmelse mellan vad jag sagt och vad Rotebro tänkt sig, så beror det uteslutande på någon gemensam inställning till frågan. Jag har emellertid icke velat taga ställning till den ena eller andra lösningen av problemet utan endast velat redogöra för vad som hittills skett inom teaterkommittén. Jag har velat begagna

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

tillfället att också säga, att jag icke haft någon kontakt med statsrådet före tillsättandet av 1933 års teaterutredning förrän någon dag, innan utredningen kom till stånd. Det var under andra remissdebattskvällen, då jag blev tillfrågad av statsrådet Engberg, om han kunde påräkna mig för en sådan utredning. Jag svarade, att jag sett i tidningarna, att en dylik utredning var planerad, och att jag på grund av mitt tidigare dokumenterade intresse för saken och min ställning till en viss institution icke ansåg mig ha rätt att undandraga mig uppdraget.

Ja, det har varit en sak på tal, som kanske i någon mån är pinsam att beröra, men då den kommit upp i debatten, vill jag deklarerera min uppfattning om densamma. Det skedde systemskifte vid de kungl. teatrarna, alltså även vid dramatiska teatern, i det styrelserna helt nyorganiserades, medan teatercheferna stannade kvar. Jag har icke haft anledning till att utbyta någon mening med statsrådet om denna angelägenhet, men jag har fått det allmänna intrycket, att läget var sådant, att statsrådet önskade på grund av ekonomiska hänsyn få ett helt nytt grepp på frågan, så att styrelserna skulle vara oavhängiga från tidigare inställningar, att de skulle vara så att säga i viss mån osakkunniga — förstå mig rätt — att de skulle vara oförhindrade att intaga en ny ställning till det ekonomiska problemet. I det läget fann statsrådet, att det var svårt att be en eller annan av styrelsens medlemmar att gå. Han fann den rätta lösningen vara, för att icke sära någon särskilt, att be alla gå. I fråga om teaterchefernas kvarstannande och därmed också chefsens för dramatiska teatern har jag haft den uppfattningen, att statsrådet räknade med att det var en viss risk att under pågående spelår byta chef. Läget var nog det — ja, jag vet, att det är riktigt — att chefen för dramatiska teatern ställde sin plats till förfogande. Jag har, låt vara under blygsamma omständigheter, sysslat litet med statsunderstödd teaterverksamhet, i landsorten, och jag har en känsla av att det är en bestämd risk att byta teaterledning under pågående spelår. Med andra ord, jag tror, att dessa synpunkter influerat på statsrådets ställningstagande, då han, enligt vad jag erfarit, riktade en bestämd vädjan till chefen för dramatiska teatern att stanna kvar, medan det växlades styrelse. Jag vill alltså bestämt säga, att får man i stort sett en helt ny styrelse och samtidigt en ny teaterchef under pågående spelår, blir det hela tämligen lösligt och flytande.

Ja, här talades från en sida om att dramatiska teatern utgjorde en »kulturfasad». Jag förstår fuller väl, att man i tider som dessa med verklig nöd för stora delar av samhället kan tycka, att såväl en professur i praktisk filosofi i Uppsala som både lyrisk och dramatisk teaterverksamhet äro tämligen överflödiga i jämförelse med att mätta hungriga magar. Men vi få väl se på hela problemet på något längre sikt. Det är väl så, att en teaterverksamhet av en nationalscens karaktär, antingen det gäller en lyrisk scen eller en dramatisk scen, låter sig icke bara avkopplas och inkopplas igen. Det är en sammansatt apparat. Tyvärr är det så med svensk teater, att den icke har tillräcklig tradition och historisk förankring. Såvitt jag känner till förhållandena, har man överallt i världen i nödtider, och även i nödtider, som varit mycket svårare än de, vi genomgått, haft och behållit statsunderstödda både lyriska och dramatiska nationalscener. Jag vill icke påstå direkt, att man kan jämföra t. ex. ett nationalmuseum med en teaterverksamhet, men det är någonting gemensamt. Jag menar, att nationalscenen skall i motsats till den kommersiella teatern ha den bestämda uppgiften att utan hänsyn i vissa fall till publikens intresse bjuda en exposé över vad teatern ger och vad teatern har givit. De herrar, som eventuellt räkna med, att man kan koppla av den statsunderstödda teaterverksamheten i detta nu och använda pengarna

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

till understöd åt arbetslösa, vill jag erinra om det faktum, att det rör sig om mellan 500 och 1,000 människor, som ha sitt levebröd av den statsunderstödda teaterverksamheten. Alltså, med andra ord sagt, om vi överhuvud taget — det har anförts av tidigare talare här, att saken låter sig icke genomföras — men om vi redan nu i denna stund skulle avklippa hela statsunderstödet till denna verksamhet, skulle vi ställas inför så betydande krav på understöd från de vid denna verksamhet anställda, att det är en räknefråga, om staten skulle förlora eller vinna på att upprätthålla denna verksamhet under hittills gängse former eller avkoppla densamma.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Kammarens intresse för denna debatt torde redan vara till stor del avverkat, och jag skall därför i gärligaste mån begränsa mig.

Jag kan emellertid icke underlåta att framställa några anmärkningar angående det sätt, varpå en del av allmänheten och en del av pressen nästan alltid reagera, så snart det framställes anmärkningar mot de kungl. teatrarna, särskilt då dessa anmärkningar framställas av riksdagens revisorer. Vanligen får man då höra ungefär sådana uttalanden: ja, riksdagens revisorer kunna vara kunnigt, bra och aktningvärt folk, men det är i alla fall en samling personer, lantbrukare och andra, vilka här givit sig in på att bedöma saker och förhållanden, som de rakt inte begripa och från vilket de helst borde hålla sig borta. Jag skulle kunna anföra en hel rad sådana tidningsuttalanden och även enskilda uttalanden av i huvudsak den innebörden. Jag har icke kunnat undgå att finna, hur litet logiskt sammanhang det kan vara mellan samma tidnings uttalande den ena och den andra gången. När någon månad efter det statsrevisorerna avlätit sitt utlåtande riksdagens ledamöter voro inbjudna till kungl. dramatiska teatern för att åse ett visst mycket omdebatterat skådespel, då passade tidningsmännen på att intervjua, icke precis de lantmän, som varit statsrevisorer, men andra lantmän och andra riksdagsmän av, jag vågar väl tro, ungefär samma omdömeskvalifikationer som de, som varit valda till revisorer, och när dessa riksdagsmän, dessa lantmän uttalade sig gillande om den omdiskuterade pjäsen, publicerades detta som verklig sakförståndighet. Då voro de verkligen kompetenta att bedöma teaterverksamheten och bedöma skådespelsrepertoaren.

Nu har man från många håll gjort gällande och haft den uppfattningen, att revisorernas uttalanden och granskningen av teaterverksamheten, speciellt dramatiska teaterns, skulle varit föranledd av att under tiden för revisorernas arbete på teatern uppförts ett, som jag nyss nämnde, mycket omdebatterat skådespel. Jag kan nämna, att statsrevisorerna hade så mycket reda på sin befogenhet och sina instruktioner, att de voro väl medvetna om, att denna repertoar var förlagd till ett revisionsår, som de då församlade revisorerna icke hade att taga befattning med, nämligen till budgetåret 1932/1933. De nu valda och till hösten sammanträdande revisorerna hava, om de vilja, befogenhet att granska det skådespelets art och ekonomiska resultat. Men vi saknade denna befogenhet. Och skulle man vilja göra gällande, att det i övrigt influerat på vårt ställningstagande, kan jag be att få nämna, att revisorerna voro på teatern och sågo på skådespelet. Meningarna voro delade. Det diskuterades aldrig vid revisionens sammanträden, då vi icke hade att taga ställning därtill. Men såvitt jag kan bedöma av samtal man och man emellan, var uppfattningen bland revisorernas flertal övervägande gynnsamt stämd mot stycket i fråga, vadan det sålunda icke i ringaste mån kunnat påverka revisorernas uppfattning eller uttalanden.

Men däremot anser jag, att revisorerna äro i sin fulla rätt och att reviso-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

terna kunna vara nog så kompetenta — i synnerhet som de hava anlitat sakkunnigt biträde — att bedöma teaterns ekonomiska verksamhet.

Innan jag går in på detta, ber jag emellertid att få bemöta en annan feluppfattning, som gjort sig gällande mot revisorernas nämnda uttalanden, då man sagt, att vi inlåtit oss på att bedöma repertoaren och att det skulle vi icke göra, ty därför saknade vi kompetens. Ja, jag skall icke alls göra anspråk på, att de då församlade revisorerna hade kompetens till dylikt. Men jag har rätt att göra anspråk på, att, innan man fäller sådana klandrande omdömen om revisorerna, man verkligen läser vad revisorerna sagt i fråga om repertoaren. Det är icke mer än att jag kan tillåta mig att citera detta. Jag hänvisar till sidan 124 i revisorernas berättelse, där revisorerna uttala: »Repertoaren i övrigt under sista spelåret avvek icke i nämnvärd mån till sin konstnärliga halt från den repertoar, som samtidigt framfördes å konkurrerande privatteatrar i Stockholm. Med hänsyn härtill synes det kunna ifrågasättas, huruvida dramatiska teatern under spelåret på ett tillfredsställande sätt fullföljt den kulturella uppgiften att för allmänheten vara landets främsta bildningsanstalt på den dramatiska konstens område, vilken uppgift får anses utgöra ett av de mera viktiga motiven till att teatern erhåller statsunderstöd.» Slutligen står det på sidan 127: »I fråga om repertoaren hava revisorerna förut påpekat, att en tendens till övergång till allt lättare pjäser gjort sig gällande under de senare åren. Utan att närmare ingå på denna fråga hava revisorerna här endast velat framhålla, att repertoarens karaktär även är ett spörsmål, som intimt sammanhänger med frågan, till vilket belopp det allmännas bidrag till teaterverksamheten bör fastställas.»

Här hava statsrevisorerna endast konstaterat repertoarens jämförlighet och likhet med en hel del andra icke-statsunderstödda teatrars repertoar. Det tycker jag i alla fall är ett bedömande, som man bör kunna våga sig på och hava rätt att göra, även om man i övrigt icke är särskilt teaterkunnig eller särskilt teaterintresserad, och för övrigt ett bedömande, som jag anser vara revisorernas skyldighet att göra i samband med att de gingo in på ett bedömande av teaterns ekonomiska resultat. Nu vågar jag också tro, för att citera ett uttryck, som fällts flera gånger i debatten om teatern, att »i tider som dessa», när man skall spara på alla områden, skulle det hava varit anledning att klandra revisorerna för försumlighet, därest de icke observerat ett sådant förhållande, som att dessa kungl. teatrar och särskilt dramatiska teatern gått med så våldsamma förluster och krävt så stora tillskott av allmänna medel, samt underlåtit bedöma, huruvida ej möjligheter förefinnas att upprätthålla teaterns verksamhet med mindre höga omkostnader och följaktligen med mindre anslag av allmänna medel. Jag upprepar, att det hade kunnat finnas fog att klandra revisorerna, om vi helt och hållet förbigått detta. Men det finnes intet fog att klandra oss därför, att vi pekat på förhållandena och krävt rättelse, krävt besparingar.

Nu har emellertid revisorernas anmärkningar lett till att — jag tillåter mig säga det i något tillspetsade ordalag — dramatiska teaterns chef och styrelse verkligen en gång spelat verklig teater. Det var, då de i anledning av revisorernas berättelse omedelbart ställde sina platser till förfogande. Jag tror också, att det är endast en regikonst att åstadkomma det resultatet, att de anställda gävo ett förtroendevotum åt chefen, när denne varit av det generösa slaget, att han konsekvent vägrat att vidtaga besparingsåtgärder och givetvis då konsekvent vägrat vidtaga även sådana åtgärder, som i ringaste mån skulle gå ut över sujetterna. Jag behöver bara erinra om, vad revisorerna påpekat, hurusom i fråga om en viss skådespelare, tvärt emot en given överenskommelse, att han skulle bekosta en viss turné själv och bära alla förluster och dylikt,

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

teatern icke blott frångick denna överenskommelse utan täckte samtliga förluster, som gjordes på turnén. Det är lätt att vara generös, om man har tillfälle att få stora anslag av allmänna medel och därmed sörja för de anställda. På det sättet tror jag, att litet var ibland oss kunde i en kritisk situation skaffa sig förtroendevotum från de anställda.

Nu säger en föregående talare, herr Christiernsson, att det var litet ömtåligt att gå in på saken, men han trodde sig kunna bekräfta, att även teaterchefen ställt sin plats till förfogande. Det behöver man icke bekräfta. Det kungjordes i tidningarna dagen efter det revisorernas utlåtande offentliggjorts. Hela styrelsen avsåg sig nämligen. Jag kan icke finna, att en bekräftelse på den punkten är behöfelig.

Vidare hade herr Christiernsson ett mycket egendomligt resonemang, då han vidrörde det anmärkningsvärda förhållandet, att hela den övriga styrelsen entledigades men teaterchefen behölls kvar. Han säger, att detta skedde av ekonomiska skäl. Men jag förmodar, att herr Christiernsson själf icke tror, att det skedde av ekonomiska *besparingsskäl*. Ty det är ovedersägligt — vilket framkommit i handlingar, som sett dagen sedan revisorerna verkställt sin granskning — att den styrelse, vilken fick sitt avsked fullkomnat, hade vid upprepade tillfällen framställt varningar och erinringar i ekonomiskt hänseende till teaterchefen, men dessa erinringar hade av honom lämnats utan avseende. Han var den verkligt dyrbara mannen i styrelsen. Då kan jag icke förstå, att man kan säga, att det var av ekonomiska besparingsskäl, som man lät honom stanna kvar, medan den övriga styrelsen fick gå.

Nu förstår jag, att herr Christiernsson vill jonglera med saken, så att han kommer in på vad han förut talade om, att det skulle vara betydande ekonomiska vanskligheter att byta både styrelse och teaterchef och att det var av den anledningen ekonomiskt klokt att låta teaterchefen stanna kvar. Jag kan giva den invändningen det värde den har. Jag säger dock, att fortfarande kvarstår, att styrelsen *velat* genomföra besparingar men mött motstånd hos teaterchefen. Teaterns egna revisorer hade i promemorior, som icke offentliggjordes, kommit med ungefär samma anmärkningar som statsrevisorerna sedan gjort. Men allt hade slängts åt sidan. Det hade undanhållits publicering. Under sådana förhållanden måste man finna det vara en mycket märklig åtgärd, att den verkligt ansvarige för den ekonomiska skötseln eller i varje fall den mest ansvarige fick stanna kvar, medan de övriga entledigades.

Nu säger herr Christiernsson i sitt första anförande, att utredningen har bekräftat, att det förelåg ett verkligt kaos. Om så var förhållandet, var det väl också befogat, att statsrevisorerna gjorde anmärkning. Han säger, att utredningen ger vid handen, att det finnes möjligheter till besparingar. Men i nästa andedrag varnar han livligt mot att göra besparingar, d. v. s. mot att begränsa statens anslag till teatern.

Jag vill nu säga, att jag tror, att det är nödvändigt att maximera icke blott anslaget till dramatiska teatern utan även till operan, därför att, om man har möjligheter att utan egen personlig risk och förlust göra utgifter, utan får dem täckta genom anslag av allmänna medel, och om man vet, att om det en gång i utsikt ställda anslaget överskrides, man kan komma och begära mera, så är det mänskligt, om man icke är tillräckligt försiktig i fråga om utgifterna. Det torde behövas kraftigare ekonomiska viljor än de viljor, som varit verksamma inom de kungl. teatrarna, speciellt dramatiska teatern, om man icke skall falla för frestelsen att låta pengarna rulla. Sålunda tror jag, att det för både den ena och den andra kan vara nödvändigt att maximera anslaget.

Med anledning av att herr Christiernsson, som ju tillhör teaterutredningen och som jag förmodar anammat programmet om riksteatern, var inne på den

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

frågan, skall jag till sist be få verkligt allvarligt varna mot tanken på någon ting dylikt. Jag förstår ju väl, att detta kommer att betecknas som ett utslag av oförståelse gentemot viktiga kulturintressen och viktiga kulturfaktorer. Men jag tar den anklagelsen med ro. Jag vågar bestämt säga: Skola vi tänka på icke blott att upprätthålla teaterverksamhet i Stockholm i viss omfattning utan därjämte dela den uppfattning, vilken kan vara en ur vissa synpunkter riktig men enligt min mening ekonomiskt tämligen ogenomförbar tanke, att låta denna verksamhet även sprida sig till landsorten och bliva vad man kallar en riksteater, då får nog riksdagen och det allmänna vara beredda på att satsa långt större belopp än dem, som hittills anslagits till teaterverksamhetens upprätthållande. Jag undrar verkligen, om tidpunkten nu är den lämpliga att gå in för dylika projekt.

Jag har ingen anledning att nu särskilt lägga mig i teaterutredningens verksamhet. Men jag vågar säga, att skall man lösa uppgiften enligt det program, som av eklestiastikministern, som för övrigt icke nu hedrar kammaren med sin närvaro, utstakats för teaterutredningen, då få vi alla vara beredda på, att det blir en kulturfaktor, som kommer att bli till förmån huvudsakligen för Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg och i någon ringa mån andra städer men som kommer att kosta hela landet och framför allt det allmänna och sålunda även landsorten så dryga slantar, att det sannerligen är alla skäl att vara mer än betänksam mot att gå med på detta projekt.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Kammaren anser nog, att den tillräckligt länge suttit på teatern nu, varför jag skall fatta mig mycket kort.

Vad som uppkallade mig var ett yttrande av herr Pettersson i Rosta, som förklarade, att vi böra giva det svenska folket bröd i stället för skådespel. Detta är väl i alla fall en ganska anmärkningsvärd förenkling av hela problemet!

Då man emellertid här anført en del siffror, som skulle visa det mindre tillfredsställande resultatet vid teatern, vill jag påpeka, att, enligt vad jag förvissat mig om, underskottet den sista mars i år var 209,000 kronor mot 332,000 kronor vid motsvarande tid i fjol. Det är en ganska påtaglig förändring till det bättre. Huruvida icke desto mindre detta underskott är särskilt stort, vill jag icke uttala mig om.

Jag är liksom herr Magnusson i Skövde en mycket stark vän av sparsamhet icke minst i dessa ting. Men jag vill i största korthet fästa uppmärksamheten vid, att i en verksamhet som denna det dock i väsentlig omfattning gäller värden, som icke — säga vad man vill — direkt kunna utmätas i kronor och ören.

Jag anhåller, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till första tillfälliga utskottets hemställan beträffande motionen nr 410.

Herr Christiernsson: Herr talman! Först en liten uteslutande älskvärd replik helt i förbigående, till min högt värderade vän herr Magnusson i Skövde. Han är i det lyckliga läget att hans namn knappast kan, åtminstone i tal, misstolkas. Han heter Magnusson. Han stavar Magnusson med två »s» eller med ett »s»; det betyder ingenting, han heter Magnusson. Jag heter Christiernsson. Det uttalas ibland »Kristiansson», ibland »Kristersson», ibland »Kristensson» och ibland litet hur som helst. Jag stavar det med två »s» till skillnad mot exempelvis »Lukas», min namne på förutvarande Skånebanken, som stavar med ett »s». Det var nu skillnaden, åtminstone bokstavligt talat, oss emellan.

Ja, det har talats om — för att återgå till det — att vid omläggningen av styrelsen för dramatiska teatern har man ändrat styrelsen men låtit teaterche-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

fen stanna kvar. Jag har den bestämda uppfattningen, som jag nyss hävdade, att statsrådet i detta fall — jag talar dock uteslutande för egen räkning och har icke haft tillfälle att konferera med statsrådet — menat, att han ville hava en annan kompetens, en rent ekonomisk kompetens. Jag behöver här icke erinra om, att ordföranden i den nya styrelsen för dramatiska teatern och kungl. teatern är chefen för Kooperativa förbundet. Statsrådet ville hava vad han verkligen räknar vara en verkligt ekonomisk sakkunskap, som står fullständigt frigjord från förbindelser med det gamla i det ena eller andra avseendet. Han ville alltså, med andra ord sagt, hava en styrelse, som mot teaterchefen skulle representera den rent ekonomiska synpunkten och erfarenheten.

Jag tillåter mig erinra om, att den näst siste ärade talaren herr Magnusson i Skövde också sagt, att man har den uppfattningen, att kraftigare ekonomiska viljor än hittills borde hava sin hand med och säte och stämna vid avgörandena i rådslagen beträffande dramatiska teatern. Jag finner icke detta vara felaktigt. Det sades visserligen, att valet av chef för dramatiska teatern skulle icke endast inskränka sig till detta år utan även gälla för kommande år. Jag är för min del alldeles övertygad om, att den nuvarande chefen för dramatiska teatern kommer att draga konsekvenserna av både vad som förekommit här i kammaren i dag, vad teaterutredningen kan komma att föreslå och vad statsmakterna kunna komma med i sitt ställningstagande till teaterutredningens förslag, som enligt mitt förmenande bör komma fram i god tid under nästa års riksdag. Jag har också det bestämda intrycket av att det icke är riktigt, som herr Magnusson i Skövde sade, att chefen för dramatiska teatern vid ett tillfälle, i en omgång så att säga, har ställt sin plats till förfogande, utan att han har gjort det vid upprepade tillfällen, då han önskat träda tillbaka men låtit övertala sig av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att kvarstanna.

Herr Magnusson i Skövde sade till sist, att jag skulle hava anammat riksteatern, som den framkommit i statsrådets diktamen till statsrådsprotokollet, och att det skulle hava betänkliga ekonomiska konsekvenser. Jag ber få försäkra honom, fastän han är förfärligt sysselsatt med sin täcka granne bakom sig, att jag kan försäkra honom — och jag är förvissad om att han tror mig, om jag säger det — att jag såsom medlem av teaterutredningen icke tagit någon som helst ställning till frågan om riksteatern. Jag går fortfarande sökande. Jag har icke minst under utredningens gång blivit upplyst om de svårigheter, som möta både på det ena och det andra området. Jag kan i detta nu, om riksdagen vädjar till mig och frågar: Hur tycker herr Christierns-son saken skall läggas upp, icke säga annat än att det är jag icke klar på. Det är så många projekt, som blivit lagda oss före, men när man tränger vederbörande in på livet och säger, att det finns de och de luckorna i förslaget, framför allt de och de ekonomiska luckorna, så säger man — ja, jag skall be att få bordläggning av frågan och återkomma. Jag är för min del icke beredd, och det kanske är i viss mån en lycka som utredningsman att vara obunden av alla förutfattade meningar, jag är icke beredd ännu att taga ställning till detta. Den erfarenhet, som jag har att bygga på, det skall jag säga herr Magnusson och andra, beror mindre på, mycket mindre på den erfarenhet jag har från yngre år av teaterverksamhet i huvudstaden, den beror i väsentlig mån på nära 25 års sysslande med teaterverksamhet i landsorten.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Det kan kanske anses lämpligt att jag å utskottets vägnar meddelar åtminstone något rörande dess stånd-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

punktstagande i föreliggande ärende. Det kan kanske då vara lämpligt att först erinra om, att 1932 års revisorers granskning av dramatiska teaterns verksamhet föregicks av 1927 års revisorers granskning, en granskning, som efter överläggningar i riksdagen ledde till ett uttalande, som starkt underströk behovet av en ekonomisk rationalisering av verksamheten, så att behovet av lotterimedel icke skulle taga den omfattning, som var fallet. När föregående års revisorer hava gått, som det kan synas av deras redogörelse, så hårdhänt fram, så motivera ju revisorerna detta med, att enligt deras mening 1928 års riksdagsuttalande icke vunnit tillbörligt beaktande inom dramatiska teaterns styrelse. Det som i detta sammanhang måste i högsta grad frappa, är ju att dramatiska teaterns styrelse icke kunnat behålla nödig balans, när den gav sig till att svara officiellt på de anmärkningar, som statsrevisorerna framställt. Dramatiska teaterns styrelse har tydligen alldeles glömt, att om en institution, som har statshjälp eller statsunderstöd, åsidosätter en önskan från riksdagens sida i fråga om förvaltningen — jag begagnar det uttrycket utan någon sidomening — så är riksdagen sällan benägen att ge efter i sin påtryckning på uppfyllandet av uppställda krav på detta område. I stället för att erinra sig detta tar sig dramatiska teaterns styrelse, jag höll på att säga, orådet före, att t. ex. skriva på följande sätt: »Tydligt är emellertid, att krisen för dramatiska teaterns vidkommande trots den märkliga uppgång, som en del av innevarande spelår visar, hotar att bli kronisk, om teatern skall bli utsatt för den fortgående impopulariseringsprocess, för vilken den sedan många år blivit utsatt icke minst från riksdagens revisorers sida.» Detta är ett skrivsätt mot riksdagens förtroendemäns granskning, som åtminstone statsutskottet anser, att riksdagen måste bestämt reagera emot, på det att man ej skall få införda metoder i förfarandet mellan riksdagens delegationer och vederbörande granskningsföremål, som till slut måste bli alldeles ohållbara och orimliga. Jag citerar ytterligare i vederbörandes svar följande: »Statsrevisorernas fräna, ovanligt oförstående och i mycket synnerligen orättvisa kritik kan endast skada vårt lands främsta konstnärliga dramatiska scen, slå ner modet för dess entusiastiskt arbetande krafter och åstadkomma ovilja hos allmänheten, kanske rikta även ett ekonomiskt dråpslag mot institutionen, till föga gagn för statskassan.»

Man måste ju, då man läser sådant i en förklaring, fråga sig, vad menar dramatiska teaterns styrelse med ett sådant skrivsätt? Är det meningen, att dramatiska teaterns styrelse skall försvara sig på det sättet, att den vill försöka få landet att tro, att det stora underskottet av verksamheten är orsakat av att statsrevisorerna verkställa en granskning och tala om granskningens resultat öppet och opartiskt? Är meningen den, då skall icke dramatiska teaterns styrelse ett ögonblick förvåna sig över, att riksdagen reagerar mot ett sådant handlingsätt och ett sådant eventuellt tänkesätt på det allra mest bestämda och eftertryckliga sätt. Riksdagens granskningsdelegation måste i det stycket hävdas såsom okränkbar, för vederbörande obetaget att på dess granskning ge förklaringar, som äro vederhäftiga, hur kraftiga som helst, bara de äro vederhäftiga och i sak. Det är värt notera, att om man hänvisar till kungliga teaterns styrelses svar på den anmärkning eller det resonemang, som statsrevisorerna föra rörande förvaltningen där, en dylik hänvisning ger ett helt annat intryck.

Nu vill jag säga, herr talman, att trots denna reaktion emot dramatiska teaterns styrelses sätt att skriva innehåller utskottets utlåtande icke ens ett försök att sätta krokben för vare sig teaterns allmänna verksamhet eller för den kommissions arbete, som tillsatts av Kungl. Maj:t. Herr statsrådet har i det stycket följt statsrevisorernas ganska öppna anvisningar, när de uttala och under-

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

stryka nödvändigheten av att »större garantier erhållas för att ekonomisk sakkunskap blir på ett sådant sätt representerad i styrelsen, att ekonomiska synpunkter verksamt kunna göra sig gällande vid teaterns skötsel». När herr statsrådet, så fort som skett, gått revisorernas önskemål till mötes i detta avseende, så synes, såvitt man kan förstå av personurvalet, åtminstone delvis de ekonomiska synpunkterna hava tillgodosetts på ett sätt, som vi hoppas blir tillfredsställande, men i det stycket kan, herr talman, icke sägas något annat än att man får avvakta och se det resultat, till vilket utvecklingen i det avseendet kommer. Men statsutskottet för sin del har den uppfattningen, att det är möjligt att begränsa anslaget av lotterimedel till 300,000 kronor. Om på den punkten svårigheter skulle uppstå för en verksamhet, som har att tillgodose de allmänna konstnärliga krav, som måste ställas på denna scen, kan det ju ändock föreligga möjlighet för Kungl. Maj:t att utsträcka dessa möjligheter till anslag, så att icke en onödig eller farlig strypning av verksamheten åstadkommes. Jag tror icke, att det är riktigt, om kammarens ledamöter tolka det förslag om begränsning till 300,000 kronor, som utskottet här har framlagt, som ett uttryck för en vilja hos statsutskottet att under alla omständigheter här sätta en påle på 300,000 kronor för att sedan undan för undan skriva ner år efter år denna summa, tills man kommer exempelvis till vad som yrkas i en motion, som behandlas samtidigt härmed. Så får icke detta utlåtande tolkas, utan som jag nämnde, Kungl. Maj:t har möjlighet — därom skriva revisorerna och emot detta har utskottet icke vänt sig i sitt förslag — att uttänja denna siffra, ifall det är obetingat nödvändigt. Och vidare är det väl påtagligt, att vi måste förutsätta, att utan riksdagens hörande några åtgärder icke vidtagas varken i fråga om utvidgning av verksamheten inom Stockholm eller i form av riksteater för landsorten, därest detta komme att kräva ökade utgifter.

Det är, herr talman, dessa grundsynpunkter, som varit bestämmande för utskottets behandling av ärendet, och de som möjligen hava velat ur detta läsa, att utskottet här syftar till stadens avlösande av statsintresse i dramatiska teaterns verksamhet, de sikta fel. Här är fråga om att ekonomisera, en sparsamhetsakt, där alla goda krafter måste samverka, men där riksdagen icke å sin sida ens i detta ögonblick kan passera förbi de anmärkningar, som framställts, utan att så eftertryckligt som möjligt understryka behovet och nödvändigheten av sparsamhet utan att inkräkta på dramatiska teaterns legala upplysnings- och undervisningsverksamhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen först därå givna proposition biföll kammarén statsutskottets hemställan i förevarande punkt.

Därefter gav herr talmannen propositioner beträffande första tillfälliga utskottets hemställan i föreliggande utlåtande, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till det av herr Nyblom under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Pettersson i Rosta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. de kungl. teatrarna. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Nyblom under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit sistnämnda utskotts hemställan i dess berörda utlåtande.

Slutligen föredrogos återstående punkter i statsutskottets utlåtande nr 105.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 19—21.

Lades till handlingarna.

§ 2.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående radioverksamhetens rationella ordnande m. m.

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 398, hade herr *Nyblom* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en allsidig, förutsättningslös utredning i frågan om radioverksamhetens rationella ordnande.

Uti en inom första kammaren väckt motion, nr 222, hade herr *Wagnsson* föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning om på vad sätt rundradion lämpligen borde överföras i statens händer. Sistnämnda motion hade hänvisats till första kammarens första tillfälliga utskott, som i sitt däröver avgivna utlåtande, nr 7, hemställt, att första kammaren för sin del måtte i anledning av motionen besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig utredning av rundradioverksamheten, omfattande frågan huruvida och på vad sätt staten borde beredas ökat inflytande över denna verksamhet. Denna hemställan hade av första kammaren bifallits. Sedan detta beslut delgivits andra kammaren hade jämväl ifrågavarande ärende hänvisats till andra kammarens första tillfälliga utskott.

I förevarande utlåtande hemställde sistnämnda utskott, dels att andra kammaren i fråga om herr *Wagnssons* motion, I: 222, måtte för sin del biträda första kammarens i ärendet fattade beslut, dels ock att herr *Nybloms* förevarande motion, II: 398, härigenom måtte anses vara besvarad.

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

Reservation med yrkande om avslag hade emellertid avgivits av herrar *Mossesson, Lundell, Hagberg* i Malmö och *Olsson* i Staxäng.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Lundell: Herr talman! När jag inom utskottet har anslutit mig till reservanterna och alltså ställt mig avvisande mot en utredning, så har jag gjort det i korthet sagt av följande skäl. För det första har man icke framfört några anmärkningar av någon större betydelse mot det sätt, på vilket aktiebolaget Radiotjänst har skött rundradion, och man betonar ju också, att den undersökning man vill verkställa icke får uppfattas som en kritik mot aktiebolaget Radiotjänst. Man har däremot, när man framställt kravet på utredning, utförligt uttalat sig om rundradians stora aktuella och potentiella betydelse för folkbildningen och för kulturen. Men då måste man väl invända att, även om alla äro eniga om denna stora betydelse, är det väl näppeligen något skäl för en utredning. Vidare har man framställt en hel del önskemål, både mindre och större, om radioväsendets ordnande, men man har, såvitt jag kan se, icke på något sätt kunnat göra sannolikt, att sådana önskemål skulle lättare kunna vinna beaktande vid en annan organisation av rundradion än den nuvarande. Det är väl snarare så, att om staten skulle beredas ett ökat inflytande på rundradiorörelsen utöver vad den nu har, leder detta närmast till, att rörelsen byråkratiseras, och då blir det väl svårare i stället för lättare att vinna beaktande för önskemål, som framställas från allmänhetens sida. I fråga om sådana önskemål från allmänheten anser jag för min del, att aktiebolaget Radiotjänst har gjort mycket betydande försök att avlyssna folkviljan. Om dessa försök till avlyssnande icke lett till så stora förändringar, så beror det väl på, att den ene vill ett och den andre ett annat, och det går icke gärna att samtidigt tillfredsställa önskemål, som gå stick i stäv mot varandra.

När förhållandena ligga till på detta sätt, så att man dels icke framställt några vägande anmärkningar mot rörelsens nuvarande skötsel, och då man dels icke har kunnat göra sannolikt att sådana anmärkningar, om de framställas, skola vinna mera beaktande under en annan organisation än under den nuvarande, då får jag säga, att jag anser att utredningskravet är tämligen meningslöst. Jag har själv visserligen tidigare haft den åsikten, att pressen har haft för stort inflytande på radiorörelsens ordnande, därigenom att den äger två tredjedelar av aktiekapitalet, men detta förhållande har ju ordnats upp genom ett kungligt brev på sådant sätt, att statsmakterna redan nu hava ett betydande inflytande över rundradiorörelsen, och pressen har i varje fall icke majoritet inom styrelsen. Jag skall emellertid icke fördjupa mig närmare i dessa förhållanden till pressen, därför att jag har hört uppgivas, att en därvidlag mera initierad person än jag kommer att beröra den saken.

Emot ett sådant resonemang som jag här framfört, kan man naturligtvis säga, att en utredning skulle väl ändock icke göra någon skada — om det då är många som vilja hava den, så låt dem för all del få den. Det låter sig säga, men däremot vill jag invända, att en utredning, som föranstaltas av staten och som regel drar lång tid, kostar åtskilligt, och vi hava avslagit utredningskrav, som efter mitt förmenande hava varit av större betydelse än det som här framföres i dag. Men dessutom är det väl så med utredningar, att de icke ringa grad bromsa utvecklingen inom det område, som ligger under utredning, så länge som utredningen pågår. Vi veta ju, hur det förekommer här i riksdagen. Det är ju många förslag som framläggas, men som bli avslagna, icke därför att det föreslås något i sig själv olämpligt, utan därför, att ett område beröres som ligger under utredning. Nu är ju rundradion en ny

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

rörelse, den utvecklas snabbt och där är det ideligen nya anordningar, som måste övervägas och prövas. Skulle nu denna utveckling bromsas under ett par år av en utredning, anser jag att det skulle vara i hög grad olyckligt, och jag är övertygad om att det är tvärt emot deras mening, som här yrka på en utredningsskrivelse.

Det kan ju hända, att någon skulle vilja avvisa en sådan invändning med att uttala en förhoppning, att aktiebolaget Radiotjänsts styrelse skulle, även om en utredning bleve igångsatt, arbeta friskt vidare och pröva alla nya förslag, som komme in, och antaga eller avslå dem alldeles oberoende av den utredning, som skulle tänkas pågå. Herr talman, jag kan för min del icke dela en sådan förhoppning. Jag tycker, att det i själva verket vore att förutsätta, att Radiotjänsts styrelse skulle visa mera förstånd eller mera omdöme än själva riksdagen, och ett sådant påstående vill jag icke uttala, åtminstone så länge jag står här i kammaren. Jag är rädd för att en utredning kommer att bromsa upp utvecklingen i stället för att påskynda den, och jag vill därför yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Lindome och *Brännström*.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Det kan, särskilt om man håller i minne den debatt i detta ärende, som för någon tid sedan ägde rum i första kammaren, innebära en viss risk för en tidningsman att taga till orda i denna fråga. Men jag tar risken och tror, att jag kan göra det, därför att jag anser mig ganska ojävig i denna angelägenhet. Jag tillhör nämligen icke ledningen för Radiotjänst, vare sig i Stockholm eller landsorten; jag har inga aktier i detta företag, och det bolag, jag verkar i, har heller inga aktier i företaget. Jag anser mig sålunda stå tämligen fri.

Jag vill emellertid framhålla, att enligt min uppfattning har man skjutit ganska mycket över målet, när man tillmätt pressen ett dominerande inflytande över radioverksamheten här i landet. Jag skall försöka med några ord motivera denna min uppfattning. Det är ju alldeles riktigt, som det framhållits av en föregående talare, att av aktiebolaget Radiotjänsts kapital på 180,000 kronor disponerar pressen 120,000 kronor eller två tredjedelar. Men denna ostridiga majoritetsställning neutraliseras ganska fullständigt av en serie andra omständigheter, som man bör hålla i minnet i detta sammanhang. Om vi först se till styrelsens sammansättning, så består ju styrelsen av 7 personer, av vilka 2 utses av Kungl. Maj:t, därav ordföranden, 2 ledamöter utses av radioindustrien, och de 3 återstående, alltså minoriteten, äro representanter för pressens intressen. I styrelsen är pressen alltså icke i majoritet. Om vi så komma till arbetsutskottet, som har det mera dagliga bestyret med verksamheten, så består detta utskott av 5 personer. Dessa utgöras av ordföranden, som företräder den ekonomiska sakkunskapen, samt av verkställande direktören och av ytterligare 2 representanter för den tekniska sakkunskapen samt slutligen en, d. v. s. en femtedel av arbetsutskottet, som är representant för pressen. Programrådet, som fungerar som ett slags opinionsnämnd, sammanträder, såvitt jag vet, en gång i månaden för att granska programmen och uppdraga de riktlinjer, efter vilka man skall arbeta. Detta programråd består av 9 ledamöter, av vilka 5 utses av Kungl. Maj:t. Ej heller i programrådet har alltså pressen något dominerande inflytande.

Emellertid har man icke desto mindre, speciellt från Radioklubbarnas riksförbunds sida, velat rikta mycket starka anmärkningar just mot programrådets sammansättning. Man medger, att visserligen är majoriteten tillsatt av Kungl. Maj:t, men, säges det, fyra av de av Kungl. Maj:t tillsatta medlemmarna äro

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

eller hava i större eller mindre utsträckning varit tidningsmän. Det utsäges här alltså, att detta förhållande är diskvalificerande för dem i detta sammanhang. Dessa herrar, mot vilka Radioklubbarnas riksförbund vänder sig, äro de av Kungl. Maj:t utsedda herrarna Henriksson, Tengdahl, Fogelqvist och Wettergren. Det kan dock ifrågasättas, huruvida icke dessa enligt min mening högt kvalificerade män, mycket väl fylla sin uppgift som ledamöter av programrådet. Jag vill inom parentes erinra om, att en av dessa herrar, nämligen doktor Fogelqvist, för icke så länge sedan av Kungl. Maj:t utsågs till censor i studentexamen, en utnämning, som mottogs med ganska stor tillfredsställelse i vida kretsar. Är han kapabel för detta, får han väl anses vara kapabel även för sysslan i programrådet.

Detta i fråga om programrådet. Nu anmärker man på att den ersättning, som T. T., Tidningarnas telegrambyrå, erhåller av Radiotjänst för de s. k. dagsnyheterna, mellan 90,000 och 100,000 kronor, är oskäligt stor, åtminstone i förhållande till den valuta, som bjudes. Jag vill då framhålla, att denna ersättning, om vi säga 100,000 kronor, utgör dock endast 10 % av T. T:s budget, som uppgår till ungefär 1,200,000 kronor. Emellertid bör man kanske sätta en annan siffra emot denna siffra 100,000 kronor. Radiotjänst utsänder ju varje dag även väderleksuppgifter. För dem får man däremot enligt min uppfattning betala ganska mycket. Man får erlægga 48,000 kronor för väderleksuppgifterna, och dessa pengar gå till kungl. jordbruksdepartementet. Om man sätter dessa siffror bredvid varandra och jämför, vad man får för 100,000 kronor och vad man får för 48,000 kronor, så finner jag, att jämförelsen icke utfaller till nackdel för det material, som erhålles för de 100,000 kronorna. Och jag vill understryka, att ersättningen till T. T. är godkänd av Kungl. Maj:t.

Man har på något håll anfört, att dessa dagsnyheter kosta 800 kronor i timmen, och det är kanske riktigt. Men om man slår ut summan på varje radiolyssnare, så innebär dock denna avgift per år icke mer än 15 öre för varje lyssnare, d. v. s. samma belopp, som man får betala för ett lösnnummer av en tidning. Jag ifrågasätter verkligen, huruvida man med skäl kan påstå, att avgiften kan anses orimlig.

Vidare har det gjorts gällande, att programkostnaderna skulle vara särskilt stora. Jag vill då anföra vad de för närvarande uppgå till och vad de tidigare gått till per licens. År 1928 voro de 3.30, 1929 likaledes 3.30, 1930 3.29, 1931 3.14, 1932 3.01 kronor, och de komma, enligt vad som meddelas, för 1933 att stanna vid omkring 2.85 kronor per licens. Här är en ständig nedgång, som enligt min uppfattning vittnar om, att vederbörande inom Radiotjänst lägga sig vinn om att i möjligaste mån begränsa utgifterna.

Även i ett annat avseende har man velat peka på ett mycket stort inflytande från pressens sida, och man har framhållit vissa vådor därav. Om detta skriver Radioklubbarnas riksförbund i sitt mycket fylliga utlåtande följande: »Genom denna anhopning på en hand av makt att genom opinionen förfoga över såväl enskilda personers som befolkningsgruppers väl och ve kan givetvis stor fara uppstå.» Detta är ju en alldeles oriktig framställning av saken. Pressen representerar ju icke någon bestämd opinion. Det är en lek med ord, om man påstår något dylikt. Pressen representerar naturligtvis ett mycket stort antal olika opinioner. Följaktligen får man säga, att i den mån pressen är företrädd i Radiotjänst representerar den även ett stort antal skiftande opinioner och icke någon enhetlig uppfattning. Jag har ansett det ganska nödvändigt att peka just på denna omständighet, då man i den allmänna debatten ju vill göra gällande, att det här rör sig om en enda enhetlig opinion. Att detta icke är fallet framgår ju också av den omstän-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

digheten, att det är visst icke inom pressen någon allmän och klar uppfattning, att den här motionen skall avslås. Den, som följt med debatten i tidningarna, finner ganska skiftande meningar på den punkten. Vissa tidningar anse, att motionen bör avslås, andra tidningar uttala sig till förmån för utskottets förslag.

Nu har det sagts — och det framhölls också under förstakammardebatten — att det utlåtande, som föreligger från majoritetens sida, är ganska svagt motiverat och kan tolkas på olika sätt, vilket ju också var fallet under överläggningen i första kammaren. Jag vill framhålla, att de myndigheter, som uttalat sig, hava dock givit Radiotjänst ganska anmärkningsvärda lovord. Sålunda framhåller skolöverstyrelsen: »Såvitt styrelsen kunnat följa Radiotjänsts verksamhet, ha inga mera vägande skäl till anmärkningar framkommit mot det sätt, varpå den nuvarande ledningen skött programverksamheten i nämnda hänseende.» Med orden »i nämnda hänseende» syftar man på den del av Radiotjänsts verksamhet, som gäller sådana angelägenheter, som närmast intressera skolöverstyrelsen. Telegrafstyrelsen å sin sida finner icke anledning föreligga för ett ingripande från statsmakternas sida vid nuvarande tidpunkt i rundradiorörelsens fortgående utveckling. Men även de personer, som biträtt utredningsyrkandet, hava icke desto mindre haft en ganska deciderad uppfattning om det på det hela taget tillfredsställande sätt, på vilket Radiotjänst skött sin verksamhet.

Jag vill erinra om en ärad talare i första kammaren, herr Sandén, som själv var motionär i precis samma fråga 1930 och även nu biträder utredningsyrkandet men dock anser sig kunna säga: »Den skuggrädsla, om jag får använda uttrycket, som under tidigare perioder kännetecknat Radiotjänsts verksamhet, har i stort sett försvunnit, och verksamheten fyller numera sådana allmänna bildningsuppgifter, som man rimligen kan begära.» Icke desto mindre vill han hava en utredning till stånd. Jag har litet svårt att förstå, huru man kan komma till den konsekvensen efter en argumentering som den framlagda. Även motionären i år, som ju med mycken energi har verkat i denna angelägenhet — jag syftar på motionären i första kammaren, herr Wagns-son — kan ju dock icke underlåta att i motionen förklara, att Radiotjänst i stort sett skött sin uppgift på ett ansvarsställande sätt. Jag skall icke gå längre; jag föreställer mig, att detta blir en mycket lång debatt, och det kanske blir tillfälle att återkomma.

Det säges gentemot oss reservanter ungefär följande: Ni vilja låta Kungl. Maj:t avgöra i sådana fall, då den ena eller andra anmärkningen eventuellt uppkommer. Ni vilja ingen utredning. Men om nu Kungl. Maj:t icke tar någon hänsyn till den kritik, som yppas, då inträffar ju ingenting. — Detta är riktigt. Men om kammaren i dag beslutar en skrivelse till Kungl. Maj:t i samma sak, då kan det ju tänkas, att heller ingenting inträffar. Kungl. Maj:t är ju nämligen icke förpliktad att effektuera riksdagens beställning. Det finns, såvitt jag vet, ganska många exempel på att Kungl. Maj:t icke iakttagit ett dylikt uttalande från riksdagens sida. Vill icke Kungl. Maj:t göra något åt saken, så befinna vi oss i samma predikament, antingen vi taga reservationen eller vi taga majoritetens hemställan.

Då jag emellertid har den uppfattningen, att majoriteten har ganska svagt motiverat sin ställning — majoritetens utlåtande är ju detsamma som det utlåtande, som avgivits av första kammarens första tillfälliga utskott, och som där tolkades på de mest skiftande sätt — då alltså detta utlåtande enligt min uppfattning företer en föga övertygande argumentering och sålunda minst av allt står i korrespondens med något krav, som för närvarande kan anses rimligt, och då en utredning i övrigt är mycket tidsödande och kanske ganska

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)
dyrbar, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Nyblom: Herr talman! Såsom den ene av motionärerna i denna fråga anser jag mig böra säga några ord. Jag vill från början ha sagt det, att här gäller det givetvis icke att få i gång en utredning, som skulle ha form av något slags undersökning gentemot de nuvarande handhavarna av radioverksamheten. Det är icke något på stor misstänksamhet fotat utredningskrav vi här hava framställt. Vi anse, att man befinner sig i det läget beträffande rundradion, att man kan hava rätt att begära, att riktlinjer för den framtida verksamheten dragas upp något närmare. Man skall alltså icke med denna utredning rikta någon som helst kritik vare sig mot Radiotjänst eller mot telegrafverket m. fl. Klart är, att anmärkningar kunna framkomma av ett eller annat skäl och av ett eller annat slag. Men det är icke meningen att här draga upp någon programdiskussion eller att över huvud debattera skötseln av radioverksamheten. Här gäller det någonting annat och mycket väsentligare, nämligen själva grunderna för radioverksamheten.

Man kan ju fråga sig, varför denna fråga har blivit aktuell just nu. Ja, det är kanske närmast därför, att man nu har rätt stor erfarenhet att bygga på, då det nuvarande systemet fått verka under åtta à nio års tid, och att man även skulle vilja ha denna utredning, innan det nuvarande systemet har vuxit sig alldeles fast. Man är ju också i stora kretsar övertygad om, att det skall finnas en möjlighet att få fram ett mera effektivt system, att få fram någonting, som ur samhällelig synpunkt kan vara mera tillförlitligt och ge bättre resultat.

När år 1924 radioverksamheten i vårt land övertogs av ett enskilt bolag, så intog ju radion en ganska blygsam ställning i samhällslivet. Man räknade ju året därpå endast en 60,000 licensinnehavare, men i år är man framme vid 600,000 och över den siffran. Klart är, att med en sådan utveckling har radion vuxit ifrån sin första inställning, då den i ett statsrådsprotokoll kunde betecknas såsom en institution, som närmast hade att sköta en »underhållning av förströelsekaraktär» eller dylikt. Den har ju vuxit upp till att bli någonting helt annat. Den har vuxit upp till att bli en av de mäktigaste kulturella faktorerna i samhällslivet av i dag. Den har blivit en kulturangelägenhet, som vi måste ägna den allra största uppmärksamhet, och man kan också säga, att den är en samhällsangelägenhet av högsta vikt. Det är önskvärt, såsom jag har tillåtit mig att framhålla i min motion, att frågan om radioverksamhetens ställning i samhället och samhällets ställning till radioverksamheten blir föremål för en ingående utredning och prövning.

Någon egentlig utredning av radiofrågan har ju hittills inte förekommit i vårt land. Andra länder ha försökt att finna nya vägar och nya former. Här har man icke underkastat radiofrågan någon ingående statlig undersökning och prövning. Man kan medge, att en sådan undersökning hittills i viss mån skulle ha svävat i luften, men nu har man, såsom jag tidigare nämnt, en 8 eller 9 års erfarenhet att bygga på, och man kan på den grunden kanske få fram ett system, som skulle kunna bättre motsvara de krav, man har rätt att ställa på radioverksamheten, speciellt från rent samhälleliga synpunkter.

Det är heller inte, om man nu ser på den ekonomiska sidan av saken, småsmulor, som radioverksamheten har om hand. Det är ju över 6 miljoner kronor, som disponeras genom licensmedlen. Av dessa medel gå endast en mindre del till Radiotjänsts verksamhet. Radiotjänst disponerar halvannan miljon kronor. Jag vill inte yttra mig om huruvida det beloppet kan anses vara tillräckligt för Radiotjänst eller inte, men jag undrar, om man någon gång riktigt prövat, huruvida avvägningen mellan anslagsbeloppet för själva programverksamheten

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

och till den tekniska driften är så klokt och väl avpassad, att inte anmärkningar skulle kunna ställas emot densamma. Vi äro många, som ha den uppfattningen, att alltför mycket av pengarna går till den tekniska driften, och vi ha en misstanke om att kanske den tekniska apparaten har fått svälla ut på bekostnad av själva programapparaten. En sådan sak skulle man vilja ha prövad och undersökt ordentligt. Hur stor är i själva verket telegrafverkets organisation för detta ändamål? Är den den mest rationella? Kan man säga, att alla de tjänster, som äro inrättade för denna, äro fullt behöfliga, eller kan man inte finna nya former för verksamheten, som skulle kunna bli billigare? Är det inte också ett visst behov, att man fonderar medel för radioverksamheten? Man kan också ställa den frågan: finns det något byggnadsprogram uppgjort eller existerar det någon som helst byggnadsplan för radioverksamheten och dess utveckling? Ty jag förmodar, att det inte är meningen, att radioverksamheten skall stagnera på den punkt, där vi nu äro. Det finns stora områden i vårt land, som ännu i denna dag praktiskt taget sakna lyssnarmöjligheter. Jag tänker speciellt på Norrland, som måste anses vara styvmoderligt behandlat i radiohänseende. Det är inte så sällan man får höra klagomål från norrländska områden, speciellt uppåt Norrbotten, där man anser, att man icke har samma goda lyssnarmöjligheter som i södra Sverige och där man kan tvingas att köpa mycket dyrbara apparater för att överhuvud taget kunna länkas in i radiokretsen.

Av de institutioner, som haft att yttra sig över utredningskravet, är det ju närmast Radiotjänst, som har ställt sig avvisande, och det är ju rätt naturligt. Radiotjänst kan ju inte gärna desavuera sig själv, men programrådet, som väl utgör toppen på radioorganisationen, har inte alls ställt sig avvisande till utredningskravet. Programrådet framhåller i sitt yttrande bl. a.: »Rundradion har vuxit ut till en samhällsangelägenhet av allra största betydelse, och tillräcklig erfarenhet kan anses hava vunnits för att tillåta ett sakligt bedömande, huruvida den hittillsvarande organisationen numera är den i alla avseenden mest ändamålsenliga för den vidare utvecklingen av radion såsom ett viktigt instrument i samhällets tjänst.»

Men det är inte bara programrådet, som på detta sätt önskar få en utredning rörande radioverksamheten, även skolöverstyrelsen, som blivit tillfrågad, har, kan man säga, lämnat ett jakande svar på frågan, om en utredning skulle anses önskvärd eller inte. Visserligen kan inte skolöverstyrelsen godkänna det yrkande, som ställes i herr Wagnssons motion, och det är kanske också fullt förklarligt, men det är ju heller inte meningen här att på något sätt godkänna herr Wagnssons motion, ty den motionen har första kammarens första tillfälliga utskott lämnat, och den motionen har heller icke, kan man säga, varit grundläggande för första kammarens beslut. Man kan i stället säga, att den formulering, som första kammarens första tillfälliga utskott gav åt sin kläm, tog man strängt taget efter skolöverstyrelsens yttrande. Ty skolöverstyrelsen framhöll i sitt yttrande, att därest motionen — d. v. s. herr Wagnssons motion — hade mynnat ut i förslag om en utredning, som varit helt förutsättningslös, och i stället omfattat frågan, huruvida och på vad sätt staten bör beredas ökat inflytande på rundradioverksamheten i vårt land, skulle överstyrelsen ansett sig böra tillstyrka ett sådant yrkande. Det bör ju väga någorlunda tungt, anser jag, när varken programrådet eller skolöverstyrelsen har någonting emot en sådan utredning som den här ifrågasatta.

Men det är ju inte bara offentliga institutioner, som ha uttalat vissa sympatier för en utredning, det är även stora organisationer ute i landet, som ha ställt sig bakom kravet. Jag skall inte här upprepa, vilka det är eller hur man har sagt, men det är ju känt kanske mest genom pressuttalanden, hur

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

man från olika håll har framställt önskemål att få en utredning. Jag erinrar mig i detta sammanhang, att en aftontidning här i Stockholm för ett par dagar sedan hade en intervju med några kända män och kvinnor just i den här frågan. I rubriken stod det visserligen, att dessa kända män och kvinnor uttalade sig mot, som det hette, »ett förstатligande av radion», men om man granskade närmare, hur dessa åtta personer hade uttalat sig, fann man, att det endast var tre, som deciderat gått emot en utredning eller överhuvud taget ett förstатligande, under det fem stycken av de tillfrågade sympatiserade med en utredning av radiofrågan, även om man på det hållet inte i regel sympatiserade med ett förstатligande.

Ja, förstатligande, mina herrar, är det verkligen meningen att förstатliga radioverksamheten i vårt land? Tidningarna, speciellt här i Stockholm, ha påstått detta. Man har velat göra gällande, att det här är fråga om en socialisering, att man skall förstатliga radioverksamheten, och man vill genom detta skrämma folk att inte vara med om utredningen. Antingen är det härvid fråga om en missuppfattning eller också en uppenbar vantolkning, ty det är inte alls tal om något förstатligande här, utan det är fråga om att få fram riktlinjerna för radioverksamheten men att samtidigt pröva, huruvida det inte är lämpligt och huruvida det finns något sätt att ge staten ett ökat inflytande över radioverksamheten.

Man kan fråga sig, om det verkligen är riktigt försvarligt ur samhällelig synpunkt att lägga denna väldiga opinionsbildare och kulturfaktor, som radion är i dag, i händerna på ett enskilt bolag, d. v. s. i händerna på den stora pressen. Jag vill inte rikta någon som hels kritik emot den nuvarande regimen, men man kan ifrågasätta pressens lämplighet som högste vårdare av radions objektivitet. Härom skriver för övrigt en aftontidning här i Stockholm följande: »Man har brukat påstå, att pressintressenternas innehav av radion skulle garantera radions självständighet gentemot obehöriga politiska inflytanden, vilken skulle äventyras därmed att staten övertog den. Man synes sålunda vilja göra gällande, att den privata kontrollen över en stor kulturverksamhet skulle i och för sig utgöra en garanti emot obehöriga politiska inflytanden, som staten ej kan ställa. Är ej detta ändå att driva hyckleriet väl långt?» frågar tidningen på ledande plats och fortsätter längre ned: »Att pressen framför staten och andra rikets samhällsgrupper skulle värna tanke- och yttrandefrihet, rättvisa och objektivitet är en hypokrisi, inför vilken ärliga pressmän böra reagera med vedervilja. Det finnes mycket självständighet i den svenska pressen, men den är vederbörande pressmäns egen moraliska insats, utövad under känslor av ekonomisk osäkerhet.» Detta uttalande ifrån en tidning här i Stockholm är en tämligen ensam röst, kan man säga. Det har väckt en viss uppmärksamhet, att den övriga pressen med en sådan nervös iver har satt sig upp emot utredningskravet. Man kan gott säga, utan att därmed göra sig skyldig till en överdrift, att det har hetsats fram en presskampanj, som kanske i viss mån har slagit över och saknar motstycke. Man har inte dragit sig för ganska fula personliga angrepp på speciellt en av motionärerna, och man har riktat rätt allvarliga beskyllningar emot dem, som skulle ivra för att få denna utredning till stånd. Jag vill endast erinra om vad en morgontidning skrev här i dag i Stockholm, där det heter på ledareavdelningen: »Oerhört starka krafter ha blivit mobiliserade för att hindra den undersökning av hittillsvarande verksamhet, som första kammaren beslutat. En presskampanj av delvis mycket osympatisk natur har ägt rum. Man har till och med insinuerat, att utredningen begärts blott för att en del riksdagsmän skulle få kommittéarvoden och behaglig semestertjänstgöring. När dylika för riksdagen nedsättande argument kunna framföras i avsikt att hindra

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

en utredning i en ofantligt betydelsefull samhällsangelägenhet, är det på tiden, att det reageras och att det tillses, att dylika osakliga framställningar icke få öva inflytande på en viktig sakfrågas behandling.» Tidningen fortsätter: »Den omständigheten att pressen via T. T. har en ekonomisk fördel av nuvarande arrangemang, får icke influera på statsmakternas ställningstagande. Enligt vår mening borde pressens ömtåliga ställning i denna sak ha avhållit den från att bedriva en så hänsynslös agitation mot en förutsättningslös utredning som skett. Mäktiga enskilda intressen», fortsätter tidningen, »böra icke få inverka på riksdagens ställningstagande. Det motstånd, som rests, bör snarare göra det mera påkallat än någonsin att en utredning kommer till stånd.» Så långt den citerade tidningen.

Det vore högst beklagligt, om den förda kampanjen skulle resultera i framgång för dem, som tydligen till varje pris vilja hindra denna utredning. Radion har blivit, jag upprepar det ännu en gång, en allmän kulturangelägenhet av största vikt. Det gäller för oss att i tid se till, att samhället får allt det gagn av och inflytande över denna kulturfaktor, som överhuvud taget är möjligt. Det är 600,000 svenska hem, som nu äro inlänkade i radiokretsen, och det kommer väl hundra- för att inte säga tusentals till ännu. Vi äro alla intresserade av att radioverksamheten skall bli så väl ordnad som möjligt. En viktig fråga i detta sammanhang är väl, hur man skall kunna nå ut även till de avlägsna och fattiga hemmen ute i ödebygds- och landsbygdskommunerna, som nu ha svårt att bli inlemmade i radiokulturrkretsen. Jag tror, att det är av en oerhörd betydelse socialt och kulturellt sett, om man kan länka in dessa små avlägsna hem ute i landsbygden i radioverksamheten. Det är en stor fråga även det, som bör provas och utredas, vilka linjer man möjligen kan komma fram på. Det finns sådana där små fattiga hem, där man nu inte kan tänka på att överhuvud taget skaffa sig en radioapparat, där man inte har möjlighet att få njuta av denna företeelse och draga fördelarna av radion. Det vore nog skäl i att man ägnade detta en viss uppmärksamhet, rent socialt sett, därför att dessa hem ute i utmarkerna av samhället, kan man säga, ute i ödebygderna ganska ofta äro utsatta för en påverkan av sådant slag, att den kan sägas vara direkt samhällsfientlig, och det kunde behövas, att man länkade in dessa hem under radion för att få ett annat inflytande in i dem.

En annan sak är, om man inte kan säga, att detta vore rättvist även ur den synpunkten, att Stockholm och storstäderna i övrigt ha så mycket kulturinstitutioner, ha så mycket fördelar att bjuda sina medborgare, att det inte vore mer än rätt, att man använde något av radiomedlen för att tillföra dem, som bo avlägset och som inte ha tillgång till så stora kulturella förmåner, något av det, som invånarna i Stockholm och de stora städerna dagligen ha förmånen att njuta av.

Ja, herr talman, jag tycker, att allting talar för att en utredning bör komma till stånd. Jag tror inte, att det är skäl i att avvisa utredningskravet genom att säga, att man därigenom skulle bromsa utvecklingen inom radioverksamheten, såsom herr Lundell ville göra gällande. Jag är övertygad om och har det förtroendet för tjänstemännen inom Radiotjänst och telegrafverket, att de komma att göra sitt yttersta, oavsett om en utredning pågår eller inte. Jag tror inte, att om man sätter i gång en utredning, detta kommer att leda till att Radiotjänst nedlägger verksamheten eller slappnar och förlamas. Jag tror inte, att det kan bromsa utvecklingen på något sätt. I all synnerhet bör man väl kunna vara med om denna utredning, då den är förutsättningslös och man skall prova det hela fullkomligt inifrån grunden.

Kostnaden för en utredning bör ju heller inte avskräcka, även om det är dåliga och penningknappa tider, ty jag tror, att kostnaden endast behöver

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

betyda någon liten procent av de miljoner, som flyta in till radioverksamheten, men framför allt är ju denna fråga av en sådan vikt, att man gott kan säga, att man har utrett saker, som varit mindre viktiga än denna och som dragit rätt väsentliga kostnader. Då skall man också kunna göra en utredning av denna fråga, då den har så stor samhällelig betydelse.

Alla licensinnehavare och alla de, som äro intresserade av radioverksamheten, ha rätt att vänta, att radion blir så bra, som överhuvud taget är möjligt ur samhällelig synpunkt. Och samhället är betjänt av att i tid få denna väldiga kulturangelägenhet slutgiltigt och praktiskt ordnad.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Det brukar ju ibland åstadkomma en viss förgelse här i kammaren, om man någon gång då och då anlägger Norrlands-synpunkter på de frågor, som här diskuteras. Men även med risk att åstadkomma en sådan förgelse skall jag be att få säga några ord i denna fråga från norrländska utgångspunkter.

Här beröres nämligen i detta utskottsutlåtande — som också har nämnts av den föregående talaren — den frågan, om man inte bör utreda möjligheten av att avlägsna bygder bli bättre tillgodosedda med avseende på utsändarestationer. Nu har jag tolkat det uttalandet så, att man då främst tänker på *Norrland*, och jag vill säga, att det glädde mig oerhört, att utskottsmajoriteten här har så välvilligt gått in för att avlägsna bygder, och alltså speciellt Norrland, skola bli bättre tillgodosedda i detta avseende. Reservanterna däremot, herrar Mosesson, Lundell, Hagberg i Malmö och Olsson i Staxäng — alla från södra och mellersta Sverige — ha synbarligen intet intresse för saken, och jag skulle vilja från den utgångspunkten åtminstone framföra den vördsamma begäran till mina kamrater här uppe på Norrlandsbänkarna, att de enhälligt stödja utskottsutlåtandet och gå mot reservationen.

Jag vill i det sammanhanget säga, att det, främst i övre Norrland, varit en opinion, som gjort gällande, att Norrland blivit mycket dåligt tillgodosett speciellt med avseende på *utsändarestationer*. Ty det förhåller sig ju så, som vi alla veta, att Norrland endast har *en enda* utsändarestation — och Norrland utgör dock geografiskt sett två tredjedelar av landet — under det att övriga delen av landet har fått *fyra* sådana utsändarestationer. Jag måste säga, att det är ett dåligt sätt att fördela gunsterna, och jag vill liksom föregående talare understryka, att just den omständigheten, att i Norrland existerar endast en enda utsändarestation, resulterat i, att man där sett sig nödsakad lägga sig till med dyrare apparater. Om däremot behovet av utsändarestationer tillgodosåges bättre, skulle det fattiga folket i dessa avlägsna bygder kunna inskränka sig till att ha små billiga apparater och ändå höra bra. Och jag må säga, att dessa människor, som bo där uppe i de avlägsna bygderna, borde kunna ha särskild anledning att framställa krav på statsmakterna att bli tillgodosedda i det här avseendet. Det har just nu i dagarna kommit ett brev till mig från en man där uppe — en enkel man i enkla omständigheter — boende långt borta i min valkrets, som klagar över detta förhållande. Och han torde nog bli synnerligen glad över att utskottets majoritet velat göra något åt den här saken.

Nu tror jag, att man bäst skulle tillgodose dessa synpunkter, som jag här gjort mig till tolk för, om rundradion komme under *staten*. Det är alldeles givet, att — liksom den omständigheten, att våra järnvägar i stor utsträckning tillhöra samhället, har kunnat möjliggöra skapandet av *kulturbanor* — lika väl skulle *kulturradiosystemet* bättre tillgodoses, om staten ägde och

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

dreve det hela och de rent finansiella synpunkterna ej finge spela en dominerande roll.

Men nu finns det ju, såvitt man kan se, här ingen möjlighet att komma fram på *den* linjen. Herr Wagnssons motion, som syftar till detta, har ju icke funnit någon försvarare, och jag kan förstå att, om här framställdes ett yrkande om bifall till den motionen, så skulle det icke ha stora utsikter för sig.

Jag kommer därför för min del att yrka bifall till och rösta för utskottsmajoritetens förslag, främst med hänsyn till detta, att jag på den vägen ser en möjlighet att tillgodose de Norrlandssynpunkter, som jag här gått in för. Reservanterna ha, som sagt, intet intresse, såvitt man kan se, för denna sak.

Herr talman, jag skall be att från denna utgångspunkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Gillner-Ringenson: Herr talman! I Nya Dagligt Allehanda för den 24 maj stod, som herr Nyblom nämnde, en artikel, vilken hade rubriken: Förstatligande av rundradion av ondo anse framstående svenska män och kvinnor. Åtta framstående voro tillfrågade, och av dem ha, som herr Nyblom redan sagt, tre talat emot förstatligande och fem talat för utredning. Hade man nu frågat några mindre framstående människor, enkla människor i städerna och på landsbygden, kanske tidningen icke kunnat sätta en fullt så tvärsäker rubrik. Ty rundradion har, det kan man våga säga, näst den svenska folkskolan och järnvägsbyggandet, spelat den allra största roll som kulturfaktor. *Därefter* bedöma människor denna fråga, som vi i dag behandla, frågan om staten skall utöka sitt inflytande på radioverksamhet, och om det behövs en allsidig utredning om rundradions fortsatta verksamhet. Antingen man är högerman eller frisinna, liberal eller socialist, bondeförbundare eller nazist, har det i alla fall gått in i det allmänna medvetandet, att i det för staten väsentliga, där skall staten ha ett avgörande inflytande.

Radioverksamheten har, det har ingen kunnat förneka, för samhället en oerhörd betydelse. Den är en av de väsentligaste gemensamheter, som samhället äger. Därför bör staten på radioverksamheten ha ett avgörande inflytande, ett större inflytande än vad staten har nu. Staten bör draga upp riktlinjer för den fortsatta verksamheten.

Om man nu yrkar på en utredning behöver man då komma med kritik mot vad som Radiotjänst givit, därför att man funnit att det är så viktigt, att samhället vill ha något däri att säga till om och säga till om på ett annat sätt än vad hittills skett?

Om man så frågar: *behövs* det en utredning, så svarar folk, för vilka rundradion blivit ett livsbehov, att det behövs en utredning. Det har räknats upp här i förstakammarutlåtandet och i andrakammarutlåtandet på sid. 5 en massa saker, som man behöver ha utredda. Flera ha kommit till under den tid, som man diskuterat man och man emellan och skrivit i tidningarna om denna sak. Det sista jag såg var förresten i Nya Dagligt Allehanda.

Där yrkades det i ett uttalande, att man skulle på förmiddagarna ha utsändning till sjukhus, ålderdomshem, sanatorier o. s. v. Jag skulle till det, som redan påpekats i utlåtandet och av motionären, vilja foga ett par saker: Man bör utreda t. ex. detta: möjligheterna för apparaternas och särskilt de finare apparaternas förbilligande. Det skulle vara så att vem som helst skulle ha råd att ha en bra radioapparat. En fattig gumma i Härjedalen eller en ensam sköterska eller småskollärarinna skulle ha råd att ha en fin apparat och kunna »taga in utlandet», som det heter. Det vore att giva folk jämlikhet. Som socialist intresserar jag mig för det slags jämlikhet, som bland an-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)
nat består i att kulturmedlen äro tillgängliga utan att förmögenhetsförhållandena spela så stor roll.

Vidare vill jag påpeka, att i Radiotjänsts ledning för närvarande icke finns någon kvinna. Det finns intet kvinnligt inflytande på Radiotjänsts ledning, fastän naturligtvis mer än hälften av lyssnarna äro kvinnor. Särskilt när det gäller att intressera och till de avlägsna hemmens kvinnor, till mödrarna, lära ut en hel del saker t. ex. i fråga om hemvård, hälsovård och uppfostran, är det viktigt, att det finns kvinnor i Radiotjänsts ledning, som stå i kontakt med den kvinnliga publiken, veta vad den vill höra och vad den behöver höra.

Skall nu en allsidig opartisk utredning sättas i gång, en utredning, där samhället är mest intresserad part, intresserad ekonomiskt, kulturellt och socialt, så skall staten göra den utredningen och icke Radiotjänst, även om Radiotjänst skulle vara villig draga upp nya linjer. Samhället måste här säga sitt ord. Vad så rädslan för partipolitiken i radio angår, så gäller det ju här bara en utredning. Men om den skulle leda till att staten skulle få större inflytande än förut, borde det icke vara någon fara i ett demokratiskt land. Men om någon av herrarna i denna kammare mot förmodan skulle upphäva sig till diktator i detta land, så sitta väl icke lyssnarna säkrare för partipolitik bakom sina apparater, om radioverksamheten handhaves av ett statskontrollerat bolag av nuvarande karaktär eller av ett bolag eller institution, där staten har större inflytande än nu. Förresten kan man ju »knäppa av» dem!

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorell: Herr talman! I utskottsutlåtandet framhålles vikten av att berättigade kulturella önskemål och folkupplysningssynpunkter bli beaktade, samtidigt som tillbörlig hänsyn måste tagas till befogade önskemål från de breda lagren av Sveriges jordbrukarbefolkning och arbetare. Med fullt erkännande av den stora betydelse som rundradion har, när det gäller att bekämpa den tidigare omtalade tråkigheten på landsbygden, så kan jag ändå icke underlåta att vid detta tillfälle framhålla, att inom svenska lantmannakretsar och även arbetarkretsar finns en bestämd mening, att programmen för närvarande icke äro de riktiga. Jag har nyss studerat, vilka som sitta i programberedningen, och jag får lov att säga, att, när jag såg dessa namn, som helt säkert representera det yppersta, var och en inom sitt fack, förstod jag ändå, att dessa personer icke ha möjlighet att bedöma och ordna de program, som skulle vara lämpliga för den svenska landsbygden. I ett höstkvalsprogram med rundradio är det en mycket kort tid, som är lämpad för landsbygdens lyssnare. Det mesta är tillrättalagt för en annan befolkning, stadsbefolkningen, och därvid icke heller för arbetarna utan för sådana, som ha tillfälle att på teatrar, konserter och dylikt få dessa program i original. Det anser jag icke riktigt. Jag har ingen statistik över hur många apparater, som finnas i städerna, och hur många, som finnas på landsbygden, men jag är övertygad om att den övervägande delen av uppmärksamma lyssnare är att finna i de hem på landsbygden, vars enda underhållning, kanske under hela månader, är att åhöra radioföredragen och övrig radiounderhållning. För något år sedan skickades från den myndighet här i Stockholm, som har rundradion om hand, ut till Sveriges radioinnehavare ett frågeformulär, där man skulle fylla i vilka delar av programmet man gillade mest. Jag förstod genast, när det kom ut, hur det skulle komma att sluta. Det slutade helt enkelt på det viset, att största delen av landsbygdens folk icke svarade, under det att de i det fallet mera intresserade stadsborna naturligtvis passade på att framhålla sina synpunkter. Det syntes också efteråt, att dessa synpunkter blevo mer och mer beaktade. Vad tro herrar programråd, eller vad de

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

heta för något, att den svenske bonden och den svenske arbetaren har för intresse av symfonimusik, all denna s. k. fina musik, som man utsänder genom våra radioapparater många timmar under kvällarna. Jag håller före, att vi, även utan att lägga över detta på staten, borde kunna få litet mera hänsyn tagen till landsbygdens intressen i detta avseende. Det är alldeles märkvärdigt, det må nu gälla ekonomiska frågor eller som i detta fall kulturella saker eller ren förströelse, att landsbygdsintressena alltid skola bli tillbakasatta. Jag håller före, att herrar programchefer, som jag tror finnas här i närheten, borde tänka litet på att även sätta till en landsbygdsrepresentant. Det behöver icke vara en riksdagsman, men någon från de svenska bondehemmen eller de svenska arbetarhemmen, gärna en från vartdera hållet. Jag tror, att vi genom en sådan åtgärd skulle kunna få fram ett program, som vår svenska landsbygdsbefolkning skulle bli särskilt tacksam för.

Jag har, herr talman, endast velat framföra några av de tankar, som i denna fråga göra sig gällande hos landsbygdens befolkning, och har intet yrkande att framställa.

Herr Mosesson: Herr talman! När jag går att föra reservanternas talan, skall jag försöka att inskränka mig så mycket som möjligt. Jag vill blott inledningsvis säga, att här äro nu somliga, som göra gällande, att alla, för vilka rundradion är ett livsbehov, påyrka en utredning. Till detta skäl skulle läggas, såsom vi hörde av fru Gillner-Ringenson, att det är nödvändigt att få någon kvinna med i radiotjänststyrelsen. Till detta skulle läggas enligt herr Thorell, att det är nödvändigt att få någon lantbo med i radiotjänststyrelsen. Om vi hålla på på detta sätt, förmodar jag, att vi få en mycket stor knippa av skäl. Klart är, att vid sådant förhållande det blir ganska vanskligt för dem, som ha den meningen att varken det ena skälet eller det andra är av den art, att man fördenskull behöver påyrka en sådan här utredning.

Vi bruka i allmänhet, menar jag, förvänta, att, om någon enskild medborgare går till Kungl. Maj:t, han skall från första stund ha klart för sig vad det är han vill, och jag förmodar, att vi än mer böra ställa det kravet på riksdagen, att om den vänder sig till Kungl. Maj:t med en framställning, den bör riktigt ha klart för sig vad det är den vill. Nu vore det skäl att begära en sådan här utredning, om det vore så, att det vore en allmän uppfattning bland vårt folk, att rundradion missköts under de gångna åren. Så är icke fallet. Vi ha 600,000 stycken licenslösare, och dessutom ha givetvis många andra haft tillfälle att bedöma rundradions verksamhet. Känna vi något område, där ens bråkdelen av så mycket folk haft tillfälle att bilda sig en mening, men där den allmänna meningen är så deciderad, att på det hela taget radioverksamheten fungerat på ett tillfredsställande sätt? En skrivelse kunde vara påkallad, om det vore så, att det allmänna stode utanför eller maktlöst i fråga om rundradion. Så är icke fallet. Kungl. Maj:t har uppdragit åt telegrafverket att handhava den tekniska delen av radioverksamheten. Kungl. Maj:t tillsätter två av Radiotjänsts styrelseledamöter och en revisor; Kungl. Maj:t tillsätter majoriteten inom programrådet; Kungl. Maj:t ger oktroj åt Radiotjänst för ett år i sänder; Kungl. Maj:t kan utan vidare, om han så vill, lägga Radiotjänsts verksamhet under ecklesiastikdepartementet i stället för under kommunikationsdepartementet; Kungl. Maj:t kan sätta in flera i Radiotjänsts styrelse, om han vill; Kungl. Maj:t kan ändra programrådets karaktär från att vara en opinionsnämnd till att bli en dirigerande nämnd eller styrelse; Kungl. Maj:t kan bestämma, hur stor procent av licensavgifterna, som skall gå till programverksamheten. Jag menar,

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

att allt detta vittnar om att vi inte alls behöva gå till Kungl. Maj:t och säga: Här står det allmänna maktlöst, låt oss därför få en utredning på vad sätt staten skall få ett ökat inflytande på rundradion. En skrivelse kunde vara påkallad, om det kunde bevisas, att pengar ginge förlorade eller bortslösades. Så är icke fallet. Licensavgifterna för 1932 utgjorde 5,911,460 kronor. Av denna summa gick till Radiotjänst 1,780,000 kronor, till telegrafverkets omkostnader för driften inklusive ledningshyra och bidrag till privata stationer 1,936,815 kronor. Överskottet var 2,194,645 kronor, och av detta överskott avsattes till en förnyelsefond 394,734 kronor, och till statsverket inlevererades 1,799,911 kronor. Således erhöll statsverket i runt tal 1.8 miljoner kronor för 1932, sedan avsättning till en förnyelsefond hade skett.

Staten har sålunda en betydande inkomst av radioverksamheten. Jag vill i den delen säga, att denna enligt min mening är så stor, att det kan ifrågasättas, om den inte är för stor. Utskottsmajoriteten förklarar, att enligt dess mening lär det inte vara möjligt att göra några besparingar på detta område, och samma majoritet tror inte heller på möjligheten att avsevärt sänka licensavgifterna. Det utskott, som jag har äran tillhöra, hade i fjol fått till sig hänvisad en motion, som berörde detta ämne, och utskottet uttalade då den meningen, att man borde betrakta radion såsom ett kooperativt företag, och om avkastningen av detta företag bleve mycket stor, borde licensavgifterna sänkas. Radion bör ej bliva så att säga en mjölkko, som staten passar på att under svåra tider taga ut mera av. En skrivelse till Kungl. Maj:t kunde slutligen vara påkallad, om staten vore en säkrare garanti för vidsynthet och verklig kultur än vad andra organ äro. Jag är inte övertygad om att det med nödvändighet är så. Vi se för närvarande ute i världen bevis på att statsmakten ibland kan representera så litet av kultur att man sätter sitt hopp icke till statsmakten utan till andra krafter, som kunna finnas i folket men som kanhända för tillfället blivit undertryckta av staten.

Nu har det här sagts, att det är ju inte fråga om ett förstатligande av radioverksamheten. Herr Wagnsson har väckt en motion, och herr Hage hade helst önskat yrka bifall till denna motion, enligt vad han nyss sade, som gick ut på ett förstатligande, men då herr Wagnsson visste, att han varken i det utskott, där han är ordförande, eller i den kammare, som han tillhör, hade kunnat få majoritet för ett sådant yrkande, blev det en hybrid mellan herr Wagnssons yrkande och herr Nybloms yrkande, en allians, som gick ut på att genom låt mig säga vissa manipulationer försöka få den här frågan igenom i riksdagen, och så begär man en förutsättningslös utredning på vad sätt statens inflytande på rundradion kan ökas. Men om här det gamla ordet om honom, som kände igen sillen, fastän den kom i kapprock, kan tillämpas, må jag säga, att vi väl icke skola dölja för oss — herr Hage är i den delen uppriktig och ärlig och sjunger ut med vad han vill — att vad som ligger bakom frågan och gör, att ärendet i dag är uppe, är just denna förening mellan herr Nybloms och herr Wagnssons ståndpunkter i syfte att komma ifrån vad herr Wagnsson motionerade om och i stället söka genomdriva beslut om ett ökat statsinflytande. Det mål, till vilket denne motionär och många andra vilja komma, är ett förstатligande av radion, men då man icke kan nå det målet vid detta tillfälle, har man ansett sig böra gå in på den väg, som är den enda framkomliga och på vilken man överhuvud taget kan närma sig målet.

Herr Hage undrade, huruvida det fanns några som helst sympatier hos de mellansvenska och sydsvenska representanterna för Norrlandsintresset. Herr Hage sade t. o. m., att så icke vore fallet. Men herr Hage har icke någon

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

som helst rättighet att göra ett sådant påstående. Rätträdig som han är, bör han icke påbörja sina medmänniskor vad som icke är bevisat. Herr Hage skall, om han så vill — och det tror jag han vill — av mig få ett papper, som telegrafstyrelsen ställt till mitt förfogande, en avskrift av dess utlåtande med anledning av en framställning från Arvidsjaur till Kungl. Maj:t rörande dessa saker. Därav framgår, att det icke är så, som en hel del norrlänningar tro, att det härvidlag bara gäller att anslå tillräckligt med pengar för att norrlänningarna skola få vad de önska — och vad vi också kunde önska att de skola få — nämligen nya och starka stationer. Herr Hage torde dock veta, att vi icke ha mer än 6 våglängder till vårt förfogande. Det är icke möjligt att, såsom vissa norrlänningar tro, flytta Motalastationen norrut för att därmed komma norrlänningarna till hjälp. Man måste tänka på var de flesta lyssnarna finnas, då det är fråga om ett affärsföretag. Sedan är det meningen — telegrafstyrelsens chef har förklarat, att detta är vederbörandes vilja och avsikt — att med de möjligheter, som internationellt kunna ges, ställa alla resurser till förfogande för att obygdens folk skall tillgodoses. Detta kan, herr Hage, Kungl. Maj:t göra genom herr Hages och min och andras medverkan — utan skrivelse till Kungl. Maj:t.

Slutligen vill jag tillägga, herr talman, att jag vet, att bland de närmast intresserade hyser man oro för att under en lång — och kanske också besvärlig och kostsam — utredning de, som dagligen arbeta på att göra rundradion bättre och bättre för lyssnarna, komma att känna sig bundna och förhindrade att arbeta, enär de ständigt komma att mötas av talet om att ärendet ligger under utredning och att det under tiden icke är möjligt att besluta om några förändringar eller utökningar till lyssnarnas bästa.

Då jag anser, att detta skulle vara en olycka och att — av skäl som jag anfört — hela kravet på en utredning är obefogat, hemställer jag, herr talman, om bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lithander: Herr talman! När man varit med här i kammaren vid åtskilliga tillfällen och försökt få en utredning till stånd beträffande företag, där staten har fått ett ökat inflytande, och funnit, hur oerhört svårt det varit att få en utredning även när man kunnat påvisa, att det, sedan detta statliga inflytande kommit till, förefunnits anmärkningsvärda förhållanden, saker att klandrande anmärka på, kan man inte annat än förvåna sig över den lätthet, med vilken man här tar på problemet. Man vill ha en utredning trots att man kan konstatera, att den verksamhet, som det här gäller, under en lång följd av år utvecklats gynnsamt, skötts fullkomligt väl och med framgång samt givit ett gott resultat. Vi ha ju belägg på att så är förhållandet. Man kan inte ur de uttalanden, som gjorts, utläsa något verkligt klander. Jag skulle i detta avseende vilja hänvisa till det yttrande, som finnes anfört i reservationen. Det heter där, att enligt samstämmiga utlåtanden av de myndigheter och institutioner, vilka till utskottet avgivit yttranden över den föreliggande motionen, har vitsordats, att knappast några anmärkningar av betydelse torde kunna anföras mot det sätt, varpå radioverksamheten för närvarande handhaves i vårt land. Skolöverstyrelsen »hyser en viss tvekan, huruvida tillräckliga skäl föreligga att ytterligare förstärka statens inflytande på radioverksamheten».

Jag förstår deras önskan, som vilja hålla radion högt, förkovra den och göra den bättre. Jag vill emellertid inte medverka till någonting, som slutligen kommer att leda till ett ökat statsinflytande, ty detta kommer att ha en rakt motsatt verkan. Vi ha alla erfarit, att under den ledning, som radio-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

verksamheten haft, och med den kritik, som från alla håll framkommit mot densamma, radion så vuxit fram, att det är en verklig upplevelse för hela landet att vi kommit därhän. Jag gör gällande, att det långt ifrån råder missnöje ute i bygderna. Jag har hört motsatsen. Jag har hört belägg på just från de fattigaste och mest anspråkslösa människor, att även de varit belåtna med programmen. Jag vet att det hänt, när man på söndagarna började med utsändning av predikningar, att människor klätt sig helgdagsklädda och lyssnat till radioutsändningen precis som om de varit i kyrkan, dit de understundom av någon anledning inte kunde gå. Även den delen av programmet är således tillgodosedd, och det finns knappast någon gren av önskvärd njutning eller verksamhet, som inte blivit tillgodosedd. Jag är övertygad om att om staten så småningom skulle få ökat inflytande eller helt få hand om denna verksamhet, skulle det bli betydligt svårare ute i bygderna att få de rättelser, som varit möjligt hos den nuvarande ledningen, som är angelägen att ordna allt på bästa sätt, försöker så göra och också gör. Det är naturligtvis inte möjligt för någon, allra minst för staten, att göra alla till lags, men att hos nuvarande radioledningen finns en bestämd strävan att rätta till, därom är jag övertygad och förvissad. Jag skulle för min del, herr talman, om det medgives mig, vilja offentligen uttala ett tack för den skötsel av verksamheten, som hittills varit. Det är den i allo förtjänt av.

Herr Nyblom sade, att det här inte var fråga om någon misstänksamhet eller någon anmärkning mot Radiotjänst. Men varför vill man då ha en utredning och vad skall den tjäna till? Finns det inte möjlighet för den, som har någon anmärkning att göra, att komma fram med den utan att man behöver sätta till en utredning, som, säga vad man vill, lägger sin tunga hand på detta känsliga och svåra instrument? Utan att på något sätt vilja vara oartig mot staten skulle jag i detta avseende vilja använda ett uttryck, som den nuvarande ecklesiastikministern brukar begagna, nämligen då han talar om »klumpiga fingrar». Jag tror, att man, därest staten finge ökat inflytande på rundradion, många gånger skulle få tillfälle att citera herr ecklesiastikministern. Här har antalet radiolicenser vuxit från 60,000 till 600,000. Det visar väl i alla fall, att detta är en sak, som skötts väl och till allmän belåtenhet. En sådan utveckling hade icke ägt rum, om saken vanskötts. Dröj då i all rimlighets namn med att lägga en hämsko på verksamheten tills det blivit påvisbart, att den vanskötts. Detta kan icke påvisas nu.

Herr Nyblom nämnde, att organisationen icke är den mest rationella. Har det någonsin visat sig, att om staten får inflytande på ett affärsföretag, det hela blir rationellare skött? Det blir motsatsen, och den som nu vill göra radion en tjänst genom den ifrågasatta utredningen, gör den enligt mitt förmenande en otjänst.

Norrland saknar goda lyssnarmöjligheter, heter det. Vi ha nyss hört av utskottets ärade ordförande, hur den saken ligger till, och icke blir den bättre genom en utredning. Jag kan instämma i vad herr Mosesson yttrade om att det finns en bestämd vilja och önskan att förbättra möjligheterna för den avlägsna ödebygdens folk, och jag har haft tillfälle att följa med och se, hur telegrafstyrelsen på sin tid, under den förutvarande generaldirektörens ledning och förresten även sedan, gjort allt som stått inom möjligheternas gräns för att sätta lotsstationer och fyrstationer i telefonförbindelse med övriga orter. Man har även sökt främja radion, och därvidlag kan någon utredning icke giva vederbörande mera entusiasm eller vilja att gå ödebygdens folk till mötes.

Jag tror för min del, att man under nuvarande regi har större möjligheter att uppmärksamma önskemål, som kunna komma fram och mycket lättare att anpassa sig därefter. Herr Thorell klagade över att programmet vad

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

jordbrukarna beträffar icke var sådant, som det skulle vara, men samtidigt talade han om att när bönderna bli tillfrågade, hur de vilja ha det, svara de icke. Ja, då är det väl icke radioledningens fel, om programmet icke blir sådant som bönderna vilja ha det.

Det talades om att man borde få med även de fattiga hemmen. Jag tror, att som det nu är, finns det möjligheter och alldeles säkert en önskan att tillgodose detta krav. Herr Hage nämnde en del önskemål som skulle kunna tillgodoses, om radion komme under staten. Det har redan påpekats — och jag vill understryka det — att det är tydligt och klart, vart man syftar med en utredning. Men detta är ingalunda den väg man bör gå för att komma till något bättre. En ärad talare sade, att varje fattig gumma skulle ha en fin apparat och kunna taga in utlandet. Ja, detta kan bli möjligt, om den enskilda driften får fortsätta och den enskilda tävlan om tillverkning av billiga apparater får göra sig gällande. Hittills har det aldrig visat sig, att en statsdrift inneburit något förbilligande. Jag tycker, att det vore synd om de där fattiga gummorna, om en statsdrift skulle ha den följden, att de icke finge de fina apparater, som den ärade talaren önskade dem.

Herr talman, jag skall be att få instämma i det yrkande, som framställts om bifall till reservationen. — Och så, herr talman, är det för mitt vidkommande slut för i kväll för T. T.

Med herr Lithander förenade sig herrar *Persson* i Fritorp, *Lindskog*, *Johansson* i Krogstorp, *Nilsson* i Karlstad och *Svedman*.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är med mycket stor tveksamhet, som jag tar till orda i denna fråga, och detta av två skäl. För det första är jag ju tidningsman och sålunda kanske i allmänhet och i detta fall i synnerhet en ganska misstänkt figur, som man kunde tro stå och be för sin sjuka mor. För det andra kan det med skäl sägas, att om man tar till orda i kväll i denna, jag vill påstå struntfråga, är det att missbruka en ganska dyrbar tid, och jag medger, att det varit gudi nog av prat redan i saken.

Då jag ändå dristar mig till att säga några ord, beror det därpå att jag i motsats till, vad jag förmodar, flertalet av mina partivänner kommer att rösta emot den föreslagna utredningen, och då får jag väl lov att säga något till motivering och kanske rent av till mitt försvar. Jag måste först och främst i förbigående anföras, att jag inte riktigt förstår det resonemang, som herr Nyblom förde, i början i varje fall, av sitt anförande, och när han själv läser igenom det tror jag, att han, om han är uppmärksam, skall få lov att fråga efter logiken i resonemanget. Han började nämligen med att mycket bestämt försäkra, att här var det inte fråga om en undersökning av den nuvarande verksamheten och ingen misstro eller misstanke emot dem, som handhade den nuvarande radioverksamheten. För det första begriper jag inte, hur man skall kunna göra en undersökning, om man inte börjar med att skaffa sig kännedom om den verksamhet, som redan äger rum, och det är ju alldeles tydligt, att om den ha herrarna inte så värst stor kännedom. För det andra slog han själv ihjäl sitt resonemang längre fram, och då kom väl hans verkliga uppfattning till synes, när han sade, att nu hade man så många års erfarenhet att bygga på, så nu kunde man göra en utredning, och till yttermera visso förklarade, att han hade vissa misstankar och anmärkningar att framföra. Förlåt, herr Nyblom, men detta resonemang står inte alls i rimligt sammanhang med det resonemang, som fördes i början av herr Nybloms anförande.

Det är också fråga om att minska pressens inflytande på radioverksamheten. Detta skulle man kunna säga, därest pressen i detta fall representerade en en-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

hetlig opinion, men som bekant äro tidningarna inbördes just inte så värst sams i allmänna angelägenheter. I detta avseende behöver man alltså inte ha någon misstanke. Är det fråga om att minska pressens inflytande i fråga om nyhetstjänsten undrar jag, om någon kan ge mig svar på frågan, hur det skall vara möjligt att fränkoppla Radiotjänsts beroende av tidningarnas och telegrambyråns nyhetsorganisation och nyhetsförmedling. Tro herrarna, att det är möjligt att för 100,000 kronor upprätthålla en nyhetsorganisation för det första runt om i världen och sedan vidare i vårt land, att upprätta ett nät av förmedlingstrådar för nyheter från alla möjliga platser, vilket nu är möjligt därför att man kan repliera på Tidningarnas telegrambyrå, vilken i sin tur replierar på andra nyhetsbyråer och på tidningarna själva? Det är en sak, som man kanske inte tänkt på. Hur man än vänder och vrider på saken kommer man likväl inte ifrån, att man blir beroende av pressen i alla fall. Det tjänar emellertid inte mycket till att här stå och förirra sig in på ett mångordigt resonemang. Som jag nyss anmärkte har det redan sagts alldeles för mycket i denna sak.

Jag har inte begärt ordet därför att jag tror, att jag skulle kunna övertyga någon enda här i kammaren om riktigheten av den ståndpunkt, som jag själv intar, utan vad jag anför är sagt för mitt eget försvar. Jag vill påstå rent ut, att den opinion, som man åberopar i detta fall, är ganska konstruerad. Den är inte enhetlig. Man kan inte åberopa någon allmän mening, som riktar sitt missnöje mot någon eller några bestämda punkter i Radiotjänsts verksamhet. Man kan ju tala om att det finns människor, som äro missnöjda med det ena, och människor, som äro missnöjda med det andra, men så kommer det alltid att bli så länge en sådan här verksamhet överhuvud taget uppehålls, en verksamhet, som skall tillgodose önskemålen hos snart sagt alla medborgare på olika andliga områden. Herr Thorell tycker, att det är för mycket symfonimusik, som man får höra. Säkert finns det andra, som tycka, att man får höra alldeles för mycket jazzmusik eller för mycket handklaverstrall från Jularbo eller vad stamorten för denna konstart heter. Så i detta fall kan man nog aldrig få människor att bli ense om vad de skola begära.

Jag har ju den principiella åskådningen att jag vill vidga statens inflytande på den ekonomiska verksamheten så mycket som möjligt — det behöver jag väl inte tala om — men jag tillråder den allra största försiktighet just i statens eget intresse när det gäller statlig kontroll över den andliga verksamheten.

Herr talman! Med det anförda har jag motiverat, varför jag kommer att rösta för avslag. Jag kan inte finna, att denna utredning är av det verkliga behovet påkallad, och därför yrkar jag bifall till reservationen.

Herrar *Eriksson* i Falun och *Anderson* i Råstock instämde häruti.

Herr **Vougt**: Herr talman! Det beklagliga i denna debatt synes mig vara, att vi bygga den på ett par motioner, om vilka jag, trots att jag delar motionärernas ståndpunkt i huvudsak, dock måste säga, att de föga präglas av den saklighet, som borde ha förefunnits. Man har vidare i den ena av dessa motioner, den som i första hand avgjorts i första kammaren, givit hela saken en skev inriktning genom att framställa ärendet såsom om det viktigaste av allt vore, att man utvidgade statens inflytande på radion, och man har därigenom kommit att införa den allmänna opinionen presentera detta ärende såsom ett krav på radions socialisering.

I likhet med min ärade partivän herr Conrad Jonsson har jag min inställning given i en hel del av de spörsmål, som vi i allmänhet inbegripa under beteckningen socialisering, men jag måste säga, att jag rädes för den socialisering av

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

radion, som skulle innebära, att den svenska radion hölle på att gå samma väg som rundradion i vissa andra stater, där den förvandlats till en propagandapparat i statens hand. Jag vill också säga, att jag tycker att motionärerna och en del talare skjuta över målet, när de rikta sin kritik emot den nuvarande ledningen för Radiotjänst. För min del måste jag säga, att såvitt jag kunnat avlyssna en allmän mening bland radiolyssnarna, har man stor aktning för ledningens strävan att göra programmen till en blandning av förstroelse och god folkbildning. Jag tror man vågar säga, att med hänsyn till de tekniska förhållandena i vårt långsmala land har det lyckats för Radiotjänst i samverkan med telegrafstyrelsen att göra denna nya tekniska uppfinning till en verkligt värdefull folkets egendom. Jag skulle i detta sammanhang vilja vända mig en smula emot vad som yttrades av en av motionärerna, i detta fall herr Nyblom, när han pekade på förhållandena i Norrland. Jag skulle inte ett ögonblick kunna förmås att tro, att hänsynen till de stora vidderna i Norrland skulle bli starkare genom att man medelst en utredning komme fram till någon ändring av själva organisationsformen för radion. Säkerligen har från telegrafstyrelsens sida, som ju närmast har hand om den tekniska apparaturen, allting gjorts för att lösa detta problem.

Vidare måste jag framhålla, att den kritik, som av herr Thorell riktades mot Radiotjänst för en viss ensidighet i uppläggningsen av programmet, för mig ter sig som skäligen omotiverad. Likaså får jag säga, att när man härvidlag skjutit fram pressen och gjort pressens affärsintressen i Radiotjänst till ett avgörande moment i en del tidningars ställningstagande mot det utskottsyrkande som föreligger, man säkerligen har gjort tidningarna en mycket stor orättvisa. Jag föreställer mig i varje fall, att det icke är någon av de stora stockholmstidningarna, som låter sig i denna sak bestämma av ett krasst och kallt affärsintresse. Såsom herr Jonsson i Eskilstuna påpekade kan ju pressen heller icke utöva ett ensidigt inflytande, därför att den ju representerar en inom sig i hög grad av olika intressen söndrad makt.

Om jag emellertid, trots att jag i mycket delar den betänksamhet, som kommit fram gentemot utredningskravet, stannar för att i den följande voteringen rösta för utskottets hemställan, är det därför att jag anser, att — om jag får våga mig på en paradox — statens inflytande över rundradion för närvarande är alltför stort eller — för att förklara vad jag menar — att statens inflytande är alltför ensidigt. Staten har nämligen, som herrarna veta, för närvarande ett ytterligt stort inflytande över radion därigenom att det är staten, som inkasserar radiolicenserna. Att så måste vara fallet ligger ju i sakens natur. Man kan väl icke gärna tänka sig, att staten skulle kunna uppdraga åt det enskilda bolaget att inkassera radiolicenserna. Denna uppgift måste handhavas av staten. Men det förefaller mig icke alldeles självklart, att staten genom telegrafverket bör liksom hittills få utöva ett så oinskränkt inflytande på uppdelningen av licensmedlen. Jag läser här i första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 på sidan 47 om hur stor del av licensavgiften, som under de senaste åren gått till Radiotjänst och dess programkostnader. Åren 1928 och 1929 utgjorde denna del 3.30, 1930 sattes den ned till 3.29, 1931 var den 3.14, 1932 3.01 kronor. 1933 kommer Radiotjänsts andel av licensavgifterna att stanna vid 2.85 kronor per licens. Staten pressar alltså ned den andel av licensen, som skall åtgå till programmet, på ett sådant sätt, samtidigt som radion blir alltmer populär och licensavgifterna växa och när allt större krav ställas på ett allsidigt tillgodoseende av alla de behov, som äro förenade med lyssnarnas intressen.

Om jag nu skulle fråga, varför denna nedpressning av licensandelen till Radiotjänst skett, är jag icke säker på, om jag själv skulle kunna giva ett till-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

fredsställande svar. I varje fall föresvävar det mig — jag ber om ursäkt, om jag därvidlag gör en insinuation, som är felaktig; i så fall är jag tacksam om jag blir korrigerad — att åtminstone en av våra finansministrar betraktat radiolicenserna som en skattekälla, vilken man kan taga till vid en tidpunkt då budgeten är i behov av en utfyllnad. Jag ser, att herr Hamrin skakar på huvudet, och i så fall är detta tydligen icke herr Hamrins åsikt. Men jag undrar ändå, om man kan få en fullt tillfredsställande förklaring på att Radiotjänsts andel i licensavgifterna i så hög grad minskats, samtidigt som statsinkomsterna av radiolicenserna stigit till följd av det ökade antalet licenser. Staten har för närvarande ett alltför ensidigt intresse knutet vid rundradion; den har så att säga endast intresse av att inkassera så stora licensmedel som möjligt. — Indirekt bör ju detta också betyda, att staten har intresse av att programmet blir bättre och bättre, men jag undrar, om man icke skulle kunna få fram en större jämvikt i statens intresse, om detsamma knötes såväl till den programmatiska sidan av rundradion som till den tekniska. Jag är väl medveten om att man gentemot detta skulle kunna svara, att saken också skulle kunna ordnas på ett sådant sätt, att statens möjligheter att för andra ändamål än rundradions egna tillgodogöra sig licensmedel böra begränsas. För min del anser jag, att den utredning, som bör verkställas, skall vara så allsidig, att man bör taga alla möjligheter med i beräkningen. I varje fall synes det mig, som om den riktiga synpunkten vore den, att i den mån den tia, som vi alla betala i radiolicens, icke helt åtgår för den tekniska skötseln och den programmatiska delen av rundradion, resten icke bör hamna någonstans i statskassan helt godtyckligt utan tagas i anspråk för sådana kulturändamål, som ligga radion nära. exempelvis för understödande av den konsertverksamhet, av vilken radion kan ha gagn. Skulle det visa sig, att den tia vi betala icke helt åtgår till dessa olika ändamål, bör man sänka licensavgiften. 10 kronor är en ganska stor summa för många människor här i landet. Det är icke mycket i jämförelse med det utbyte man får av radion, men det finns många hem, där det kan vara svårt att komma ut med en tia även för en sak av så stort värde som radio.

Detta är en av de synpunkter, som föranlett mig att stanna för utskottets förslag. Det är emellertid även ett par andra synpunkter, som jag skulle vilja framhålla. Det ena är den, huruvida icke den svenska radion begynt att i viss mån sacka efter, därigenom att utsändningstiden är för kort. Vi ha någon timmes utsändningstid på morgnarna, men sedan börja programmen vanligen söckendagar icke förrän vid 4-tiden för att fortsätta till kl. 11. Göra vi en jämförelse med andra länder, där måhända intresset för radion är mindre, skola vi finna, att utsändningstiden är betydligt mera utsträckt där, varigenom det blir möjligt att tillgodose de många intressen, som radion skall tjäna. Jag vet, att i denna punkt Radiotjänsts önskemål om en utsträckning av utsändningstiden stöter på svårigheter från telegrafstyrelsens sida. Jag anser emellertid, att saken är så viktig, att den här bort påpekas, och jag vill understrika, att i den sydliga landsända, där jag har min hemvist, lyssnarna förmå så att på grund av denna inskränkning i utsändningstiden avlyssna radion från Danmark under vissa timmar av dagen. Det är ju därvidlag icke fråga om en konkurrens, som i nämnvärd grad är till skada för den svenska radion, men detta förhållande visar, att den för närvarande alltför korta utsändningstiden icke tillfredsställer våra lyssnare.

Sedan vill jag ge herr Mosesson rätt i vad han framhöll, att den utredning, som här begärs, skulle kunna medföra den risken, att den liksom lägger en tung hand över radioverksamheten, som nu befinner sig i stark utveckling enligt — det vill jag gärna erkänna — positiva och goda linjer. Jag skall där-

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

för, samtidigt som jag anmäler min avsikt att rösta för utskottets förslag, till-låta mig att framhålla, att det vore önskvärt, om man från regeringens sida kunde göra denna utredning så smidig och så snabb som möjligt. Det skulle vara beklagligt, om det blev fråga om en stor parlamentarisk kommitté, som skulle gräva sig igenom alla länders jämförelsematerial, innan den kom fram till ett resultat. Jag tror, att det skulle vara möjligt från regeringens sida att med hjälp av få sakkunniga studera de punkter, där radioverksamheten för närvarande kan bli föremål för kritik, och under sådana förhållanden tror jag icke, att man skall behöva löpa den risk, som herr Mosesson nyss påpekade.

Jag ber, som sagt, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Carlström**: Herr talman! Jag åhörde uppmärksamt den föregående ärade talarens anförande och fick närmast den uppfattningen, att han liksom den nästföregående talaren skulle komma fram till att yrka bifall till reservationen. På slutet av sitt anförande kom han dock i alla fall fram till, att han för sin del ville gå med på utredningskravet. Jag vet icke, om jag för min del kan säga, att de synpunkter, som han frambar utöver vad utskottsmajoriteten kommit med, kunna anses vara så vägande, att man kan anse, att man bör ha en utredning, även om saken icke är så angelägen. Vad själva utredningen beträffar ansåg herr Vougt att den, för att den icke skulle irritera radioverksamheten här i landet, borde bli *smidig* och *snabb*. I början av utskottets betänkande citerar utskottet klämmen och en del av motiveringen till herr Nybloms motion. Då jag emellertid läser vad som står där, finner jag, att man vill ha en utredning »i frågan om radioverksamhetens ställning i samhället och samhällets ställning till radioverksamheten». Den satsen är så djupsinnig, att jag icke tror, att det är möjligt att vare sig smidigt eller snabbt kunna åstadkomma ett utredningsresultat, som kan tillfredsställa en sådan hemställan. Jag tycker, att det är ganska egendomligt, att utskottet förordar en utredning, ty när man läser utskottsmajoritetens uttalande, så finner man, att det ju nästan är en lovsång till radioverksamheten som den hittills bedrivits. Utskottet erkänner de framsteg, som skett under årens lopp och att radion är en kulturfaktor av högsta rang. Likväl menar man, att det icke är bra, som det är, utan att det måste göras något ytterligare. Emellertid kan man konstatera att herrar motionärer, nämligen herr Wagnsson i första kammaren och herr Nyblom i andra kammaren, nog icke riktigt äro inne på samma tankebanor, ty om jag icke missuppfattat herr Nyblom, så bedömer han radion på samma sätt, som han på förmiddagen bedömde teaterverksamheten. Han ser mest på den *ekonomiska* sidan av saken och undrar, om man icke slösar mycket pengar på radion och om man kanske icke skulle kunna vara litet mera sparsam. Detta var kanske för honom huvudsynpunkten. Han var dock även delvis inne på samma linjer som herr Hage, att man bör se till att folket i ödebygderna får bättre möjligheter att kunna avlyssna radion. Men det är ju en sak, som man kan ordna på annat sätt än genom en utredning. Om man i riksdagen till ett annat år skulle komma fram med en motion i syfte att öka möjligheterna för dessa människor att kunna avlyssna radion, skulle jag icke alls ha något emot att gå med på en sådan åtgärd. Emellertid, om man här går in för en utredning, tror jag, att man skulle vinna ganska litet. Radioverksamheten anpassar sig ju nu efter rådande förhållanden för att tillfredsställa lyssnarna i landet. En utredning däremot skulle säkerligen bli en hämsko på detta arbete från Radiotjänsts sida. Jag skulle tro, att det hela skulle leda till att vi skulle få det sämre, än vi nu ha det.

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

En talare var inne på de anmärkningar, som gjorts i fråga om kostnaderna för de olika grenarna av radioverksamheten. Det talades om de 48,000 kronorna, som Radiotjänst får betala för väderlekstjänsten och de 100,000 kronorna, som gå till T. T. Man anser kanhända, att detta är mycket pengar. Jag vill dock säga gentemot en annan talare, som här i afton kritiserade radioverksamheten ur landsbygdens och speciellt jordbrukarnas synpunkt, att det just är väderlekstjänsten och T. T:s nyhetsmeddelanden, som kanhända mest värdesätts ute på landsbygden. Det är möjligt att jordbrukarna i bygderna icke förstå så mycket av det »fina i kråksången», när det gäller högtravande föredrag, teater och musik, och att de då avkoppla radion, men de äro ganska intresserade, när det gäller nyheter från in- och utlandet, och av att få veta hur vädret skall bli. Jag tror därför, att det är mycket missriktat, om man i det avseendet skulle beskära radions möjligheter på grund av sparsamhetsiver. Jag kan vidare egentligen icke förstå, att det skulle vara ett *tidningsintresse*, att icke gå in för en utredning. Radion konkurrerar egentligen med tidningarna genom sina nyheter, och tidningarna ha väl i alla fall icke någon anledning att söka beskära radions betydelse för folket, så länge de själva genom T. T. stå radion till tjänst. Tidningarnas omdebatterade motstånd mot utredningskravet kan därför inte gärna vara så egoistiskt som man vill låta påskina. Jag tror sålunda, att det är tämligen onödigt att här gå in för en, som jag tror, långsam och kostsam utredning. Att kunna tillfredsställa alla människors intressen, när det gäller radioverksamheten är, som man kan förstå, alldeles omöjligt, ty den ena har intresse för den ena sidan av verksamheten och den andra för den andra sidan. Radion kommer alltid, hur det än går, att bli mycket påpassad av folk, som icke tycker, att de fått vad de behöva eller vilja ha och av dem, som vilja hitta på något nytt.

Om det tillåtes, skulle jag, som den siste ärade talaren gjorde, vilja anförä några speciella synpunkter på radioverksamheten. Jag har t. ex. på landsbygden hört många, som mena, att det icke är så bra att utsändningen av dagsnyheterna delas upp på två olika tidpunkter. Man tycker icke om att den andra delen av dagsnyheterna kommer så sent som 9.45 e. m. Man anser sig icke ha råd att vara uppe och höra på radion vid denna tid på dagen. Man är då trött av dagens arbete och vill gå till vila. Detta är emellertid saker, som man i detta sammanhang endast i förbigående vill nämna.

Jag vill till slut säga, att jag tror icke, att man genom en sådan utredning kan komma till något bättre resultat i fråga om radions verksamhet. Man åstadkommer snarare en tvångströja, som gör att radioverksamheten i stort sett blir mindre tillfredsställande än vad den är för närvarande och säkert för framtiden kan bli, om radion, som nu sker, får ostört försöka att känna sig för och söka tillgodose de olika intressena i kanhända ännu större utsträckning än förut.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Lovén: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna var mycket tveksam, om han skulle yttra sig i en fråga, som denna, som han kallade för en struntfråga. Nu vet jag icke vilka anspråk, som han ställer på frågorna i kammaren men annars är väl detta en fråga, som för staten är av stor ekonomisk räckvidd, och en fråga, som berör hela vårt lands befolkning kulturellt. Jag tycker, att det är oriktigt att kalla denna fråga för en struntfråga. Med risk att jag kommer att utsätta mig för herr Lithanders omdöme att jag med »klumpiga fingrar» vidrör det här känsliga instrumentet, vill jag, herr talman, ändå säga några ord. Det blir några ord från den stora lyssnarskaran i

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

landet, alltså icke endast från mig själv utan från de många, som under flera år följt radioverksamheten genom sina apparater.

Motionärens, herr Nybloms, anförande var i stort sett det bästa, som enligt min mening hållits här i denna fråga. Särskilt fäste jag mig vid, att han ifrågasatte, om man kanske icke en gång skulle kunna komma fram till att göra radion mera åtkomlig för småfolket ute i obygderna och i andra mera avlägsna landsändar. Det finnes icke bara i Norrland utan även söderut stugor med fattiga enslingar, som ha svårt att skaffa sig radio. Det är ju en flod av pengar, som flyter in för denna verksamhet. Skulle man icke på något sätt åtminstone kunna tänka sig att t. ex. sänka licensavgifterna för de fattiga enslingarna i stugorna och kanske även i någon mån förbilliga apparaterna för dem mot att man tog en något högre licensavgift för dem, som använda radion mera offentligt. I dylika fall är det ju många människor, som draga nytta av samma radioapparat. Kanske har man därigenom också dragit in en hel orkester och gjort människor arbetslösa. Man kunde i sådana fall låta vederbörande få betala licens för radio efter helt andra grunder än andra.

Jag blev icke riktigt klok på hur herr Lundell kunde komma till att denna utredning kanske skulle komma att bromsa radion och hindra dess expansion här i vårt land. Jag förstod icke detta och det får väl stå för hans egen räkning.

Herr Hagberg i Malmö tog sig fri från varje direkt anslutning till Radiotjänst både för sin egen och för sitt bolags del. Han syftade då givetvis på den ekonomiska sidan av saken. Jag tror visst, att han därvidlag har rätt. Men det finns dock näppeligen mera betydande tidningar i vårt land, som kunna svära sig fria från varje indirekt ekonomisk befattning med T. T. och Radiotjänst. När sedan herr Hagberg talade om att T. T. får 100,000 kronor för dagsnyheterna och han sedan evalverade detta och kom fram till en siffra av 15 öre per år och licensinnehavare, skall jag icke vara elak och säga något om dagsnyheterna.

Till herr Jonsson i Eskilstuna vill jag säga, att om han tror, att man kan upprätta en så stor nyhetsorganisation som T. T. för 100,000 kronor, som kan användas på samma sätt, som T. T. användes, när det gäller radion, vill jag säga, att T. T. dock icke ursprungligen är upprättad för att tjäna radion utan för att tjäna andra ändamål. Radion är för T. T. endast en bisak i förhållande till det stora syfte för vilket T. T. en gång upprättades.

Beträffande programmen vill jag säga, att det är klart, att det är rysligt svårt att göra alla människor till lags. Jag vill dock i alla fall säga, att herr Thorell icke blir min man i programrådet, om det blir fråga om att sätta till ett nytt programråd, icke ens om det bara gällde att höja trevnaden bland landsbygdens folk och att bättre tillgodose lantmännen. Man kan icke säga, att lantmännen eller arbetare i stad såväl som på landet äro ledsna över symfonikonsorter och annan fin musik, som utsändes i radion. Är det något som alla, vare sig det gäller lantmän eller arbetare, förstå, så är det väl musik. Vill man göra anmärkning på programmen, kan man komma med anmärkningar på helt andra områden än där det gäller musik.

Skulle jag — och detta å såväl egna som alla de mångas vägnar, vilka genom mig önskat få sina klagomål framförda — få göra någon anmärkning, så skulle den anmärkningen gälla det sätt, som nu praktiseras, att i radio läsa upp ur böcker en del av en historia eller en berättelse. När man sätter sig vid sin radio och hör hur det kommer någon och läser upp en historia, så undrar man ofta, om vårt land består av analfabeter, som inte själva kunna läsa i

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

böcker. Vi ha ju alla våra stora bibliotek, där vem som helst kan få tag i den bok, som han vill läsa. Många gånger läsa för övrigt radiolyssnarna själva bättre ur sina böcker än man läser för dem i radio. Om vårt land till största delen bestode av analfabeter, så är det klart, att uppläsningarna i radio skulle kunna utgöra en välkommen del av programmet, men det gör inte vårt land, utan här kan man läsa och, som sagt, många gånger läsa bättre än de som göra det i radio. Där har man engagerat, kanske sedan lång tid tillbaka, personer som skola medverka med uppläsning, och så kan det hända, att vederbörande är förkyld och hes och skraltig på alla sätt, när han skall hålla sin uppläsning. Men att avstå från den goda inkomsten, det gör han inte, utan han drar igenom sin historia i alla fall, till föga uppbyggelse för dem som sitta och lyssna.

Om jag skulle framföra något ytterligare önskemål, så vore det att operan kopplades in litet oftare, till nytta och nöje för den stora del av vårt lands befolkning, som aldrig får tillfälle att sätta sin fot inom dess murar. Sång och musik förstår folk, och när nu operan trots sitt statsbidrag behöver pengar, varför inte då låta en del av den guldflod, som strömmar in till Radiotjänst, någon gång få rinna tillbaka till operan?

Och vidare, varför kunna inte de landsortsorkestrar, som jag vet finnas i Malmö, Hälsingborg och Norrköping, få större utrymme i radioprogrammen? Det går arbetslösa musiker i dessa städer likaväl som i Stockholm. Varför kunde inte även de få del av denna guldström och få en skilling med? Det finns radiolyssnare, som förstå musik lika bra, om den kommer från Malmö, Hälsingborg eller Norrköping, som om den kommer från Stockholm. Det har visserligen gjorts anmärkning på skånska språket i radio, och man har sagt, att det varit svårt att förstå, men det kan man inte med fog påstå om den musik, som kommer från Skåne. Detta önskemål kan med allt fog uttalas, ty det har framförts till mig från ofantligt många radiolyssnare. Innan man förstörde radioverksamheten i Tyskland, där radion numera blivit ett annat instrument än den var förut, så kopplade man visserligen här hemma in sin radio på dagsnyheterna och väderleksrapporten från Stockholm, men tog annars in sitt program från utlandet, från Danmark, Tjeckoslovakiet och Tyskland. Den som följt programmen under många år i Sverige och utlandet dels genom radiotidningarna och dels genom sin radioapparat, han vet, att Sverige legat långt efter utlandet både i fråga om omväxling och gedigenhet i radio-programmen.

Här i Sverige är det väl ändå inte så, att det är brist på medel, som gör att programmen icke äro så gedigna som de kunde vara; jag har tvärtom en känsla av att utgifterna för radion skulle kunna nedskäras avsevärt mera. Herr Vougt klagade på att dessa utgifter blivit nedskurna, men härtill vill jag svara, att visserligen har jag inte sett räkenskaperna för Radiotjänsts verksamhet, men jag har talat med personer, som sett räkenskaperna i detalj, och jag är bestämt övertygad om att man skulle kunna avsevärt skära ned dessa utgifter ännu mera och ändå kunna hålla programmen på en hög ståndpunkt. Vad är det för mening, att en gammal föreläsare i huvudstaden, en person, som föreläst under ett stort antal år och har sina föreläsningar fixa och färdiga, vad är det för mening i att han för en föreläsning, som varar 20, 25 minuter eller högst en halvtimme, skall få ett arvode, minst dubbelt så stort, som han skulle få, om han reste i landsorten och höll föreläsningar där, som varade en hel timme? Det är inte nödvändigt, att därför att det flutit in en massa pengar till Radiotjänst, dessa pengar skola användas på detta sätt, utan de kunna användas litet sparsammare, så att verksamheten kan göras billigare. Det finnes så många hål att stoppa pengar i här i detta land för

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

närvarande, och man kan peka på många håll, där de kunna användas, även om de icke skulle gå, som herr Vougts sade, till statskassan utan användas för olika kulturella ändamål. Den användningen kan jag också vara med om, men man bör icke tillåta att där samlas kring »sockerbiten» liksom flugor kring honungskakan alla både kvalificerade och icke kvalificerade intressen, som vilja vara med om att få något av det guld, som flyter in.

Nu säger man: Vad skola ni nå med denna utredning? Ja, den skall ju vara förutställningslös, och när den blir färdig och överlämnad till uppdragsgivaren, Kungl. Maj:t, så blir ju Kungl. Maj:t i tillfälle att begagna sig av de råd, som torde lämnas i denna utredning. Kungl. Maj:t kan därvid se till, om det kan befinnas nyttigt och nödigt, eller, som man brukar säga, »huruvida och i vad mån» Radiotjänst bör läggas om på ett eller annat sätt.

Jag går så långt, herr talman, att om en utredning mot förmodan här skulle avslås, så vill jag rikta en varm vädjan till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att han ändå ville taga i håll med en utredning och se till, om icke Radiotjänsts verksamhet kan läggas om på en annan bog än där den för närvarande befinner sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hage: Herr talman! Endast en mycket kort replik till herr Moseson. Han har erkänt, att även han har intresse av att det i avlägsna bygder i Norrland ordnas på ett bättre sätt i detta speciella hänseende. Om det förhåller sig så, och det vill jag inte betvivla, så tror jag, att han också skall vilja erkänna, att man får en mycket större tyngd över en framställning i sådant syfte, om denna kommer i form av en skrivelse från riksdagens båda kamrar, än om t. ex. några enskilda personer gå upp i en institution och lägga fram ett sådant förslag. Ty i senare fallet kunna myndigheterna säga, att den framställningen har dock varit prövad av riksdagens båda kamrar, men blivit avslagen. Om saken utvecklar sig så, skulle utsikterna för den som vill göra något i detta avseende, bli betydligt mörkare.

Jag skulle från den utgångspunkten ytterligare vilja understryka, att det är synnerligen önskligt, att särskilt *den* delen av utskottets utlåtande vinner riksdagens bifall, och med anledning härav skall jag ännu en gång upprepa mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lithander, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Ang. radioverksamhetens rationella ordnande m. m. (Forts.)

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Mosesson, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 77 ja och 58 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m.

Vidare förekom till behandling sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av viss personal vid domänverket m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 mars 1933 dagtecknad proposition, nr 233, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, framlagt förslag till indragning av viss personal vid domänverket m. m.

Ifrågavarande proposition hade i vederbörliga delar hänvisats dels till bankoutskottet, dels ock till jordbruksutskottet. Efter överenskommelse mellan dessa utskott hade propositionen behandlats av sammansatt banko- och jordbruksutskott.

Till sistnämnda utskott hade vidare överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna I: 304 av herr *N. J. Martin Svensson m. fl.* och II: 471 av herrar *Bengtsson* i Kullen och *Gustafson* i Kasenberg;

de ävenledes likalydande motionerna I: 312 av herrar *Johan Johansson* och *Per Gustafsson* samt II: 483 av herrar *Johanson* i Hallagården och *Gustafsson* i Lekåsa;

motionen II: 472 av herrar *Lindberg* i Umeå och *Hage*; samt

motionen II: 473 av herr *Meyerhöffer m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt motionerna II: 472 och II: 473, måtte

I) besluta, att från och med den 1 januari 1934 skulle till indragningsstat för domänverket utan tjänstgöringsskyldighet överflyttas följande antal ordinarie befattningshavare vid domänverket, nämligen 2 överjägmästare, 26 jägmästare, 3 skogstaxatorer, 2 överjägmästarassistenter, 2 kontorsbiträden och 122 kronojägare; med rätt för Kungl. Maj:t att, i enlighet med av chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 10 mars 1933 angivna riktlinjer för avskiljande av övertalig personal, meddela beslut i avseende å vilka befattningshavare, som skulle överflyttas å indragningsstat;

II) godkänna följande grunder beträffande avlöningsförmåner för å indragningsstat jämlikt I) uppförda befattningshavare:

1. Befattningshavare å indragningsstat äger åtnjuta avlöning med belopp, som skulle hava vid överflyttningen till indragningsstat tillkommit honom med tillämpning av den före den 1 januari 1921 gällande lönestaten för domänverket, samt pensionsrätt enligt för domänverket före nämnda dag gällande pensionsbestämmelser.

Därest befattningshavare, som överflyttats till indragningsstat mot åtnjutande av avlöning enligt bestämmelserna i första stycket av detta moment, erhåller annan ordinarie befattning å rikets, riksdagens eller kommuns stat,

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

skall han vara skyldig att helt frånträda avlöningsförmånerna å indragningsstaten, såvida de understiga eller äro lika med de nya avlöningsförmånerna, samt, därest avlöningsförmånerna å indragningsstaten överstiga berörda nya avlöningsförmåner, vidkännas mot de senare svarande avdrag.

2. Befattningshavare, som omedelbart före överflyttningen till indragningsstat åtnjutit lön enligt det provisoriskt gällande avlöningsreglementet den 22 juni 1920 för tjänstemän vid domänverket, må, därest han före den 1 december 1933 anmält sig villig att, med avstående av honom jämlikt mom. 1 första stycket tillkommande avlöningsförmåner, underkasta sig de i andra, tredje och fjärde styckena av detta moment angivna bestämmelser, åtnjuta lön enligt nämnda provisoriska avlöningsreglemente samt pension enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 323) med bestämmelser för ordinarie tjänstemän vid domänverket i fråga om rätt till pension m. m. med däri sedermera gjorda ändringar, dock att befattningshavare, som vid överflyttningen till indragningsstat åtnjutit lön enligt någon av lönegrupperna A, B eller C, skall uppbära lön enligt lönegrupp A, samt att befattningshavare, som vid nämnda överflyttning åtnjutit lön enligt någon av lönegrupperna D, E, F eller G, skall uppbära lön enligt lönegrupp B.

Befattningshavare, som erhåller allmän eller enskild tjänst, stadigvarande uppdrag eller annan fast eller tillfällig arbetsanställning, är skyldig att, såvida summan av avlöningsförmånerna å indragningsstaten och inkomsten av den nya anställningen för visst kalenderår överstiger den avlöning befattningshavaren omedelbart före överflyttning till indragningsstat åtnjutit, för nämnda år avstå två tredjedelar av det överskjutande beloppet, dock högst avlöningsförmånerna å indragningsstaten.

Befattningshavare, som erhåller uppdrag eller anställning, som nyss sagts, är skyldig att omedelbart vid anställningens början till domänstyrelsen anmäla förhållandet med angivande jämväl av den inkomst av anställning, som han åtnjuter. I fråga om enskild arbetsanställning skall dock dylik skyldighet föreligga endast för det fall, att inkomsten av sådan anställning, jämte inkomst av annan arbetsanställning ävensom avlöningsförmånerna å indragningsstaten, för visst kalenderår kan beräknas uppgå till sådant belopp, att avdrag enligt bestämmelserna i nästföregående stycke skall äga rum. Befinnes anmälningspliktig befattningshavare hava underlåtit att inom en månad efter utgången av det kalenderår, under vilket anställningen tagit sin början, verkställa sådan anmälan, må Kungl. Maj:t besluta, att befattningshavarens avlönings- och pensionsförmåner å indragningsstaten skola utgå enligt före den 1 januari 1921 gällande bestämmelser.

Med inkomst av tjänst, uppdrag eller anställning förstås i detta sammanhang avlöning, arvode, traktamente, sportler och annan förmån i penningar, bostad eller annat, som utgått för tjänsten, med avdrag för direkta utgifter för inkomstens förvärvande;

III) a) medgiva, att å indragningsstat jämlikt I) överförd befattningshavare finge, utan hinder av gällande bestämmelser beträffande beräkning av tjänstår för rätt till pension, äga såsom tjänstår i nämnda hänseende tillgodoräkna tid, varunder han tillhört indragningsstaten;

b) besluta, att, därest å indragningsstat uppförd befattningshavare erhöile befattning, som vore förenad med pensionsrätt i statens pensionsanstalt, han skulle, så länge han vore uppförd å indragningsstaten, vara undantagen från delaktighet i sagda pensionsanstalt;

IV) godkänna särskilda av utskottet föreslagna grunder i fråga om ersättning till icke ordinarie personal, som entledigades på grund av de under år 1932 vidtagna ändringarna i lagstiftningen rörande enskildas skogar i lapp-

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)
markerna m. m., de ecklesiastika boställesnas skogar samt häradsallmännin-
garna;

V) besluta, att antalet av vissa befattningar vid domänverket skulle från
den 1 januari 1934 bestämmas i enlighet med av utskottet framlagt förslag;

VI) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser och
tillämpningsföreskrifter, som vid genomförande av ifrågavarande personalin-
dragningar vid domänverket kunde erfordras;

B) att motionerna I: 312 och II: 483 samt II: 472 och II: 473, i den mån
de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anført
och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

C) att motionerna I: 304 och II: 471 icke måtte till någon riksdagens åtgärd
föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Johan
Johansson*, *N. August Nilsson*, *Paulsen*, *Wikström* och *Gustafson* i Vim-
merby, vilka yrkat,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition samt omförmälda
motioner I: 312 och II: 483 ävensom II: 472 och II: 473, måtte

I) — — — (= utskottets förslag);

II) godkänna — — — befattningshavare:

1. Befattningshavare — — — avdrag.

2. Befattningshavare, som omedelbart före överflyttningen till indrag-
ningsstat åtnjutit lön enligt det provisoriskt gällande avlöningsreglementet
den 22 juni 1920 för tjänstemän vid domänverket, må, därest han före den 1
december 1933 anmält sig villig att, med avstående av honom jämlikt mom. 1
första stycket tillkommande avlöningsförmåner, underkasta sig de i andra,
tredje och fjärde styckena av detta moment angivna bestämmelser, åtnjuta lön
enligt nämnda provisoriska avlöningsreglemente samt pension enligt kungö-
relsen den 15 juni 1922 (nr 233) med bestämmelser för ordinarie tjänstemän
vid domänverket i fråga om rätt till pension m. m. med däri sedermera gjorda
ändringar, dock att lönen skall utgå enligt lönegrupp A.

Befattningshavare, som erhåller allmän eller enskild tjänst — — — inkom-
stens förvärvande;

III) — — — (= utskottets förslag);

IV) — — — (= utskottets förslag);

V) — — — (= utskottets förslag);

VI) — — — (= utskottets förslag);

B) — — — (= utskottets förslag); samt

C) — — — (= utskottets förslag).

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr Lindman: Herr förste vice talman! Jag vill gärna yttra några ord
i den fråga, som här föreligger, nämligen beträffande överförandet av ett stort
antal tjänstemän på domänverkets stat till indragningsstat eller till erhållande
av antingen förtidspension eller avskedsersättning.

Hela denna sak är ju resultatet av de indragningar, som ha måst göras
på grund av åtgärder från statens sida, åtgärder, på vilka tjänstemännen i
fråga naturligtvis icke i den ringaste mån kunnat utöva något inflytande. An-
ledningen till denna personalminskning är ju, att vi under förra året beslutade
dels om överförande av lappmarksskogarna till skogsvårdsstyrelserna, dels
att kyrkojordarna, prästskogarna, skulle överföras från domänverket till sär-
skilda organisationer och dels att det skulle ske på samma sätt med härads-

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

allmänningarna. Resultatet av dessa åtgärder se vi nu på detta område, i det att, som utskottet säger, 165 tjänstemän bli övertaliga och skola indragas, vilket naturligtvis kommer att kosta staten mycket pengar, såsom framgår av utskottets betänkande.

Det är emellertid inte om detta jag vill tala och inte om de åtgärder, som staten vidtagit under föregående år — om den saken talade jag i fjol — utan det är om det sätt, varpå man nu behandlat dessa tjänstemän, som jag här skulle vilja yttra några ord.

Det förhåller sig nämligen, herr förste vice talman, på det sättet, att denna personal är placerad på en tillfällig stat. Den ordinarie staten för domänpersonalen daterar sig från 1907. År 1918 fingo dessa tjänstemän något tillägg på de löner, som de då hade, men den egentliga tilläggsstaten daterar sig från 1920, och den uppgjordes i samband med att de affärsdrivande verken överhuvud fingo sina löner reglerade. Då fick även domänverkets personal en lönereglering, men denna är tillfällig så tillvida, att den fastställs år från år.

Nu vill jag för kammarens ärade ledamöter tala om, vari skillnaden består mellan dem, som stå på 1918 års lönestat, och dem, som stå på 1920 års stat; denna skillnad är nämligen ganska betydelsefull för behandlingen av dessa personer, när det gäller att lämna dem ersättning på indragningsstat. Om jag t. ex. tager en ordinarie jägmästare, så blir skillnaden i ersättning å ena sidan, om han står på 1918 års stat och förklarat sig vilja stå kvar på densamma, och, å andra sidan, om han förklarat sig villig att övergå på 1920 års stat på de villkor, som staten nu skulle föreskriva enligt detta förslag, ungefär 45 %, d. v. s. den som vill stå kvar på 1918 års tilläggsstat erhåller en indragningslön, som är vida lägre, än om han går över på 1920 års tilläggsstat. — På samma sätt antar jag det förhåller sig, när det gäller en kronojägare, fastän jag icke varit i tillfälle att uträkna procenten för en sådan tjänsteman nu i afton. — Emellertid, om nu vederbörande tjänsteman önskar behålla sin lön på 1920 års stat, så måste han underkasta sig ett visst villkor. Han skall nämligen, herr förste vice talman, vara villig att underskriva en förbindelse av ett slag, som aldrig någonsin tidigare har förekommit, då ämbets- och tjänstemän överförts på indragningsstat, således varken då det varit fråga om vissa militärers övergång på indragningsstat åren 1925—1926, eller när det gällde kanslipersonalen för ett antal år sedan. Vari består då detta villkor? Jo, det består däri, att tjänsteman vid domänverket, som vill åtnjuta den högre lönen på indragningsstat, skall förplikta sig, att om han erhåller en tjänst i staten eller en enskild tjänst, anmäla detta. Om det då befinnes, att den inkomst, han erhåller av t. ex. denna enskilda tjänst, överstiger den lön han förut hade på sin ordinarie tjänst, alltså innan han överflyttades på indragningsstat, så skall han inbetala två tredjedelar av den överskjutande inkomsten till statsverket.

Det har, som jag sade, aldrig förut hänt, att något sådant föreskrivits, och jag menar, att det är en ganska stor orättvisa, som man här begär mot en personal, som dock plikttroget tjänat Kungl. Maj:t och kronan i många och långa år; det är ju ordinarie tjänstemän det här är fråga om.

Men dessa bestämmelser för de ordinarie tjänstemännens vidkommande och det villkor jag nu omnämnt äro icke det enda som i detta utlåtande framföres för första gången, utan här uppstår den i allra högsta grad bekymmersamma frågan, något som jag också i fjol pekade på då det gällde prästskogarna: hur kommer det att gå med hela den stora icke-ordinarie personalen, alltså extra ordinarie och extra? Därvid skall jag be att få lämna följande data. På grund av att domänverkets omorganisation stått på dagordningen, jag tror sedan 1907, med oupphörliga kommittéer och några beslut av riksdagen o. s. v. — det var särskilt en motion, som försenade övergången till en ny organisation högst

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

betydligt — ha befattningshavarna stått på tillfällig stat med det resultatet, att en stor mängd befattningshavare, som annars skulle ha fått ordinarie tjänst, icke ha fått sådan. Man har med andra ord vakanssatt en hel massa tjänster. Denna vakanssättning har varit så stor, att den icke ordinarie personalen, herr talman, f. n. uppgår till 55 % av hela antalet i domänverket anställda. 55 % äro extra och extra ordinarie, under det att samtidigt vid de affärsdrivande verken, som 1920 jämfästades med domänverket, motsvarande siffror äro, för poster 13 %, för telegrafan 17 % och för järnvägen 6 %. Genom detta har en stor del av dessa personer, jägmästare, extra jägmästare, kronojägare och extra kronojägare, hindrats att komma på ordinarie tjänst, vilket de skulle ha gjort under alla förhållanden, om organisationen genomförts tidigare.

Vad blir nu resultatet av detta? Utskottet har något omjusterat Kungl. Maj:ts förslag, som innebar, att en extra eller extra ordinarie befattningshavare skulle ha 40 levnadsår och 15 tjänsteår för att få förtidspension; utskottet förordar, i sistnämnda avseende, att gränsen för rätt till förtidspension sättes vid uppnådda 12 tjänsteår. Han erhåller då en förtidspension, som är mycket låg. En person, som är 40 år gammal och tjänstgjort 12 år i domänverket, får sålunda, om han är extra kronojägare, en förtidspension av 1,300 kronor, under det att hans avlöning vid avskedet var 2,950 kronor. Han får sålunda, denna extra kronojägare, mindre än hälften av avlöningen i pension. Men det är ej endast de, som äro 40 år och ha tjänstgjort 12 år, som få det på det sättet; det är även sådana, som äro 46, 47, 48 år och som ha ända upp till 12, 16, 18 tjänsteår, som behandlas på samma sätt. Då frågar jag: Är det verkligen riktigt, när staten förfar så med personalen i ett ämbetsverk, att en så stor del tvingas att gå som extra och extra ordinarie, att staten då skall förtidspensionera dem så? Mig förefaller det obilligt. Man skall besinna att här finnas personer ända upp till 45 år och därutöver med familjer, vilka kanske ha skaffat sig egna hem o. s. v., som det här gäller. Men för dem, som ej få förtidspension, som ej kommit till 40 levnadsår och 12 tjänsteår, blir det så, att de få en avskedspenning, en avskedsersättning, som enligt en bilaga till den kungl. propositionen utgör t. ex. för en kronojägare med 35 levnadsår och 6 till 7 effektiva tjänsteår 2,400 kronor jämte ett tillägg ett år senare om 600 kronor, alltså 3,000 kronor. Årslönen var 2,400 kronor. En sådan person får alltså i ett för allt något mera än årslönen. Innehar han mer än 9 tjänstgöringsår, skall avskedsersättningen i regel utgå i form av livränta. Jag kan nämna, att en kronojägare, som har 14 tjänsteår men ej uppnått 40 års ålder, får en livränta av 860 kronor, under det att hans avlöning vid avskedet var 2,800 kronor. Jag undrar, herr talman, vad alla dessa jägmästare och kronojägare skola tänka om att de bli så behandlade just genom statens brist på vilja och förmåga att giva en organisation åt verket och genom att man fräntager domänverket vissa stora skogsområden, som de förut skött. Detta är enligt min mening ett sätt att behandla personalen, som vi förut ej varit vana vid och som synes obilligt.

Nu hade Kungl. Maj:t begärt, att man åtminstone skulle åt en del av dessa personer bereda sysselsättning i skogsvårdsstyrelserna eller såsom stiftsjägmästare och biträden åt dessa stiftsjägmästare. Man hade framlagt det förslaget, men stiftsjägmästare och extra sådana äro redan i regel tillsatta, så att det är ej mycket att tala om. Men utskottet vill ej vara med därom för skogsvårdsstyrelserna för hela riket, utan tillstyrker endast förslaget i fråga om skogsvårdsstyrelserna i Västerbottens, Norrbottens och Kopparbergs län. Vid behandling av ansökningar till befattningar där skola sådana personer äga företräde, som varit anställda i domänverket.

Jag har ej mycket att tillägga, herr talman. Jag har intet yrkande att

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

göra, ty det är lönlöst. Utskottet är med på detta, med undantag av vissa reservanter, som inte ens vilja vara med på förslaget utan vilja ytterligare försämra förhållandena, i det de vilja göra ändring i det som står i punkten A. mom. 2, där Kungl. Maj:t föreslagit, att sådana befattningshavare, som vid överflyttningen åtnjuta lön enligt någon av lönegrupperna A, B eller C, skola få lön enligt lönegrupp A samt befattningshavare, som haft lön enligt någon av lönegrupperna D, E, F eller G, skola få lön enligt lönegrupp B. Detta vilja reservanterna icke vara med om utan säga, att samtliga dessa jägmästare och kronojägare, som dragits in, ej skola få lön enligt annan lönegrupp än A. Jag skulle kunna närmare utveckla, hurusom även i vissa andra avseenden dessa tjänstemän äro sämre ställda, på grund av att deras avlöning och deras lönegruppering är en annan än de affärssdrivande verkens, och att de på grund därav få sämre pension än de eljest skulle ha fått, men jag har ej rätt att besvara kammaren med det och har, herr talman, intet yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr förste vice talman! Jag ber till en början att få uttala min tacksamhet mot utskottet att det med så stor välvilja behandlat detta invecklade och ömtåliga spörsmål. Utskottet har i allt väsentligt tillstyrkt den kungl. propositionen. Det finnes ett par avsteg därifrån. I ett avseende har utskottet föreslagit en något bättre ersättning åt de extra tjänstemännen än Kungl. Maj:t. Ändringen är ej av så stor och genomgripande betydelse och jag finner för min del ingen anledning att opponera mig mot densamma. På en annan punkt har utskottet också gjort avsteg, och där gäller det närmast en statsfinansiell fråga. Såsom den föregående talaren påpekade, har Kungl. Maj:t föreslagit, att skogsvårdsstyrelserna skulle vara skyldiga att taga viss hänsyn till att det blir övertalig personal inom domänverket, för att man på en naturlig väg skulle kunna nedbringa statens kostnader för den övertaliga personalen. Utskottet har ej ansett nödigt att göra denna besparing. Under sådana omständigheter kan det ju icke vara någon mening i att närmare ingå på frågan.

Att jag emellertid tog ordet så tidigt i denna debatt, som jag gjort, beror på det anförande, som hållits av herr Lindman. Först och främst vill jag gärna instämma med herr Lindman i, att det blivit en ganska svår situation för domänverkets övertaliga tjänstemän genom statsmakternas ställning till denna sak i föregående tid. Det är riktigt, att tjänstemännens ställning varit och blir svag med anledning av att det aldrig blivit något avlöningsreglemente fastställt, utan att man fått klara sig med ett provisoriskt avlöningsreglemente under många år. Det är vidare också riktigt, att statsmakterna genom några mindre hänsynsfulla beslut, som jag för min del i det föregående mycket starkt bekämpat, ha åstadkommit, att statsverket tvingas att betala lön åt ett stort antal människor, vilkas tjänster staten ej längre kan i full utsträckning utnyttja. Det kan vara riktigt, vad herr Lindman så långt anförde. Men när herr Lindman sedan vill påstå, att det föreliggande förslaget skulle innebära en uppseendeväckande orättvisa mot den övertaliga personalen, ber jag att få protestera. Herr Lindmans anmärkning gällde till en början de ordinarie tjänstemännens ställning. I den kungl. propositionen liksom i utskottets förslag har man gått med på, att om en person, som blir övertalig i domänverkets tjänst och kommer på indragningsstat, får en inkomst av annan tjänst, allmän eller enskild, skall han vara skyldig att avstå en del av den lön på indragningsstat, som staten medgiver. Herr Lindman tycker, att detta är orättvist, därför att det ej förut skett. Men jag måste säga, att jag finner det i högsta grad rättvist och även

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)
nödvändigt, att staten förfar på det sättet. Herr Lindman pekade särskilt på indragningarna vid militärväsendet och de förmåner, som där medgivits den indragna personalen. Såvitt jag förstår, förmenade han, att man lämpligen borde förfara på samma sätt nu. Men är det ej månne så, att vi alla haft en dålig erfarenhet av det olyckliga i den indragningspolitik, som skedde år 1925 vid militärväsendet? Man avskedade en mängd människor, som tillerkändes så gott som full lön utan någon egentlig tjänstgöringsskyldighet. Man vet, hur de sedan kommo ut på arbetsmarknaden och konkurrerade med andra och kunnat underbjuda dem på grund av att staten ger dem arbetsfri inkomst. Vi veta, att det blivit kaos och oreda på arbetsmarknaden genom dessa indragningar. Nu har staten här ett tillfälle att förfara på det sättet, att staten säger: Så länge en ordinarie tjänsteman vid domänverket ej kan användas i statens tjänst och så länge han ej fått någon annan uppgift och någon annan inkomst, skall han av staten få sin försörjning, som rättvist kan vara med hänsyn till gängse praxis. Men om en sådan tjänsteman lyckas förskaffa sig arbete och inkomst på annat sätt, skall han endast erhålla en del av den lönen. Jag tror, att det är ett tillvägagångssätt, mot vilket man ur olika synpunkter ej kan anmärka något. Någon reell orättvisa kan jag ej medge, att det i detta avseende vederfares tjänstemännen.

Sedan riktade herr Lindman en anmärkning mot det sätt, på vilket man i propositionen behandlat de extra tjänstemännen. De ha ej fått full lön. De ha fått en livränta, som oftast understiger hälften av den avlöning de åtnjutit, och man kan säga, att det blir svårt för dem. Men måste vi icke i rättvisans intresse säga, att så pass bra, som staten här behandlar personer, mot vilka staten ej har juridisk skyldighet att ge någon ersättning, så pass bra är det ingen företagare i landet, som behandlar sin personal. Hur många människor med högre och lägre utbildning och lång erfarenhet från arbetet ha ej under de gångna krisåren fått lämna sina befattning vid allehanda företag utan att få någon hjälp till sin försörjning? Här är det så, att i detta speciella fall träder staten till och ger åt alla, som få lämna sin anställning, någon ersättning och söker ge dem möjlighet att komma över i ny sysselsättning utan alltför stora umbäranden och svårigheter. Jag skall ej förneka, att denna personal kommer i en svår ställning, och att det blir bedröfligt för dem i många avseenden, men jag tror, att man icke får rättvisligen säga annat än att, om riksdagen bifaller det föreliggande förslaget, så har staten gjort vad man rimligen kan begära, att staten skall göra.

Det finnes vid utskottets utlåtande fogad en reservation, som jag redan nu ber att få sysselsätta mig litet med. I Kungl. Maj:ts förslag har upptagits den bestämmelsen, att en ordinarie tjänsteman, som överföres på indragningsstat, skall ha avlöning efter A-ort, om han förut varit placerad på någon ort tillhörande grupperna A—C, men om han varit placerad på ort tillhörande någon av grupperna D—G, skall han ha avlöning såsom för B-ort. Nu förmena reservanterna, att detta är oriktigt. Man skall ej, när man för över personer till indragningsstat, taga hänsyn till dyrortsgrupper. Den tjänsteman, som ej har tjänstgöringsskyldighet, kan ju bosätta sig på billigaste ort, och följaktligen finnes ingen anledning att ge kompensation för den tidigare dyrortsplaceringen. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att här föreligger ett alldeles speciellt förhållande. Det är så beträffande den högre personalen, att man inom olika befattningar vid domänverket måste fordra mycket olika skicklighet, trots att befattningarna äro av samma art. En revirförvaltare har kanske ett revir, där hans uppgift praktiskt taget ej är annan än att sköta skogsvården, att se till att det är god skogsvård och låta stämpla ut de träd, som skola fällas, vilka sedan försäljas på kronoskogsauktion, och ingenting annat.

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

Det kan ej fordras lika mycket av en sådan revirförvaltare som av en revirförvaltare, vilken måste utöver skogsvården syssla med försäljning av alla revirets produkter. Han måste nästan vara köpman och ha vissa affärstalanger. Och det fordras ännu mera av en revirförvaltare, som är placerad i ett revir, där det gäller att sköta, förutom skogarna, kanske ett sågverk. Han måste även vara industriledare. Om man nu hade på ett rationellt sätt ordnat saken, skulle det naturligtvis ha varit så, att den revirförvaltare, av vilken det kräves minst, skulle sättas i lägre lönegrad än de, av vilka det krävs mera. Och 1928 års lönekommitté har ju också gjort förslag till en sådan placering, där man satt vissa revirförvaltare i lönegrupp B 26, medan andra satts i lönegrupp B 27 eller B 28. Det har icke förekommit förut, utan då har man gjort så, att när det gällt att bestämma dyrortsgrupperingen, har grupperingen icke skett enbart med hänsyn till dyrort och kallort och ödebygdsort, utan man har i dyrortsgrupperingen lagt in även tjänstens svårskötthet och alltså givit de befattningshavare, av vilka man krävt högre ansvar, en högre dyrortsplacering än de annars skulle ha haft. Då måste jag säga, att det är rimligt, att en person, som har blivit placerad i en befattning på grund av större skicklighet och blivit ålagd ett större ansvar och på grund därav fått en något högre avlöning, även i någon mån får behålla denna förmån, när han nu föres över på övergångsstat. Hade t. ex. 1928 års lönekommittés betänkande varit genomfört, hade han fått högre lön, därför att han varit placerad i högre dyrort. Nu kan man säga, att det gäller ej för alla, utan att med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag man kan komma till att premiera en och annan som icke bort premieras. Men jag säger: Är det ej bättre för att nå rättvisan, att man låter en och annan så att säga ovärdig slinka med än att man utsätter andra personer för orättvisa. Sedan kan man säga från reservanternas sida, att staten på grund av denna dyrortsgruppering premierar kanske också ett stort antal kronojägare, av vilka man ej fordrar några särskilt höga kvalifikationer. Det kan vara riktigt. Men vi skola komma ihåg, att de kronojägare, som det blir fråga om att tilldela lön enligt grupp B, de äro i största utsträckning tillfinnandes i Lappmarken. Nu kan man säga, att de kunna flytta till A-ort. Men jag vill fråga: Var har man närmaste A-ort i Lappmarken? Hur många mil behöva de flytta, dessa människor, för att komma till A-ort. De skulle flytta från hela den miljö, där de haft sin sysselsättning och som de vuxit in i, och planteras om. Jag tycker för min del, att det icke är riktigt att göra så, och därför menar jag, att det föreligger skäl för, att dessa kronojägare, som tillhöra de högre dyrortsgrupperna, få den lilla bättre placering, som ligger i deras placering i B-ort i stället för A-ort.

Jag vill med detta, herr förste vice talman, rikta den uppmaningen till andra kammaren att liksom första kammaren följa utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, hemställer om bifall.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr förste vice talman! Den sak, som vi här behandla, är ju konsekvensen av de beslut, som riksdagen förut fattat. Vi voro alla medvetna om att det för statsverket skulle komma att draga rätt stora kostnader, och att man icke skulle kunna komma ifrån att avveckla en del av domänverkets övertaliga personal. Domänverkets personal har nu varit utsatt för att få sina uppgifter beskurna undan för undan. Man kan säga, att svårigheterna inträdde redan år 1925, då dimensionslagen i allo upphävdes och i kustlandet i Norrbottens och Västerbottens län infördes skogsvårdsstyrelsen. Då vädjade man till skogsvårdsstyrelserna däruppe, att de skulle taga hänsyn till och anställa av den överflödiga personalen. Det blev ingenting av, utan det blev bara ett ringa fåtal, som fick någon anställning där. Det nu före-

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

liggande förslaget är ju, som jag nyss sade, en konsekvens av de beslut, riksdagen fattat, så att den saken är icke något att göra åt.

Utskottet har ju, som här förut framhållits, i stort sett följt Kungl. Maj:ts förslag. Herr Lindman och statsrådet påpekade, att då det gällt anställning hos skogsvårdsstyrelserna, har utskottet icke i motiveringen gått in för att det skulle givas företrädesrätt vid första ansökan åt domänstyrelsens övertaliga personal. Jag tror icke, att det för närvarande finns just några platser inom skogsvårdsstyrelserna med undantag av de skogsvårdsstyrelser, som övertagit uppgiften att sköta lappmarksskogarna. De övriga skogsvårdsstyrelserna äro under de nu rådande förhållandena överorganiserade, och man har mycket stora svårigheter att bibehålla den personal man har, därför att under senare tider skogsvårdsavgifterna sjunkit för varje år. Det är endast under förutsättning att det blir ett uppsving på trävarumarknaden, som det är möjligt att i framtiden behålla de skogsvårdstjänstemän, som respektive skogsvårdsstyrelser ha. Det är klart, att på det området har domänstyrelsens avskedade personal samma rätt att söka som andra, men utskottet har icke ansett, att de skogsvårdsstyrelser, som icke övertagit några uppgifter från domänverket, skulle vara pliktiga att i första hand anställa domänstyrelsens tjänstemän. Jag tror jag vågar uttala, att den uppfattningen varit den rådande inom södra och mellersta delarna inom riket, och även inom centralstyrelsen för skogsvårdsstyrelsernas förbund har man varit enig om att gå den vägen.

Den enda sak, som enighet icke rätt om helt och hållet, är ju vad statsrådet talade om, nämligen om vilken lönegrad de, som överföras på indragningsstat, skola överföras till. Domänstyrelsen hade föreslagit, att lön skulle utgå efter de lönegrupper, i vilka ifrågavarande befattningshavare befunno sig vid avgång ifrån tjänsten. Det förslaget har icke tillstyrkts av någon myndighet. Den myndighet, som Kungl. Maj:t följt, har varit statskontoret, som gått in för den indelning, som Kungl. Maj:t här fastställt, nämligen att de indragna tjänstemännen i grupperna A, B och C skola tillhöra A-grupp, och de, som voro i de högre grupperna, skola tillhöra B-grupp. Jag vill då säga, att den lönegruppering, som här föreslagits, är, som herr statsrådet mycket riktigt anmärkte, icke en vanlig dyrortsgruppering, ty här ingår det andra moment med vissa poäng. Bland annat nämnde statsrådet, att hänsyn tagits till, att reviren voro mer eller mindre svårskötta etc. Jag tycker det är riktigt, att man tagit hänsyn till detta vid bedömande av en tjänstemans placering, så att han fått åtnjuta högre avlöning än vad han skulle gjort, om det bara tagits hänsyn till dyrort. Men jag kan icke förstå, att när han avkopplas från tjänsten och blir fri, så skall han ha en förmån, därför att han haft en högre avlöning, emedan han varit på ett svårskött revir. Jag tror, att det vore riktigt, om riksdagen ginge in för en princip.

Jag har förut i statsrevisionen förfäktat den meningen, att man skulle kunna ha en enhetlig princip, nämligen att placera dem, som äro på övergångsstat i A-grupp. Nu säger man, att de kunna icke alla resa till billigare orter och bosätta sig där. Ja, det är riktigt, det kanske de inte kunna, men de ha sin lön utan att behöva tjänstgöra. Man kan inte fullt jämställa dem med de militärer, som sattes på indragningsstat år 1925, ty militärerna hade i alla fall en viss tjänstgöringsskyldighet, men här föreligger ingen tjänstgöringsskyldighet. Utskottet har i ett annat avseende luckrat upp Kungl. Maj:ts förslag i så måtto, att utskottet sagt, att om de kunna skaffa sig en tillfällig inkomst, och inkomsten icke överstiger den lön, de hade förut, skall den deklaraationsplikt, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle åligga dem, borttagas. Kungl. Maj:t har föreslagit, att vederbörande tjänstemän skulle vara skyldiga att

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

göra anmälan inom tre månader, om de tjänat något vid sidan av sin lön på indragningsstat. Utskottet har föreslagit, att anmälingsskyldighet endast skall föreligga, om totalinkomsten för år räknat uppgår till sådant belopp, att tjänstemannen är skyldig avstå viss del av sin lön. Anmälan skall göras inom en månad.

Själva det belopp, som det här gäller, är ju inte så förfärligt stort. Efter de utredningar, som vi gjort i utskottet rör det sig om 10,000 kronor per år, och det är ju inte mycket att tvista om, alldenstund det skall delas mellan kyrkofonden och staten. Kyrkofonden skall svara för dem, som blivit övertaliga genom att prästskogarna tagas ifrån domänverket, och staten skall svara för den del, som faller på lappmarksskogarna och på häradsallmänningarna, men för mig har det gällt själva principen. Man måste betänka, att dessa personer, som överföras på övergångsstat, bliva fria från allt arbete och icke behöva ägna sig åt statliga uppgifter, ifall de icke vilja. En person, som blivit uppförd på indragningsstat, får ju behålla en del av lönen, och frågan om avstående av löneförmåner kommer först upp när hans inkomst vid sidan av den lön, han har på indragningsstat, kommer över vad han hade i lön, när han tjänstgjorde. Jag tror, att man får vara försiktig här, ty det kan bliva en tendens att önska sig på övergångsstat. Det är ju svårt för dem, som bliva tvångsförflyttade, men jag tror i alla fall, att det sker icke någon orättvisa, om man går på den linje, som reservanterna föreslagit.

Vad sedan gäller den extra personalen, så måste jag säga, att de extra stå nog mycket sämre till, därför att beföringsmöjligheterna varit nästan inga i verket under de senare åren. Men såvitt jag kunnat finna, har ju staten där åtminstone sträckt sig så långt, som man kan begära, därför att de ha ju formellt icke haft någon rätt att kräva ersättning av staten. Statsmakterna ha dock ansett, att man icke borde lämna dem alldeles utan ersättning, och det har också utskottet gått med på, och utskottet har åtminstone på en punkt försökt att bättra på vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen genom att sätta ned tiden för rätt till förtidspensionering till 12 tjänsteår från av Kungl. Maj:t föreslagna 15 tjänsteår.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla tiden. Jag vet ju, att det är lönlöst att få reservationen igenom, särskilt efter det beslut, första kammaren fattat, men jag anser mig i alla fall böra yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Lindman förvånade sig över, att vi reservanter ville sätta de ordinarie tjänstemän, som skola överföras på indragningsstat på lön efter A-ort, och det lät på honom, som om han ville förmå kammarens ledamöter att tro, att vi ville helt och hållet svälta ut dem. Jag har begärt ordet för att upplysa kammarens ledamöter om att det icke är så farligt med den saken. De löner, dessa människor få, när de överflyttas till A-ort, äro icke sådana, att de behöva beklaga sig. Jag kan nämna, att en överjägmästare har 8,580 kronor, en jägmästare 7,140 kronor, en skogstaxator 5,160 kronor, en överjägmästareassistent 4,860 kronor och en kronojägare 2,460 kronor, när de bliva överflyttade till A-ort. Tycka herrarna verkligen det är löner att beklaga sig över, när man icke behöver göra den ringaste nytta för dem? De tjänstemän, som överflyttas på indragningsstat, behöva icke göra något annat än kvittera ut sina löner, och de få bo var som helst i detta land. De borde vara mycket tacksamma att få uppbära en sådan lön från statsverket under sin återstående levnad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Ang. indragning av viss personal vid domänverket m. m. (Forts.)

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 4.

Vid härefter skedd föredragning av sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 5.

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 299, hade herr *Lindberg* i Stockholm *m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående överförandet av en del av sjömanshusens arbetsuppgifter samt all arbetsförmedling för sjöfolk till arbetsförmedlingen för sjömansyrket och upprättande av ett centralregister.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation utan angivet yrkande avgivits av herr *Lindberg* i Stockholm.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lindberg* i Stockholm: Herr talman, mina damer och herrar! Den motion, som undertecknad med flera väckt angående omorganisation av sjömanshusen, har av utskottet blivit avslagen, med en mycket välvillig motivering. Utskottets majoritet har ansett, att frågan om sjömanshusens omorganisation snarast bör bringas till sin lösning. Utskottet beklagar också, att denna fråga ej kunnat lösas, trots att 18 år förflutit sedan riksdagen tog initiativ till en utredning av densamma.

Närmaste anledningen till att utskottets majoritet icke ansett sig böra tillstyrka kravet på en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående möjligheterna för att överföra en del av sjömanshusens nuvarande arbetsuppgifter till arbetsförmedlingarna, torde vara att söka i det förhållandet, att de tillfrågade ämbetsverken — socialstyrelsen och kungl. kommerskollegium — icke ansett sig kunna tillstyrka utredningskravet. De båda ämbetsverken ha avstyrkt denna framställan under hänvisning till att båda frågorna, sjömanspensionering och sjömanshusens omorganisation, böra lösas i ett sammanhang.

De flesta sjömanshusdirektionerna ha också genom kungl. kommerskollegium givits tillfälle yttra sig över motionen och så gott som samtliga ha avstyrkt att omorganisationsfrågan kommer upp till utredning. Svenska maskinförbundet och manskapsorganisationerna ha däremot tillstyrkt motionen. Att sjömanshusdirektionerna skulle avstyrka förslaget var ett på förhand känt förhållande. Man måste ju förstå, att dessa direktioner icke önska, att sjömanshusinstitutionen upphör att finnas till. Något större intresse

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter. (Forts.)
för att den skall finnas kvar kunna de heller icke ha, mera än möjligtvis lokalpatriotiskt eller rent egoistiskt sådant. De argument, som direktionerna framfört, vittna om att man i sak icke haft så mycket att invända. Visserligen har en del av direktionerna sökt prestera godtagbara bevis för att sjömanshusinstitutionen är — på grund av den nytta samhällets olika institutioner ha av densamma — nödvändig och i viss mån även oersättbar, men granskar man dessa bevis litet närmare, skall man finna, att de i själva verket äro uppkonstruerade. Som exempel kan nämnas, att ett par sjömanshus skaffat sig intyg från kommunala myndigheter om att sjömanshusen ur kommunernas synpunkt äro värdefulla, därför att de stå till tjänst med upplysningar om var försumliga barnafäder, skattesolkare m. fl. finnas, och att kommunerna härigenom haft ganska lätt för att avkräva de försumliga de belopp, de häftat i skuld för. Dessa uppgifter kunna emellertid de kommunala myndigheterna redan nu lika lätt erhålla på arbetsförmedlingarna, varför detta skäl för bibehållande av sjömanshusen är ganska vagt och betydelselöst. Lika är förhållandet med en hel del av de övriga motiven. I sak har man egentligen icke kunnat angripa motionen utan har den strängt taget stått sig inför den kritik, man försökt att konstruera mot det förslag om omorganisation, vartill motionen syftar. Man har också gjort den invändningen, vilken skulle kunna vara den starkaste, att det icke skulle finnas samma möjlighet för ett centralregister som för sjömanshusen, att hålla reda på en så rörlig kår som sjömanskåren. Gent emot detta påstående vill jag endast framhålla, att det måste finnas större möjlighet för ett centralregister att sköta denna — om man så får kalla den — sjömansbokföring, än vad det kan vara för de nuvarande till antalet 47 olika och var för sig suveräna mönstrings- eller sjömanshus.

Visserligen komme ett sådant centralregister att bli belastat med en hel del icke aktiva sjömän, men denna olägenhet vidlärer ju även sjömanshusens nuvarande register. Dessutom tillkommer en omständighet till favör för centralregistret, som bör beaktas, och det är, att centralregistret redan från början måste införa ett modernt registreringssystem, vilket åstadkommer bättre och effektivare kontroll över sjömännen.

Ett annat skäl, som framhållits, och vilket skäl även tidigare framförts, är det, att sjömanshusombudsmännen skulle ha en mycket stor uppgift att fylla som medlare i tvister mellan besättning och befäl. Man har tidigare mycket starkt framhållit, att sjömanshusombudsmännen varit särskilt skickade för denna uppgift, enär ombudsmännen i regel själva tjänstgjort till sjöss som befälhavare eller styrmän, och av denna anledning äro väl förtrogna med yrket. Deras sakkunskap som sjömän kan givetvis icke bestridas, men däremot må det vara tillåtet att betvivla sjömanshusombudsmännens kompetens som medlare i tvister mellan befäl och besättning, enär de sakna juridisk sakkunskap. De sjömanshusombudsmän, som på ett opartiskt sätt kunnat handhava denna angelägenhet, äro tyvärr snart räknade, därom vittna alla de processer, som sjöfolket under de senaste åren måst väcka vid landets olika domstolar. Många av dessa äro förda efter det att en sjömanshusombudsman avkunnat sin dom, och många, ja de flesta av dessa processer ha vunnits av kärandeparten sjömannen, efter det han tidigare fått sitt krav avslaget vid ett sjömanshus. Sjöfolket, som ju ändå äro de, som i viss mån få underhålla sjömanshusen, kan aldrig erkänna sjömanshusombudsmännen som rättvisa domare i tvistemål, och av denna anledning bör talet om att sjömanshusen här ha någon mission att fylla helt kunna lämnas ur räkningen. Sjömansorganisationerna taga årligen ut stora summor från rederierna, summor, som rätteligen bort tilldömas sjömännen redan vid avmönstringarna, men som icke blivit tillerkända dem tack vare sjömanshusombudsmännens oför-

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter. (Forts.)
måga att på ett opartiskt sätt döma i de förevarande fallen. Med detta skall eller vill jag icke ha sagt, att sjömanshusombudsmännen med vett och vilja skulle frändöma en man hans rätt, utan vill jag endast bevisa, att det icke finnes någon möjlighet för en sjömanshusombudsman att vara opartisk. Det finnes heller ingen möjlighet för sjömanshusombudsmännen att vid en avmönstring, som många gånger måste verkställas ganska hastigt, granska alla de uppgifter, som lämnas. Man kan icke begära, att en man, som skall döma i ibland ganska stora och omfattande tvister, skall kunna tränga in i problemet på några korta minuter och avfatta en rättvis dom. Detta borde sjömanshusdirektionerna och sjömanshusombudsmännen veta, varför påståendet, att sjömanshusombudsmännen ha en stor uppgift att fylla som medlare i tvister icke borde ha framkastats i bestämd form.

I rättvisans intresse borde man också ha rätt att kräva att det i frågor av hithörande slag toges en smula mindre hänsyn till vad ämbetsverken och sjömanshusinstitutionen själva ha att säga och större hänsyn till vad menige man och befäl tycka och tänka. Här verkar det så som om det tages allt för stor hänsyn till ämbetsverkens utsago, och man kan icke helt fritaga sig från den uppfattningen, att ämbetsverken fungera som bromsband på utvecklingen. Man torde också gott kunna påstå att sjömanshusinstitutionen överlevt sig själv.

Denna institution inrättades år 1748 som en välfärdsinstitution för sjömännen, men har den sedermera övergått till att bli en halvstatlig inrättning. De ursprungliga uppgifter, som sjömanshusen skulle ha att fylla, ha tid efter annan ändrats eller ha nya uppgifter kommit till. Sålunda har man fråntagit sjömanshusen deras uppgift att skaffa sjöfolket platser, man har också inrättat en handelsflottans pensionsanstalt, vilken anstalt även tagit till sig en del uppgifter, som sjömanshusen tidigare haft eller borde ha haft hand om. Av denna anledning synes det mig vara omotiverat, att man sammankopplat sjömanshusens omorganisation med frågan om sjömanspensioneringen. Sjömanshusen ha egentligen inget intresse av att pensioneringsfrågan bringas till sin lösning, i varje fall icke så länge som en omorganisation av sjömanshusen är vilande i avvaktan på denna pensionering. Det faller av sig självt, att sjömanshusens intressen i stället måste inrikta sig på att pensioneringsfrågans lösning fördröjes så länge som möjligt, helst som man nu även fått fram en ny fråga på dagordningen, nämligen frågan om sjömanshustjänstemännens pensionering, en fråga som man givetvis också önskar löst innan omorganisationen blir ett faktum.

Då nu utskottet och då även ämbetsverken i denna fråga skjutit pensioneringsfrågan i förgrunden och använt sig av denna fråga för att avstyrka motionen, må det tillåtas mig att även med några ord beröra densamma.

Sjöfolkets pensioneringsfråga är ingen ny fråga. Den har varit föremål för behandling vid åtskilliga tillfällen. I dess modernaste form daterar den sig från 1919, då herrar Thore och Olsson i Kullenbergstorp väckte en motion i denna kammare, som resulterade i att Kungl. Maj:t uppdrog åt skeppstjänstkommitterade att utreda frågan om en förbättrad sjömanspensionering. Vid denna tidpunkt hade man klart för sig, att sjöfolket ändå var till nytta för landet och att det kunde vara nödvändigt att bevara det svenska sjöfolket åt den svenska handelsflottan. Man ansåg förmodligen också, att man var skyldig dem en honnör, som med dödsförakt vågat livet för att till Sverige hemföra alla de alster, som under kriget voro nödvändiga för att nationen icke skulle gå under. Man tänkte måhända också på alla dem, som offrat livet på haven, alla dem som omkommit vid torpederingar, minsprängningar eller blivit nedskjutna vid strider mellan fientliga flottor. På den tiden, när

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter. (Forts.)

de svenska tidningarna så gott som varje dag kunde meddela någon jobbspost från haven, meddela om någon ny fartygskatastrof, då var det många inom nationen som tänkte och lovade, att sjöfolket på ett eller annat sätt skulle få sin lön för sitt uppoffrande arbete. Man skrev rörande skildringar i pressen om sjömännens lidanden, och man hade också många tröstens ord att säga till alla de förtvivlade mödrar, hustrur, barn och andra sjömännen närstående anförvanter, som förgäves väntade på något livstecken från de i fredligt värv stadda hjältarna. Man väntade litet var, att den svenska staten skulle göra något för sjömännen, så snart som världskriget var över och man hunnit tänka över vad man skulle kunna göra för dem i gengäld. Så kom budskapet om att det skulle införas en effektiv pensionering av sjömännen, ett budskap som hälsades med glädje av mången sjöman.

De flesta, som sysslade med denna fråga, voro på det klara med att införandet av ett förbättrat pensionsväsende för sjömännen skulle komma att kosta staten åtskilligt med pengar, men man hoppades, att denna fråga ändock skulle kunna ordnas. De flesta voro medvetna om att staten förtjänat åtskilliga miljoner kronor på krigsriskförsäkringen, och man ansåg det vara helt naturligt, att åtminstone ett 20-tal av dessa miljoner skulle läggas som en grundplåt till den nya försäkringen. Pengarna användes emellertid till andra ändamål. Bränslekommissionen hade gått med förlust, och hit vandrade dessa penningar som sjöfolket hoppats på, och därmed var den förhoppningen grusad.

Utredningskvarken malde emellertid vidare och till slut avgav skeppstjänstkommitterade sitt betänkande, men mera blev det icke. Tiden har gått, fred blivit sluten och minnet av krigets alla fador har förbleknat och sjömännens uppoffrande arbete har blivit glömt, överskuggat av andra problem. År 1923 hade skeppstjänstkommitterade sitt utlåtande färdigt, och år 1925 hade en hel del olika korporationer yttrat sig över detsamma. Med detta föll frågan i glömskans hav till år 1929, då den åter väcktes till liv och remitterades till en ny utredningskommitté, där den ännu ligger i avvaktan på att någonting skall hända. Med det att sjömanspensioneringsfrågan överlämnats till 1928 års pensioneringssakkunniga har man lyckats att inbinda densamma på ett sätt, som gör, att den icke inom den närmaste tiden kan komma fram till ett avgörande. Denna sista kommitté kan icke taga upp frågan till avgörande förrän de äro färdiga med sin revision av den allmänna försäkringen. Frågan har emellertid hamnat på ett ställe, så att man alltid kan hänvisa till var den finnes och så att man alltid kan få veta att den ligger under utredning. I likhet med utskottets majoritet skulle jag vilja hemställa, att åtgärder snarast vidtagas för att påskynda frågans lösning.

I detta sammanhang bör det kanske framhållas, att det under år 1918 på privat initiativ tillkom eller bildades en fond benämnd »Nationalfonden för Sjökrigets offer». Denna fond samlade på frivillighetens väg in en hel del penningar, vilka skulle användas och använts dels till understöd åt dem, som blivit invalider, samt till understöd till de omkomnas anhöriga, dels även till resandet av ett minnesmärke över dem, som blivit kvar i havets namnlösa grav. För att visa vilket intresse man då hyste för sjöfolket tillåter jag mig att citera det upprop, som 1918 utsändes till Sveriges folk:

»För en stor del av vårt lands befolkning ha de gångna krigsåren varit en tid av umbäranden och lidanden, men alla hava vi dock förskonats från den näst krigets fador största olycka, som kan drabba ett folk — hungersnöden. Härför står nationen främst i tacksamhetsskuld hos dem, som med trofast pliktuppfyllelse och ädelt mannamod trotsat krigets faror för att hålla landets tillförselvägar öppna och bringa hem de förnödenheter, med vilka vi kun-

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter. (Forts.)
 na bekämpa hunger och arbetslöshet. — Då andra yrkesklasser trygga till liv och lem kunnat arbeta på mildrandet av krigets verkningar, har vårt sjöfolk med livet som insats på havets farofyllda valplats fullföljt sitt fredliga värv. — Många ha sedan deras fartyg fallit offer för torpeder eller minor lämnats i livbåtarna åt sitt öde mitt ute på havet, dömda till en ojämn kamp mot storm och sjö, mot hunger, köld och skeppsbrottets lidanden. Många ha för alltid stannat kvar där ute, stupade på sin post.

Sverige har förut ärat sina hjältar genom resandet av minnesvårdar, som till kommande släkten burit vittnesbörd om deras ädla gärningar för fosterlandet. Det höves förvisso vårt folk att även skapa ett varaktigt minne åt våra sjömäns hjältmodiga kamp, en ärestod åt de tappra svenskar, som vila i havets namnlösa grav. Art och form av en sådan minnesvård må överlämnas åt tävlan mellan våra konstnärer; dock torde lämpligen på vårdens sockel böra angivas namnen å samtliga sjömän, som genom krigshändelser gått förlorade, och sådana anordningar vidtagas, att de avlidnas anhöriga och vänner vid vården kunna bringa sin hyllningsgård åt de bortgångna.

Vi vädja härmed till hela den svenska allmänheten och i första rummet till sjöfartens, handelns och industriens målsmän att bidraga till bildandet av en *nationalfond* för resande av en dylik minnesvård och för beredande av understöd åt sjökrigets offer, invalider samt anhöriga till bortgångna sjömän.»

Detta upprop var undertecknat av flera aktade svenskar, och som ett bevis för att denna vädjan icke förklingade ohörd kan nämnas, att minnesvården nu är rest och att en stor del invalider och anhöriga till bortgångna sjömän erhållit ersättningar från denna fond. Minnesvården, som rests utanför sjöfartsmuseet i Göteborg, är ett vackert och värdigt minnesmärke, och om detta är icke annat än gott att säga. Enda felet, som vidlåder detsamma, är, att det icke förmår giva bröd åt ålderstigna och hungrande sjömän, sjömän som voro med under det stora kriget och vilka hoppats, att som lön för sina mödor kunna påräkna en någorlunda bekymmerslös ålderdom. Minnesmärket kan, förutom vad det är avsett till, utgöra en påminnelse till alla dem, som ännu icke gjort vad de bort göra för sjömännen, och det kan kanske tjäna som en erinran till statsmakterna, att pensioneringsfrågan snarast bör lösas.

Under hänvisning till vad ovan framhållits hemställer jag till kammaren att bifalla det av mig i motionen ställda yrkandet, därigenom medverkande till att frågan om sjömanshusens omorganisation föres bort från sammanhanget med pensioneringsfrågan. Det är nämligen min och mångas bestämda övertygelse, att dessa båda frågor endast skulle må väl av att skiljas från varandra. Det är också möjligt, att om frågan om sjömanshusens omorganisation blir löst för sig, pensioneringsfrågan lättare skall kunna bringas till sin lösning. Vi böra komma ihåg, att tider kunna komma, då nationen åter kan komma i ett läge liknande det under världskriget. Då kan det vara av vikt att åt sjömännen ha åstadkommit något, som gör, att de tänka och känna med landets övriga invånare. Sjomännen har länge känt sig som samhällets styvbarn, en känsla som gör att de betrakta sig som utstötta ur den stora gemenskapen. Man får under sådana förhållanden icke förvåna sig över om de en vacker dag, då fara hotar, skulle komma att säga: »Ni har icke hjälpt oss, varför skola vi då hjälpa er?»

Samtidigt som jag instämmer i utskottets uttalade förhoppning om att sjömännens pensionsfråga bringas till sin lösning med det snaraste, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion om sjömanshusens omorganisation.

Herr Larsson: Herr förste vice talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, ber jag att få säga några ord.

Ang. en omorganisation av sjömanshusens arbetsuppgifter. (Forts.)

Av de yttranden, som utskottet infordrat från sakkunnigt håll, framgår, att det icke kan vara klokt att för närvarande bifalla motionärernas framställning. Såväl kommerskollegium som socialstyrelsen, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Sveriges fartygsbefälsförening och direktionerna för sjömanshusen anse, att motionen icke nu bör föranleda någon åtgärd. Den av motionärerna upptagna frågan är ganska komplicerad, då den sammanhänger med sjömännens pensioneringsfråga, vilket spörsmål först bör utredas. Utskottet har därför för sin del ansett, att det utredningsarbete, som länge pågått i förevarande hänseende, måtte påskyndas, och först därefter är det enligt utskottets mening lämpligt att till prövning upptaga det spörsmål, som åsyftas i motionen. Jag vill också ge till känna, att såvitt jag har kunnat finna, har inom utskottet, om man undantar motionären, endast den meningen gjorts sig gällande, att man för närvarande gör klokt i att icke biträda motionen.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 20 juni 1924 om landsting; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 151, i vad den avsåge förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel. Ut i propositionen hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 17 februari 1933, såvitt nu vore ifråga, föreslagit riksdagen antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna I: 272 av herr *Anton Pettersson* och II: 451 av herr *Olsson* i Mora m. fl.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del ville antaga i utlåtandet intaget förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel; samt

2) att de i ämnet väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

Ang. ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Reuterskiöld, Källman, Ehrnberg, Johansson-Dahr, Gustafson* i Kasenberg, *Olsson* i Mora, *Lundqvist* i Rotebro, *Eriksson* i Toftered och *Ström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat oförändrat antagas, i anledning därav och av de framförda motionerna måtte för sin del antaga i reservationen intaget förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel; samt

2) att de i ämnet väckta motionerna måtte härigenom anses besvarade.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Ström**: Herr talman! Vid förra årets riksdag beslutade kammaren i anledning av ett förslag från statsutskottet att skriva till Kungl. Maj:t med begäran att till årets riksdag få ett förslag om sänkta provisioner till de härads-skrivare, som utföra arbetet att utskriva debetsedlar. Ett sådant förslag har också framlagts i år men går betydligt utöver vad som begärdes av förra årets riksdag. De procentsatser, som då begärdes av riksdagen, voro 0.8, 0.4, 0.2 och 0.1. I den kungl. propositionen har man accepterat högre procentsatser. Man har nämligen tagit de procentsatser, som häradsskrivarna själva ansett vara rimliga. Man måste ju säga, att i dessa tider är det rätt ovanligt, att de, som utföra ett arbete, själva få bestämma vad som skall vara rimlig betalning för detsamma.

När frågan behandlades i utskottet, ansåg man också på rätt många håll, att propositionen innehöll alltför höga procentsatser. Det framgår också av en undersökning, som gjordes, att de inkomster, häradsskrivarna ha, äro orimligt höga. Någon lämnade exempelvis den uppgiften, att i ett vägdistrikt, där det skulle kosta 3,500 kronor att få debetsedlarna utskrivna genom härads-skrivaren, hade man försökt sig på att låta ordföranden göra det själv, vilket i stället hade dragit en kostnad på omkring 800 kronor. Redan ett sådant exempel visar ju, att det måste vara för mycket betalt för det arbete, som härads-skrivarna ha. Hur orimlig den nuvarande anordningen är framgår också därav, att i tre olika fögderier med omkring 13,000 debetsedlar har i det första härads-skrivaren haft 2,000 kronor i ersättning, i det andra 3,100 kronor och i det tredje 6,200 kronor. Att godkänna betalningsgrunder, som verka så orimligt, torde icke vara lämpligt, i all synnerhet som dessa skatter undan för undan ökas. Såväl landstingsskatten som vägs-katten har ju ökats mycket kraftigt sedan 1922. I och med att dessa skatter ökas, få ju också häradsskrivarna automatiskt större ersättning och högre inkomster. Det kan ju icke vara rimligt och riktigt, att man på detta sätt vegeterar på de ökade skatter, som pressa lands-bygdens skattedragare på sätt, som tidigare har omtalats här i kammaren.

Det är med utgångspunkt härifrån, som en del av utskottets ledamöter från olika partier ha förenat sig i en reservation med yrkande om lägre ersättning åt dessa häradsskrivare än som har föreslagits i den kungl. propositionen. Jag kan omtala, att denna reservation har tagits av första kammaren med rätt stor majoritet, och jag tror också, att denna kammare gjorde klokt uti att taga reservationen.

Jag skall därför för min del, herr talman, be att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! Då herr Ström refererade föregående års riksdagsskrivelse och den kungl. propositionens förslag, refererade herr Ström endast hälften av den sanning han borde ha refererat i sin helhet.

Ang. ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)

Det är alldeles riktigt, att vad Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit rörande provisionen för debitering av landstingsskatten icke sammanfaller med vad riksdagen begärde. Men ser man på de inkomster, som häradsskrivarna skulle erhålla enligt Kungl. Maj:ts förslag, sammanfaller detta tämligen väl med riksdagens skrivelse. Det är nämligen så — och detta förteg herr Ström — att Kungl. Maj:t förutom sänkning av provisionerna för debitering av landstingsmedel och vägmedel också föreslagit betydande sänkningar av andra ersättningar till häradsskrivarna, en fråga, som vi emellertid inte här ha att behandla nu utan som statsutskottet för närvarande förbereder. Därest riksdagen skulle komma att bifalla reservanternas förslag — det vill säga, om även andra kammaren skulle komma att följa denna linje — är det icke alldeles säkert, att häradsskrivarna därigenom skulle komma att få en mindre avlöning än de skulle få, därest utskottsmajoritetens och Kungl. Maj:ts förslag godtages. Detta beror på vad statsutskottet kommer att föreslå rörande övriga ersättningar till häradsskrivarna, och vad riksdagen med anledning av statsutskottets förslag kommer att besluta, och det kan hända, att ett bifall till reservationen endast innebär, att riksdagen på ett senare stadium nödgas höja de anslag, som utgå för vissa ersättningar till häradsskrivarna för längders upprättande och dylikt.

Då herr Ström nämnde några siffror rörande häradsskrivarnas inkomster, så bör det ju observeras, att dessa siffror hänförde sig till de inkomster häradsskrivarna hittills haft efter de äldre grunderna för provision till dem. Enligt Kungl. Maj:ts förslag komma ju dessa provisioner att ganska väsentligt minskas, och om man därtill lägger den minskning i häradsskrivarnas inkomster, som skulle bli en följd av bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser ersättning för längders upprättande, blir det helt andra siffror än herr Ström nämnde.

Denna fråga är för övrigt ganska komplicerad och borde ha blivit föremål för annan behandling än som nu ägt rum. Frågan om häradsskrivarnas avlöning är som bekant splittrad på ett flertal utskott. Det naturligaste hade väl varit, att det etablerats ett samarbete mellan de utskott, som ha att yttra sig över frågan. Då nu emellertid så inte skett förefaller det mig, som om man vore på den säkra sidan, om man följde Kungl. Maj:ts förslag, som tillkommit efter noggrann prövning och utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 8.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m. jämte i ärendet väckta motioner;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 180, gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Udevalla—Lelångens järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ang. en
avbetalnings-
lånefond för
mindre jord-
bruk och
småindustri.

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av väckt motion om inrättande av en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.

I en inom andra kammaren av herr *Åqvist m. fl.* väckt motion, nr 123, hade föreslagits, att riksdagen ville anslå ett belopp av 10,000,000 kronor att utgå av lånemedel i och för upprättandet av en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri enligt i motionen angivna grunder.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

av herrar *Kvarnzelius* och *Jeppsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende av det mindre jordbrukets och småindustriens kreditbehov antingen genom en av riksbanken förvaltd avbetalningslånefond eller ock på andra vägar; samt

av herr *Törnkvist* i Karlskrona utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan erhöles ordet av

Herr *Åqvist*, som anförde: Herr talman! Då jag jämte en del andra ledamöter i denna kammare väckt ifrågakavande motion, ber jag att få säga några ord.

Beträffande möjligheterna för jordbruket att erhålla lån på billiga villkor, vitsordar lantbruksstyrelsen betydelsen härav, men säger, att innan nya former för låns beredande infördes, först borde undersökas möjligheterna att anlita de redan befintliga, särskilt egnahemslåneverksamheten och jordbrukskassereörelsen. Nu förhåller det sig ju så, att jordbrukskassor ännu inte inrättats i alla län. Ännu är jordbruket i stor utsträckning hänvisat till växel-lån i de privata bankerna, vilkas räntor givetvis ställa sig avsevärt högre. Enligt jordbruksutredningens 1932 här uppgivna siffror voro då inte mindre än 174 miljoner kronor upplånade i de enskilda bankerna. För jordbruket skulle en lånefond i riksbanken med ränta, ej överstigande 5 %, vara av största betydelse och medföra nedbringandet av kostnaderna, något som särskilt nu är en nödvändighet.

Kommerskollegium har beträffande småindustrien yttrat följande: »Obe-stridligen förefinnes, såsom i motionen framhållits, för närvarande ett betydande lånebehov inom småindustrien och hantverket. Den rådande ekonomiska krisen har också enligt verkställd utredning givit vid handen, att detta lånebehov är så trängande särskilt på landsbygden, att statens mellankomst är påkallad för att bereda ett stort antal dylika näringsutövare hjälp i uppkommet nödläge.» Och vidare längre ned på samma sida: »Önskar man genom statens medverkan ej blott förhjälpva de av krisen hårdast drabbade småindustriidkarna att hålla sig uppe, utan jämväl i syfte att bidraga till krisens övervinnande genom förlagskredit bereda de något bättre ställda utövarna stimulans till ökad verksamhet i vidare mån, än som kan tillgodoses genom nuvarande hantverkslån, lærer åtminstone för närvarande en viss eftergift i fråga om säkerhetens bankmässighet böra tagas under övrvägande. Det lærer då också vara anledning ifrågasätta, huruvida icke även ett sådant lånebehov bör tillgodoses genom omläggning eller utbyggnad av redan förefintliga låne-fonder.»

Ang. en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.

(Forts.)

Detta yttrande pekar ju på lämpligheten av att åstadkomma en utredning om dessa frågor. Avsikten är ju också att bringa ned kostnaderna för småindustrien för att hjälpa den att bestå i konkurrensen och bereda sysselsättning och arbete.

Beträffande behovet framgår vidare av en uppgift, som jag erhållit från kommerskollegium, att till manufakturlånefonden föregående år, alltså 1932, inkommo sammanlagt ansökningar för 2,767,500 kronor, varav lån endast kunde beviljas för 425,000 kronor. Beträffande industrilånefonden inkommo ansökningar för 5,057,700 kronor, varav endast kunde beviljas lån för 900,000 kronor. Man kan ju tänka sig, att den avbetalningsfond, som nu finns i riksbanken, utvidgades och förstärktes, och att möjligheterna för småindustrien att erhålla statliga lån finge en mera affärsmässig form än de nu befintliga möjligheterna till lån ur manufakturlånefonden och industrilånefonden.

Då nu reservanterna beaktat det verkligt föreliggande behovet och föreslagit en utredning, ville jag vördsamt rikta en vädjan till kammarens ärade ledamöter att bifalla en sådan utredning för att få en verklig översikt över våra låneformer till dessa ändamål och även för det föreliggande behovet. Jag erkänner, att jag gärna skulle se, att jordbrukets behov av rörelsekapital och den mindre industriens driftkapital kunde erhållas i viss omfattning från riksbanken. Man ser ju, hur alltmer våra provinsbanker försvinna och uppgå i storbankerna. Det lokala intresset blir härigenom självfallet mindre tillgodosett. Storbankerna ha oftast intet intresse för ortsindustrien. Det huvudsakliga intresset hos storbankerna är oftast att låna upp pengarna i landsorten och låna ut dem genom huvudkontoren i Stockholm eller var de nu äro belägna. Dessa pengar utlånas också i största utsträckning till storindustrien. Där jordbrukare och den mindre industrien skall få låna, fordras ju mycket goda säkerheter, och relativt höga räntor få de också betala.

Detta är en fråga, som är av verkligt stor betydelse. Särskilt nu, då det ju gäller att på olika vägar söka bereda möjlighet till arbete och sysselsättning, synes det mig, att man borde beakta även dessa möjligheter. Man begär ju här inte några gåvor eller någon subvention, det är bara fråga om att få låna pengar mot bankmässig säkerhet och till rimliga räntor.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till den reservation, som är vidfogad statsutskottets utlåtande.

Häruti instämde herr *Osberg*.

Vidare yttrade:

Herr **Anderson** i Råstock: Vid denna tid på dygnet skall jag inte gå in på något längre bemötande av den ärade motionären, men jag skall tillåta mig att påpeka ett par saker.

Till en början vill jag säga det, att motionären ju läste valda stycken, som det heter, dels ur detta utskottsutlåtande och dels ur det yttrande, som kommerskollegium avgivit. Men på motionärers vanliga sätt, får jag lov att tillägga, försummade även denne motionär att läsa upp slutet av vad kommerskollegium anförde och den slutsats man där kommit till. Därvidlag heter det på detta sätt: »Under åberopande av vad ovan anförts anser sig kommerskollegium ej äga tillräckliga skäl förorda bifall till motionen, i vad den avser lån till småindustri.»

Härefter kanske jag även kan få åberopa vad motionären själv skrivit i fråga om hur det skulle gå till. Han föreslår nämligen — herrarna finna hans förslag återgivet på första sidan i statsutskottets utlåtande nr 104: »Och

Ang. en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.
(Forts.)

då utlåningen från den av oss föreslagna nya avbetalningslånefonden för mindre jordbruk och industri endast skulle ske på fullt bankmässiga grunder, mot borgen eller annan säkerhet, som banken i varje särskilt fall kunde finna påkallad, synes förlustrisken för denna fond icke bliva större än för den gamla.»

Hur är det nu egentligen ställt med möjligheterna i detta avseende? Är det verkligen så, att det saknas möjligheter för folk i jordbrukarställning eller i småhantverkarställning att sätta sig i skuld? Ingalunda! Det är tvärtom så, att man skulle kunna räkna upp över dussinet olika lånemöjligheter, som redan öppnats i form av olika fonder, dels till jordbruket och dels — ehuru i mindre mån visserligen — även till hantverket och småindustrien. Därutöver finnas ju andra mera normala, om jag så må säga, lånemöjligheter. Därför vill jag för min del dra den slutsatsen, att eftersom det skall ske en utlåning endast mot bankmässiga säkerheter — på fullt bankmässiga grunder, som det heter — bör det mänskligt att döma finnas åtskilligt i fråga om möjligheter härvidlag.

Till sist vill jag säga, att om motionärerna hade föreslagit en utredning, huru man på bästa sätt skulle kunna slå ihop hela detta virrvarr av fonder, som nu existerar för utlåning till olika ändamål, skulle jag faktiskt ha förstått saken bra mycket bättre. Men att nu, sedan man på olika sätt hjälpt de rörelsegrenar, varom här är fråga, alltså såväl jordbruket, hantverket som industrien, komma och begära att få en alldeles ny fond till alla dessa andra, som redan finnas, tycker jag är bra mycket begärt. Jag vill till den ärade motionären säga: Kom igen till ett annat år med en helt annan framställning, men kom inte igen med ett förslag om utökning av antalet lånefonder, ty detta ökar bara virrvarret och osäkerheten bland dem, som verkligen behöva låna. Och så till slut blott ett enda ord: Det finns ingenting, som är sannare än den gamla satsen, som lär ha uttalats av en herre, benämnd salig Dumbom: »Ju mer man lånar, dess mer man sätter sig i skuld.» — För övrigt tror jag som sagt, att det finns mer än tillräckligt med lånemöjligheter redan nu.

Herr talman! Med dessa korta ord skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Jeppsson: Efter den utförliga motivering, som lämnats av motionären, skall jag inskränka mig till att instämma med honom i såväl hans motivering som i hans yrkande om bifall till den av herr Kvarnzelius och undertecknad avgivna, vid utlåandet fogade reservationen. Jag skall dock be att endast med ett par ord få motivera, varför jag biträtt denna reservation.

Det är ju så, vilket också redan under diskussionen här berörts, att motionärerna i motionen hemställt, att riksdagen ville anslå ett belopp av 10 miljoner kronor att utgå av lånemedel i och för upprättandet av en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri enligt i motionen angivna grunder. Men det yrkande, som nu ställts av motionären, är ju något annat. Det är ett yrkande om bifall till reservationen, vari det hemställs, att riksdagen i anledning av den i ämnet väckta motionen »måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende av det mindre jordbrukets och småindustriens kreditbehov antingen genom en av riksbanken förvaltd avbetalningslånefond eller ock på andra vägar».

Det i reservationen framställda yrkandet tycker jag innebär en hel del av det, som den föregående ärade talaren, nämligen statsutskottets vice ordförande, herr Anderson i Råstock antytt, då han sade, att om motionären hade

Ang. en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.
(Forts.)

kommit med ett yrkande, som ginge ut på att möjliggöra en sammanslagning av de redan nu befintliga lånefonderna — således en rationalisering av utlåningen, kan man säga — i så fall skulle statsutskottets vice ordförande bättre ha förstått honom. Herr vice ordföranden i statsutskottet tillrådde motionären att till nästa år komma tillbaka med ett yrkande ungefär i den stilen, om jag rätt förstod herr Anderson i Råstock; men då tycker jag också, att man likaväl skulle kunna biträda ett sådant yrkande som det i reservationen framställda.

Jag måste för min del säga, att jag finner det ganska egendomligt, om riksdagen i en tid som denna, då man går in för åtskilliga stödåtgärder för jordbruket och näringslivet, överhuvud taget skulle avvisa ett förslag om utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende av detta ändamål. Detta kan lätt betraktas såsom ett ställningstagande från riksdagens sida gentemot en dylik utredning.

Jag skulle för min del gärna se, att andra kammaren bifölle den av herr Kvarnzelius och mig vid utlåtandet fogade reservationen, då ju denna, såsom jag nyss nämnde, just avser en utredning angående möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida i detta hänseende.

Jag ber sålunda, herr talman, att få instämma i motionärens yrkande om bifall till den av herr Kvarnzelius och mig avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Äqvist: Herr talman! Endast ett par ord!

Då statsutskottets ärade vice ordförande erinrade om det resultat till vilket kommerskollegium kommit, vill jag säga, att även jag observerat detta. När jag emellertid icke yrkade bifall till min motion utan i stället yrkade bifall till reservationen, som ju avser en utredning, så antog jag givetvis, att kommerskollegii yttrande beträffande motionen icke längre skulle äga tillämpning härvidlag.

Det förefaller mig, som om en utredning om ett bättre ordnande av lånemöjligheterna vore den riktiga vägen. Jag erkänner, att det är en bättre och förständigare väg, som reservanterna förordat, än den motionärerna föreslagit.

Vidare ber jag att få tacka statsutskottets ärade vice ordförande för uttalandet, att man bör komma igen ett annat år, därest denna reservation icke skulle bifallas. Vad nu statsutskottets ärade vice ordförande avsåg, vet jag icke, men jag förstår, att där bakom möjligen låg tanken på ett förstärkande eller ett vidgande av redan befintliga lånemöjligheter, exempelvis lånefonden i riksbanken. Jag nämnde också något härom i mitt första anförande, och även detta bör ingå i den utredning, som är föreslagen.

Herr talman! Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag måste säga till min ärade vän herr Jeppsson, att det är en något fri översättning, då han säger — när man dock såsom här har tillfälle läsa vad som står i reservanternas kläm — att detta skulle innebära någon slags rationalisering. Reservanterna hemställa i stället »om utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende» etc.

Nu begärde jag icke ordet för att göra detta påpekande utan för att säga ifrån, att utskottets ståndpunktstagande verkligen icke innebär någon lust att icke hjälpa småbrukare, mindre industriidkare och småhantverkare till nödiga lånemöjligheter. Det är i stället på det sättet, att vi i statsutskottet in

Ang. en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.
(Forts.)

pleno mycket grundligt ventilerade denna fråga, och att det trots denna grundliga ventilation befanns, att det stora flertalet av utskottsledamöterna utav olika partischatteringar ansåg, att det varit förnuftigare, om man kommit med ett förslag om att rationalisera i stället för att bilda nya fonder på detta område. Jag tog mig där friheten räkna upp en hel rad fonder som bevis för vad jag sade. Jag vill icke göra det i detta sammanhang, därför att jag icke vill upptaga tiden, men jag vill försäkra herrarna, att om vi examinerade de olika fonder, som vi ha, och de ändamål, de äro avsedda för, skulle jag och övriga ledamöter, som stå på utskottets sida, få mera än fullt belägg för riktigheten av vad jag anfört.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositionen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å berörda hemställan och bifall i stället till den av herrar Kvarnzelius och Jeppsson avgivna, vid utåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Åqvist, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 104, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Kvarnzelius och Jeppsson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst samt anslagen, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Härefter föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markbyte mellan kronan och Malmö stad för utvidgningen av Bulltofta flygplats;

nr 107, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrtortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; samt

nr 110, i anledning av väckt motion om anslag för påbörjande av till- och ombyggnad av posthuset i Linköping.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Å föredragningslistan fanns vidare upptaget statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning av väckta motioner om förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet.

Ang. förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 261, inom första kammaren av herrar *Lindblad* och *Forsslund* och den andra, nr 438, inom andra kammaren av herrar *Severin* och *Eriksson* i Stockholm, hade föreslagits, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 166 om avskrivning av fordran hos Uddevalla—Lelångens järnväg samt nr 142 om anslag för beviljande av lån till enskilda järnvägar måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förvaltnings- och driftkostnaderna för ett sammanslaget svenskt bredspårsnät under enhetlig ledning i jämförelse med motsvarande kostnader vid järnvägssystemets nuvarande uppdelning på statens järnvägar och ett flertal andra enheter.

Sedan berörda hemställan föredragits yttrade:

Herr Lithander: Herr talman! Här ha motionärer i första och andra kammaren hemställt om en utredning, som syftar till hela det enskilda järnvägsnätets förstatligande. Järnvägsstyrelsen har för sin del ansett, att en dylik utredning för närvarande vore för omfattande, och därför tillrätt en mindre utredning inom järnvägsstyrelsen. Detta har utskottet följt.

Jag kan icke neka till, att detta utskottsbetänkande ger anledning till åtskilliga reflexioner. Det är ju så, att det enskilda järnvägsnätet under gångna tider fyllt och alltjämt fyller en viktig funktion inom vårt kommunikationsväsende. Det är icke nyttigt för det enskilda järnvägsväsendet med detta ständigt återkommande tal om förstatligande eller utredning om förstatligande. Det är svåra tider för närvarande. Det är depression. Det är en skarp konkurrens med bilväsendet, som såväl statens järnvägar som de enskilda järnvägarna ha att utkämpa. Därtill kommer för de enskilda järnvägarnas del ett många gånger icke alltid så mjukt eller mildt förfarande från store bror, om jag så får kalla statens järnvägar, vilket ingalunda förenklar problemet för de förra. Jag tror det vore önskvärt att man kunde komma ifrån dessa ständigt återkommande krav på förstatligande av de enskilda järnvägarna.

För min del kan jag icke se annat än att, om nu denna sak skall utredas, det vore lika berättigat att undersöka, huruvida icke statens järnvägar borde övergå i enskild drift, för att man skulle kunna komma fram till ett bättre ekonomiskt resultat. Den frågan kan och borde även undersökas i det sammanhanget. Om man studerar statistiken finner man där rätt mycket, som ger en anledning att reflektera icke minst i den riktningen. Vi ha uti statens järnvägar ett investerat kapital på 1,140,000,000 kronor. Avkastningen på detta kapital utgör enligt senast tillgängliga exemplar av statistisk årsbok 24½ miljoner kronor i runt tal eller 2.16 procent. Nu ingå ju i detta kapitalvärde även kostnaderna för exempelvis kulturbanor, norrlandsbanor, strategiska banor och andra. Även om man räknar bort värdet av dessa är man nere i en siffra på mellan 6 å 700 miljoner — närmare 7 än 600. Även för att vara på detta belopp är avkastningen liten.

I årets statsverksproposition, bilaga: »propositionens justering» står på sid. 5 såsom beräknad inkomst från statens järnvägar under nästa års budget —

Ang. förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet. (Forts.)
alltså budgetåret 1933/1934 — summa summarum 4,500,000 kronor. Detta utgör ju icke $\frac{1}{2}$ procent på det investerade kapitalet. Vid sådant förhållande synes mig tidpunkten nu föga lämpad för talet om, att man skall genom en undersökning, huruvida man skall förstatliga de enskilda järnvägarna, få dem över i statens ägo.

Det kan ju i detta sammanhang vara av intresse att se procentsiffrorna för avkastningen under de gångna åren. Jag tar dem för femårsperioder från och med 1885 till och med 1931 och i runda tal. De voro för statens järnvägar: 3, 2, 2, 3, 3, 2, 3, 0, 2, 3, 3, 3, 3 och 2, medan samtidigt avkastningsprocenten för de enskilda järnvägarna var respektive 4, 4, 4, 5, 4, 3, 4, 4, 3, 2, 4, 4, och 2. Dessa siffror tyda ju i alla fall på, att den enskilda driften en lång följd av år kunnat hålla takten med avseende å avkastningen. Härvidlag får man ju emellertid räkna med de utgifter staten har för kulturbanor och strategiska banor, vilket drar ner procenten för S. J. Emellertid torde man kunna säga, att skötseln av de enskilda järnvägarna icke varit av den art, att man ständigt och jämt skall behöva återkomma till detta tal om förstatligande.

Jag kan, herr talman, icke göra det yrkande, som jag i detta sammanhang egentligen skulle vilja göra, nämligen att om järnvägsstyrelsen skall utreda denna fråga, så skall den också utreda det jag nyss talade om, nämligen frågan om hur det skulle ställa sig med enskild drift av samtliga järnvägar, då ett sådant yrkande går utöver motionens ram.

Vad jag tycker skulle vara angelägnare för järnvägsstyrelsen att utreda än denna fråga om ett ökat förstatligande av de enskilda banorna är frågan, varför avkastningen av statens järnvägar är så oerhört låg som 4.5 miljoner kronor, och hur vi skola komma ur detta tillstånd. Beror det enbart på konkurrens och depression? Beror det icke även på andra omständigheter?

Jag skall, herr talman, icke gentemot ett enhälligt statsutskott göra det avslagsyrkande, som jag helst skulle velat göra, men jag vill i alla fall icke låta denna fråga passera utan att göra de reflexioner, som jag nu tillåtit mig uttala till protokollet.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag vore frestad fråga: Vadan denna rädsla, herr Lithander, för att komma med ett yrkande, som ansluter sig till motiveringen? Jag skulle för min del gärna se, om herr Lithander vid något tillfälle komme med några *bevis* för sina påståenden angående den enskilda driftens absoluta företräde framför statsdriften på kommunikationsväsendets område.

Det är så pass sent eller rättare sagt så pass tidigt på dagen, att jag icke skall ge mig in på en debatt i vidare mån, än att jag bara konstaterar, att det här är fråga om en förberedande utredning, som nog torde komma att hjälpa till att vidga herr Lithanders insikter på det här området i högst betydande grad, när den en gång är slutförd.

I detta sammanhang kanske jag kan få erinra om, att vi under denna riksdag — och den är inte slut än — då och då haft små bevis på hur dåligt det egentligen går med den enskilda företagsamheten, när vederbörande företag icke är organiserat uti tillräckligt stora enheter och efter tillräckligt vida verksamhetslinjer. Vi ha i kväll nyss beslutat en nedskrivning av det kapital, staten hjälpt ett enskilt järnvägsföretag med, och vi komma om några dagar att få förslag om att göra motsvarande operation med avseende å en annan enskild järnväg. Vi ha undan för undan haft sådana här spörmål, men trots detta ha järnvägarna fått vara i fred, då man väntat, att de skulle slå sig samman för åstadkommandet av billigare förvaltnings- och driftskostnader.

Jag upprepar, herr talman, att det här är fråga om en utredning, som järn-

Ang. förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet. (Forts.)
vägsstyrelsen skulle göra för att man skulle få se hur det är ställt i detta avseende, och sedan får ju riksdagen göra som den vill.

Herr talman! Med detta korta inlägg ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lithander**: Herr talman! Det var inte av rädsla som jag icke yrkade avslag på utskottets hemställan, och kan jag göra herr Anderson i Råstock en tjänst, skall jag gärna ställa ett sådant yrkande.

Vill järnvägsstyrelsen göra en utredning, står det den fritt. En helt annan sak är, att riksdagen begär en utredning, som syftar till ett förstatligande av de enskilda järnvägarna. Det är detta senare jag icke anser vara riktigt.

Jag är förresten mycket tacksam för varje upplysning angående järnvägarna. Jag har sysslat rätt länge med dem, och jag har kommit till den uppfattningen, att den enskilda driften ingalunda är den sämsta.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Till behandling företogs härpå bevillningsutskottets betänkande, nr 48, i anledning av väckta motioner om införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter. *Ang. tull å vissa torkade eller saltade frukter.*

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 107 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson m. fl.* och nr 180 i andra kammaren av herr *Olsson* i Blädinge *m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att nr 68 i gällande tulltaxa skulle hava följande ändrade lydelse:

Tull för
100 kg
kronor.

Frukter och bär, ätbara:

torkade eller saltade:

68 aprikoser, bananer, bruneller, persikor, plommon, sviskon
och äpplen, härunder inbegripna skal och kärnhus av
äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läsk-
drycker 25:—.

Till behandling i samband med nämnda motioner hade utskottet upptagit ett av herr *Wallén m. fl.* i motion nr 11 i andra kammaren framställt yrkande, att riksdagen måtte besluta, att följande tilläggstull skulle från dag, som Kungl. Maj:t bestämde, dock senast den 1 juli 1933, utgå för nedanstående varuslag:

Tull för
100 kg
kronor.

Skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskedrycker 25:—.

Utskottet hemställde, att förevarande motionsvis framlagda förslag icke måtte föranleda någon riksdagen åtgärd.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Boman, K. Oscar Ericson, Jönsson* i Slätåker, *Jönsson* i Boa, *Lithander, Forss-*

Ang. tull å vissa torkade eller saltade frukter (Forts.)
berg, Heiding och Brännström, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bifalla förevarande förslag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Lithander**: Herr talman! Bevillningsutskottet har här haft att behandla ett förslag om återgång i någon mån till förhållandena, sådana de voro före 1929, vilket år som bekant såväl den direkta beskattningen som den indirekta beskattningen sänktes, den senare bl. a. genom en nedsättning i de tullrubriker, som det här är fråga om.

Sedan 1929 har ju det statsfinansiella läget ändrats. Här har icke minst av det största partiet i denna kammare rests många krav, som ställa stora fordringar på statskassan. Den direkta beskattningen kommer att ökas. Det veta vi alla. Här finns nu ett tillfälle att kunna åt statskassan bevara 2 å 3 miljoner kronor per år räknat genom en mindre tullförhöjning, som säkerligen icke kommer att sätta några djupa spår i förbrukarnas ekonomi, men som samtidigt som den tillför statskassan nämnda belopp, främjar jordbruket och även de befolkningslagars bästa, vilka i någon mån skulle bidra till dessa ökade tullinkomster.

Första kammaren har redan tagit reservationen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma i förhoppning om, att även andra kammaren av omtanke om finanserna och till båtнад för jordbruket ville följa första kammaren.

Häruti instämde herrar *Jönsson* i Boa, *Petersson* i Lerbäcksbyn och *Brännström*.

Herr **Wallén**: Herr talman! Bevillningsutskottet har sammanfört min motion i andra kammaren med andra motioner och därigenom fått ett gemensamt avslagsyrkande. Min motion berör emellertid endast en del, nämligen »skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskedrycker m. m.».

Då jag har anledning att antaga, herr talman, att många av de kammarledamöter, som kunna vara emot att det hela bifalles, likväl kunna vara med om att vi befrias från skal och kärnhus m. m. från utlandet och att i stället svenska trädgårdsmän kunna få leverera utsorterad frukt till de planerade vin- och fruktfabriker, som äro i görningen i olika delar av Sverige, skall jag, herr talman, be att få framställa ett säryrkande, nämligen att riksdagen måtte besluta, att följande tull skall från dag, som Kungl. Maj:t bestämmer, dock senast den 1 juli 1933, utgå för nedanstående varuslag: skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskedrycker m. m., kronor 25 per 100 kilogram.

Fru **Nordgren**: Herr talman! När riksdagen 1929 beslöt upphäva tullen på torkad frukt, hälsades detta med glädje av husmödrarna över hela landet. Det har även visat sig, att sedan tullen togs bort, har man bland de fattiga befolkningslagars mer och mer övergått till att använda frukt i hushållningen, vilket varit av oerhört stor betydelse för folkhälsan. Jag tror också, att detta varit till gagn för fruktodlingen i landet, därför att man vant sig att använda frukt, och även använt dylik under de tider på året, då tillgång funnits på svensk färsk frukt. Jag skulle därför på det djupaste beklaga, om riksdagen och denna kammare här i kväll skulle besluta återinföra tull på dessa fruktsorter. Att jag härvidlag har flertalet husmödrar på min sida torde framgå därav att, sedan frågan om återinförande av tull på torkad

Ang. tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)

frukt motionledes kom upp i riksdagen, skrivelser tillställts mig från tusentals husmödrar i landet, vari dessa givit uttryck åt sina önskningsar om att den torkade frukten bör förbli tullfri och framhållit att denna vara har en oerhört stor betydelse för särskilt de fattiga hemmens hushåll.

Herr Lithander framhåller, att man av omtanke om våra finanser och om jordbruket bör följa första kammarens beslut. Jag vädjar till kammaren, att denna av *omtanke om folkhälsan* icke biträder medkammarens beslut. Jag finner det ganska meningslöst, att man å ena sidan av omtanke om finanserna lägger tullar på förnödenhetsvaror, som ur folkhälsans synpunkt böra vara billiga och tillgängliga för fattigt folk, vilket å andra sidan vållar utgifter, som gå upp mot inkomsterna, när det gäller att reparera de skador på folkhälsan, som uppstå genom en olämplig diet.

Jag vet ej heller vad gagn för jordbruket denna tull medför. Ty det är väl ändå så, att vi här i landet sakna anordningar för att tillvarata frukten och försälja den i torkat skick. Det vore skäl att man från jordbrukarnas och fruktodlarnas sida sökte få till stånd åtgärder för att få svensk torkad frukt i marknaden. När så skett har jag ingenting emot att man använder denna i stället för den utländska torkade frukten. Men så länge det icke finnes inhemsk tillgång på denna nödvändighetsvara, bör man icke försvåra tillgången på densamma för de fattiga hemmen här i landet. Jag hoppas också, att kammaren skall taga hänsyn till vad husmödrarna i det här fallet önska och förvänta.

Vad beträffar det yrkande, som herr Wallén framställde, har jag ingenting att invända mot detsamma, utan finner det fullt befogat, att vi använda vår svenska fallfrukt till läskedrycksberedning och icke importera kärnor och skal från utlandet för detta ändamål.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, utom vad den rör det yrkande som herr Wallén framförde, vilket jag ber att få biträda.

Med fru Nordgren förenade sig fru *Östlund* och fru *Gustafson*.

Herr **Björklund**: Herr talman! Det är sagt vad som behöver sägas. Jag skall icke taga upp någon polemik mot herr Lithander. Det har jag gjort på ett annat ställe. Vi veta, att vi icke kunna komma överens om saken som sådan. Jag hoppas, att var och en har reda på vad den betyder med hänsyn till vad som förut sagts: folkhälsan som sådan, nyttan av att det svenska folket kan köpa frukt till drägligt pris och förtära densamma. Den vinst, som man åstadkommer, är en indirekt beskattning, som man naturligtvis från herr Lithanders sida gärna vill återinföra. Man resonerar i vanliga fall så från den politiska sidan, där herr Lithander själv hör hemma — och i synnerhet från honom själv — att litet tullar kan aldrig skada. I detta fall rör det sig om 2—3 miljoner kronor, som statskassan skulle få. Man kan icke så noga säga beloppet. Det beror på vilka mängder som komma att införas. Men det är säkerligen pengar, som man förvärvar åt statskassan men som icke till alla delar förvärvas för att kunna användas till nyttiga ändamål — jag menar att det blir egentligen »uppäten mat», som vi i Skåne säga när vi plocka in dessa medel. Från såväl läkare som andra, som förstå sig på detta, har det konstaterats, att frukt skall förtäras så mycket som möjligt och helst färsk. Men när det icke går att få den i den formen, tycker jag, att det kan vara rimligt, att man här kan få den i torkad form.

Jag tycker för min del, att det är ur alla synpunkter lämpligt och rimligt, om från den svenska lagstiftande församlingen, när man så sent tagit bort

Ang. tull å vissa torkade eller saltade frukter (Forts.)

tullen på den vara, som det är fråga om, man i fortsättningen, även om det statsfinansiella läget är sämre än 1929, låter det vara som det är i fråga om tullen på torkad frukt.

Emellertid har jag — liksom den föregående talarinnan — ingenting emot det yrkande, som framställts av herr Wallén. Det är ett yrkande, som i och för sig är rosenrasande därför, att man sätter en hög tull på en mindervärdig vara, och det bör egentligen icke företagas, om man skall hava en viss värdeskala på tullsatta varor. Men å andra sidan är det så, att en hel del av svensk fallfrukt icke kan användas för andra ändamål än att ersätta dessa chopped apples vid vin- och läskedrycksfabrikation. Där kan svensk frukt användas. Då är det också rimligare att använda svensk frukt än att importera en massa sådant skräp, som kommer från Tyskland.

Att första kammaren tagit de utökade frukttullarna kan icke vara anledning för denna kammare att gå samma väg.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan men med den ändring, som föreslagits av herr Wallén.

Herr Heiding: Herr talman! Fru Nordgren framhöll, att den stora nedsättning av vissa tullar å färska och torkade frukter, som skedde vid 1929 års riksdag, varit till gagn för fruktodlingen. Jag kan icke förstå detta. Ty om man importerar mera från utlandet, blir det mindre, som kan säljas i landet. I det fallet kan jag icke instämma med fru Nordgren.

För övrigt hava trädgårdsodlarna genom dessa stora tullsänkningar på olika slag av frukter fått svårare att sälja de inhemska produkterna. Dessutom hava trädgårdsodlarna vid årets riksdag fått en del skyddstullar nedsatta. Vid 1929 års riksdag beräknade Kungl. Maj:t att nedsättningen av omnämnda tullsatser icke skulle gå till mera än 2.6 miljoner kronor. Men sedan beslöt riksdagen på grund av inkomna motioner att gå ytterligare ett steg. Det gjorde, att man kom upp till en så pass hög siffra som 5.4 miljoner kronor. Det var sålunda en mycket stor nedsättning, som då kom att ske. Riksdagen kunde vara med om detta på grund av att, som herr Lithander framhöll, det statsfinansiella läget var så bra. Nu är det däremot skäl uti, att man tar vara på de inkomstkällor som finnas. Jag tror icke, att det skulle göra så mycket för konsumenterna, om man ginge in för den tull av 25 öre per kilogram, som nu är föreslagen. Före tullsänkningen 1929 fanns en tull av 50 öre per kilogram. Detta är således icke mera än halva beloppet, men det skulle betyda en inkomst för statskassan på ungefär 2.5 miljoner kronor. Samtidigt kommer tullskyddet att bli till någon hjälp för fruktodlarna i landet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johan Nilsson i Kristianstad m. fl.

Herr Lithander: Herr talman! Jag är lika intresserad av folkhälsan som någon av de ärade talarna. Jag är lika mån om den. Det är just därför, som man söker rikta sina anstängningar på att tillgodose den med svensk frukt. Förhållandet är, att med nuvarande växelkurser, vilket land det än gäller, få vi betala ganska mycket för den frukt vi få, varemot den svenska kronan fortfarande är köpvärdig inom landet. De, som hava minst råd att betala, skulle mest tänka på denna sak. Det går icke att ställa de krav på statskassan, som nu sker, om man icke söker i någon mån göra en uppdelning mellan indirekt och direkt beskattning. Det har i alla länder visat sig, att det icke går. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att — jag tror det var i 1926 års statsverksproposition — stod en mycket intressant redogörelse för

Ang. tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)

var skattetrycket ligger jämnt mellan direkta och indirekta skatter. Det ligger någonstades mellan 4,000 och 5,000 kronor. Därefter träffar den direkta beskattningen hårdare. Då är man nere i en inkomstsiffra, som glädjande nog många i de breda lagren, arbetarklassen o. s. v., hava kommit till. Även där kan det vara en anledning att fundera på att icke över hövan gå på den linjen att endast hava direkt och icke indirekt beskattning.

Jag tror, att för folkhushållet i dess helhet och för att bevara möjligheterna att överhuvud hava något att köpa för inom breda lager i landet, är det av vikt att följa sådana ekonomiska principer, att vi hålla en god ekonomi inom landet. Det syftemålet när man genom sådana åtgärder som ett bifall till reservationen. Ett bifall till det yrkande, som där gjorts, innebär ett steg till att bibehålla pengar inom landet.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till berörda hemställan med den ändring däri, som innefattades i det av herr Wallén under överläggningen framställda yrkandet, samt 3:o) bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den under 2:o) angivna propositionen.

§ 13.

Slutligen upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 49, *Ang. utförselbevis för råg och vete.* i anledning av väckta motioner om fortsatt giltighet för gällande bestämmelser angående utförselbevis för råg och vete.

Till bevillningsutskottet hade för förberedande behandling hänvisats följande motioner angående utförselbevis för råg och vete, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 115 i första kammaren av herr Trygger *m. fl.* och nr 66 i andra kammaren av herr Lindman *m. fl.*, däri hemställes, att riksdagen för sin del måtte besluta, att de genom Kungl. Maj:ts förordning den 12 juni 1931 (nr 207) förlängda bestämmelserna i förordningen den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete skulle äga fortsatt giltighet från och med den 1 augusti 1933 tills vidare; samt

2) motionen nr 193 i andra kammaren av herr Olsson i Kullenbergstorp, vari föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1933 till och med den 31 juli 1937.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner, besluta att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1933 tillsvidare till och med den 31 juli 1935.

I en vid betänkandet av herrar Örne, Lövgren, Björklund, Ericson i Boxholm, Hjalmarsson, Sjödahl, Rosén, Werner i Hultsfred och Eklund fogad reservation hemställdes, att riksdagen måtte avslå förevarande motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Björklund: Herr talman! De socialdemokratiska ledamöterna i bevillningsutskottet hava avgivit en reservation till detta betänkande, i vilken re-

Andra kammarens protokoll 1933. Nr 42.

Ang. utförselbevis för råg och vete. (Forts.)
 reservation hänvisas till departementschefens yttrande på sid. 6 i utskottsbetänkandet. Jag skall icke närmare ingå på och resonera om denna sak. Det har gjorts så många gånger, och utgången är given. Vi veta, att det finns en borgerlig majoritet, som beslutar därom. Men vi hava för vår del endast velat säga ifrån, att vi tro, att när nu dessa utförselbevis ändock icke i någon mån kommit i tillämpning, så är det olämpligt från statsmaktens sida att i fortsättningen behålla dem, ty det kan åstadkomma något som man icke gärna vill hava, det kan åstadkomma irritation på det handelspolitiska området, och det är det, som vi för vår del icke vilja vara med om. Emellertid har jag klart för mig, hur majoriteten kommer att besluta i denna fråga, och jag skall icke upptaga tiden nu längre, utan ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Herr Brännström: Herr talman! Jag skall följa den föregående ärade talarrens exempel och fatta mig synnerligen kort.

Denna fråga om utförselbevis för råg och vete är ju en gammal bekant fråga, som riksdagen gått in för sedan år 1926. Riksdagen tog ju senast 1931 ståndpunkt till densamma och förnyade då giltighetstiden för utförselbevisen, som alltså utsträcktes till att gälla till den 31 juli i år. Nu föreslår utskottets majoritet, att utförselbevisen skola äga fortsatt giltighet till och med samma dag år 1935.

De skäl, som bevillningsutskottet och riksdagen åberopade 1931, gälla alltså. Även om det kan sägas, att ifrågavarande bestämmelse något år icke gjort så stor nytta, torde i varje fall ingen kunna påstå, att den gjort någon skada. Det som nu sagts ifrån reservanternas sida — även den föregående ärade talaren var inne på samma sak, nämligen att åtgärden i fråga skulle försvåra våra handelspolitiska förhållanden — tror jag ändå inte är något vidare att fästa sig vid. När en lagstiftning i ett land varit gällande under sju år, torde icke den omständigheten att den förnyas för ytterligare någon tid vara ägnad att irritera eller kunna rubba de handelspolitiska förhållandena.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock bifall till den vid betänkandet fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riks-försäkringsanstalten;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till vattenkraftslånefonden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till stöd åt hantverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till hantverkslånefonden; och

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

från riksdagens kansli, nr 246, angående viss ändring i gällande motorfordonsförordning.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nyblom</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 29 maj,
» <i>Petersson</i> i Lerbäcksbyn	» 2 » » 28 »
» <i>Brädefors</i>	» 5 » » 28 »
» <i>Hillgård</i>	» 6 » » 29 »
» <i>Nilsson</i> i Karlstad	» 2 » » 1 juni,
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	» 5 » » 29 maj,
» <i>Blomquist</i>	» 5 » » 30 »
» <i>Beck</i>	» 5 » » 30 »
» <i>Björklund</i>	» 2 » » 29 »
» <i>Liedberg</i>	» 2 » » 29 »
» <i>Olsson</i> i Staxäng	» 9 » » 31 »
» <i>Svensson</i> i Landskrona	» 5 » » 29 »
» <i>Sandberg</i>	» 8 » » 31 »
» <i>Werner</i> i Höjen	» 6 » » 29 »
» <i>Westman</i>	» 3 » » 28 »
» <i>Karlsson</i> i Grängesberg	» 4 » » 30 »
» <i>Lundqvist</i> i Rotebro	» den 31 maj,
» <i>Mårtensson</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 28 maj,
» <i>Westerdahl</i>	» 3 » » 1 juni,
» <i>Herou</i>	» 8 » » 29 maj,
» <i>Gardell</i> i Gans	» 5 » » 30 »
» <i>Lundell</i>	» 5 » » 29 »
» <i>Persson</i> i Undersvik	» 10 » » 28 »
» <i>Aqvist</i>	» 2 » » 30 » och
» <i>Ahl</i>	» 3 » » 29 » .

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.9 på natten.

In fidem
Per Cronvall.